

ONDERGAAAN OF ONDERNEMEN

Ontwikkelingen in de aard en aanpak van afpersing
van het bedrijfsleven

Ilse van Leiden
Tjaza Appelman
Tom van Ham
Henk Ferwerda

Beke *reeks*

Ondergaan of ondernemen

On *der* G AAN OF On *der* n e M en

Ontwikkelingen in de aard en aanpak van afpersing
van het bedrijfsleven

Ilse van Leiden
Tjaza Appelman
Tom van Ham
Henk Ferwerda

Beke *reeks*

In opdracht van

Ministerie van Veiligheid en Justitie, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)

Met medewerking van

Karin Tijhof

Ilona van Kampen

Omslag en opmaak

Marcel Grotens

Drukwerk

GVO Drukkers & Vormgevers B.V.

Ilse van Leiden, Tjaza Appelman, Tom van Ham en Henk Ferwerda

Ondergaan of ondernemen

Ontwikkelingen in de aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven

ISBN/EAN

978-90-75116-92-2

© 2014 WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie. Auteursrecht voorbehouden.

Voor deze publicatie is licentie verleend aan Bureau Beke.

*“Zo van de een op de andere dag komt er iemand in je leven
die alles op zijn kop zet”*

Inhoud

	Voorwoord	11
1	Inleiding	17
1.1	Onderzoeksvragen	19
1.2	Onderzoeksmethoden	20
1.2.1	<i>Deskresearch</i>	20
1.2.2	<i>Data-analyse</i>	21
1.2.3	<i>Zaakanalyse</i>	25
1.2.4	<i>Survey</i>	26
1.2.5	<i>Interviews</i>	29
1.2.6	<i>Internationale scan</i>	30
1.2.7	<i>Internetsearch</i>	31
1.2.8	<i>Intervisiebijeenkomst</i>	31
1.3	Leeswijzer	32
2	Het fenomeen	35
2.1	Afpersing van het bedrijfsleven in de media	36
2.1.1	<i>Trends</i>	36
2.1.2	<i>Casuïstiek</i>	38
2.2	Afpersing van het bedrijfsleven in de literatuur	39
2.2.1	<i>Verschijningsvormen</i>	39
2.2.2	<i>Cyberafpersing</i>	42
2.2.3	<i>Protectieafpersing</i>	44
2.2.4	<i>Aanpak</i>	46
2.3	Afpersing van het bedrijfsleven in de praktijk	48
2.3.1	<i>Het fenomeen</i>	48
2.3.2	<i>Ontwikkelingen</i>	52
2.3.3	<i>Impact en gevolgen</i>	59
2.4	Beschouwing	62
3	Afpersing in beeld	67
3.1	Politieregistraties	67
3.1.1	<i>Slachtofferprofiel</i>	68
3.1.2	<i>Verdachtenprofiel</i>	70
3.1.3	<i>Modus Operandi</i>	73

3.2	Zelfrapportage	78
3.2.1	<i>Slachtofferprofiel</i>	79
3.2.2	<i>Verdachten en modus operandi</i>	81
3.3	Rechtspraak	83
3.3.1	<i>Spreiding</i>	83
3.3.2	<i>Slachtofferprofiel</i>	84
3.3.3	<i>Verdachten</i>	85
3.3.4	<i>Modus Operandi</i>	86
3.3.5	<i>Afloop</i>	89
3.4	Internationaal	90
3.5	Beschouwing	91
4	Signalering, melding en aangifte	95
4.1	Signalering van afpersing	95
4.1.1	<i>Private partijen</i>	96
4.1.2	<i>Publieke partijen</i>	99
4.1.3	<i>Overige partijen</i>	102
4.2	Melding en aangifte van afpersing	103
4.2.1	<i>Meldings- en aangiftebereidheid</i>	104
4.2.2	<i>Het meldings- en aangifteproces</i>	109
4.3	Beschouwing	118
5	Opsporing en vervolging	123
5.1	Tussen melding en opsporing	123
5.1.1	<i>Advisering</i>	123
5.1.2	<i>Prioritering</i>	125
5.1.3	<i>Afweging</i>	127
5.2	De opsporing in de praktijk	128
5.2.1	<i>Kennis en niveau</i>	128
5.2.2	<i>Rol van het slachtoffer</i>	130
5.2.3	<i>Handelingen en strategie</i>	132
5.2.4	<i>Expertise</i>	139
5.2.5	<i>Nazorg en terugkoppeling</i>	144
5.3	Vervolging	146
5.3.1	<i>Veroordelingen</i>	146
5.3.2	<i>Bewijslast</i>	147
5.3.3	<i>Strafoplegging</i>	149
5.3.4	<i>Succesfactoren</i>	150
5.4	Beschouwing	150

6	De aanpak	155
6.1	Programmatische aanpak	155
6.1.1	<i>Vergroten kennis en weerbaarheid in het bedrijfsleven</i>	156
6.1.2	<i>Verbeteren vertrouwensrelatie (potentiële) slachtoffers</i>	160
6.1.3	<i>Stimuleren (anonieme) meldingsbereidheid</i>	165
6.1.4	<i>Professionalisering aanpak politie</i>	167
6.1.5	<i>Proeftuin</i>	172
6.1.6	<i>Stuurgroep Afpersing</i>	175
6.2	Overige vormen van aanpak	175
6.3	Kansen voor de aanpak	178
6.3.1	<i>Thema 1: Vergroten van kennis en awareness</i>	178
6.3.2	<i>Thema 2: Verbeteren signalering en vertrouwensrelatie</i>	183
6.3.3	<i>Thema 3: Professionalisering politie</i>	186
6.3.4	<i>Thema 4: Proactieve aanpak</i>	192
6.4	Beschouwing	194
7	Conclusies en slotbeschouwing	199
7.1	Afpersing van het bedrijfsleven in beeld	199
7.2	Van signalering tot opsporing en vervolging	204
7.3	De aanpak van afpersing	211
	Geraadpleegde literatuur	219
	Samenvatting	225
	Summary	235
	Bijlagen	
1	Zoektermen Lexis Nexis	247
2	Topiclijst casestudies afpersing	248
3	Zaakoverzicht	249
4	Zoektermen rechtspraak.nl	254
5	Vragenlijst afpersing van het bedrijfsleven	255
6	Overzicht deelnemende organisaties	264
7	Topiclijst interviews deskundigen	265
8	Overzicht respondenten interviews	270
9	Topiclijst interviews slachtoffers	272
10	Vragenlijst internationale survey	273
11	Overzicht internationale respondenten	277
12	Deelnemers intervisiebijeenkomst	278

Voorwoord

“Zo van de een op de andere dag komt er iemand in je leven die alles op zijn kop zet.”

Dit is een citaat uit een interview met een ondernemer die is afgeperst. Deze zinsnede geeft de beleving van slachtoffers van afpersing goed weer. Afpersing is een bijzonder type misdrijf omdat het een *crime in action* is waarbij sprake is van een sluimerend proces. Slachtoffers van afpersing ontvangen op een dag een brief, een telefoontje of een bezoekje van een of meerdere personen die een eis aan hen stellen. Deze eis wordt kracht bijgezet door bedreigingen richting het slachtoffer. De afloop van het misdrijf wordt daarmee min of meer in handen van het slachtoffer gelegd. Voldoet het slachtoffer aan de eis die de dader stelt, dan houden de bedreigingen op en vindt er geen escalatie van de situatie plaats. Althans, dat is het scenario dat door afpersers wordt geschetst. Een belangrijke les uit de praktijk is dat toegeven aan afpersing geen oplossing biedt omdat het de kwetsbaarheid van slachtoffers voor de toekomst alleen maar vergroot. Bijzonder kwetsbaar voor afpersing is het bedrijfsleven. Hierin gaat veel geld om en ondernemingen zijn afhankelijk van een goedlopende business en een smetteloze reputatie.

In dit boek wordt het fenomeen afpersing van het bedrijfsleven uitgebreid beschreven. Aan bod komen de verschijningsvormen, daders en slachtoffers en de modus operandi. Het boek kan gezien worden als een update van een eerdere publicatie over dit onderwerp onder de titel ‘Je bedrijf of je leven’ dat in 2007 verscheen. Behalve dat in dit boek de ontwikkelingen in het fenomeen worden geschetst, wordt ingegaan op het proces van signalering, melding en aangifte tot de opsporing en vervolging van afpersing. Naar aanleiding van de bevindingen uit ‘Je bedrijf of je leven’ is enkele jaren geleden door de overheid en private partijen een aantal initiatieven ontplooid om afpersing beter in beeld te krijgen en de meldings- en aangift bereid te verhogen. De status en resultaten van deze initiatieven worden in dit boek beschreven alsook nieuwe kansen voor de aanpak in relatie tot de ontwikkelingen in het fenomeen.

Het onderzoek dat aan dit boek ten grondslag ligt, is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Voor de uitvoering van het onderzoek zijn wij velen dank verschuldigd. Allereerst gaat een woord van dank uit naar de Nationale Politie die ons de gelegenheid heeft gegeven onderzoek in de regionale eenheden te doen. Speciale dank gaat daarbij uit naar Theo Jochoms (Nationale Politie) voor de bemiddeling en coördinatie van de toestemming en medewerking door de diverse diensten en regionale eenheden van de Nationale Politie. Voor het leveren van de politiegegevens bedanken we het *Business Intelligence Competence Center* (BICC Centraal), in het bijzonder Frank Keurentjes en Jan Simpelaar van de Nationale Politie voor de uitvoering van de extractie van de data. Daarnaast gaat onze dank uit naar de politiefunctionarissen die hun medewerking hebben verleend aan interviews, casestudies en bemiddeling naar slachtoffers. Hun namen zijn opgenomen in de respondentenlijst in bijlage 8. Naast de politie zijn wij voor een effectieve uitvoering van het onderzoek afhankelijk geweest van vele andere publieke en private organisaties die met ons in gesprek zijn gegaan, ons gegevens hebben geleverd en voor ons hebben bemiddeld naar andere respondenten. Deze organisaties staan vermeld in bijlage 6 en de namen van respondenten van de interviews staan genoemd in bijlage 8. De internationale contacten uit diverse Europese landen zijn wij dankbaar voor hun input over de aard en aanpak van afpersing in het buitenland. De landen en contactpersonen staan opgenomen in bijlage 11. Wij bedanken Kees de Rijk van de Nationale Politie voor zijn bemiddeling naar deze contacten.

In het kader van het onderzoek is een website ontwikkeld waar ondernemers een vragenlijst over afpersing konden invullen. We bedanken Sjors Ferwerda voor het bouwen en beheren van deze website en we danken de respondenten die de moeite hebben genomen de vragenlijst in te vullen. Een speciaal woord van dank gaat uit naar de personen uit het bedrijfsleven die ons in vertrouwen hebben genomen en in een gesprek met ons openhartig hebben verteld over hun ervaring als slachtoffer van afpersing. Deze gesprekken hebben ons goed inzicht gegeven in de impact van afpersing op slachtoffers en in lijn daarmee in de noodzaak van een effectieve aanpak. In bijlage 12 staan de deelnemers van de intervisiebijeenkomst genoemd die wij bedanken voor hun reflectie op de resultaten en voor hun input voor nieuwe kansen voor de aanpak van afpersing.

De uitdaging in deze publicatie was om het fenomeen en de aanpak van afpersing zo beeldend en uitvoerig mogelijk te beschrijven en er tegelijkertijd voor te zorgen dat (potentiële) afpersers niet wijzer worden gemaakt dan ze zijn. Marcel Sterk (Nationale Politie) en Henk Walles (Politieacademie) hebben ons hierbij geholpen door de inhoud kritisch ‘met een politiebri’ na te lezen, veel dank daarvoor. Tenslotte willen wij de voorzitter en leden van de begeleidingscommissie heel hartelijk danken voor hun ondersteuning en begeleiding in de diverse onderzoeksfasen.

Wij zijn Edward Kleemans (Vrije Universiteit Amsterdam) zeer erkentelijk voor zijn voorzitterschap van de commissie. Daarnaast danken wij de leden van de commissie: Olivier Hendriks (Ministerie van Veiligheid en Justitie, WODC), Marit Janssen (Ministerie van Veiligheid en Justitie, directie Sanctie- en Preventiebeleid), Els Prins (MKB-Nederland, VNO-NCW) en Jaap Knotter (Universiteit van Amsterdam).

Arnhem, 2014

Ilse van Leiden, Tjaza Appelman, Tom van Ham en Henk Ferwerda

Afpersing van een winkelier

Een ondernemer verkoopt exclusieve lederwaren. Op een dag worden twee tassen uit zijn zaak gestolen. De daaropvolgende dag komen twee jongens in zijn winkel. De jongens maken deel uit van een beruchte, asociale familie in de regio. De winkelier vertelt de jongens van de diefstal en vraagt of ze hem willen bellen wanneer zij de tassen ergens zien. Een paar dagen later raken de twee jongens betrokken bij een schietpartij. De familie van deze jongens verdenkt de winkelier van deze beschieting omdat ze denken dat hij de jongeren verdenkt van de diefstal van de tassen. De winkelier wordt op straat met zijn auto geklemgereden en hij wordt in elkaar geslagen. Vervolgens moet hij in de auto van de daders stappen en wordt hij meegenomen naar zijn winkel. Daar eisen de daders €5.000 van de winkelier en wordt hem medegedeeld dat ze de volgende dag terugkomen voor nog eens €10.000. Het slachtoffer durft uit angst voor de daders geen contact op te nemen met de politie en vertelt het relaas aan een vriend. Nadat de politie via deze vriend op de hoogte wordt gesteld, komt er een rechercheur bij het slachtoffer langs. Daarna doet het slachtoffer aangifte. De politie brengt het slachtoffer op een ander adres in veiligheid en formeert een Team Grootschalige Opsporing. Het onderzoek levert na enkele maanden onvoldoende bewijs op tegen de verdachten om ze te kunnen vervolgen voor de afpersing. De winkelier sluit na afronding van het onderzoek zijn zaak.

1 Inleiding

BEREN EETCAFES DEZE ZOMER DOELWIT BOM ONTPLOFFING

Bovenstaande tekst is met uitgeknipte krantenletters op een witte envelop geplakt en in de zomer van 2008 verstuurd naar de redactie van het Algemeen Dagblad. Een dergelijke dreigbrief veroorzaakt angst en commotie en kan gevolgen hebben op persoonlijk, maatschappelijk en economisch vlak. Middels deze brief wordt in feite gedreigd de bedrijfsvoering van de horecagelegenheden plat te leggen. Deze vorm van afpersing is een van de vele gezichten van afpersing van het bedrijfsleven. Uit 'Je bedrijf of je leven' (Van Leiden, De Vries Robbé & Ferwerda, 2007) wordt duidelijk dat afpersing een ernstig probleem is. Het bedrijfsleven is kwetsbaar voor verschillende vormen van afpersing maar er is beperkt zicht op slachtofferschap. Naar aanleiding van dit onderzoek is afpersing van het bedrijfsleven een vorm van criminaliteit waarvoor de laatste jaren meer aandacht is. De ernst van afpersing en de impact en consequenties die afpersing kan hebben, worden onderkend en de bestrijding van afpersing krijgt in de vorm van een programmatische aanpak structurele aandacht van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (V&J). Deze programmatische aanpak van afpersing van het bedrijfsleven moet leiden tot een verkleining van de kwetsbaarheid van bedrijven en het terugdringen van het aantal afpersingen in Nederland. De kern van deze aanpak behelst een samenwerking tussen bedrijfsleven en overheid en omvat maatregelen op landelijk, regionaal en lokaal niveau. Een belangrijke eerste stap in de aanpak ligt in de erkenning en bewustwording van afpersing als substantieel probleem door zowel politie, justitie en brancheorganisaties als het bedrijfsleven zelf. De problematiek moet uit de taboesfeer worden gehaald, serieus worden genomen en bespreekbaar worden gemaakt. Een kansrijke aanpak hangt volledig samen met het bestaan van een vertrouwensband tussen het bedrijfsleven, brancheorganisaties en de overheid. Ondernemers moeten het vertrouwen hebben dat ze over afpersingspraktijken naar buiten kunnen treden en erop kunnen rekenen dat er een adequate aanpak volgt. Kennisverruiming over het

delicttype onder alle partijen en professionalisering van organisaties en processen zijn daarvoor belangrijke actiepunten. Een concrete maatregel binnen de aanpak betreft de oprichting van de Vertrouwenslijn Afpersing. Een telefonische meldlijn waar slachtoffers anoniem hun verhaal kunnen doen en advies krijgen van professionals. In onderhavige publicatie wordt verslag gedaan van een onderzoek naar het verloop van de programmatische aanpak van afpersing van het bedrijfsleven en van de actuele verschijningsvormen van het fenomeen. Het belang van deze evaluatie is dat nieuwe vormen van afpersing een andere focus in de aanpak kunnen vragen. Illustratief hiervoor zijn de berichtgevingen omtrent afpersing door *Outlaw Motorcycle Gangs* (OMG's), een dadertype dat in eerder onderzoek met betrekking tot afpersing van het bedrijfsleven niet naar voren is gekomen.

Tegen drie leden van de motorclub Satudarah is tot 2,5 jaar gevangenisstraf geëist voor het afpersen en bedreigen van een ondernemer. Ze zouden de man twee keer in wisselende samenstelling onder bedreiging van geweld om betaling van €10.000 hebben gevraagd. De eerste keer kwamen ze bij de ondernemer aan de deur. Een van de verdachten droeg een jasje van Satudarah. Als de ondernemer niet wilde betalen, dreigden ze terug te komen met 30 man van de motorclub. Het slachtoffer heeft toen €500 betaald. Een paar weken later stonden de mannen weer aan de deur. Ze dreigden meerdere malen om de vingers van de ondernemer af te knippen. Uiteindelijk stapte de ondernemer naar de politie en werden de verdachten voor de afpersing veroordeeld tot tien en achttien maanden cel. Bron: Dagblad van het Noorden, 27 mei 2014.

Een andere vorm van afpersing die steeds vaker voor lijkt te komen, is cyberafpersing.

Telefoonfabrikant Nokia is eind 2007 voor miljoenen euro's afgeperst. De afperser had een belangrijk onderdeel van Nokia's softwarebeveiliging in handen en dreigde dat openbaar te maken als Nokia geen geld betaalde. Met de encryptiesleutel die de daders in handen hadden, konden zij relatief eenvoudig virussoftware op Nokia-smartphones installeren. Nokia heeft miljoenen euro's betaald aan de afpersers om te voorkomen dat de sleutel zou uitlekken. De geldoverdracht vond plaats via een tas in een parkeergarage. De politie hield de tas met geld in de gaten, maar is de afperser(s) uit het oog verloren na de overdracht. De zaak is nog niet opgelost. Bron: NOS, 17 juni 2014.

Alvorens in te gaan op de bevindingen over de aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven, beschrijven we in de hiernavolgende paragrafen de concrete onderzoeksvragen en de methoden van onderzoek.

1.1 Onderzoeksvragen

De programmatische aanpak van afpersing van het bedrijfsleven is in 2010 op papier vastgesteld. In onderhavig onderzoek wordt geëvalueerd of de ingezette aanpak volgens plan verloopt en of de maatregelen (nog) doelmatig zijn om de actuele afpersingsproblematiek te kunnen bestrijden. Daarbij staat de volgende probleemstelling centraal:

Welke ontwikkelingen in de aard, kenmerken en (geregistreeerde en gerapporteerde) omvang van afpersing van het bedrijfsleven hebben zich sinds 2007 voorgedaan? Welke mogelijkheden zijn er om deze vorm van criminaliteit te bestrijden, welke maatregelen zijn reeds ingezet, in hoeverre zijn (potentiële) slachtoffers daar bekend mee en wat is de gepercipieerde doelmatigheid van de aanpak?

Deze probleemstelling bestaat uit twee onderdelen: 1) Het fenomeen en 2) De aanpak. Voor beide onderdelen worden hierna de onderzoeksvragen apart geformuleerd.

1 Het fenomeen

Welke ontwikkelingen zijn er sinds 2007 vast te stellen met betrekking tot:

- 1a) de verschijningsvormen van afpersing?
- 1b) de modus operandi (werkwijzen)?
- 1c) de dadertypen?
- 1d) de slachtoffertypen (kwetsbare branches of bedrijfstypen)?
- 1e) de politieregistraties met betrekking tot afpersing van bedrijven?
- 1f) het (zelf)gerapporteerde en geregistreeerde slachtofferschap (omvang)?
- 1g) de bekendheid met en de kennis over het fenomeen (bedrijfsleven, politie)?
- 1h) de bekendheid met de routing voor melding/aangifte bij het bedrijfsleven?
- 1i) (het bouwen van) de vertrouwensrelatie tussen bedrijfsleven en politie?
- 1j) de aangiftebereidheid van (potentiële) slachtoffers?
- 1k) de werkwijze van de politie bij afpersing (intake, opvang, inzet, opsporing)?
- 1l) de pakkans (ophelderingspercentage) en de afdoeningen door het Openbaar Ministerie (OM)?

2 De aanpak

- 2a) Op welke wijze is invulling gegeven aan de maatregelen van het programma 'Afpersing' (betrokken partijen, wijze van uitvoering, reikwijdte)?
- 2b) Wat is de stand van zaken van de aanpak en welke knelpunten doen zich voor?
- 2c) Hoe verloopt de samenwerking tussen partijen die betrokken zijn bij de verschillende maatregelen?

- 2d) Wat is de beleidslogica van de maatregelen? In hoeverre is van de maatregelen te verwachten dat deze leiden tot een betekenisvolle verbetering van de vertrouwensrelatie tussen politie en bedrijfsleven, een betere signalering van afpersingspraktijken, een verhoogde aangiftebereidheid en een hogere pakkans?
- 2e) Hoe bekend zijn (potentiële) slachtoffers met de maatregelen om afpersing te voorkomen of te beëindigen?
- 2f) Wat is de gepercipieerde doelmatigheid van de genomen maatregelen?
- 2g) Welke voorlopige opbrengsten van de genomen maatregelen zijn er op te tekenen en wat is daarvan de reikwijdte?
- 2h) Hoe verloopt de samenwerking binnen de stuurgroep 'Afpersing' en zijn er redenen voor verandering?
- 2i) Welke aanvullende of alternatieve maatregelen zijn interessant en welke veelbelovende preventieve en repressieve maatregelen worden in het buitenland gebruikt om afpersing van het bedrijfsleven te bestrijden?
- 2j) Hoe verhouden de maatregelen uit het programma 'Afpersing' zich tot de actuele bevindingen over het fenomeen en is er aanleiding tot een verandering van de aanpak?

1.2 Onderzoeksmethoden

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn diverse onderzoeksactiviteiten verricht. De onderzoeksmethoden zijn zowel gericht op het in kaart brengen van het fenomeen als het evalueren van de aanpak. De onderzoeksactiviteiten omvatten een deskresearch, data-analyse, zaakanalyse, survey, interviews, internationale scan, internetsearch en een intervisiebijeenkomst. Hierna lichten we het doel en de wijze van uitvoering van elke van de onderzoeksactiviteiten toe.

1.2.1 Deskresearch

De deskresearch bestaat uit een mediascan, een literatuurstudie en een documentstudie. De deskresearch is gericht op zowel het fenomeen als de aanpak. Door middel van LexisNexis¹ is een mediascan uitgevoerd om de berichtgeving over afpersing van bedrijven in Nederland te verzamelen. Aan de hand van de verzamelde info is een analyse gemaakt van welk type afpersingszaken bekend zijn

1 LexisNexis is een systeem dat toegang geeft tot meer dan 35.000 gerenommeerde informatiebronnen, waaronder dagbladen, vakbladen, naslagwerken, persbureaus, week- en opiniebladen, jaarverslagen, bedrijfsrapporten, landenrapporten, juridische informatie en transcripts van radio- en televisieprogramma's.

geworden en welk type slachtofferbedrijven en daders daarbij horen. Uit een analyse van mediaberichtgeving van 2010 tot en met oktober 2013 komen 1.272 artikelen naar voren, waarbij het in 189 artikelen gaat om afpersing van het bedrijfsleven.² Deze artikelen beschrijven 37 unieke Nederlandse casus en diverse trends in het binnen- en buitenland.³

De literatuurstudie levert belangrijke input met betrekking tot de actuele wetenschappelijke kennis en aandacht voor afpersing van het bedrijfsleven. Hierbij is zowel naar literatuur in het binnen- als buitenland gekeken. De resultaten uit de literatuurstudie bieden daarnaast inzicht in recente ontwikkelingen ten aanzien van verschijningsvormen, modus operandi, daders en slachtoffers. Daarnaast zijn enkele vormen van aanpak van afpersing in het buitenland beschreven.

1.2.2 Data-analyse

Om zicht te krijgen op (de ontwikkelingen in) het geregistreerde en gerapporteerde slachtofferschap van afpersing van het bedrijfsleven zijn diverse databronnen gebruikt. De bronnen die zijn gebruikt voor de data-analyse zijn: het politieregistratiesysteem, de Vertrouwenslijn Afpersing en Meld Misdaad Anoniem (M.). Deze verschillende databronnen zullen we kort toelichten.

Politieregistraties

In het onderzoek 'Je bedrijf of je leven' in 2007 is een analyse uitgevoerd binnen de Basisvoorziening Handhaving (BVH) van de Nationale Politie. Om een vergelijkbare analyse uit te voeren, is ervoor gekozen om in dit onderzoek wederom voor een analyse van registraties in dit systeem te kiezen. In BVH kan afpersing worden weggeschreven onder de maatschappelijke classificatie (delictcategorie) 'A82 chantage/afpersing'. De specificatie van afpersing van het bedrijfsleven kent echter geen eigen code, zodat een automatische extractie van meldingen en aangiften door bedrijven niet mogelijk is. De maatschappelijke klasse bevat namelijk voor het merendeel andere vermogensmisdrijven, zoals overvallen en straatroven. Oorspronkelijk zou per regionale eenheid een uitvraag worden gedaan voor het genereren van informatie over afpersingszaken uit 2011 en 2012. Tijdens het onderzoek bleek echter dat dit centraal kon worden gedaan via het *Business Intelligence Competence Center* (BICC Centraal) van de Nationale Politie. Deze dienst is verzocht om uit de maatschappelijke klasse A82 alle mutaties van meldingen en aangiften die van toepassing zijn op afpersing van het bedrijfsleven te filteren. In totaal leverde een selectie

2 Alle artikelen zijn gelezen om de relevantie voor onderhavig onderzoek in te kunnen schatten. Brede zoektermen als 'zaak' zorgen voor veel ruis, bijvoorbeeld wanneer een geval van afpersing tot een rechtszaak leidt.

3 De gebruikte zoektermen zijn terug te vinden in bijlage 1.

op de maatschappelijke klasse A82 3.342 mutaties op. Hierbinnen gaat het over de jaren 2011 en 2012 tezamen in 110 zaken om afpersing van het bedrijfsleven.⁴ Deze 110 zaken zijn geanalyseerd op basis van diverse onderwerpen waaronder:

- Aard mutatie (melding, aangifte, vrije mutatie)
- Kenmerken slachtoffer (type ondernemer, etniciteit)
- Kenmerken dader (groep, solo, crimineel, etniciteit)
- Aard afpersing (incidenteel, structureel, beschrijving)
- Modus operandi (contactwijze, geweld, wapens)
- Opsporing en resultaat (onderzoek, verdachte)

Voor een goede interpretatie van de data is het van belang vooraf een aantal kanttekeningen te plaatsen bij de informatie uit de politieregistratiesystemen. Een eerste opmerking die bij de resultaten moet worden gemaakt, is dat het aantal meldingen en aangiften dat naar voren komt in de BVH-analyse niet evenredig is verdeeld over de politie-eenheden. In de eenheid Rotterdam zijn in de jaren 2011 en 2012 de meeste afpersingszaken geregistreerd, bijna het driedubbele van het aantal zaken in de andere eenheden. Dit verschil kan ertoe leiden dat de resultaten van de BVH-analyse worden vertekend. Uit een verdiepende analyse blijken de zaken in Rotterdam echter niet te verschillen van de zaken in andere eenheden. Mogelijke verklaringen voor het verschil zijn dat er meer afpersingszaken voorkomen in Rotterdam, de politie daar anders registreert of ondernemers meer bereid zijn afpersing te melden. Op deze laatste twee factoren gaan we kort verder in.

Met betrekking tot de registratiewijze in politieregistratiesystemen zijn er twee omissies te benoemen. De eerste is het gebruik van diverse registratiesystemen door de politie en de tweede hangt samen met het bestaan van verschillende maatschappelijke klassen waarin de politie een afpersingszaak kan wegschrijven. In principe registreert de politie alle meldingen en aangiften in BVH. Het kan echter in de praktijk voorkomen dat de politie een zaak niet in BVH registreert maar alleen in BVO (Basis Voorziening Opsporing). BVO en BVH zijn systemen die niet aan elkaar gekoppeld zijn. Informatie wordt dus niet automatisch uitgewisseld tussen de twee systemen. Daardoor is bepaalde informatie slechts beschikbaar in één van de systemen, tenzij een politiefunctionaris bewust besluit informatie van het ene systeem over te zetten in het andere systeem. Afpersingszaken die bijvoorbeeld bij de Team Criminele Inlichtingen binnenkomen, en dus niet via de reguliere wijze bij het basisteam, kunnen direct in BVO worden ingevoerd en zijn dan niet automatisch ook in BVH te zien. Het is echter binnen de politieorganisatie wel de regel dat zodra een verdachte wordt aangehouden, deze verdachte wordt ingevoerd in BVH.

4 Een zaak kan meerdere mutaties omvatten.

Deze invoering is nodig voor de collega's van de arrestantenverzorging aangezien arrestanten enkel in BVH kunnen worden ingevoerd. Wanneer er dus aanhoudingen plaatsvinden, moet een zaak in BVH worden geregistreerd. Tijdens het onderzoek hebben we deze processen bij diverse politiefunctionarissen getoetst. Hun inschatting is dat er in feite vrijwel geen afpersingszaken in BVO staan die niet (ook) in BVH staan. Als het zo zou zijn, dan kan het gaan om grote afpersingszaken die vanuit opsporingsbelang afgeschermd zijn. De beperking aan de politie-registraties in BVH is dus dat we wellicht een aantal afgeschermd zaken missen, omdat deze enkel in BVO geregistreerd staan.

Naast het registratiesysteem waarin de melding of aangifte van zaken wordt geregistreerd, is ook de manier waarop deze wordt geregistreerd van belang. Binnen BVH dient een melding of aangifte weggeschreven te worden onder de bepaalde maatschappelijke klasse waarbinnen het delict valt. Voor afpersing is dit de maatschappelijke klasse A82: chantage/afpersing. Niet alle afpersingszaken worden naar mening van verschillende politiefunctionarissen die zijn bevraagd in deze maatschappelijke klasse geregistreerd. De politiebeambte die de aangifte of melding opneemt, bepaalt in welke maatschappelijke klasse hij het delict wegschrijft. Deze inschatting is soms niet direct juist, omdat het voor de politiebeambte, op basis van ervaring of de verklaring van het slachtoffer, niet altijd direct duidelijk is dat het om afpersing gaat. In sommige gevallen wordt de ware aard van de melding of aangifte pas later in het opsporingsonderzoek duidelijk. Hierdoor kan het zo zijn dat afpersing in een andere maatschappelijke klasse dan afpersing wordt geregistreerd, bijvoorbeeld de maatschappelijke klassen met betrekking tot bedreiging of overval. Ook is er een klasse voor overige zaken beschikbaar. Deze categorie is volgens politiefunctionarissen een vergaarbak van delicttypen. Van meerdere politiefunctionarissen hebben we begrepen dat een foutief toebedeelde maatschappelijke klasse vaak niet meer gewijzigd wordt, aangezien dit verder geen belang heeft voor de opsporing. Het kan echter wel van invloed zijn op prioritering van de melding of aangifte in eerste instantie. De kans dat een afpersingszaak in een foutieve maatschappelijke klasse wordt geplaatst, schatten politiefunctionarissen bij een reguliere afpersingszaak echter klein is. Een vorm van afpersing waarover met name het vermoeden is dat deze niet altijd in de juiste maatschappelijke klasse wordt geregistreerd, is *cybercrime*. Een mogelijke maatschappelijke klasse waarin digitale afpersingszaken eveneens geregistreerd kunnen worden, betreft de klasse computercriminaliteit. Een deel van de criminaliteit in Nederland komt niet ter kennis van de politie. Dit wordt ook wel het *dark number* genoemd. Voor afpersing van het bedrijfsleven geldt dit eveneens. Er zijn meerdere oorzaken aan te wijzen voor het bestaan van het *dark number*. Zo durven niet alle ondernemers aangifte te doen uit angst voor de daders, imagoschade of omzetverlies. Daarnaast is de aangiftebereidheid onder ondernemers sowieso lager dan onder burgers. Dit komt onder andere

vanwege het gebrek aan vertrouwen in de politie om zaken effectief en vertrouwelijk op te pakken. Politiefunctionarissen en andere respondenten benoemen bovendien dat de aangiftebereidheid van afpersing van het bedrijfsleven laag is, omdat getracht wordt de zaak binnen de eigen gelederen op te lossen. De aangiftebereidheid van het bedrijfsleven zal verder worden behandeld in paragraaf 4.2. Voor dit onderzoek betekent het *dark number* dat we enkel een beeld kunnen schetsen van de zaken die bekend zijn geworden bij de politie of die in interviews naar voren zijn gekomen.

Tot slot een opmerking met betrekking tot de vergelijkbaarheid van de politie-registraties met de resultaten uit het onderzoek in 2007. In 2007 is door de toenmalige politieregio's zelf een inventarisatieformulier over diverse onderwerpen van de afpersingszaken ingevuld. In onderhavig onderzoek is centraal een uitvraag gedaan naar alle registraties van afpersing en vervolgens is door de onderzoekers een analyse van de zaken uitgevoerd. Door deze verschillende analysemethoden is het niet mogelijk om zuiver de verschillen in aantallen tussen de twee onderzoeken te vergelijken. Kleine verschillen kunnen wellicht verklaard worden door interpretatieverschillen tussen de onderzoekers en politiefunctionarissen. De grotere verschillen die naar voren komen in de analyse kunnen echter wel wijzen op een werkelijke ontwikkeling binnen het fenomeen afpersing.

Vertrouwenslijn Afpersing

De Vertrouwenslijn Afpersing is een telefonische meldlijn waar slachtoffers van afpersing anoniem advies en hulp kunnen vragen. Deze lijn is op 1 juli 2011 in werking gesteld en tot eind 2013 250 keer gebeld. Hierbij gaat het in een kwart van de gevallen om afpersingszaken. De resultaten van de Vertrouwenslijn Afpersing bieden zicht op de mate waarin ondernemers geconfronteerd worden met afpersing en zich daarom wenden tot de vertrouwenslijn. Naast de cijfers zijn de verslagen van de Vertrouwenslijn Afpersing geraadpleegd om meer zicht te krijgen op de aard van de afpersingen die gemeld worden, wie de melders zijn en wat hen ertoe beweegt om melding te maken bij de Vertrouwenslijn Afpersing.

Meld Misdaad Anoniem

NL Confidential (voorheen Stichting Meld Misdaad Anoniem) exploiteert een anonieme meldlijn, waar mensen anonieme meldingen kunnen maken over misdrijven. Bij NL Confidential zijn ten behoeve van de data-analyse cijfers opgevraagd over de meldingen over chantage/afpersing over de jaren 2006-2013. Hoewel deze cijfers geen inhoudelijke informatie geven over de melding of melder, omdat deze gegevens niet worden geregistreerd door M., schetsen ze wel een beeld van de ontwikkeling van het aantal meldingen voor en tijdens de programmatische aanpak. Een kanttekening die bij deze cijfers geplaatst moet worden, is dat er geen onderscheid te maken is tussen meldingen van particulieren en het bedrijfsleven.

1.2.3 Zaakanalyse

Met de zaakanalyse is beoogd aan de hand van concrete casuïstiek en de analyse van rechtszaken meer zicht te krijgen op (nieuwe) verschijningsvormen van afpersing, het verloop, de aard en de kenmerken van afpersing van het bedrijfsleven en de resultaten van de opsporing ervan. De zaakanalyse is uitgevoerd op basis van informatie van de politie en de rechterlijke macht.

Politieonderzoek

Er is een analyse uitgevoerd op acht afpersingszaken die door de politie zijn opgepakt. Hierbij gaat het om zaken die in vijf verschillende eenheden zijn gedraaid op verschillende niveaus binnen de politieorganisatie. De zaken zijn geselecteerd op basis van de bevindingen uit de BVH-analyse (3), rechtspraakanalyse (1) en via gesprekken met eenheden of interviews (4).⁵ Hierbij is rekening gehouden met diversiteit op het gebied van modus operandi, type slachtoffer en type dader. In bijlage 3 staat een beschrijving van de bestudeerde zaken.

De casusanalyse betreft de bestudering van het dossier en het houden van interviews met betrokken personen (recherche, zaaksofficier) en waar dat mogelijk was ook met de slachtoffers van de betreffende zaken. In totaal waren vijf slachtoffers binnen de politieonderzoeken bereid met ons in gesprek te gaan over de zaak.

In de interviews is ingegaan op het delict (aanleiding, ontwikkeling, afloop), dader- en slachtofferkenmerken, modus operandi, de opsporing en resultaten ervan en determinanten van aangiftebereidheid.⁶

Rechtspraak

Om inzicht te krijgen in de afpersingszaken die zijn vervolgd, is een analyse uitgevoerd op uitspraken gepubliceerd op rechtspraak.nl. Een analyse van afpersingszaken binnen de categorie strafrecht over de jaren 2010 tot en met 2013 levert 2.556 zoekresultaten op.⁷ Hierbij gaat het in 45 unieke zaken om afpersing van het bedrijfsleven. De ruis wordt met name veroorzaakt doordat overvallen ook als afpersing worden weggeschreven in het strafrecht. De analyse biedt zicht op het voorkomen van afpersingszaken en de wijze van afdoening. De 45 zaken zijn onder meer geanalyseerd op aard, dader- en slachtofferkenmerken, modus operandi, opsporingsmiddelen en afdoening.

5 De selectie van casussen is voorgelegd aan de begeleidingscommissie.

6 De complete topiclijst is te vinden in bijlage 2.

7 De gebruikte zoektermen zijn terug te vinden in bijlage 4.

Een kanttekening die bij rechtspraak.nl moet worden geplaatst, is dat niet alle uitspraken worden gepubliceerd. In de database van rechtspraak.nl staan alle uitspraken waarvan de zaak voor, tijdens of na behandeling ter zitting aandacht heeft gehad van de publieke media in de ruimste zin des woords. Ook staan er uitspraken wanneer deze in een op de juridische beroepsgroep gericht medium zijn gepubliceerd of besproken of de uitspraken die van bijzonder belang zijn voor bepaalde beroepsgroepen of belangengroeperingen. Tot slot worden uitspraken gepubliceerd wanneer deze mede de belangen raken van natuurlijke of rechtspersonen die geen partij waren in het geding, de uitspraken een jurisprudentievormend karakter hebben, of doordat een bepaalde casuïstiek of wettelijke bepaling voor het eerst aan het oordeel van de rechter is onderworpen.

1.2.4 Survey

Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek is nagaan of de ingezette aanpak van afpersing van het bedrijfsleven de goede koers vaart, ook in relatie tot de actuele afpersingsproblematiek. Om meer zicht te krijgen op de verwachtingen en doeltreffendheid van de genomen maatregelen, is een digitale survey gehouden binnen het bedrijfsleven. Met het oog op slachtofferinterviews is in de survey tevens gevraagd naar de bereidheid tot een (anoniem) interview indien er sprake is (geweest) van afpersing. De vragen in de survey omvatten onder meer de volgende onderwerpen:⁸

- Kennis over afpersing
- Bekendheid met de aanpak
- Aangiftebereidheid
- Vertrouwensrelatie met politie
- Relatienetwerk (gemeente, wijkagent, ondernemers)
- Slachtofferschap
- Zelfgenomen maatregelen (bv. portiers, camera's)
- Behoeftte ten aanzien van de aanpak en preventie van afpersing

Voor het onderzoek is de website www.aanpakafpersing.nl ontwikkeld waarop de survey is geplaatst. Om bekendheid voor de survey te genereren, zijn diverse middelen ingezet. Allereerst hebben we koepel-, branche- en ondernemersorganisaties telefonisch benaderd. Hierbij is hen gevraagd of zij bekend zijn met het fenomeen afpersing en of (voor zover bekend) leden van hen slachtoffer zijn geworden van afpersing. Daarnaast is hen gevraagd de link naar de survey onder hun leden te verspreiden. Diverse koepel-, branche- en ondernemersorganisaties hebben aan dit verzoek gehoor gegeven. Dit deden zij door een artikel over afpersing in een leden-

8 De gehele vragenlijst staat in bijlage 5.

magazine te plaatsen, een stukje op hun website te plaatsen of een mail met de link onder hun leden te verspreiden.⁹

Ten tweede hebben de organisaties die betrokken zijn bij de programmatische aanpak aan hun leden aandacht gevraagd voor de survey. Koninklijke Horeca Nederland (KHN), MKB-Nederland en VNO-NCW hebben de survey diverse malen en via diverse kanalen verspreid onder hun leden.

Ten derde is op ons verzoek een aparte sectie over afpersing aangemaakt op de website 'Veilig Ondernemen' van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV). Op deze website heeft het CCV naast enige informatie over het fenomeen een knop geplaatst met een link naar de survey.

Verder hebben diverse respondenten, organisaties, het Ministerie van VenJ en Bureau Beke zelf een oproep voor de survey verspreid via Twitter. Deze oproepen zijn door verschillende organisaties 'geretweet'.

Tot slot is drie keer een oproep voor deelname aan de survey geplaatst in de Telegraaf. Twee oproepen in de rubriek 'Speurder' bij Zaken en Transacties en een oproep op de pagina 'Mijn bedrijf'. De geplaatste advertentie staat in het tekstkader weergegeven.

OPROEP AAN ONDERNEMERS

*Onderzoek naar (aanpak) afpersing van het
bedrijfsleven.*

*Ervaringen van ondernemers zijn belangrijk!
Vul de vragenlijst in op www.aanpakafpersing.nl*

Naast het verzoek aan relevante organisaties om medewerking te verlenen aan bemiddeling van leden naar de survey, is hen ook gevraagd een oproep aan ondernemers op hun website of in de nieuwsbrief te plaatsen voor medewerking aan interviews over slachtofferschap van afpersing. In de survey wordt ook om deze medewerking gevraagd, maar om de respons te verhogen, is specifiek voor de interviews een aparte oproep geplaatst. Diverse koepel-, branche- en ondernemersorganisaties hebben aan dit verzoek gehoor gegeven.

Een speciale focus is gelegd op kwetsbare branches die mogelijk niet worden bereikt met de survey. Het betreft dan vooral de etnische ondernemers. Van hen is bekend dat zij niet altijd zijn aangesloten bij een brancheorganisatie. Om voldoende respons uit deze groep te ontvangen, is op deze groep extra geïnvesteerd.

9 In bijlage 6 staat een overzicht van de organisaties die medewerking hebben verleend aan het onderzoek.

Vrijwel alle ondernemersorganisaties voor Turkse en Chinese ondernemers in Nederland zijn benaderd om hen te vragen naar bekendheid met het fenomeen afpersing, verspreiding van de survey en eventueel een interview. Vier ondernemersorganisaties (twee Turkse en twee Chinese) zijn bereid gevonden een link naar de survey te verspreiden onder hun leden. Twee organisaties gaven aan liever met de onderzoekers in gesprek te gaan in plaats van hun leden te bevragen. Geen van deze organisaties wil echter vermeld worden in de respondentenlijst omdat dit, in hun ogen, de privacy van hun leden schaadt.

De survey is gedurende drie maanden online geweest en heeft 394 volledig ingevulde vragenlijsten opgeleverd. Analyse van de resultaten leert dat de helft van de ondernemers die aan de survey hebben deelgenomen afkomstig is uit de provincie Limburg. Een mogelijke verklaring is dat afpersing in Limburg al vele jaren een onderwerp is en de aanpak daar al langer bestaat dan in andere delen van het land. Daarnaast is de survey door het Regionaal Platform Criminaliteitsbestrijding (RPC) en de accountmanager bedrijfsleven in Limburg actief via ondernemersorganisaties verspreid. Omdat afpersing al een aantal jaren een topic is, kan de bereidwilligheid van het bedrijfsleven om de survey in te vullen groter zijn, met name omdat het voor hen een bekend onderwerp is. Een verdere analyse laat zien dat de antwoorden van ondernemers uit Limburg niet afwijken van de antwoorden van ondernemers uit andere provincies. Daarnaast zijn de slachtoffers die uit de survey naar voren zijn gekomen gelijkmatig verspreid over diverse provincies.

Het feit dat niet nauwkeurig te analyseren is op welke wijze welke personen binnen het bedrijfsleven zijn geattendeerd op de survey vormt een kanttekening bij de resultaten. De survey is via diverse kanalen verspreid in het kader van het onderzoek naar afpersing. Ondernemers die niet bekend zijn met het fenomeen afpersing of hun eigen situatie niet zo duiden, zullen mogelijk minder geneigd zijn de vragenlijst in te vullen. Andersom kan het zijn dat ondernemers die wel met afpersing te maken hebben (gehad), meer gemotiveerd zijn tot het verlenen van medewerking. Daarnaast kunnen ondernemers de vragenlijst invullen omdat zij zich afgeperst voelen terwijl het feitelijk niet om een afpersing gaat. Bij de interpretatie van de bevindingen van de survey moet er daarom rekening mee worden gehouden dat deze geen volledig representatief beeld geven. Gezien voornoemde kanttekeningen moet ten aanzien van de omvang rekening worden gehouden met een overschatting van het slachtofferschap op basis van de survey. Toch biedt de survey ondanks deze kanttekeningen een mogelijkheid om van een grote groep ondernemers de bekendheid met het fenomeen afpersing in kaart te brengen.

1.2.5 Interviews

Om meer zicht te krijgen op enerzijds het fenomeen en anderzijds de inhoud en status van de programmatische aanpak van afpersing en de verwachtingen en doelmatigheid ervan zijn interviews met diverse publieke en private partijen gehouden. In de interviews is aandacht besteed aan onder meer de aard, de ontwikkeling, de verschijningsvormen en de daders en slachtoffers van afpersing van het bedrijfsleven. Daarnaast is ingegaan op de bestaande aanpak van afpersing van het bedrijfsleven en kansen voor de aanpak.¹⁰ Om het fenomeen vanuit verschillende invalshoeken en expertises te bekijken, is een brede diversiteit aan partijen en personen benaderd voor een interview. Benaderde partijen zijn onder andere het OM, MKB-Nederland, RPC's, de Kamer van Koophandel (KvK), KHN, Nationale Politie (onderhandelars, recherche, THTC, expertisepunt), Vertrouwenslijn Afpersing, NL Confidential, *Nationaal Cyber Security Centrum* (NCSC) en particuliere recherche- en beveiligingsbureaus.

Daarnaast zijn interviews gehouden met vijf respondenten uit de Turkse en Chinese gemeenschap om meer zicht te krijgen op afpersing van ondernemers uit deze gemeenschap. In totaal zijn met 55 deskundigen interviews gehouden. Dit is inclusief de respondenten van de politie die zijn gesproken tijdens de casestudies (n=14) en respondenten die anoniem wensen te blijven (n=5). De volledige lijst van geïnterviewden (exclusief anonieme respondenten) is opgenomen in bijlage 8.

Slachtofferinterviews

Om meer informatie te krijgen over slachtoffers van afpersing in het bedrijfsleven zijn via drie wegen slachtoffers bereid gevonden om deel te nemen aan het onderzoek. Allereerst stond in de survey een oproep om met de onderzoekers in gesprek te gaan. Daarnaast hebben diverse branche-, koepel- en ondernemersorganisaties in hun netwerk een oproep geplaatst. Ook hebben sommige organisaties naar aanleiding van een interview met de onderzoekers actief bemiddeld naar slachtoffers van afpersing. Verder zijn slachtoffers vanuit het casuïstiekonderzoek benaderd door de politie om hen te vragen of zij willen meewerken aan een interview. De slachtoffers zijn vervolgens in vrijwel alle gevallen eerst telefonisch door de onderzoekers benaderd om het onderzoek te introduceren en uit te leggen wat het doel is van de interviews. In deze gesprekken is aangegeven dat het doel is om anoniem en onherleidbaar het verhaal van slachtoffers op te tekenen om het fenomeen in kaart te

10 In bijlage 7 staat de topiclijst die gebruikt is bij de interviews met deskundigen. Per persoon is, afhankelijk van zijn/haar deskundigheid, bepaald welke onderdelen van de topiclijst besproken werden.

brengen en (eventueel) de aanpak van afpersing te verbeteren.¹¹ De interviews vormen een verdieping van de vragen uit de casusanalyse en survey onder ondernemers en hebben betrekking op het slachtofferschap en de maatregelen die zijn ingezet om afpersing te bestrijden. In de interviews zijn vragen gesteld over onder andere:¹²

- De bekendheid en ervaringen met afpersing (aard, verloop, daders)
- De maatregelen uit de programmatische aanpak (verwachtingen, doelmatigheid)
- De eventuele eigen maatregelen
- Het vertrouwen in en ervaringen met politie en justitie
- De aangiftebereidheid

In totaal zijn dertien slachtoffers geïnterviewd. De oorspronkelijke opzet van groepsinterviews bleek niet mogelijk, omdat het onderwerp bij de meeste ondernemers te gevoelig ligt om hier in een groep over te praten. Daarom is gekozen alle interviews individueel te voeren. De interviews zijn gevoerd bij slachtoffers thuis, in horecagelegenheden of in het bedrijf van het slachtoffer. De interviews leren dat de angst om te praten bij slachtoffers groot is. Behalve dat hen volledige anonimiteit en onherleidbaarheid van de informatie is gegarandeerd, wensen sommige slachtoffers daar bevestiging van door inzage te krijgen in passages uit de rapportage en/of het ondertekenen van een geheimhoudingsverklaring door de onderzoekers. Vanzelfsprekend hebben we aan dergelijke verzoeken meegewerkt. Daarnaast zijn de slachtoffers bij afronding van de interviews gewezen op de mogelijkheid om de Vertrouwenslijn Afpersing in te schakelen mochten zij nog verdere behoefte hebben aan advies of toeleiding naar de politie.

1.2.6 Internationale scan

Met behulp van een (Engelstalige) vragenlijst is geïnventariseerd welke ontwikkelingen buitenlandse deskundigen signaleren in hun land als het gaat om afpersing van het bedrijfsleven.¹³ Zij zijn bevraagd over het fenomeen en de aanpak. Op deze manier komen eveneens interessante aanpakken uit het buitenland naar voren. De respondentenlijst van een Europese studie naar afpersing (Transcrime, 2010) vormde de basis voor de selectie van deskundigen. Aanvullend is de vragenlijst verspreid in het *European Network of Advisory Teams* (EuNAT) door de voorzitter van

11 Bij twee slachtoffers was dit niet mogelijk via deze weg omdat de interviews direct na het gesprek bij de politie-eenheid plaatsvonden. De bemiddelende agent heeft hierbij de introductie verzorgd en de onderzoekers hebben aan het begin van het interview een nadere toelichting gegeven.

12 In bijlage 9 staat de topiclijst die gebruikt is bij de slachtofferinterviews.

13 De vragenlijst die is voorgelegd aan de internationale deskundigen staat in bijlage 10.

dit netwerk.¹⁴ Na meerdere keren rappelleren, hebben acht landen op de vragenlijst gereageerd. Het gaat achtereenvolgens om België (2x), Denemarken, Duitsland, Engeland, Finland (2x), Oostenrijk, Spanje en Zweden (2x).¹⁵

1.2.7 Internetsearch

Als extra onderzoeksactiviteit is op diverse sites naar informatie gezocht over afpersing en de aanpak van afpersing. Op deze manier is geprobeerd in kaart te brengen op welke manier organisaties hun leden en medewerkers informeren over het fenomeen. Daarnaast geeft dit een beeld van welke informatie slachtoffers kunnen vinden, mochten zij op zoek gaan naar informatie over afpersing. De sites die zijn bekeken, zijn onder andere die van Politiekennisnet, KHN, MKB-Nederland, VNO-NCW, NL Confidential, Veilig Ondernemen en de Rijksoverheid. Daarnaast zijn gedurende de onderzoeksperiode nieuwsberichten over afpersing van het bedrijfsleven gemonitord.

1.2.8 Intervisiebijeenkomst

De onderzoeksbevindingen zijn ter reflectie in een intervisiebijeenkomst voorgelegd aan de leden van de Stuurgroep Afpersing die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de programmatische aanpak en een relevante andere organisatie.¹⁶ In de bijeenkomst zijn de (voorlopige) bevindingen van het onderzoek geschetst en getoetst aan de kennis en ervaringen van de deelnemers. Daarbij is gesproken over de status van de aanpak, knelpunten binnen de aanpak en wat eventueel wenselijke of noodzakelijke aanpassingen in de aanpak in relatie tot het actuele beeld van afpersing van het bedrijfsleven kunnen inhouden. Onderwerpen die aan de orde zijn gekomen, zijn onder meer:

- Ontwikkelingen in het fenomeen (verschijningsvormen, daders, slachtoffers, omvang)
- Meldingsbereidheid en signalering
- Opsporing en vervolging
- Status, verwachtingen en doelmatigheid van de programmatische aanpak
- Veelbelovende alternatieve maatregelen (o.a. buitenland en uit interviews)
- Toekomst

14 In 2007 is EuNAT opgericht als een instituut voor samenwerking tussen politie-eenheden in diverse landen met permanente koppeling aan Europol.

15 De lijst met deelnemers per land staat weergegeven in bijlage 11.

16 De lijst met deelnemers aan de intervisiebijeenkomst staat in bijlage 12.

1.3 Leeswijzer

In de hoofdstukken die volgen, worden de bevindingen van het onderzoek naar afpersing van het bedrijfsleven uitgebreid beschreven. In hoofdstuk 2 schetsen we de aard van het fenomeen. Hierbij wordt ingegaan op verschijningsvormen, daders, slachtoffers en impact, zoals naar voren komt in de media, literatuur en uit interviews en opsporingsonderzoeken. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de aard en omvang van afpersing geschetst op basis van politieregistraties, zelfrapportage, rechtspraakanalyse en de internationale survey. Hierbij gaan we eveneens in op de verschijningsvormen, daders, slachtoffers en modus operandi van afpersers. In hoofdstuk 4 ligt de focus op de signalering, melding en aangifte van afpersing. Hierbij gaan we in op de factoren die van invloed zijn op de signalering en aangiftebereidheid van afpersing. Vervolgens volgen in hoofdstuk 5 de bevindingen ten aanzien van opsporing en vervolging. In dit hoofdstuk schetsen we het proces na melding of aangifte en benoemen we welke opsporingsmiddelen worden ingezet in afpersingszaken en in hoeverre deze leiden tot een daadwerkelijke vervolging van afpersers. In hoofdstuk 6 bespreken we de aanpak. De hoofdmoot van dit hoofdstuk is op welke wijze er invulling en uitvoering aan de programmatische aanpak is gegeven. Daarnaast worden overige vormen van aanpak van afpersing door private partijen kort geschetst en gaan we op basis van de onderzoeksbevindingen in op de kansen voor (een vervolg van) de aanpak. Tot slot volgen in hoofdstuk 7 de conclusie en slotbeschouwing. Hierin worden de bevindingen in samenhang beschouwd.

In de diverse hoofdstukken worden citaten en voorbeelden uit interviews, politieregistraties, gerechtelijke uitspraken en nieuwsberichten in de tekst gebruikt om de onderzoeksresultaten te illustreren. Om de anonimiteit van respondenten te garanderen en rekeninghoudend met de geheimhoudingsplicht met betrekking tot politieregistraties wordt wel aangegeven uit welk type bron een citaat afkomstig is, maar wordt geen specifiekere bronvermelding gebruikt.

Wanneer in dit rapport wordt gesproken over ondernemers omvat dit (vertegenwoordigers van) ondernemers van grote en kleine bedrijven ofwel het gehele bedrijfsleven.

Afpersing in de privésituatie

De bedrijfsbus van een ondernemer vliegt bij zijn privéwoning in brand. Door brandstichting, zo blijkt later. Daarna ontvangt de vrouw van de winkelier een telefoontje waarin wordt gerefereerd aan de brand en bedreigingen worden geuit richting haar en haar gezin met verwijzingen naar de PKK. De dader eist €60.000 beschermingsgeld anders zal het slecht aflopen met de winkelier en zijn gezin. In een periode van een maand volgen meerdere contacten met de dader via de telefoon, door een nachtelijk bezoek aan de privéwoning en door het binnentreden van de winkel van de slachtoffers. Ondanks dat de afperser waarschuwt dat de politie niet ingelicht mag worden, doen de slachtoffers aangifte waarna de zaak vrijwel direct door een rechercheteam wordt opgepakt. Onderzoek wijst uit dat verwijzingen naar de PKK loze bedreigingen zijn. Door middel van het uitvoeren van een strategie waarin er contact is tussen het slachtoffer en de afperser kunnen drie verdachten worden aangehouden. De hoofdverdachte wordt voor de afpersing veroordeeld.

2 Het fenomeen

In dit hoofdstuk gaan we in op de wijze waarop bedrijven met afpersing te maken krijgen zoals naar voren komt in mediaberichtgeving, de wetenschappelijke literatuur en de praktijk. Op basis van een screening van media- en literatuurbronnen schetsen we het actuele beeld van afpersing van het bedrijfsleven in Nederland in internationaal perspectief (§2.1 en §2.2). Vervolgens beschrijven we de wijzen waarop de problematiek zich manifesteert aan de hand van gesprekken met deskundigen, organisaties en slachtoffers (§2.3). Daarin besteden we tevens aandacht aan de impact die afpersing op ondernemers kan hebben. Het hoofdstuk besluit met een beschouwing van de bevindingen (§2.4).

Alvorens in te gaan op een beschrijving van het fenomeen is het van belang het begrip te duiden. Als we spreken over afpersing hebben we het over:

Het met (dreiging met) geweld, sabotage, smaad of openbaarmaking van gegevens direct of indirect dwingen van een (vertegenwoordiger van een) bedrijf tot afgifte van geld, goederen of gegevens dan wel tot het aangaan of kwijtschelden van een schuld of het (niet) verrichten van bepaalde diensten of handelingen om zichzelf of een ander wederrechtelijk te bevoordelen (Van Leiden e.a., 2007).

Deze definitie betreft een criminologische afbakening van het fenomeen. De definitie kent zijn grondslag in de juridische bestanddelen van de wetsartikelen over afpersing (artikel 317 Wetboek van Strafrecht) en afdreiging (artikel 318 Wetboek van Strafrecht). Juridisch gezien, zijn deze twee delicten verschillend, waarbij het onderscheid met name zit in de *modus operandi*. In het geval van afpersing wordt dwang uitgeoefend door het toepassen van (dreiging met) geweld of het dreigen met het onbruikbaar maken van gegevens (sabotage). Dit heeft ook betrekking op geautomatiseerd werk. Bij afdreiging wordt dwang uitgeoefend door middel van (dreiging met) smaad of openbaring van geheime informatie. Omdat beide vormen van dwang – afpersing en afdreiging – kunnen worden toegepast om een bedrijf te

dwingen iets te doen of laten, worden beide vormen criminologisch gezien tot het fenomeen afpersing gerekend. Dat houdt in dat waar we gebruik maken van de term afpersing in bepaalde gevallen ook de term afdreiging kan worden gelezen. Juridisch onderscheid tussen beide delictvormen wordt benoemd indien relevant.

2.1 Afpersing van het bedrijfsleven in de media

Berichtgeving in de landelijke media geeft een beeld van de mate waarin bepaalde vormen van criminaliteit actueel voorkomen. Op basis van de berichtgeving in de afgelopen jaren (2010 t/m 2013) benoemen we de trends die er in binnen- en buitenland waar te nemen zijn en gaan we in de volgende subparagrafen in op 37 unieke Nederlandse casus die in de media zijn besproken.

2.1.1 Trends

Uit verschillende berichten blijkt dat afpersing van het bedrijfsleven in het buitenland niet ongewoon is. Het gaat dan niet alleen om landen op een ander continent (Amerika, Guatemala, Honduras, Mexico), ook in landen als Italië, Rusland en Spanje lijkt afpersing van kleine- en middelgrote bedrijven en soms ook grote multinationals structureel voor te komen. In een aantal landen hangt deze structurele afpersing samen met een beperkte handhavende rol en een zwakke positie van de overheid: zo worden bedrijven in Mexico en Guatemala afgeperst door georganiseerde criminele groeperingen die door de overheid niet beteugeld kunnen worden, en gebeurt ditzelfde in Indonesië door een moslimactivistische groepering. Ook in Europa zien we dat middenstanders worden afgeperst door georganiseerde verbanden waar de overheid geen of onvoldoende grip op heeft. Zo is de Italiaanse maffia in het arme zuiden, maar tegenwoordig ook in het rijkere noorden van het land actief als het gaat om afpersing van ondernemers. In Spanje werden ondernemers in het recente verleden door de terreurbeweging ETA ‘verzocht’ periodiek een bedrag te voldoen.

Bovendien had de ETA nauwelijks nog inkomsten, sinds de groepering eerder dit jaar stopte met het afpersen van ondernemers in Baskenland en Navarra. Zelf noemden de ETA-leden het geld dat ze ondernemers afhandig maakten, een revolutionaire belasting. Bron: Reformatorisch Dagblad, 21 oktober 2011.

Naast betrokkenheid van de georganiseerde criminaliteit en terreur- en extremistische groepen bij afpersing blijken soms medewerkers van buitenlandse overheden betrokken te zijn bij afpersing in de vorm van corruptie. Ook deze afpersing is gericht op het verkrijgen van financiële middelen. Waar door de georganiseer-

de criminaliteit en terreur- en extremistische groepen echter met name bedreigd wordt met fysiek geweld, vernieling en beschadiging van eigendommen, wordt door corrupte ambtenaren druk gezet in de vorm van inspecties en het opwerpen van bureaucratische barricades om op deze wijze het bedrijfsproces te verstoren.

In de berichtgeving over Nederland wordt geen melding gemaakt van afpersing door terreur- en extremistische groepen en de overheid. Wel richt de media-aandacht zich op veronderstelde afpersing van horeca-eigenaren door leden van *Outlaw Motorcycle Gangs* (OMG's). Hoewel deze motorclubs tot op heden niet zijn aangemerkt als criminele organisatie, blijkt uit de berichtgeving dat er wel een verband met de georganiseerde criminaliteit c.q. de onderwereld wordt verondersteld. Door het dreigen met of toepassen van geweld wordt onder andere beoogd het deurseleid van de betreffende horeca te (kunnen) bepalen of wordt getracht via een tussenpersoon ('stroman') horeca in bezit te krijgen. Uit mediaberichtgeving blijkt dat deze trend landelijk de aandacht heeft van betrokken partijen, waaronder gemeente, Openbaar Ministerie (OM) en politie.

Criminelen gebruiken kroegen en restaurants in binnensteden volgens justitie vooral voor het witwassen van crimineel geld. Inkomsten uit drugshandel worden gewit door ze op te voeren als caféomzet. In Arnhem zijn in oktober drie Hells Angels opgepakt omdat ze een kroegeigenaar met geweld dwongen zijn zaak te verkopen. Bron: NRC Handelsblad, 28 december 2011.

In zijn algemeenheid wordt daarnaast gewezen op de mogelijkheid dat banken worden afgeperst door cybercriminelen, die dreigen de bedrijfsvoering (online) plat te leggen. Daarbij wordt onder andere verwezen naar de verschillende cyberaanval- len waarvan enkele Nederlandse banken begin 2013 het slachtoffer werden. Een trend die ook uit de mediaberichtgeving naar voren komt, is die van afpersing van het bedrijfsleven door ex-werknemers. De economische crisis wordt met deze vorm van afpersing in verband gebracht. Oud-werknemers dreigen onder andere met het openbaar maken van (gevoelige) informatie over het bedrijf. Vitale branches als energie en telecom worden als kwetsbaar voor deze vorm van afpersing beschouwd. De gevolgen van de crisis, waardoor bedrijven mensen met veel kennis van en over het bedrijf hebben moeten ontslaan, speelt daarbij een rol.

De trends in Nederland en het buitenland onderscheiden zich op basis van de berichtgeving duidelijk van elkaar. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat Nederlandse media niet berichten over 'kleinere' zaken in het buitenland. Nederlandse trends (cyberafpersing, ex-werknemers, motorbendes) kunnen derhalve ook wel degelijk spelen in het buitenland.

2.1.2 Casuïstiek

De 37 Nederlandse casus waarover de media berichten, hebben voor een belangrijk deel (13 casus) betrekking op bedrijven in de dienstverlening. Met zeven en zes vermeldingen completeren respectievelijk de detailhandel (winkeliers en winkelketens) en de horeca de top-3 van branches waarover op casusniveau het meest over afpersing wordt bericht. Berichtgeving over afpersingszaken in de financiële branche (waaronder banken) en vervoersbedrijven komen respectievelijk drie en twee keer voor. In de categorie overig vinden we tot slot een sportclub, drie bekende ZZP'ers (darter, voormalig model en voetballer) en een coffeeshop die (mogelijk) zijn afgeperst. Eenmaal blijft de zakelijke achtergrond van het slachtoffer onbekend.

Twee Polen zijn opgepakt vanwege afpersing van IKEA. Zij worden verantwoordelijk gehouden voor aanslagen bij acht IKEA-vestigingen in heel Europa, waaronder ook in Nederland. De afpersers zetten IKEA maandenlang onder druk door niets van zich te laten horen. Pas na een aanslag in de Tsjechische hoofdstad Praag begin september eisten ze zes miljoen euro op bij het management van het Zweedse concern. Ze kondigden daarbij aan dat als er niet zou worden betaald, de explosieven krachtiger zouden worden en het losgeld per dag met tienduizenden euro's zou worden verhoogd. Bron: Algemeen Dagblad, 10 oktober 2011.

Binnen de 37 genoemde casus komt in 32 gevallen een verdachte in beeld. In driekwart van de gevallen gaat het om een individuele verdachte; voor het overige deel is sprake van meerdere verdachten. In dertig casus is er meer informatie over de relatie tussen de afperser en het bedrijf dat afgeperst wordt. In een derde van deze gevallen bestaat of bestond er een directe zakelijke relatie. De afperser is bijvoorbeeld te typeren als (voormalig) klant, werknemer of zakelijke relatie. In dertig procent van de gevallen bestaat er voor zover bekend geen band tussen het afgeperste bedrijf en de afperser. Meestal gaat het om voor het bedrijf onbekende eenlingen, die vanuit financiële nood overgaan tot (een poging tot) afpersing. In een op de vijf casus in de media is sprake van afpersing door of met inmenging van onder andere de Hells Angels of Satudarah. Over afpersingen gepleegd vanuit de privésfeer wordt slechts vijf keer bericht over de periode van drie jaar. Een (buitenechtelijke) relatie of de beëindiging daarvan ligt dan meestal ten grondslag aan de betreffende afpersing.

Een Limburgse advocaat heeft een seksuele relatie met een cliënt, maar als de relatie na een tijdje bekoelt, dreigt de vrouw de verhouding bekend te maken. De advocaat vreest voor zijn reputatie en betaalt de vrouw zwijggeld. Het gaat om forse bedragen: het eerste jaar €112.500 en twee jaar later nog eens €53.280. Bron: NRC Handelsblad, 12 maart 2013.

In 25 casus wordt duidelijk met welk type dreiging ondernemers te maken krijgen. In negen casus is sprake van een structurele c.q. langdurige vorm van afpersing. In één geval dienen ondernemers protectiegeld te betalen. Bij de winkels van diegenen die dat niet doen, wordt ingebroken en worden vernielingen gepleegd. In bijna de helft van de gevonden casus (11 casus) betreft de afpersing het dreigen met smaad of het openbaar maken van informatie. Tevens bedienen afpersers zich in acht casus van fysiek geweld of dreigen zij daarmee en is in zes gevallen sprake van beschadiging, vernieling of inbraak.

Directeur Danny Klomp en de verkoopmanager van het failliete investeringsfonds Palm Invest werden in juli van het vorig jaar in de val gelokt. Klomp liet zich samen met zijn verkoopmanager naar een appartement in Antwerpen rijden. Daar werden zij onderworpen aan martelmethoden die volgens het OM 'ruim voorbij middeleeuws' waren. Pas nadat Klomp beloofde voor geld te zullen zorgen, lieten de folteraars hun slachtoffers gaan. Bron: Telegraaf, 7 juli 2010.

In 33 casus wordt uit de berichtgeving duidelijk wat het doel van de afpersing is. In driekwart van de gevallen is deze gericht op het verkrijgen van financiële middelen. Een overname van het bedrijf of het verkrijgen van diensten komen met respectievelijk vijf en één casus veel minder voor. Uit de berichtgeving kan in 27 gevallen worden opgemaakt of ondernemers op de afpersing zijn ingegaan: daaruit blijkt dat dit in twee derde van de gevallen niet het geval is geweest. In negen gevallen hebben bedrijven toegegeven aan de eisen van de afperser(s). Uiteindelijk zijn in meer dan de helft van de casus (21) aanhoudingen verricht; in ieder geval in negen zaken heeft dit blijkens de gevonden berichtgeving, ook in een veroordeling van de verdachten geresulteerd.

2.2 Afpersing van het bedrijfsleven in de literatuur

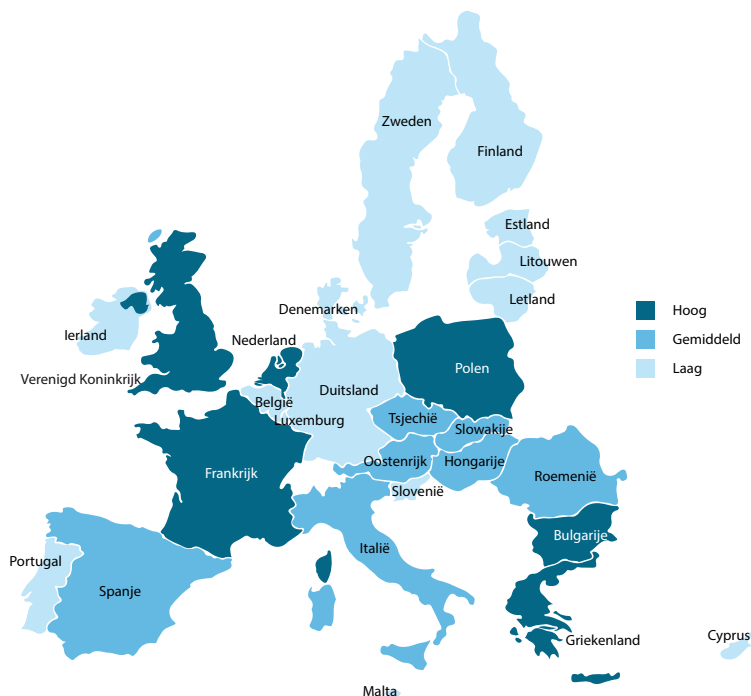
Afpersing van het bedrijfsleven kent vele gezichten. Op basis van de internationale literatuur presenteren we hierna het actuele beeld van het fenomeen vanaf 2007. Na een algemeen beeld te schetsen over aard en omvang, gaan we in op de belangrijkste ontwikkelingen in de verschijningsvormen van afpersing van het bedrijfsleven.

2.2.1 Verschijningsvormen

Afpersing is een verborgen delict en dat geldt in het bijzonder voor afpersing van het bedrijfsleven. Ondernemers zijn terughoudend in het doen van aangifte wanneer zij slachtoffer zijn van afpersing (Van Leiden, e.a., 2007; Stenström, Skinnari & Wallin, 2012).

Het vertrouwen van het bedrijfsleven in politie en justitie is – zeker in specifieke branches – onvoldoende. Het aangifteproces kost (te) veel tijd en er is angst voor imagoschade, omzetverlies en represailles van de afperser. Tenslotte kan onbekendheid van ondernemers met de mogelijkheden voor het doen van melding of aangifte een verklaring zijn voor een lage meldingsbereidheid. Maar ook cultuurspecifieke aspecten kunnen een rol spelen. Allochtone ondernemers treden onder andere vanwege schaamte- en eergevoelens en taalproblemen minder snel naar buiten wanneer zij het slachtoffer van afpersing zijn (Van Leiden e.a., 2007). Vanwege voornoemde redenen zijn betrouwbare cijfers over de mate van slachtofferschap in de internationale literatuur vrijwel niet te vinden. Wel laten de meest recente cijfers van de Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010 zien dat twee procent van de Nederlandse horecaondernemers die slachtoffer zijn geweest van geweld feitelijk slachtoffer van afpersing waren (WODC, 2011). In recent Europees onderzoek waarin de problematiek per land geschetst wordt, is er aandacht voor de kwetsbaarheid van landen als het gaat om afpersing van het bedrijfsleven en wordt afpersing in Nederland als actueel probleem, maar niet als concrete dreiging, aangemerkt (Transcrime, 2010; Boerman, Grapendaal, Nieuwenhuis & Stoffers, 2012). Daarbij is van belang op te merken dat vanwege de aandacht voor dit fenomeen in Nederland er meer informatie aanwezig is op basis waarvan een dergelijke conclusie kan worden getrokken.

Figuur 2.1 – Kwetsbaarheid voor afpersing (bron: Transcrime, 2010)

Afpersing van het bedrijfsleven kent op basis van de literatuur vijf verschijningsvormen. Het gaat achtereenvolgens om *productafpersing*, *persoonsgerichte afpersing*, *faciliteringsafpersing*, *protectieafpersing* en *cyberafpersing* (Van Leiden e.a., 2007). Hieronder volgt per afpersingsvorm een korte omschrijving.

- *Productafpersing*. In het geval van productafpersing saboteren afpersers de bedrijfsvoering of dreigen zij daarmee. Bij afpersing van grotere concerns en multinationals spelen afpersers in op de angst voor imagoschade en omzetverlies (Van Leiden e.a., 2007; Van der Leest & Moerenhout, 2012);
- *Persoonsgerichte afpersing*. Bij persoonsgerichte afpersing zijn bedreigingen meer dan bij andere vormen van afpersing gericht op de privésituatie van individuele werknemers (bv. zelfstandige ondernemers of hoge functionarissen binnen bedrijven). Slachtoffers worden onder dreiging van het openbaar maken van gevoelige informatie onder druk gezet om financiële middelen, goederen of diensten af te staan (Van Leiden e.a., 2007);
- *Faciliteringsafpersing*. Er is sprake van faciliteringsafpersing wanneer van zakelijk dienstverleners (bv. juristen, notarissen) het leveren van een dienst wordt afgedwongen. Afpersers kunnen hun bedreigingen uiten richting de zakelijk dienstverlener zelf, maar ook naar zijn of haar familie (Van Leiden e.a., 2007; Kruisbergen, Van de Bunt & Kleemans, 2012).
- *Protectieafpersing*. Met name kleinere ondernemers kunnen te maken krijgen met deze vorm van afpersing. Afpersers dreigen met geweld en eisen geld in ruil voor 'bescherming'. Vaak gaat het om bescherming tegen het geweld door de afperser(s) zelf. Het komt voor dat het geweld daadwerkelijk wordt toegepast om te laten zien dat het de daders menens is. Deze vorm van afpersing kan in vergelijking met persoonsgerichte en productafpersing langere tijd voortduren (Van Leiden e.a., 2007; Van der Leest & Moerenhout, 2012).
- *Cyberafpersing*. In het geval van cyberafpersing worden bestanden ontoegankelijk gemaakt of gestolen of worden websites of netwerken platgelegd en weer vrijgegeven als er wordt betaald. Vooral bedrijven die voor de bedrijfsvoering in sterke mate afhankelijk zijn van het internet kunnen doelwit worden van cyberafpersing. Cyberafpersing is een relatief recente, maar steeds meer voorkomende vorm van afpersing (Van Leiden e.a., 2007; Bridges, 2008; Malecki, 2012; Walker-Osborn & McGrath, 2012). Voor cruciale infrastructuren die afhankelijk zijn van informatietechnologie, zoals elektriciteitsnetten en industriële regelsystemen, vormt cyberafpersing een grote bedreiging (Baker, Filipiak & Timlin, 2011).

Europees onderzoek waarin geen gegevens over Nederland zijn opgenomen, laat zien dat 0,6 procent van de bedrijven aangeeft slachtoffer te zijn geweest van afpersing, daarnaast geeft 0,4 procent van de bedrijven aan protectiegeld te hebben betaald (Dugato, Favarin, Hideg & Illyes, 2013). Sinds 2007 is in de internationale literatuur overwegend gepubliceerd over de twee laatstgenoemde vormen: cyberafpersing en protectieafpersing. Deze ontwikkeling sluit echter niet uit dat de andere verschijningsvormen van afpersing van het bedrijfsleven voorkomen. Zo is ook productafpersing nog steeds een actueel onderwerp in de literatuur (Van der Leest & Moerenhout, 2012). Omdat de meeste ontwikkelingen worden geconstateerd met betrekking tot cyberafpersing en protectieafpersing zoomen we in op deze verschijningsvormen.

2.2.2 Cyberafpersing

Bij het inbreken op computersystemen (hacking) ligt de nadruk steeds meer op afpersing in plaats van op het verkrijgen van gevoelige (bedrijfs)informatie *an sich* (Lee, Lee & Lee, 2012). Wanneer afpersers zich schuldig maken aan cyberafpersing kunnen ze gebruikmaken van verschillende manieren om hun slachtoffer onder druk te zetten. Eén daarvan is het uitvoeren van een zogenaamde *Distributed Denial of Service Attack* ((D)Dos-aanval). De server raakt in dit geval overbelast doordat deze enorme hoeveelheden data te verwerken krijgt. Daarbij wordt gebruikgemaakt van ‘*botnets*’, een netwerk van soms miljoenen (particuliere) computers die – na besmet te zijn met kwaadaardige software zoals virussen – data naar deze servers versturen (zie o.a. Bridges, 2008; Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011a; Malecki, 2012; NCSC, 2013). Een vorm van cyberafpersing, waarvan getuige de literatuur overwegend particulieren en in mindere mate bedrijven het slachtoffer worden, is zogenaamde *ransomware*. Het gaat in dit geval om een code die het besturingssysteem afsluit of bestanden enkel toegankelijk maakt met een voor het slachtoffer onbekend wachtwoord. De gebruiker van de computer krijgt een scherm in beeld waarop instructies – zoals het doen van een elektronische betaling of het invoeren van creditcardgegevens – staan weergegeven voordat deze code vrijgegeven wordt (Bridges, 2008; O’Gorman & McDonald, 2013). Bovendien wordt *ransomware* steeds geavanceerder: zo kan niet alleen de toegang tot bestanden op de lokale harde schijf, maar ook tot bestanden op aangesloten usb-sticks en gekoppelde netwerken worden geblokkeerd (Mustaca, 2014). Minder voorkomende vormen van cyberafpersing zijn tot slot het stelen van databestanden en het online ‘zwartmaken’ van bedrijven door het verspreiden van onjuiste informatie op weblogs (Workman, 2010).

De literatuur over cyberafpersing laat zien dat daders vaak op (grote) afstand van het slachtoffer actief zijn en afpersingshandelingen niet vanuit de omgeving

van het slachtoffer worden gepleegd (McMullan & Rege, 2007). De dader is vaak anoniem, terwijl tegelijkertijd van de afperser wel een heel tastbare en reële dreiging uitgaat. Contact tussen dader en slachtoffer lijkt veelal op basis van e-mail te geschieden. Zo ontvangt een bedrijf dat voor zijn dienstverlening afhankelijk is van internet, het volgende bericht: *“If you choose not to pay for our help, then you will probably not be in business much longer, as you will be under attack each weekend for the next 20 weeks, or until you close your doors”* (McMullan & Rege, 2007).

Slachtoffers

Hoewel niet onderbouwd met cijfers, stelt Woods Fidelie (2009) dat er sprake is van een stijging van cyberafpersing. In het bijzonder bedrijven die voor hun dienstverlening (ten dele) afhankelijk zijn van het internet, zijn gevoelig voor cyberafpersing. Het online gokken is met meer dan 2.000 in deze branche actieve bedrijven in Amerika een grote en daarmee aantrekkelijke bedrijfstak voor afpersers (Woods Fidelie, 2009). In de literatuur worden meerdere voorbeelden genoemd van gok- en pokersites die rondom grote evenementen zijn of dreigden te worden aangevalen. Doorgaans lag het gevraagde bedrag vele malen lager dan het omzetverlies was geweest wanneer daadwerkelijk een (D)Dos-aanval zou zijn uitgevoerd (McMullan & Rege, 2007; The British Computer Society, 2007; Woods Fidelie, 2009). Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat tien tot vijftien procent van de afgeperste bedrijven in deze branche (uiteindelijk) ingaat op de afpersing en aan de eis voldoet om geld over te maken (McMullan & Rege, 2007). De betaling – vaak een bedrag tussen de 20.000 en 60.000 dollar – verloopt digitaal en het geld blijkt in de regel niet meer te traceren. De cyberafpersing stopt na betaling. Doorgaans is dit echter slechts voor een periode van maximaal zes maanden het geval. Daarna wordt hetzelfde bedrijf opnieuw afgeperst (*‘pay or play’*) (o.a. McMullan & Rege, 2007; Bridges, 2008).

Ook voor cruciale infrastructuren die afhankelijk zijn van informatietechnologie, zoals elektriciteitsnetten en industriële regelsystemen, vormt cyberafpersing een bedreiging (Davies, 2011; McAfee, 2012; Wueest, 2014). De mate waarin dit type bedrijven slachtoffer wordt, varieert sterk per land. Zo zou in India 60 procent van de bedrijven in deze branche te maken krijgen met cyberafpersing en bedraagt dit percentage in Mexico naar schatting 80 procent; gemiddeld krijgt 25 procent van de bedrijven die opereren rondom cruciale infrastructuren in de wereld te maken met afpersing (McAfee, 2012).¹

1 Het onderzoek is uitgevoerd in veertien landen: Australië, Brazilië, China, Duitsland, Frankrijk, India, Italië, Japan, Mexico, Rusland, Spanje, de Verenigde Arabische Emiraten/Dubai, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Naar schatting betalen afgeperste bedrijven in deze branches hun afpersers honderden miljoenen dollars (Baker e.a., 2011; McAfee, 2012).

Daders

Doorgaans zijn afpersers die zich schuldig maken aan cyberafpersing georganiseerde groepen of personen die een (tijdelijk) samenwerkingsverband met elkaar aangaan (The British Computer Society, 2007). Deze groepen bestaan naar schatting meestal uit zes tot acht personen. De kracht van de afpersers zit niet in de omvang van de groep, maar in de software die zij ontwikkelen om bedrijven en personen geld of gegevens afhandig te maken (McMullan & Rege, 2007). Sommige vormen van cyberafpersing (bijvoorbeeld *ransomware*) vinden hun oorsprong in Oost-Europa, maar komen tegenwoordig steeds meer voor in West-Europa en de Verenigde Staten. Van een relatie tussen de afpersers en slachtofferbedrijven is doorgaans geen sprake (zie o.a. Bridges, 2008; O’Gorman & McDonald, 2013).

In sommige gevallen kunnen dadergroepen gerelateerd worden aan activiteiten binnen de georganiseerde criminaliteit. Zo worden gestolen persoonsgegevens online aangeboden om identiteitsfraude te faciliteren en worden creditcardgegevens via internet verkocht aan de hoogste bieder. Interessant is nog dat soms een ‘wapenwedloop’ plaatsvindt tussen verschillende groepen die bij cyberafpersing betrokken zijn. Zo bieden vertegenwoordigers van deze groepen online bescherming tegen aanvallen van andere groepen aan. In die zin proberen concurrerende groepen net als in de fysieke wereld het geval is, niet voor elkaar onder te doen (McMullan & Rege, 2007).

2.2.3 Protectieafpersing

Verschillende onderzoeken laten zien dat protectieafpersing een actueel onderwerp is in binnen- en buitenland. Protectieafpersing gaat (met name) uit van criminele groeperingen die ‘beschermingsgeld’ innen door te dreigen met geweld. Dit fenomeen wordt met name geassocieerd met landen als Amerika, Italië en Rusland, maar komt ook steeds vaker voor in andere landen, waaronder de Scandinavische landen (zie o.a. Stenström e.a., 2012; Campana, 2013). Ook in Nederland komt het innen van beschermingsgeld voor (Van Leiden e.a., 2007; Van der Leest & Moerenhout, 2012; Landelijke Eenheid, 2014). Daarnaast zijn in Nederland verschillende zaken voorgevallen waarin afpersers formeel een belang in een bedrijf nemen om vervolgens eventuele andere aandeelhouders met behulp van (dreiging met) geweld te bewegen het eigen aandeel op te geven. Een voorbeeld betreft de verkoop van een horecagelegenheid ver onder de marktwaarde. De uitbaatster van deze kroeg werd te verstaan gegeven dat zij mee moest werken en zo niet, dat zij ‘bezoek’ kon verwachten. Daarbij werd haar duidelijk gemaakt dat de afpersers wisten waar zij en haar gezin woonden. Een andere werkwijze betreft het overnemen van de horecabe-

veiliging door door afpersers zelf opgerichte beveiligingsbedrijven. Op deze wijze verliest de uitbater feitelijk de controle over zijn of haar horecagelegenheid (Bureau Beke, 2012a; Van der Leest & Moerenhout, 2012). Protectieafpersing van etnische ondernemers lijkt overigens anders te verlopen. Knotter, Korf en Ying Lau (2009) beschrijven dat afpersers zich vaak als klanten voordoen en Chinese ondernemers – in het bijzijn van andere klanten – om ‘sponsorgeld’ vragen. Ondernemers worden derhalve subtiel onder druk gezet. Dit betekent overigens niet dat nooit tot geweld wordt overgegaan. Mishandelingen en bedreigingen van familieleden in Nederland of in het land van herkomst worden ook toegepast om ondernemers onder druk te zetten. In tegenstelling tot cyberafpersing is het voor protectieafpersing kenmerkend dat de afpersers zelf – of personen die behoren tot de groepering die betrokken is bij de afpersing – in direct contact treden met het slachtoffer (Knotter e.a., 2009; Stenström e.a., 2009; Van der Leest & Moerenhout, 2012).

Slachtoffers

Met name de detailhandel en de horeca zijn kwetsbaar voor protectieafpersing. Deze bedrijven zijn publiek toegankelijk c.q. hebben een open karakter en zijn sterk afhankelijk van hun reputatie. Bovendien gaat het vaak om relatief kleine bedrijven die over onvoldoende middelen beschikken om zelf beveiliging te regelen (Van Leiden e.a., 2007; Transcrime, 2010; Van der Leest & Moerenhout, 2012). Allochtone ondernemers – waaronder Chinese en Turkse ondernemers (Van Leiden e.a., 2007; Knotter e.a., 2009) – zijn extra kwetsbaar, omdat zij binnen hun eigen etnische gemeenschap functioneren en niet of weinig naar buiten treden (Projectgroep Emergo, 2011). Europees onderzoek laat zien dat in andere Europese landen de bouw, detailhandel, horeca en financiële instellingen bovengemiddeld geconfronteerd worden met protectieafpersing (Dugato e.a., 2013).

Daders

In Nederland zijn er aanwijzingen dat criminele groepen pogingen doen om de beveiliging van horecagelegenheden onder controle te krijgen en/of zij (mede)eigenaar zijn van het bedrijf dat wordt afgeperst. Afpersers en slachtoffers kunnen derhalve een – vanuit het slachtoffer bezien niet per definitie vrijwillige – zakelijke of sociale relatie hebben (Van der Leest & Moerenhout, 2012; Landelijke Eenheid, 2014). Betrokken groepen worden in verband gebracht met georganiseerde criminaliteit (Ministerie van VenJ, 2012a; Ministerie van VenJ, 2012d). Ook in het buitenland is de betrokkenheid van criminele groeperingen geen uitzondering. In Zweden bleek in een derde van de gemelde afpersingsgevallen met zekerheid sprake te zijn van een relatie tussen de afperser en de georganiseerde criminaliteit (Brä, 2012). Europees onderzoek laat zien dat bedrijven in andere Europese landen schatten dat in 22 procent van de gevallen sprake is van afpersing door een groepering en het

in 64 procent van de gevallen om individuele acties gaat. Specifiek ten aanzien van protectieafpersing wordt aangegeven dat een groepering in 30 procent van de gevallen verantwoordelijk is voor de afpersing. In iets minder dan de helft van de gevallen betreft het afpersing door een individu en in een kwart is dit onbekend (Dugato e.a., 2013).

2.2.4 Aanpak

Het rapport van Transcrime (2010) biedt handvatten voor de beleidsmatige aanpak van afpersing. Op basis van deze Europese analyse worden acht aanbevelingen voor de aanpak gedaan. Deze hebben enerzijds betrekking op het meer zichtbaar maken van afpersing en anderzijds op preventie en repressie.

Zichtbaarheid verhogen

Een eerste aanbeveling in het rapport van Transcrime (2010) is het vormgeven van een proactieve aanpak. De achterliggende gedachte bij deze aanbeveling is dat bewijs voor het plaatsvinden van afpersing lastig te vergaren is. Hierbij speelt mee dat slachtoffers lang niet altijd aangifte doen. Een proactieve benadering van het fenomeen kenmerkt zich door *intelligence-led policing*, het stimuleren van het doen van aangifte (bv. door anonieme aangifte te faciliteren) en het ontwikkelen van standaarden als het gaat om strafrechtelijk onderzoek naar concrete casus. Een tweede aanbeveling is het versterken van de bescherming van slachtoffers en getuigen van afpersing, mede omdat een succesvolle aanpak van afpersing sterk samenhangt met een adequaat beschermingsprogramma voor slachtoffers en getuigen. De derde aanbeveling, het zorg dragen voor financiële ondersteuning van slachtoffers die aangifte (willen) doen, volgt uit eenzelfde logica. Een vierde aanbeveling is het versterken van (de verbondenheid tussen) de strafrechtelijke en maatschappelijke keten. Concreet kan hieraan vormgegeven worden door ondernemers op lokaal niveau te stimuleren zich te verenigen in een belangengroepering. Deze kan een gesprekspartner of klankbord vormen voor overheidspartijen en van daaruit kan afpersing gezamenlijk worden voorkomen en aangepakt. Tot slot dient meer te worden geïnvesteerd in de relatie met etnische ondernemers, omdat afpersing onder deze groep veelvoorkomend maar weinig zichtbaar is. Investeren in wijkgebonden politiezorg en diversiteit in het personeelsbeleid (o.a. waar het gaat om nationaliteit) worden genoemd als concrete maatregelen om invulling te geven aan deze aanbeveling (Transcrime, 2010).

Preventie en repressie van afpersing

Een algemene aanbeveling die in het rapport van Transcrime (2010) wordt gedaan, is het vaststellen van een eenduidige definitie van afpersing binnen EU-verband. Geconstateerd wordt dat EU-landen op dit moment nog verschillende definities van

afpersing hanteren, waarmee ook de reikwijdte van de strafbaarheid van afpersing beperkt is en per land verschilt. Om meer zicht te krijgen op afpersing (bv. modus operandi, kenmerken en achtergronden van daders en slachtoffers) wordt aanbevolen om een gemeenschappelijke, internationale database op te zetten waarin deze en andere gegevens worden verwerkt en raadpleegbaar zijn voor wetshandhavinginstanties. Een nevenopbrengst van deze werkwijze is bovendien dat de internationale samenwerking op dit gebied een impuls kan krijgen. Overige aanbevelingen hebben betrekking op het meer investeren in het opsporen van via afpersing verkregen gelden en het bevriezen en in beslag nemen daarvan. Een verruiming van bevoegdheden hiertoe kan internationaal worden vormgegeven (Transcrime, 2010).

Concrete aanbevelingen

Het *European Network of Advisory Teams* (EuNAT) doet een aantal concrete aanbevelingen aan personen/bedrijven over de wijze waarop afpersing kan worden voorkomen en hoe hiermee kan worden omgegaan (EuNAT, 2012). Achtereenvolgens stellen zij:

- Op voorhand elke bedreiging serieus te nemen en de politie te allen tijde op de hoogte te stellen. Deze kan een inschatting maken van de ernst van de situatie, (heimelijk) hulp en ondersteuning bieden en advies geven;
- Bewijsmateriaal (bijvoorbeeld een brief of e-mail) veilig te stellen en het aantal mensen dat van de afpersing op de hoogte is, zoveel mogelijk te beperken;
- Vervolgstappen, waaronder eventueel contact met de afpersers, met de politie af te stemmen.

Cyberafpersing

Enkele jaren geleden werd in onderzoek gesteld dat cyberafpersing moeilijker vervolgbaar blijkt. Dit komt mede doordat het plegen van *cybercrime* niet gebonden is aan landsgrenzen, het bij *cybercrime* kan gaan om goederen die in juridische termen (nog) lastig te vatten zijn en de bewijsbaarheid van cyberafpersing lastig is. In de praktijk blijken bedrijven in een voor cyberafpersing kwetsbare sector dan ook continu geld en middelen in commerciële technieken te investeren om cyberaanvalen c.q. cyberafpersing te voorkomen. De kosten hiervan zijn hoog en in sommige gevallen soms hoger dan – in het geval van afpersing – aan financiële middelen zou moeten worden betaald (zie onder andere Heron, 2007; McMullan & Rege, 2007; Woods Fidelie, 2009). Met de voortdurende technische ontwikkelingen kan verondersteld worden dat ook cyberafpersing meer grijpbaar is geworden. Nieuw onderzoek zal daar licht op moeten werpen.

2.3 Afpersing van het bedrijfsleven in de praktijk

De wijze waarop het bedrijfsleven in de praktijk te maken krijgt met afpersing is in aanvulling op de media en literatuur opgetekend in interviews met deskundigen en slachtoffers en in opsporingsonderzoeken. Daarbij vormen ook bedrijven die daadwerkelijk slachtoffer zijn (geweest) van afpersingspraktijken een belangrijke informatiebron. In deze paragraaf wordt het fenomeen geschetst op basis van de praktijk waarbij de focus ligt op de ontwikkelingen in de verschijningsvormen van afpersing. Daarnaast schetsen we op basis van interviews met slachtoffers welke gevolgen afpersing voor hen kan hebben.

2.3.1 Het fenomeen

De aanleiding voor een afpersing kan divers zijn. Afpersers kunnen zich op een onderneming richten omdat ze bijvoorbeeld weten dat er veel geld in het bedrijf omgaat of omdat het financieel juist slechter gaat, omdat ze over vertrouwelijke informatie over de onderneming of ondernemer beschikken of een zakelijk geschil hebben. Alle typen ondernemers zijn dan ook potentiële slachtoffers van afpersing en afpersing kent actueel vele verschijningsvormen.

Verschijningsvormen

De actuele verschijningsvormen zijn zeer gevarieerd. Slachtoffers en daders zijn zeer divers alsook de modus operandi. We schetsen hier een aantal voorbeelden die uit de interviews naar voren komen. Het dreigen met openbaarmaking van gevoelige informatie blijkt nog steeds een actuele vorm van afpersing. In de praktijk gebeurt dit bijvoorbeeld door het afpersen van zakenmannen na prostitutiebezoek.

Een prostituee en haar souteneur voeren gezamenlijk afpersingen van zakenmannen uit door alles in scène te zetten. De prostituee zorgt dat er compromitterende camerabeelden van de zakenman worden gemaakt terwijl hij haar bezoekt in een hotel, auto of woning. De zakenman wordt vervolgens afgeperst door de souteneur door te dreigen deze opname openbaar te maken als hij niet voldoet aan de eis van geld en sieraden.

Andersom komt het ook voor dat bedrijven bedreigd worden om bepaalde informatie niet openbaar te maken. Dat gebeurt bijvoorbeeld binnen de energiebranche. Er zijn gevallen bekend waarin controleurs en inspecteurs van energiemaatschappijen met de dood bedreigd worden of geld toegeschoven krijgen om gegevens na controle niet beschikbaar te stellen aan politie en justitie. Dit gaat dan vrijwel altijd om controles waarbij illegaal aftappen van energie wordt vastgesteld, vaak in relatie tot de productie van softdrugs. Bedrijven kunnen onder bedreiging met geweld ook

worden gedwongen om een bepaalde dienst juist wel te leveren. Een voorbeeld is dat een klant dreigt met een bijl langs te komen op een vestiging om af te dwingen dat zijn elektriciteitstoevoer weer wordt aangesloten.

Dat afpersing in allerlei vormen en door allerlei dadertypen plaatsvindt, leert ook een zaak waarin een bedrijf wordt afgeperst door zijn verhuurder. Nadat de horecaondernemer te maken krijgt met een nieuwe verhuurder van zijn pand worden er onder bedreiging met geweld exorbitante verhogingen van de huurprijs gevraagd. Overige actuele voorbeelden van afpersing hebben betrekking op protectieafpersing waar beschermingsgeld van ondernemers wordt geëist, vormen van digitale afpersing door het stelen van bedrijfsgegevens of het dreigen met platleggen van websites en afpersing van winkeliers door te dreigen producten te vergiftigen.

Daders

Afpersing is in principe een makkelijk delict om te plegen en kan een impulsdelict zijn. Daders kunnen vanuit de anonimiteit handelen en er zijn weinig voorbereidingshandelingen nodig. Dat maakt ook dat de dadertypologieën gevarieerd zijn. Bij afpersing moet niet altijd direct gedacht worden aan zware, georganiseerde criminelen. De praktijk leert dat het ook verwarde personen of eenlingen kunnen zijn die simpelweg snel geld nodig hebben en dat door middel van afpersing proberen te bereiken. (Ex-)zakenrelaties, (oud-)medewerkers en klanten behoren van oudsher tot daders van afpersing. In de praktijk komen daarbij samenwerkingsverbanden voor. Dat is het geval in een van de bestudeerde zaken waarin een werknemer die in het verleden is ontslagen twee mannen inhuurt om zijn oud-werkgever te bedreigen voor een geldbedrag van 25.000 euro.

Ook minderjarigen kunnen als daders van afpersingspraktijken worden aangemerkt. Neem het voorbeeld van een jongen die op een feest ruzie krijgt met de zoon van een vermogend zakenman. De jongen krijgt klappen van de zoon van de zakenman, maar doet geen aangifte. Op een later moment dreigt hij wel aangifte te doen en daarmee de familienaam te schaden als hij geen 30.000 euro ontvangt. Of bijvoorbeeld een stagiair die na afronding van zijn stage bij een bedrijf wekelijks terugkomt om een bedrag van 50 euro te eisen. De dreiging in deze situatie zit erin dat de jongen connecties heeft met criminelen. Deze casus illustreren dat afpersing een ogenschijnlijk gemakkelijk delict is om tot over te gaan.

Een aparte categorie daders is het dadertype dat afpersingen pleegt vanuit een ideologisch of activistisch oogmerk. Afpersing van ondernemers door aanhangers van de Koerdisch-separatistische organisatie PKK is hier een voorbeeld van.²

Een vermogende Turkse familie schakelt een particulier recherchebureau in omdat er bij een van hun zonen grote geldbedragen verdwijnen. Onderzoek wijst uit dat de zoon een jaar lang elk kwartaal een contant bedrag van €250.000 overdraagt aan twee personen die hem afpersen. De daders dreigen met de PKK. Deze dreiging wordt versterkt door de liquidatie van de vader van het gezin een aantal jaar hiervoor.

Overigens blijkt in de praktijk dat er bij afpersingen verwijzingen worden gemaakt naar organisaties als de PKK, Al Qaida of naar ‘Hollandse netwerken’ (zoals Holleeder) enkel om de dreiging kracht bij te zetten. Zo valt er in een opgenomen tapgesprek in een zaak te lezen: *“Je staat op een lijst. Je bent al heel lang in de kijker, heb je al een kogelbrief gehad? Je woont in ons gebied”*. Hiermee wordt door de dader blijkens eerdere gesprekken de suggestie gecreëerd dat hij werkt in opdracht van de PKK. Er wordt dan door de daders ingespeeld op de heersende angst voor beruchte groeperingen, terwijl er achteraf geen sprake van banden tussen de dader en die organisaties blijken te bestaan. Dit blijkt in voornoemde zaak ook uit het feit dat de dader niet meer terugkomt op de PKK nadat het slachtoffer aangeeft deze organisatie niet te kennen; de dreiging is daarmee niet effectief. In een zaak waarin een dadergroep meerdere ondernemers tegelijkertijd voor beschermingsgeld afperst, wordt in de communicatie met de slachtoffers gesproken over een coöperatie en syndicaat. Juist deze verwijzingen maken dat de slachtoffers de dreigingen serieus nemen en deze hen angst inboezemen.

Een passage uit de contacten tussen de daders en ondernemers: “Vanwege de toenemende criminaliteit attenderen wij u erop dat er een dienst beschikbaar wordt gesteld vanuit ons consortium. Deze dienst bestaat uit de protectie van uw pand en uw werknemers voor een bedrag van €150 per maand. Dit bedrag wordt elke maand persoonlijk geïnd door een van onze werknemers. ...gaat u niet akkoord dan zal dit worden gerapporteerd aan ons syndicaat en laten we u inzien hoe noodzakelijk deze dienst is”.

2 De Koerdisch-separatistische organisatie PKK (Partiya Karkerên Kurdistan) ontplooit in Nederland op heimelijke wijze activiteiten die gericht zijn op het verkrijgen van financiële, materiële en fysieke steun voor de (gewapende) strijd van de organisatie in Turkije. De PKK is sinds 2007 in Nederland verboden.

De dadergroep in voornoemde zaak bestaat uit een aantal jonge mannen die op deze manier denken snel geld te verdienen. Een van de verdachten verklaart bij de politie: *“Tijdens het praten kwamen we er samen op bedrijven te gaan afpersen omdat het wel makkelijk was om extra geld te hebben. We hadden nooit het plan om de eigenaren te beschermen, maar we dachten dat als de eigenaar betaalt dan stoppen wij met het ingooien van de ruiten. Op die manier zou de eigenaar het gevoel krijgen dat wij hem beschermen”*.

Afpersingen door criminele groepen die langere tijd ondernemers in de tang hebben, komen actueel ook voor. Het dreigen met vernielen van de zaak of fysieke mishandeling van de eigenaar, personeel of familie is een vorm van protectieafpersing die nog steeds plaatsvindt. Met name dadergroepen zijn hier verantwoordelijk voor. Antisociale families, criminele groeperingen, OMG's of woonwagenbewoners zijn dadergroepen die in beeld komen. Omdat er met name ontwikkelingen worden geconstateerd met betrekking tot afpersing door OMG's en cyberafpersing gaan we daar verderop in dit hoofdstuk uitgebreid op in.

Modus operandi

De modus operandi variëren naar het type afpersing en de betrokken daders. Daders bellen hun slachtoffer op, sturen een brief of e-mail of brengen hen een fysiek bezoek. Met name de *face-to-face* contacten zien we terug als het om dadergroepen gaat. Maar evenwel zijn er daders die alleen werken en er niet voor terugdeinzen zich bekend te maken door bij het slachtoffer langs te gaan om de bedreigingen kracht bij te zetten. Dreigingen die geuit worden, hebben altijd betrekking op het veroorzaken van schade bij het slachtoffer. De inhoud van de dreigementen varieert van het openbaar maken van informatie en het platgooien van een website tot het in brand steken van een pand of het mishandelen of vermoorden van het slachtoffer. Daarbij kunnen bij de bedreigingen voorwerpen worden getoond, zoals (compromitterende) foto's van het slachtoffer of familie, wapens, een kogel of kopieën van gevoelige informatie. In de praktijk worden door de daders soms eerst spierballen getoond om de bedreigingen kracht bij te zetten. Zo wordt de bedrijfsbus van een ondernemer in brand gestoken voordat de afpersing wordt gepleegd en worden bij een ander slachtoffer eerst de ruiten van de winkel ingegooid. In een andere zaak wordt een ondernemer mishandeld voordat de daders hun eis uitspreken.

Een winkelier wordt op straat in zijn auto klemgereden door een aantal mannen. Vervolgens wordt hij in elkaar geslagen en meegenomen naar zijn winkel. Daar eisen de mannen €5.000 van het slachtoffer en delen hem mee de volgende dag terug te komen voor nog eens €10.000.

De ernst van de bedreigingen die door afpersers worden geuit, kan in schril contrast staan met de eis van de afperser. Enerzijds worden soms zware bedreigingen geuit

voor relatief kleine bedragen. Dit zien we met name terug bij anonieme afpersingen. Anderzijds kunnen exorbitante bedragen worden geëist door middel van subtiële bedreigingen. Deze situatie doet zich vaak voor bij de confronterende afpersingen waarbij het slachtoffer thuis of op het werk bezocht wordt door de dader(s). Met machtsvertoon en subtiële uitingen van dreigementen wordt geprobeerd het slachtoffer te overreden aan de eis te voldoen. Het kort tonen van een wapen of in een gesprek een verwijzing maken naar de kinderen van het slachtoffer zijn daar voorbeelden van.

In lijn met de variëteit aan dadertypen worden afpersingen niet altijd heel professioneel uitgevoerd. *“Soms kun je denken met een ‘professional’ te maken te hebben terwijl er een ‘loser’ achter zit”*, zo benadrukt een deskundige. Dat gaat op in het geval van een afpersing waarbij de dader een ogenschijnlijk professioneel plan in elkaar had gezet voor de geldoverdrachten. De dader wordt echter snel gepakt omdat zijn woning vlakbij de diverse afdrachtlocaties staat.

2.3.2 Ontwikkelingen

Een algemene ontwikkeling die door deskundigen wordt geconstateerd, is dat er meer en meer gebruik wordt gemaakt van moderne communicatiemiddelen bij afpersing. *“De eerste vorm van contact is veranderd ten opzichte van vijf jaar geleden, het gaat nu vaker via de nieuwe media”*, aldus een respondent. De handgeschreven of getypte brieven komen nog steeds voor maar communicatie vindt nu meer plaats via e-mail, tekstberichten via mobiele telefonie (sms) en media als Twitter. In de toekomst zullen deze manieren van communiceren alleen maar toenemen, meent een respondent.

Ten aanzien van de verschijningsvormen van afpersing is eveneens een aantal ontwikkelingen vast te stellen. Deze stroken met de ontwikkelingen zoals opgetekend in de media en literatuur. Het bedrijfsleven wordt namelijk ook volgens deskundigen de laatste jaren in toenemende mate geconfronteerd met protectieafpersing en cyberafpersing. Aan beide vormen besteden we hierna aandacht. Daarnaast besteden we aandacht aan culturele afpersing binnen het bedrijfsleven omdat dat een bijzonder onderwerp van aandacht is in de aanpak van afpersing.

Protectieafpersing door OMG's

Een ontwikkeling die door meerdere respondenten in het bijzonder binnen de horecabranche in de afgelopen jaren wordt geconstateerd, is een toename van intimidatie en bedreiging van ondernemers en de betrokkenheid van OMG's daarbij. De OMG's kunnen worden bestempeld als een nieuw dadertype op het gebied van protectieafpersing. Bij andere vormen van criminaliteit is hun betrokkenheid al langer bekend bij de politie en overheid. Daarbij wordt door een respondent opgemerkt dat motorclubs vroeger niet als dadergroep in beeld waren, maar *“dat de afpersers van*

toen nu best een jasje aangetrokken kunnen hebben". Daarmee verwijst hij naar het dragen van de groepskenmerkende kleding door leden van OMG's. De hiernavolgende politie-informatie geeft zicht op de drijfveren van OMG's.

Er is net een nieuwe chapter van de OMG opgericht. Deze groep is op zoek naar een clubhuis en bezig zich nadrukkelijk te manifesteren in de binnenstad en in de horeca. Ook is de groep bezig met het overnemen van de lokale drugscene die in handen is van andere partijen.

Het doel kan volgens respondenten zijn dat de OMG's zich enkel willen profileren of op zoek zijn naar een clubhuis, maar ook dat zij afzetmarkten proberen te creëren voor illegale (drugs)handel en zwart geld door gelegenheden in handen te krijgen, in de praktijk, maar soms ook op papier. En deze doelen worden bereikt via het plegen van afpersing. Deze vorm van afpersing komt overeen met de meest klassieke vorm van afpersing waarbij daders een fysiek bezoek brengen aan een bedrijf om bedreigingen te uiten. Door *face-to-face* contact met het slachtoffer gaat een intimiderende werking uit van de daders. Leden van OMG's bezoeken in herkenbare kleding (*full color*) de horeca en maken zich schuldig aan protectieafpersing of ondernemen daar pogingen toe.

Het gegeven dat een horecaonderneming een open onderneming is waar in principe iedereen naar binnen kan lopen, vormt in de basis een kwetsbaarheid van horecaondernemers. Daarnaast kunnen financiële problemen van de horecaondernemer een zwakke plek vormen waarop ingespeeld wordt. In een van de bestudeerde zaken staat een café op de rand van een faillissement als het bezocht wordt door een OMG. De eigenaar krijgt onder dreiging met geweld aangeboden zijn zaak voor een buitengewoon laag bedrag aan de OMG over te dragen. Hij gaat daar niet op in en behoudt zijn zaak, maar in de periode die daarop volgt, draagt hij periodiek protectiegeld af aan de OMG. Een ander voorbeeld is een restauranthouder die problemen heeft om de huur te betalen. Twee leden van een OMG lopen in *full color* de restaurantkeuken binnen en geven bij de ondernemer aan te weten wat er speelt en bieden financiële steun aan. Zonder dat er feitelijk gedreigd wordt, geeft de uitstraling van de mannen voldoende dreiging. De restauranthouder heeft echter zijn rug recht gehouden en zijn personeel als versterking erbij gehaald.

Ook andere vormen van problematiek binnen een horecagelegenheid kunnen een kwetsbaarheid vormen waarin OMG's aanleiding zien voor pogingen tot afpersing. *"Ze zoeken een kroeg die druk bezocht wordt en waar regelmatig trammelant is, daar spelen zij op in door een oplossing aan te dragen"*, aldus een respondent. De 'oplossing' die dan wordt aangedragen, behelst vaak het bijstaan van de portiers of het leveren van portiers. In die zin kan de beveiliging als een zwakke plek binnen de horeca worden beschouwd, omdat leden van OMG's daarin proberen te infil-

treren of afpersingen plegen om een horecagelegenheid in handen te krijgen. *“Als je deur in handen hebt, heb je de kroeg”*, aldus een respondent. Horecaondernemers worden onder bedreiging met geweld verplicht tot het aannemen van bepaalde portiers. Behalve dat respondenten uit de horecabranche deze ontwikkeling benoemen, getuigen verhalen van slachtoffers en bestudeerde opsporingsonderzoeken van het voorkomen van afpersingen aan de deur. Voor de (opgedrongen) protectie wordt door de daders geld geëist. Wat de bedragen zijn, willen slachtoffers liever niet kwijt, maar bekend is dat het soms om ‘schappelijke’ bedragen gaat zodat een horecaondernemer in de tang kan worden gehouden. Een respondent vertelt dat het in een horecagelegenheid om een bedrag van een paar honderd euro in de maand gaat, *“dit is een bedrag dat de ondernemer kan blijven betalen zonder failliet te raken”*.

Uit de onderzoeksbronnen komt naar voren dat er aan afpersing in de horeca door OMG's een soms langdurig proces voorafgaat. Er wordt doorgaans eerst een verkenning in de horeca uitgevoerd om vast te stellen of een ondernemer gevoelig is voor afpersing. Een of meerdere leden of relaties van een OMG brengen als ‘normale’ klant gedurende een periode een reeks bezoeken aan de horecagelegenheid. Vervolgens vindt een vorm van infiltratie in de gelegenheid plaats. Dit kan de vorm aannemen dat er bemoeienis met het personeel plaatsvindt of dat de portiers worden verdrongen. Soms verloopt dit proces heel geleidelijk zoals in een van de bestudeerde zaken waarin een familielid van een OMG de gelegenheid eerst als klant bezoekt en op een gegeven moment uit zichzelf glazen gaat ophalen. Vervolgens neemt hij een positie in achter de bar en later naast de portier voor de deur. In een politieregistratie over deze zaak valt te lezen dat ook het innemen van de plaats van de portiers in de praktijk soms subtiel wordt uitgevoerd door de suggestie te wekken dat het gecertificeerde beveiligers zijn: *“De man (lid OMG) staat aan de deur geheel in het zwart gekleed, vrijwel niet te onderscheiden van de kleding van de portier”*. De gebruikelijke portiers van een horecagelegenheid worden soms ook helemaal vervangen door nieuwe portiers. In een van de bestudeerde zaken verklaart de ondernemer aan de politie dat zijn vaste portier ziek is en dat de groepering (OMG) hem had aangegeven wel iemand te kunnen regelen om hem te vervangen. Daarop volgt een bezoek van de eigenaar van een beveiligingsbedrijf aan de horecaondernemer. De ondernemer vertelt de politie dat hem de portiersdiensten door dit beveiligingsbedrijf zijn opgedrongen, *“De eigenaar van het beveiligingsbedrijf is met mij in gesprek gegaan en heeft mij nadrukkelijk gepusht om zijn beveiligers aan de deur te zetten”*. In eerste instantie proberen de leden van de OMG de portiers die reeds in dienst zijn aan zich te binden. Op camerabeelden van uitgaansgebieden is te zien dat OMG-leden investeren in de relaties met de portiers die aan deur van bepaalde gelegenheden staan. En ook horecaondernemers en politie op straat nemen dit waar. Er worden door OMG-leden praatjes met portiers gemaakt en schouderklopjes en *high fives* uitgedeeld. Soms is er ook sprake van bestaande relaties tussen portiers

en leden van OMG's. Zo is de sportschool een bindende factor. Wat de OMG's bereiken met het bestendigen van de relaties met portiers is dat zij het daarmee voor portiers lastig maken hen in *full color* aan de deur te weigeren.

Parallel aan, voorafgaand aan of na de investering in de relatie met de portiers vinden in het infiltratieproces een of meerdere bezoeken door een groep leden van de OMG in *full color* aan de horecagelegenheid plaats om de horecaondernemer te intimideren. Een slachtoffer vertelt dat er op een avond gefaseerd een groep van ruim twintig OMG-leden in *full color* zijn café betraden. Tot deze groep behoorden ook de personen die in de periode daarvoor zijn zaak in gewone kleding hebben bezocht. Zoals een slachtoffer vertelt, bevindt een ondernemer zich op zo'n moment in een machteloze positie, "*Ik stond er in shock bij, kon er werkelijk niets tegen beginnen*". Dat intimidatie door de manifestatie van OMG-leden soms heftige vormen kan aannemen, zien we in de zaak waarin na een geleidelijke infiltratie in het café een schietincident plaatsvindt nadat leden van een OMG de horecagelegenheid binnentreden. Andere voorbeelden zijn bekend van horecaondernemers of portiers die in elkaar worden geslagen of in hun persoonlijke situatie worden bedreigd.

Het verdere verloop van het proces is afhankelijk van de situatie en de reactie van de horecaondernemer. Het primaire doel van slachtoffers is het weren van de OMG's in hun zaak. Daarbij benadrukt een respondent dat het voor een kastelein moeilijk is om zulke mannen buiten te houden, "*De daders stellen wetten in de horeca en bepalen wat er gebeurt, als je je daar tegen verzet, krijg je klappen*". Sommige slachtoffers weten zich dan ook geen raad en zijn dermate geïntimideerd dat zij zich terugtrekken. Geleid door angstgevoelens laten zij zich door de OMG *overrulen*, raken de zeggenschap over hun gelegenheid kwijt en komen volledig in de tang van de OMG. Soms leidt dit uiteindelijk tot het bewust sluiten van de zaak of tot een faillissement of overname. Andere slachtoffers gaan het 'gevecht' aan voor zover dat in hun mogelijkheden ligt. Er zijn meerdere voorbeelden van horecaondernemers die na ongewenste bezoeken van leden van OMG's in *full color* de huisregels aanpassen om hen op juridische gronden in het vervolg te kunnen weigeren. In de praktijk kan dat uiteindelijk werken, maar in meerdere gevallen is bekend dat OMG's deze maatregel niet zonder slag of stoot accepteren. Verhalen over prominente leden van OMG's die persoonlijk verhaal komen halen bij de ondernemers getuigen daarvan. In de gesprekken die OMG's met de horecaondernemers aangaan, eisen zij onder dreiging met geweld dat de portiers worden geïnstrueerd het deurbedeeld te negeren. Ook komt het voor dat hen het aannemen van bepaalde portiers wordt opgedrongen, zoals we eerder beschreven. In meerdere zaken escaleert de situatie niet verder als de politie daarna wordt ingeschakeld. Er zijn ons echter ook zaken bekend waarin de horecagelegenheid niet durft te reageren op de OMG en vervolgens de regie over zijn café kwijtraakt. Een slachtoffer vertelt: "*Ik was allang geen baas meer in mijn eigen zaak*".

Cyberafpersing

Een tweede verschijningsvorm van afpersing waarmee het bedrijfsleven in toenemende mate wordt geconfronteerd, is cyberafpersing. Een logische ontwikkeling zocht ook een respondent: “*Het ondernemerschap en de handel verplaatst zich meer en meer naar het internet, dan is het logisch dat de criminelen volgen*”. Cyberafpersing is een vorm van cybercriminaliteit. Daarnaast groeit deze vorm van afpersing volgens respondenten snel, omdat het in de afgelopen jaren steeds gemakkelijker is geworden om in de ondergrondse economie de kennis, *tools* of zelfs kant-en-klare pakketten voor een (D)Dos-aanval of vormen van *malware* te kopen.

Een van de vormen van *cybercrime* die gepaard kan gaan met afpersing, is het hacken van bedrijfsgegevens. Dit is voor afpersers een relatief gemakkelijke manier om gevoelige informatie te verkrijgen. Een zaak waarin een jongen 1.800 computers hakt en toegang verkrijgt tot geluid, webcambeelden en alle computerbestanden laat zien hoe makkelijk het hacken van computers kan zijn. Het bedrijf kan na een hack afgeperst worden met dreiging met het openbaar maken van de gestolen gegevens. Dit zien we terug in een bestudeerde zaak waarin het klantenbestand van een postorderbedrijf wordt gehackt. Omdat het gaat om een bedrijf dat handelt in erotica-artikelen betreft het extra gevoelige informatie. De afperser eist 5.000 euro om de gegevens niet openbaar te maken.

Het komt volgens respondenten steeds meer voor dat gegevens van bedrijven via hacking of een virusvorm worden gegijzeld. Deze gegevens zijn alleen terug te krijgen door betaling. Hierbij is een onderscheid te maken tussen *ransomware* en *cryptoware*. Bij *ransomware* wordt een deel van de documenten van een onderneming gegijzeld. De toegang tot de documenten wordt weer vrijgegeven als het slachtofferbedrijf betaalt. Bij *cryptoware* gaat de gijzeling een stap verder. Daarbij worden de documenten versleuteld. Wanneer een bedrijf betaalt, worden de bestanden weer teruggezet in hun oude vorm. Een slachtoffer vertelt dat zich via een pdf-bestand van een klant *cryptoware* op de computers van het bedrijf heeft kunnen nestelen. Dat heeft tot gevolg dat de data niet meer via de server beschikbaar zijn. Bij *ransomware* kan een goede virusscanner soms een optie zijn, bij *cryptoware* is dit geen optie omdat de bestanden zijn versleuteld. Respondenten geven in relatie tot afpersing via *cryptoware* aan dat het, gezien de geavanceerde technieken en middelen die de daders gebruiken, om georganiseerde, professionele dadergroeperingen moet gaan. Daarnaast is het bekend dat hierbij crimineel geld betrokken is.

Omdat bij beide vormen sprake is van het eisen van een geldbedrag via een online betalingssysteem, zijn zowel *ransomware* als *cryptoware* vormen van cyberafpersing. Sinds enkele jaren zijn deze vormen van cyberafpersing sterk in opkomst. Een schatting van een van de respondenten is dat er inmiddels ruim 400 verschillende vormen van *ransomware* bestaan.

Cyberafpersing kan ook plaatsvinden door dreiging met zogenaamde (D)Dos-aanvallen. Met dergelijke massale aanvallen worden complete netwerken platgelegd. De platlegging van het betalingsverkeer bij banken door (D)Dos-aanvallen is echter op basis van geen enkele bron te koppelen aan (een poging tot) afpersing. Onduidelijk is namelijk of daarbij geld wordt geëist. Zoals een respondent aangeeft: “*De achterliggende motivatie bij (D)Dos-aanvallen is eigenlijk nooit bekend*”. In de praktijk worden (D)Dos-aanvallen vrijwel nooit geclaimd en is het onduidelijk wat het doel ervan is. In de praktijk blijkt cyberafpersing op deze manier echter wel degelijk voor te komen. Op basis van politie-informatie en interviews zijn recente voorbeelden bekend van zowel grote als kleinere webwinkels die met dreiging van een (D)Dos-aanval zijn afgeperst. Via een e-mail werd gedreigd met een massale aanval op de website die te voorkomen was door betaling van een bepaald bedrag uitgekeerd in *Bitcoins*. Een van de slachtofferbedrijven is daadwerkelijk tijdelijk uit de lucht geweest. Een respondent spreekt de verwachting uit dat het vaker gebeurt en dat er webwinkels zullen zijn die aan de eis voldoen. Dit vooral in verband met de angst voor schade en imagooverlies. Daarnaast benoemen diverse respondenten dat (D)Dos-aanvallen momenteel het meest worden ingezet met betrekking tot cyberafpersing.

Cyberafpersing wordt vaak op meerdere *targets* tegelijkertijd uitgevoerd. Ook in een van de bestudeerde opsporingsonderzoeken blijkt dit. Hierin worden meerdere webwinkels met eenzelfde e-mail bedreigd met een massale (D)Dos-aanval als zij niet betalen. Hetzelfde geldt voor afpersingen via *cryptoware of ransomware*. Uit diverse bronnen is bekend dat meerdere bedrijven op eenzelfde moment het slachtoffer worden. Als slachtoffers niet over een back-up van hun gegevens beschikken, kan de versleuteling van hun informatie desastreuze gevolgen hebben. Betaling aan de afpersers wordt als optie aangeboden om de gegevens terug te krijgen en in de praktijk zijn er bedrijven die deze optie aangrijpen om de schade zoveel mogelijk te beperken. Slechts bij een enkel geval is bekend dat betaling ook daadwerkelijk resulteert in het terugkrijgen van de bestanden. Daders van deze ingenieuze vormen van afpersing zijn vaak afkomstig uit andere delen van de wereld waardoor de opsporing bemoeilijkt wordt.

In principe kan elk bedrijf dat met computers werkt slachtoffer worden van cyberafpersing, maar webwinkels en banken zijn de meest kwetsbare branches, stelt een respondent. De mate waarin de beveiliging op orde is en er voorzorgsmaatregelen worden getroffen – zoals het beschikken over een goede back-up van alle bedrijfsgegevens – bepaalt de mate van kwetsbaarheid. Grotere bedrijven vrezen volgens respondenten niet voor cyberafpersing, “*ze zijn daar goed tegen bewapend omdat ze veel investeren in beveiliging*”. Uit interviews met slachtofferbedrijven komt echter naar voren dat ze niet allemaal geheel zorgeloos zijn over de ontwikkelingen op het gebied van *cybercrime*. Zo geeft een respondent van een multinational aan

voor een dilemma te staan als het gaat om de digitale beveiliging van het bedrijf: *“Met de maximale investeringen die we doen in de beveiliging kan het nog steeds zijn dat onze bedrijfsvoering door een massale aanval wordt platgelegd”*. Daarmee doelt de respondent op de schijnbare onmogelijkheid om zich tegen massale (D)Dos-aanvallen te wapenen. In een van de bestudeerde zaken wordt met een dermate grote (D)Dos-aanval bedreigd dat daar geen maatregelen tegen te nemen zijn. *“De kracht van de (D)Dos-aanval waarmee bedreigd wordt, is slechts een keer eerder in de wereld uitgevoerd”*, aldus een respondent. Vanwege die constatering neemt het realisme van het dreigement af, maar kan niet worden uitgesloten dat het niet uitgevoerd zal worden. Kleine en middelgrote bedrijven zijn volgens respondenten met name gevoelig voor *ransomware* en *cryptoware*. Dit omdat ze vaak een minder goede online beveiliging hebben en niet over een goede back-up van hun (klant)gegevens beschikken. Door de grote schade die kan ontstaan bij verlies van gegevens zijn kleinere ondernemers volgens deze respondent dan ook snel geneigd te betalen. Voorbeelden uit de praktijk getuigen daarvan.

Culturele afpersing

Culturele afpersing is afpersing van etnische ondernemers. Vanwege de geslotenheid van etnische gemeenschappen, zoals de Turkse en de Chinese gemeenschap, is het lastig om zicht te krijgen op slachtofferschap. Maar dat afpersing binnen deze culturen voorkomt, lijdt geen twijfel. De culturele afpersingen zijn te typeren als protectieafpersing. We gaan hierna in op de actuele status van de problematiek onder Turkse en Chinese ondernemers.

Respondenten benoemden dat afpersing in het Turkse bedrijfsleven is afgenomen doordat de politieke strijd tussen diverse groeperingen in Turkije is vermindert. De onderlinge strijd is er nog steeds, maar organisaties hebben geen extra geld meer nodig nu er vredesonderhandelingen plaatsvinden. Afpersing door politieke of ideologische bewegingen, met name de PKK, was een aantal jaren geleden een veel groter probleem. De voortdurende ontwikkelingen in de strijd van de PKK kunnen de situatie rondom afpersingen in Nederland echter beïnvloeden. In Nederland zijn er nog steeds ondernemers die geld geven aan moskeeën en politieke of ideologische bewegingen. Dit gebeurt deels op vrijwillige basis en deels zijn dit personen die zich al jarenlang verplicht voelen geld te geven. Deze laatste groep zal zichzelf niet snel melden, zij hebben het inmiddels geaccepteerd.

Binnen de Turkse gemeenschap vinden afpersingen met name plaats bij Koerden of mensen van Turkse origine die tegen de Koerdische gemeenschap aanleunen. De politieke of ideologische bewegingen zullen nu niet snel meer een willekeurige ondernemer afpersen, stelt een respondent. Daarmee zegt hij feitelijk dat het om structurele afpersingen gaat. Afpersing van jongere generaties is volgens een respondent moeilijker omdat deze meer verwesterd zijn en daardoor afpersing

minder accepteren. Daarnaast wordt gesteld dat dadergroepen als de PKK nu met andere vormen van criminaliteit, zoals drugshandel, geld verdienen.

Afpersing onder Chinese ondernemers komt volgens respondenten nog steeds voor, maar eveneens minder dan in het verleden. Ook binnen de Chinese gemeenschap bestaat het vermoeden dat criminelen nu op andere manieren aan hun geld komen dan via afpersing, bijvoorbeeld via drugshandel en massagesalons. Daarbij lijkt er sprake van een ontwikkeling in de dadergroepen en in de modus operandi van de daders. *“Binnen de Chinese gemeenschap vervagen de grenzen. Waar voorheen mensen van misdaad een beroep maakten, is dat nu minder”*, aldus een respondent. Daarmee bedoelt hij dat het niet meer gaat om een grote georganiseerde dadergroep, maar om kleinere groepjes van drie à vier personen. Deze kleinere dadergroepen hanteren een andere werkwijze dan een aantal jaar geleden. Zij zorgen dat zij eerst bevriend raken met een ondernemer en vragen vervolgens om bepaalde diensten of dwingen zakelijke transacties af. Op deze manier wordt de suggestie gewekt van een zakelijk conflict of ruzie tussen vrienden. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het Chinese gebruik dat er sprake moet zijn van wederkerigheid: als je iets voor iemand doet, krijg je daar iets voor terug. In de bedreigingen die worden geuit, wordt gedreigd met fysiek geweld of vernielingen. De eisen die worden gesteld, worden volgens een respondent afgestemd op wat realistisch is in relatie tot de omzet van de ondernemer. Een respondent: *“Deze vormen van afpersing zijn heel ernstig, maar het gebeurt niet iedere dag, dan zouden ondernemers hun zaak sluiten”*. Voor afpersers blijkt het echter lonend. Een Chinees gezegde stelt dat niemand in een verliesgevende business wil zitten, *“Zolang je met criminaliteit geld verdient, blijft het aantrekkelijk”*. Dat maakt dat afpersing een voortdurend probleem is onder Chinese ondernemers.

2.3.3 Impact en gevolgen

De impact van afpersing op slachtoffers is doorgaans groot, zo leren de interviews. Deze impact blijkt met name uit de gevolgen die concrete zaken hebben en uit gesprekken met slachtoffers. De politie stelt soms een afzonderlijk proces-verbaal op over de impact die een afpersing op het slachtoffer heeft om dit mee te laten wegen in de rechtszaak.

Veiligheidsgevoelens

Ten tijde van de afpersing voelen slachtoffers zich vaak geïntimideerd, onzeker en onveilig door de bedreigingen die richting hen geuit worden.

Een winkeleigenaar ontvangt een brief met daarin een eis van €500 anders zal de winkel in brand worden gestoken en zullen de eigenaar en zijn gezin worden vermoord. Het slachtoffer doet aangifte en verklaart: “Ik en mijn gezin voelen ons door

de inhoud van de brief bedreigd. Ik merk aan mijn vrouw dat zij zich erg ongerust maakt. Ik heb extra brandmelders opgehangen en let nu beter op mijn omgeving, je weet maar nooit”.

In de praktijk kan *face-to-face* contact met de daders een even grote impact op de slachtoffers hebben als een anonieme brief, telefoontje of tekstbericht. Zoals een slachtoffer verwoordt, maakt het feit dat je niet weet met wie je te maken hebt de dreiging groot. Slachtoffers van afpersing voelen zich vaak geïntimideerd, onzeker en onveilig door de bedreigingen, getuige uitspraken als *“Mijn maag draaide zich om van angst toen ik de brief las”*. Een ander slachtoffer: *“Ik heb het gevoel dat hij zijn bedreigingen uit zal voeren. Ik voel mij niet veilig meer en slaap er slecht door. Ook mijn vrouw en dochter voelen zich niet meer veilig”*. Een respondent vult aan dat de impact groter is als het een specifieke dreiging is naar de vrouw of kinderen van een ondernemer.

De verhalen van slachtoffers leren dat het privéleven van slachtoffers ernstig kan worden aangetast door een afpersingssituatie. Dat is bijvoorbeeld zo in een zaak waarin bedreigingen worden geuit aan het adres van een ondernemer en zijn gezin. De kinderen worden ten gevolge van de dreigende situatie ruim op tijd van school opgehaald en mogen niet meer alleen in de woning verblijven. In de aangifte van het slachtoffer staat: *“Mijn hele privéleven wordt hierdoor beheerst. De angst is zo groot dat mijn vrouw en ik slecht slapen, ons niet meer vrijelijk over straat durven te begeven en alle sloten van de woning hebben laten vervangen. We vrezen voor ons leven en dat van onze kinderen”*.

De gevolgen van een afpersing kunnen lange tijd doorwerken, zeker wanneer de bedreigingen betrekking hebben op de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers. Dat is het geval in een zaak waarin de afperser een bezoek brengt aan het huisadres van het slachtoffer. De angst bij de ouders wordt gevoeld door de kinderen. Een van de slachtoffers: *“Onze dochter heeft onze paniek gevoeld, dat heeft ze nooit eerder ervaren. Hiervoor heeft ze achteraf ook bij een psycholoog gelopen”*.

Maatregelen

Uit een aantal zaken blijkt dat slachtoffers hun gevoel van veiligheid proberen te herstellen door voorbereidingen te treffen. Dat kan betrekking hebben op gebruikelijke veiligheidsmaatregelen zoals het plaatsen van brandblussers, dubbele sloten en extra verlichting om het huis. Maar ook komt het blijkens de gesprekken met slachtoffers voor dat ze zich proberen te wapenen tegen een mogelijk bezoek van de daders. *“Mijn man heeft in zijn omgeving geïnformeerd waar hij een wapen vandaan kan halen”*, aldus een slachtoffer. Andere slachtoffers beken met een ijzeren staaf onder het bed te slapen of honkbalknuppels achter de balie in de zaak te hebben staan. Ook nadat de afpersing stopt en de daders zijn opgepakt, blijven slachtoffers

zich soms onveilig voelen. Behalve dat het algemene veiligheidsgevoel is aangetast, heerst er soms angst voor represailles van de daders. Nadat de daders van een afpersing van een winkelier zijn opgepakt, waant het slachtoffer zich nog steeds niet veilig tijdens zijn werk. *“Ik weet dat de daders zijn aangehouden maar ik weet niet wie er nog meer achter kunnen zitten. De daders kunnen wel loopjongens geweest zijn van een organisatie”*, zo valt te lezen in zijn verklaring. Een ander slachtoffer vertelt dat de waakzaamheid ook nog lange tijd na de afpersing bij alle medewerkers aanwezig is, *“Achter de balie staan nu twee gummiknuppels en er staat nooit meer iemand alleen in de zaak”*. Een ander slachtoffer geeft aan dat zijn vrouw sinds de gebeurtenis altijd een alarmknop bij zich draagt. Bedrijven die zich dat kunnen veroorloven, blijken soms ook na slachtofferschap te investeren in extra digitale beveiliging, bewakingsmateriaal of beveiligingsdiensten. Duidelijk is dat de angst en daarmee de behoefte aan veiligheid bij slachtoffers tijdens en na een afpersingssituatie groot zijn.

Bedrijfs schade

Behalve dat het veiligheidsgevoel van slachtoffers en hun betrokkenen wordt aangetast, kan afpersing gevolgen hebben voor de bedrijfsvoering. Slachtoffers spreken soms uit dat ze bang zijn dat de afpersing ten koste gaat van hun klandizie en hun reputatie. Meer feitelijke gevolgen voor de bedrijfsvoering blijken uit andere verhalen van slachtoffers. Ondernemers vertellen dat ze zich ten gevolge van de dreigementen niet meer veilig voelen in hun zaak en er niet meer alleen te durven staan en daarom extra personeel moeten inzetten. Een ander slachtoffer verklaart bij de politie dat hij de toegangsdeur tot zijn winkel niet meer open durft te laten staan, omdat hij bang is dat de afpersers binnenkomen en hem wat aandoen. Daarnaast zijn er situaties waarin slachtoffers uit angst überhaupt niet meer naar hun bedrijf gaan en zich ook thuis niet meer veilig te voelen.

Een accountant krijgt een zakelijk conflict met een klant en wordt per telefoon door hem afgeperst. Hij verklaart: “Ik heb de telefoon uitgezet omdat ik zenuwachtig wordt van de bedreigingen. Ik durf uit angst mijn huis niet meer uit te komen en heb nu een geheim onderduikadres”.

Bij sommige slachtoffers zijn de gevolgen van de afpersing zo ernstig dat ze failliet gaan of besluiten met de zaak te stoppen. Voorbeelden zijn bekend uit de detailhandel, de horeca en de zakelijke dienstverlening. De slachtoffers zijn door de daders dermate geïntimideerd dat zij liever hun zaak sluiten. Het komt ook voor dat daders zoveel schade aangerichten dat het onmogelijk is om de onderneming draaiende te houden. De gemene deler van deze slachtofferbedrijven is dat ze langere tijd in de tang van een dadergroep hebben gezeten of te maken hadden met dubieuze zakelijke contacten.

Met betrekking tot cyberafpersing kunnen de gevolgen voor de bedrijfscontinuïteit eveneens groot zijn. Dat geldt in het bijzonder voor bedrijven die afhankelijk zijn van computersystemen. Een slachtoffer van cyberafpersing geeft aan dat de afpersing het bedrijf aan de afgrond van een faillissement had kunnen brengen als de bedreiging zou zijn uitgevoerd. Hij vergelijkt de impact van een geslaagde cyberafpersing met het uitbranden van een bedrijf.

2.4 Beschouwing

Afpersing is een verborgen delict omdat ondernemers zowel in Nederland als in het buitenland terughoudend zijn in het maken van melding van slachtofferschap. Dat maakt een betrouwbare omvangschatting en een vergelijking tussen landen niet mogelijk. Zowel de media, literatuur als deskundigen leren dat het bedrijfsleven kwetsbaar is voor afpersing. Hoewel dat feitelijk voor alle typen branches geldt, springen de horeca, detailhandel en dienstverlening eruit.

Het gaat de afpersers meestal om het verkrijgen van financiële middelen en uit de diverse bronnen is bekend dat een minderheid van de slachtoffers daadwerkelijk overgaat tot het (deels) betalen van de eis van de daders. Moderne communicatiemiddelen worden door de daders steeds meer gebruikt om de dreiging te uiten en de eis te stellen. Afpersing kan in het algemeen een impulsdelict zijn en er is niet altijd sprake van een professionele uitvoering van het delict. Een trend die in de media-berichtgeving naar voren komt, is afpersing van bedrijven door ex-werknemers. Wraakacties vanwege zakelijke conflicten komen voor, maar ook kunnen bedrijven worden afgeperst vanuit een ideologisch of activistisch oogmerk of wekken afpersers de suggestie dat zij vanuit die visie handelen.

De media, literatuur en kennis van deskundigen wijzen in de richting van dezelfde ontwikkelingen ten aanzien van afpersing van het bedrijfsleven. Hoewel afpersing van het bedrijfsleven nog steeds vele gezichten kent, zijn protectieafpersing en cyberafpersing vormen die actueel in opkomst zijn.

In navolging van het buitenland wordt nu ook in Nederland protectieafpersing door criminele groepen gesignaleerd. Een nieuw dadertype hierbij wordt ingevuld door de OMG's. Leden van OMG's proberen horecagelegenheden in de praktijk of op papier in handen te krijgen via afpersing. Via een geleidelijk proces wordt door middel van intimidatie en bedreiging getracht een voet tussen de deur te krijgen. Drijfveren kunnen zijn dat zij zich willen profileren, een clubhuis willen en/of een afzetmarkt willen creëren voor zwart geld of drugs. Een kanttekening die hierbij moet worden geplaatst, is dat OMG's binnen de criminaliteit geen noviteit zijn. Hun betrokkenheid bij andere vormen van criminaliteit (o.a. drugshandel en

bedreiging) zijn al een aantal jaren bekend en hier zijn vanuit de overheid al diverse activiteiten op ingezet.

Een vorm van protectieafpersing komt ook voor onder etnische ondernemers. Onderzoek naar dit fenomeen is lastig omdat Chinese en Turkse gemeenschappen erg gesloten zijn en problemen liever niet met de buitenwereld delen. De literatuur en interviews met deskundigen en slachtoffers leren dat de afpersingsproblematiek nog steeds plaatsvindt maar mogelijk wel in mindere mate. Als het gaat om de Chinese en Turkse gemeenschap wordt gesteld dat de dadergroepen die zich voorheen bezighielden met afpersing nu hun geld verkrijgen via andere criminele activiteiten. De kwetsbaarheid van Turkse ondernemers ligt met name bij de ondernemers die al langere tijd in de tang van de afpersers zitten. Jongere generaties zijn er beter tegen bestand. De werkwijze van afpersers binnen de Chinese gemeenschap is veranderd. De afpersingen vinden op meer subtiele wijze en in kleinere groepjes dan voorheen plaats. Daders gaan eerst een 'normaal' contact met de ondernemer aan door zich als klant of vriend voor te doen en eisen vervolgens een geldbedrag of bepaalde diensten.

Cyberafpersing vertoont in sommige gevallen overlap met protectieafpersing doordat ook hierbij wordt gedreigd met de verstoring van de bedrijfsvoering. De omgeving waarin het delict plaatsvindt, heeft zich in dit geval van de fysieke naar de online wereld verplaatst. Hacking wordt steeds vaker ingezet voor afpersing en andere modus operandi die de kop opsteken, zijn *cryptoware* en *ransomware* of het dreigen met massale (D)Dos-aanvallen. In samenhang met de toenemende dreiging van cyberafpersing worden sectoren die afhankelijk zijn van informatietechnologie als kwetsbaar aangemerkt. Een kenmerk van cyberafpersing is dat een poging bij meerdere bedrijven tegelijkertijd wordt uitgevoerd. De investeringen om cyberaanvallen te voorkomen, zijn hoog. Daders van cyberafpersing zijn vaak anoniem en kunnen op grote afstand van het slachtoffer opereren, terwijl daders van protectieafpersing de fysieke confrontatie met het slachtoffer aangaan om hun bedreigingen te uiten. Waar het bij afpersing in het algemeen vaker om individuele daders dan om dadergroepen gaat, is er bij protectieafpersing en cyberafpersing meestal sprake van georganiseerde groepen.

De impact en gevolgen van afpersing zijn naar de ervaringen van slachtoffers groot. Slachtoffers zijn bang vanwege de bedreigingen die worden geuit. Die angstgevoelens leiden ertoe dat slachtoffers zich proberen te wapenen tegen de daders door preventieve maatregelen te treffen in de vorm van beveiligingsmateriaal of wapens. Behalve dat het veiligheidsgevoel wordt aangetast, ondervinden bedrijven die worden afgeperst bedrijfsschade. En de gevolgen zijn soms nog lange tijd voelbaar. Slachtoffers durven niet meer alleen of in het geheel niet meer in de zaak te staan of gaan failliet.

De aanpak van afpersing moet volgens een Europese studie liggen op het vlak van het verhogen van de zichtbaarheid van afpersing en preventieve en repressieve maatregelen. Wat in het buitenland opvalt, is dat een zwakke positie van de overheid maakt dat er in bepaalde landen geen grip op de afpersingsproblematiek door georganiseerde criminele groepen bestaat.

Afpersing in de horeca

In een café komt een man zo nu en dan wat drinken. Zijn cafébezoeken worden steeds regelmatig en op een gegeven moment gaat de man uit zichzelf helpen met het ophalen van glazen. Hij dringt zich steeds verder op aan de eigenaar als hij vervolgens uit eigen beweging achter de bar gaat staan en een positie inneemt voor de deur van het café naast de officiële portiers. De man is formeel niet in dienst van het café en heeft ook geen beschikking over een portierspas. De man blijkt een broer van een prominent lid van een *Outlaw Motorcycle Gang* (OMG). Kort daarna staat een lid van deze motorclub eveneens als portier aan de deur van het café. Een week later komt er op een nacht bij de politie een melding van een schietincident in het café binnen. Eenmaal ter plaatse ontkennen de eigenaar en de portiers dat er iets is gebeurd. Op de bewakingsbeelden is te zien hoe een aantal leden van een OMG kort voor het gemelde schietincident de handen schudden met de portiers, naar binnen gaan, enkele minuten later weer naar buiten komen en in verschillende richtingen wegllopen. In de weekenden die volgen, houdt de eigenaar het café gesloten. In een gesprek dat op initiatief van de politie volgt, geeft de eigenaar toe te worden afgeperst door een grote, georganiseerde en gevaarlijke groep. Deze dadergroep heeft hem aangeboden het café voor een klein bedrag over te nemen. Volgens het slachtoffer worden meerdere horecaondernemingen door deze groep afgeperst.

Na het schietincident durft de ondernemer zijn café niet meer in en zijn woning niet meer uit. Ook na enkele vervolggesprekken wenst de eigenaar geen aangifte te doen en evenmin wil hij meewerken aan een beschermingsprogramma. Hij maakt duidelijk geen enkel contact meer met de politie te willen. Enige tijd later is de zaak failliet. In overleg met het Openbaar Ministerie wordt afgesproken dat de politie voorlopig niets onderneemt.

3 Afpersing in beeld

Dit hoofdstuk handelt over de mate waarin er zicht is op slachtofferschap van afpersing van het bedrijfsleven. Om dit goed in kaart te brengen, maken we gebruik van drie bronnen: de politie, het bedrijfsleven en de rechterlijke macht. Op basis van deze bronnen wordt een indicatie gegeven van hoe vaak afpersing in Nederland voorkomt, in welke vormen en wat de profielen zijn van slachtoffers en daders. In de eerste paragraaf (§3.1) geven we de omvang en aard van afpersingen die door de politie worden geregistreerd weer. Daaropvolgend schetsen we de bevindingen over afpersing van het bedrijfsleven op basis van zelfrapportage door ondernemers (§3.2). Hoe vaak en welk type afpersingszaken voor de rechter worden gebracht, komt aan bod in §3.3. Om de bevindingen over de aard en omvang van afpersing van het bedrijfsleven in perspectief te plaatsen, wordt vervolgens beschreven hoe de situatie er in de ons omringende landen uitziet (§3.4). Daarna besluiten we het hoofdstuk met een beschouwing van de geschetste bevindingen (§3.5).

Vooraf willen we opmerken dat er bij de interpretatie van de cijfers omtrent slachtofferschap van afpersing voorzichtigheid moet worden betracht. Doordat de verschillende gegevensbronnen van elkaar verschillen in inhoud, kwaliteit, representativiteit en analyseperiode is er geen directe vergelijking mogelijk tussen de cijfers uit de diverse bronnen.

3.1 Politiregistraties

In deze paragraaf gaan we in op de gegevens over afpersing van het bedrijfsleven zoals deze geregistreerd staan in het politiregistratiesysteem Basis Voorziening Handhaving (BVH).

Hiertoe is een analyse gemaakt van alle BVH-mutaties binnen de delictcategorie afpersing.¹

Een kanttekening die bij de bevindingen uit de analyse vooraf geplaatst moet worden, is dat het beeld dat op basis van de politieregistraties wordt geschetst een benadering is van de werkelijkheid. Het betreft enkel die zaken die ter kennis zijn gekomen van de politie én die geregistreerd staan in de delictcategorie afpersing.

Voor de jaren 2011 en 2012 gaat het in totaal om 110 meldingen en aangiften van afpersing van het bedrijfsleven. Van de 110 registraties zijn er in 2011 48 ter kennis van de politie gekomen. In 2012 zijn dit er 62. Het merendeel van de 110 zaken betreft een aangifte (78%), in de overige zaken (22%) is door het slachtoffer-bedrijf enkel een melding gemaakt van de afpersing.

Op basis van de processen-verbaal behorende bij de meldingen en aangiften van afpersing van het bedrijfsleven geven we een nadere typering van de aard en omvang van slachtofferbedrijven, verdachten en modus operandi. De cijfers uit BVH worden in deze paragraaf op verschillende plekken geïllustreerd met citaten uit processen-verbaal betreffende afpersingszaken. Daarbij is zorg gedragen voor anonimisering van de informatie.

3.1.1 Slachtofferprofiel

Afpersing komt in verscheidene branches voor. Vier typen branches springen er in de politieregistraties uit. Bijna een derde van de geregistreerde meldingen en aangiften is afkomstig van slachtoffers uit de detailhandel (31%). Dit cluster kent een brede variatie. Het gaat daarbij met name om winkeliers in de non-foodsector, de supermarktbranche en de autobranche. Op de tweede plaats staat de zakelijke en persoonlijke dienstverlening (25%) als branche die bij de politie aangifte doet of melding maakt van afpersing. Binnen deze branche gaat het met name om uitzendbureaus, adviesbureaus, videotheken en bedrijven voor persoonlijke verzorging. Op de derde plaats staat de horecabranche (17%). Binnen de horeca doen met name restaurants en cafés melding en aangifte van afpersing. Tot slot volgt op de vierde plaats de industriebranche (12%). In deze branche betreft het met name productiebedrijven die zich bij de politie melden wegens afpersing. Zie tabel 3.1 voor een overzicht. Bij deze resultaten moet worden opgemerkt dat de zichtbaarheid van het slachtofferschap niet direct indicaties geeft voor de kwetsbaarheid van de branche, aangezien de detailhandel bijvoorbeeld vele malen meer ondernemingen omvat dan

1 Formeel betreft dit de maatschappelijke klasse A82: chantage/afpersing. In de praktijk vallen daarmee afpersingszaken die mogelijk in andere delictcategorieën (bijvoorbeeld bedreiging) staan weggeschreven buiten de analyse. Zie paragraaf 1.3 voor een uitgebreide beschrijving van de dataverzameling en kanttekeningen bij de analyse.

de agrosector. De bevindingen geven enkel een indicatie van het type branche dat bij de politie melding en aangifte doet van afpersing.

Tabel 3.1 – Slachtofferbedrijven ingedeeld naar branche (absoluut en procentueel)²

Type branche	aantal zaken	%
Detailhandel	34	31
Zakelijke en persoonlijke dienstverlening	28	25
Horeca	17	15
Industrie	13	12
Bouwnijverheid	7	6
Vervoer	4	4
Kunst, cultuur en media	1	1
Agrosector	1	1
Maatschappelijke dienstverlening	1	1
Anders	4	4
Totaal	110	100

Uit iets meer dan de helft van de politieregistraties (59%) is de grootte van het bedrijf te achterhalen. Van deze bedrijven staan kleine ondernemingen (55%) het vaakst geregistreerd voor een melding of aangifte van afpersing bij de politie. Hierna volgen grote bedrijven (31%). De meldingen en aangiften van afpersing zijn het minst vaak afkomstig van middelgrote ondernemingen (14%).³

Meestal is door de eigenaar van het slachtofferbedrijf melding of aangifte gedaan (68%). Daarnaast is melding of aangifte gedaan door een medewerker van het bedrijf (25%), de advocaat (1%), de bedrijfsleider (3%) of een familielid (1%). In twee zaken (2%) blijkt niet uit de mutatie wie de melding of aangifte heeft gedaan.

In veruit de meeste gevallen gaat het om Nederlandse bedrijven (68%) die zich melden bij de politie omtrent een afpersing. In ruim een kwart van de gevallen (28%) gaat het om etnische ondernemers. Binnen de etnische ondernemers die zich melden, gaat het met name om Surinaamse en Turkse ondernemers.

² De indeling is gebaseerd op de Standaard Bedrijfsindeling van de Kamer van Koophandel.

³ Bedrijfsgrootte is hierbij als volgt gedefinieerd. Een klein bedrijf heeft minder dan 10 medewerkers, een middelgrote onderneming heeft 11-99 medewerkers en een groot bedrijf heeft meer dan 100 medewerkers.

Tot de categorie overig behoren zowel ondernemingen uit Europa en het Midden-Oosten als uit Azië en Afrika (zie tabel 3.2).

Tabel 3.2 – Slachtofferbedrijven ingedeeld naar etniciteit (absoluut en procentueel)

Etniciteit bedrijf	aantal bedrijven	%
Nederlands	75	68
Surinaams	8	7
Turks	5	5
Oost-Europees	3	3
Chinees	2	2
Marokkaans	1	1
Overig	12	10
Onbekend	4	4
Totaal	110	100

Het aandeel etnische ondernemers in de politieregistraties is relatief gezien hoog aangezien uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijkt dat ongeveer 14% van de bedrijven in Nederland in handen is van etnische ondernemers (CBS, 2014).⁴ Bij deze vergelijking moet wel rekening gehouden worden met een andere definitie van etniciteit. In de politieregistraties is de etnische origine gebruikt zoals door de politie vermeld in de processen-verbaal. Onbekend is of dit de formele etniciteit is volgens de definitie dat het slachtoffer zelf of een van zijn ouders in het buitenland is geboren, de definitie zoals gehanteerd door het CBS.

3.1.2 Verdachtenprofiel

Uit de politieregistraties kan worden gedestilleerd uit welke kringen de verdachte afkomstig is. Dit is soms vast te stellen aan de hand van de verklaring van het slachtoffer en soms komt de achtergrond van de verdachte naar voren tijdens het opsporingsonderzoek. De typering heeft betrekking op de achtergrond van de vermoedelijke verdachte, maar ook op de eventuele connectie met het slachtoffer. In 95 zaken (86%) is een typering aan de verdachte te geven zoals vermeld in tabel 3.3.

⁴ Dit is het percentage allochtone ondernemers in 2008. Latere gegevens zijn niet beschikbaar.

Tabel 3.3 – Typering van verdachte (absoluut en procentueel)

Typering verdachte	aantal zaken	%
(Ex-)zakenrelatie	23	20
(Ex-)klant	13	12
(Ex-)werknemer	12	11
Criminele sfeer	5	5
Privésfeer	5	5
Overig/anders	20	18
Onbekend	32	29
Totaal	110	100

In een vijfde van de afpersingszaken is een (ex-)zakenrelatie aangewezen als mogelijke verdachte van de afpersing. Vervolgens worden (ex-)klanten en (ex-)werknemers het vaakst aangeduid als mogelijke verdachten. Bij deze drie typeringen is vaak sprake van een zakelijk conflict met het slachtofferbedrijf dat uitmondt in een afpersing. Bij (ex-)zakenrelaties gaat het hierbij vaak om het niet-nakomen van gemaakte afspraken of misgelopen winsten.

Het slachtoffer is eigenaar van een projectontwikkelingsbureau. De bank trekt vanwege de crisis de financiering van het bedrijf in. Hierdoor gaat het bedrijf failliet. Drie oorspronkelijke geldschietters die samen goed zijn voor een bedrag van €275.000 eisen dat de ondernemer alle aandelen aan hen overdoet. Tekent hij het contract niet, dan wordt hun schuld overgedragen aan 'een minder frisse partij'.

Conflicten met (ex-)klanten gaan vaak over de prijs of kwaliteit van een geleverd product of geleverde dienst. Bij (ex-)werknemers houdt het conflict vaak verband met onenigheid over (de reden van) ontslag of de ontslagvergoeding. In sommige gevallen betrekken de afpersers personen met een intimiderend voorkomen bij de afpersing om hun dreigement kracht bij te zetten. Een dergelijke samenwerking kan uiteindelijk ook voor de hoofdverdachte verkeerd uitpakken, zoals blijkt uit de navolgende zaak.

De afpersing wordt uitgevoerd in opdracht van een vrouw die in het verleden voor het bedrijf heeft gewerkt. Zij is ontslagen omdat ze niet functioneerde. Nu heeft ze twee gespierde mannen ingehuurd om geld bij haar voormalig werkgever te claimen. Deze mannen gaan langs bij het bedrijf en geven aan dat een oud werknemer nog €24.000 tegoed heeft. De eigenaar moet het geld regelen en de volgende dag tussen 10.00 uur en 10.30 uur bellen met een telefoonnummer dat op een briefje

staat dat de mannen aan het slachtoffer geven. De vrouw zelf durft, eenmaal aangehouden door de politie, de namen van de medeplichtige verdachten niet te noemen uit angst vermoord te worden.

Zoals uit voorgaande zaak blijkt, kunnen afpersers alleen of in groepsverband opereren. In de meeste zaken (85%) is op basis van de politie-informatie bekend hoeveel vermoedelijke verdachten bij de individuele zaken betrokken zijn. Het aantal afpersingen dat door meer dan een verdachte gepleegd wordt (46%), is iets groter dan het aantal afpersingen dat door een soloverdachte (39%) wordt uitgevoerd. Hierbij wordt eveneens gesproken van meerdere afpersers wanneer een van de twee mogelijke verdachten niet fysiek bij de afpersing betrokken is, maar er wel een aandeel in heeft, bijvoorbeeld als voorbereider of als opdrachtgever.

Naast de etniciteit van de slachtoffers is op basis van de registraties ook iets te zeggen over de etniciteit van de verdachten (zie tabel 3.4). In driekwart van de zaken (75%) is de etnische achtergrond van de (vermoedelijke) verdachten bekend. Als het om meerdere verdachten gaat, wordt de meest voorkomende etniciteit binnen de verdachtengroep genoemd.

Tabel 3.4 – Verdachten ingedeeld naar (vermoedelijke) etniciteit (absoluut en procentueel)

Etniciteit verdachte	aantal zaken	%
Nederlands	33	30
Turks	13	12
Marokkaans	13	12
Oost-Europees	6	5
Surinaams	4	4
Overig niet-Nederlands	13	12
Onbekend	28	25
Totaal	110	100

Bijna een derde van de verdachten is van Nederlandse origine. Iets minder dan de helft van de verdachten (45%) is van niet-Nederlandse afkomst. Hierbij zijn met name Turkse en Marokkaanse verdachten oververtegenwoordigd. Binnen de verdachten van niet-Nederlandse afkomst heeft één op de vier verdachten een Turkse of Marokkaanse etniciteit.

In bijna een kwart van de zaken (22%) is sprake van eenzelfde etniciteit bij de vermoedelijke verdachte en het slachtofferbedrijf (intra-etnische afpersing). Dit is met name bij Nederlandse en Turkse verdachten en slachtoffers het geval.

In een groter percentage zaken (43%) is de etniciteit tussen de mogelijke verdachte en het slachtoffer verschillend (inter-etnische afpersing).

3.1.3 Modus Operandi

Verdachten treden op verschillende manieren in contact met de slachtofferbedrijven, zo blijkt uit de politieregistraties. Uit deze gegevens blijkt dat de afperser in het merendeel van de afpersingen (55%) bij het slachtoffer bekend is. De verdachte is in die gevallen al een bekende van het slachtoffer of maakt zich tijdens de afpersing bekend. Daarnaast vindt een kwart van de afpersingen (24%) vanuit volledige anonimiteit plaats. Hierbij maakt de afperser zich niet bekend en is zijn identiteit niet direct herleidbaar. Ten slotte vindt een op de vijf afpersingen (19%) grotendeels anoniem plaats. Hierbij perst de verdachte het slachtoffer bijvoorbeeld af via de telefoon, maar wel met zijn eigen nummer of perst hij het slachtoffer *face-to-face* af zonder zichzelf verder te introduceren. De eerder beschreven zaak van de ex-werkneemster die twee mannen inhuurt om haar voormalig werkgever af te persen, is hier een voorbeeld van. De vrouw maakt zichzelf niet bekend, maar doordat het bedrag overeenkomt met het bedrag genoemd in het arbeidsconflict en de fysieke afpersers aangeven in naam van een ex-werkneemster te komen, is de verdachte wel herleidbaar. In drie zaken is niets bekend over de mate van anonimiteit van de afpersers.

Tabel 3.5 – Contactwijze (absoluut en procentueel)

Contactwijze	aantal zaken	%
<i>Face-to-face</i>	37	34
Combinatie	27	24
E-mail	17	15
Telefonisch	10	9
Brief	9	8
Sms	3	3
Overig/anders	5	5
Onbekend	2	2
Totaal	110	100

Bij de meeste afpersingen die bekend zijn bij de politie vindt het contact tussen de afperser en het slachtofferbedrijf *face-to-face* plaats. De afperser komt langs bij het bedrijf of zoekt de ondernemer thuis op. In een kwart van de situaties benaderen

de afpersers slachtofferbedrijven op meerdere manieren. Vaak heeft een afperser een slachtofferbedrijf daarbij zowel telefonisch of per sms als *face-to-face* benaderd. Hierbij wordt de *face-to-face*-contactwijze het meest gecombineerd met andere contactvormen. In ongeveer de helft van de zaken gebruiken afpersers dus een confronterende benaderingswijze. In plaats van gebruik te maken van de techniek, kiezen ze ervoor om het slachtoffer direct te benaderen. Daarnaast is het versturen van een e-mail met daarin een bedreiging en het opvoeren van de druk via vervolgmails een geregeld voorkomende methode. Hierbij wordt de eerste e-mail in driekwart van de gevallen naar het algemene e-mailadres van het bedrijf gestuurd. In een klein aantal gevallen wordt de e-mail direct aan de directeur of een medewerker van het bedrijf gestuurd. Opvallend is dat voor de ondernemer bekende afpersers ook vaak het algemene e-mailadres van het bedrijf gebruiken om hun afpersing te uiten. Dit terwijl zij ook vaak beschikken over persoonlijke e-mailadressen van medewerkers. Minder voorkomend zijn afpersingen enkel via de telefoon, brief of sms of een andere berichtenservice zoals *whatsapp*. Onder andere contactwijzen vallen eveneens contact via een *chatroom*, *facebook* en een tussenpersoon.

De eigenaar van een horecagelegenheid moet €600 protectiegeld betalen aan een overlastpleger die voor het pand dealt en ook klanten van de horecagelegenheid lastig valt. Wanneer de eigenaar niet op het verzoek van betaling ingaat, nemen de bedreigingen ernstiger vormen aan. De afperser uit verbale bedreiging richting het personeel. Daarnaast gooit hij een baksteen door de ruit van het pand en intimideert hij meermaals de eigenaar met zinsneden als “Ik maak jullie kapot als jullie niet betalen” en “Ik zal iedere dag de ramen laten ingooien. Hiervoor heb ik professionals ingehuurd”.

In de meeste gevallen (63%) ontvangt de ondernemer de bedreiging op de locatie van het bedrijf zelf. Slechts in een klein aantal gemelde zaken vindt de bedreiging ook bij een ondernemer thuis plaats (6%) of in de openbare ruimte (9%). Daarnaast vindt een deel van de bedreigingen (19%) op andere locaties plaats (zoals in een kroeg) of zowel op kantoor als thuis. De intensiteit van de bedreigingen wordt vanzelfsprekend versterkt wanneer een ondernemer ook thuis of op andere locaties dan het bedrijf wordt benaderd. Dit maakt de afpersing directer en persoonlijker.

Een slachtoffer geeft in zijn aangifte aan: “Ik heb in eerste instantie de telefoontjes en de bedreigingen genegeerd. Ik ben niet zo bang uitgevallen. Echter, de personen begonnen hierna mijn personeel en mijn gezin te bedreigen. Er wordt telefonisch gezegd dat zij weten waar mijn kinderen op school zitten en dat zij mijn kinderen zullen vermoorden. Hier ben ik echt niet van gediend en ik wil dan ook dat dit wordt opgelost”.

Wat betreft de frequentie van contact kan een afpersingsdreiging een enkele keer plaatsvinden, maar een afperser kan ook meerdere keren en – zoals uit de vorige alinea's blijkt – op verschillende manieren contact zoeken met het slachtofferbedrijf. In tabel 3.6 wordt de contactfrequentie per zaak weergegeven.

Tabel 3.6 – Contactfrequentie (absoluut en procentueel)

Aantal keer benaderd	aantal zaken	%
1 keer	37	34
2 keer	26	23
3 keer	6	5
4 keer	2	2
5 keer	5	5
Meer dan 5 keer	21	19
Onbekend	13	12
Totaal	110	100

In ruim een derde van de zaken (34%) wordt een slachtofferbedrijf – voor zover de politie daar zicht op heeft – eenmalig benaderd door een afperser. Uit de politie-informatie blijkt in die gevallen niet of er nog een vervolg aan de afpersing is gegeven, maar mogelijke verklaringen kunnen zijn dat een afperser afziet van de afpersing uit angst voor ontdekking of de politie de zaak heeft 'stukgemaakt' door te interveniëren. In ruim de helft van de zaken (54%) zoeken afpersers meerdere malen contact met het slachtofferbedrijf. Hierbij gaat het in een vijfde van de zaken zelfs om meer dan vijf keer.

Bij een bouwbedrijf komt een man langs die aangeeft het gereedschap te willen slijpen. De man geeft aan dat dit een gratis dienst is. De ondernemer geeft de man een aantal spullen mee, maar later blijkt dat de man voor elk geslepen stuk gereedschap €50 wil ontvangen. De ondernemer gaat hier maar mee akkoord om van het gezeur af te zijn. De dag erna krijgt de ondernemer een telefoontje van de man dat hij de geslepen spullen en de factuur bij het bedrijf heeft afgeleverd. De ondernemer ziet dat de rekening €1.000 bedraagt. Deze wil hij niet betalen, omdat er geen sprake is van een formele overeenkomst. Vanaf dat moment uit de man allerlei bedreigingen naar de ondernemer om het geld te krijgen. Zo wil hij langskomen en belt hij minimaal 600 keer naar het bedrijf. Daarnaast spreekt de man een voice-mailbericht in waarin hij zegt dat de ondernemer geen spelletjes met de man moet spelen, maar gewoon moet betalen, 'anders komt hij er nog wel achter'.

In relatie tot de contactfrequentie en duur kan de afpersing in het overgrote deel van de zaken die bekend zijn bij de politie (84%) getypeerd worden als incidenteel. In een klein aantal gevallen is de afpersing structureel (13%). In die gevallen wordt een bedrijf over een langere periode meermaals bedreigd. In het overige deel van de afpersingen is op basis van de politieregistraties niet te bepalen hoe lang de afpersing duurt (3%). De langste afpersingssituatie duurt vierenhalf jaar, maar bij het merendeel van de structurele afpersingen gaat het over een periode van een aantal maanden. Incidentele vormen van afpersing kunnen echter ook intensief zijn, zoals blijkt uit de volgende zaak.

Een ondernemer heeft een financieel conflict met een voormalig werknemer. Deze medewerker heeft in het verleden geld in het bedrijf geïnvesteerd. De werknemer maakt, buiten zijn werk om, schulden die hij overdraagt aan een Outlaw Motorcycle Gang (OMG). Dit bedrag betreft €100.000. Wanneer de ex-medewerker het geld niet betaalt, komt de OMG het geld bij de (voormalige) werkgever innen. Deze zit inmiddels zelf ook in de schuldhulpverlening en belt de politie angstig en huilend op. De afpersers geven aan dat ze weten waar de vader en vriendin van de ondernemer wonen en dat hij sowieso moet gaan betalen.

Zoals in voornoemde zaak is geld of het vereffenen van openstaande rekeningen een veelvoorkomend motief voor afpersing. Maar met de afpersing kunnen verdachten verschillende doelen willen bereiken. Bij een deel van de afpersingen gaat het puur om financieel gewin, maar bij andere zaken gaat het om het ‘oplossen’ van een arbeids- of zakelijk conflict. Daarbij kan genoegdoening in de vorm van geld voldoende zijn, maar richt de afpersing zich soms ook op het herstellen van het arbeidscontract of het overdragen van bepaalde goederen.

Wanneer we kijken naar de politie-informatie is het doel van de afpersing in veruit de meeste gevallen geld (84%). De bedragen die worden geëist, variëren tussen de veertig euro en twee miljoen euro, met een gemiddelde van 98.000 euro. Daarnaast worden soms meerdere geldbedragen over een langere periode geëist of wordt uitbetaling in aandelen geëist. Ook zijn goederen (4%), diensten (3%) (hulp bij frauderen of het omwisselen van geld) of de overname van het bedrijf (3%) een aantal keer het doel van de afpersers. Andere motieven voor afpersing die blijken uit de politieregistraties zijn het terugkrijgen van een baan of acties richting personeel. In twee zaken is de eis niet bekend.

Afpersers proberen hun doel te bereiken door het slachtofferbedrijf onder druk te zetten. Dit gebeurt door de inzet van diverse pressiemiddelen. In onderstaande tabel (3.7) staan de gebruikte pressiemiddelen, zoals deze te destilleren zijn uit de politieregistraties.

Tabel 3.7 – Gebruikte pressiemiddelen (absoluut en procentueel)

Pressiemiddelen	aantal zaken	%
Geweld	40	37
Smaad en openbaarmaking informatie	25	22
Combinatie	14	13
Beschadiging/vernietiging	9	8
Sabotage (internetverkeer)	6	5
Overig/anders	11	13
Onbekend	5	5
Totaal	110	100

Uit de registraties blijkt dat in ruim een derde van de zaken het pressiemiddel bestaat uit dreiging met geweld. Dit kan inhouden dat er gedreigd wordt met een wapen, maar ook dat er gedreigd wordt iemand te mishandelen of medewerkers of familieleden iets aan te doen. In ruim een op de vijf zaken wordt gedreigd met het openbaar maken van informatie of negatieve informatie over het slachtofferbedrijf te verspreiden. Dit kan gaan om informatie waardoor het bedrijf extra kwetsbaar wordt (bijvoorbeeld hoe je kunt frauderen in het bestelproces bij een webwinkel) of waardoor het imago of de betrouwbaarheid van het bedrijf (ernstig) wordt geschaad. In een deel van de zaken wordt een combinatie van pressiemiddelen gebruikt. Vaak gaat het hierbij om een combinatie van geweld en beschadiging van goederen. Bij overige pressiemiddelen betreft het met name dreigementen waarin de afpersers niet duidelijk stellen wat er gebeurt wanneer een ondernemer hun eis niet inwilligt, maar wel een dreiging insinueren. Voorbeelden hiervan zijn opmerkingen als: *“Jij moet geen spelletjes met mij spelen, betaal je het geld niet? Dan weet jij wel wat er gaat gebeuren”*. En *“Wanneer je niet ingaat op onze eisen, wordt de schuld overgedragen aan een minder frisse partij”*.

In de meeste zaken (70%) is het slachtofferbedrijf, voor zover bekend op basis van de politie-informatie, niet ingegaan op de eis van de afperser. In een klein deel van de zaken (19%) is het slachtofferbedrijf wel (deels) ingegaan op de eis. In veruit de meeste gevallen (76%) gaat het hierbij om geld, variërend van 275 euro tot 60.000 euro. Daarnaast betreft het onder andere aandelen en goederen. In een aantal zaken (11%) is niet bekend of het slachtofferbedrijf op de eis van de afperser is ingegaan.

3.2 Zelfrapportage

In deze paragraaf bespreken we de resultaten omtrent aard en omvang van afpersing van het bedrijfsleven, zoals deze naar voren komen in de antwoorden op de digitale (anonieme) survey die is gehouden binnen het Nederlandse bedrijfsleven. In totaal hebben 394 personen uit het bedrijfsleven de volledige vragenlijst ingevuld. Alvorens in te gaan op het zelfgerapporteerde slachtofferschap van afpersing schetsen we het profiel van de respondenten die aan de survey hebben deelgenomen. In deze paragraaf wordt de informatie hier en daar geïllustreerd met quotes van ondernemers uit de survey.

Het merendeel van de respondenten van de survey is afkomstig uit de detailhandel of de zakelijke en persoonlijke dienstverlening. Binnen de detailhandel gaat het om een verscheidenheid aan ondernemingen, zoals tabakswinkels, slagerijen, herenmodezaken, autobedrijven, woonwinkels en dierenwinkels. Er springt geen specifiek type onderneming uit. Bij zakelijke en persoonlijke dienstverlening gaat het om beveiligingsbedrijven, financiële instellingen, advocatuur, ICT-bedrijven en uitzendbureaus. Aangezien deze deelnemende branches de grotere branches in Nederland zijn, is het verklaarbaar dat meer bedrijven uit deze branches aan de survey hebben deelgenomen dan uit andere branches.

Kijken we naar de geografische verdeling van de respondenten van de survey dan blijkt dat zij met name afkomstig zijn uit de provincies Limburg (50%), Zuid-Holland (19%) en Gelderland (10%).⁵ Meer dan de helft van de respondenten werkt in ondernemingen met minder dan tien werknemers (52%) of tussen de tien en vijftig werknemers (26%). Een kleiner deel komt uit ondernemingen van vijftig tot honderd werknemers (8,1%) of meer dan honderd werknemers (14%). Van de respondenten is meer dan driekwart (78,2%) al meer dan tien jaar actief in het bedrijfsleven. Slechts een aantal respondenten is korter dan vijf jaar (9%) of vijf tot tien jaar (13%) actief in het bedrijfsleven. De verdeling van de respondenten over de branches en sectoren staat weergegeven in tabel 3.8.

Zoals geldt voor de andere hoofdstukken heeft de term ondernemers betrekking op vertegenwoordigers van het bedrijfsleven.

5 Op de oververtegenwoordiging van het aantal respondenten uit Limburg wordt in paragraaf 1.3 onder de onderzoeksmethoden nader ingegaan.

Tabel 3.8 – Aantal ondernemers per branche (absoluut en procentueel)

Branche	aantal ondernemers	%
Detailhandel, groothandel en ambachten	109	28
Zakelijke en persoonlijke dienstverlening	94	24
Horeca, recreatie en catering	44	11
Bouwnijverheid	41	10
Industrie	40	10
Anders	30	8
Vervoer	16	4
Zorg	7	2
Agrosector	6	1
Kunst, cultuur en media	4	1
Particulier onderwijs	2	1
Maatschappelijke dienstverlening	1	0
Totaal	394	100

3.2.1 Slachtofferprofiel

De meerderheid (79%) van de ondernemers geeft aan niet te verwachten slachtoffer van afpersing te worden. Evenwel ziet een vijfde (21%) van de ondernemers zichzelf wel als potentieel slachtoffer van afpersing. Eveneens een vijfde van de ondernemers zegt maatregelen te nemen om afpersing te voorkomen of tegen te gaan. Opvallend is dat bijna de helft (46%) van de ondernemers die zichzelf als potentieel slachtoffer ziet, geen voorzorgsmaatregelen neemt. Voorzorgsmaatregelen die bedrijven nemen, zijn in te delen in fysieke, digitale en procedurele maatregelen. Onder fysieke maatregelen vallen bijvoorbeeld de inzet van cameratoezicht of honden. Goede softwarebeveiliging en controle op verdachte e-mails zijn maatregelen op het digitale vlak. Daarnaast noemen ondernemers het opstellen van een *code of conduct*, een transparante bedrijfscultuur en eerlijk zaken doen als maatregelen. Redenen die ondernemers geven om geen maatregelen te nemen, zijn dat ze niet weten wat ze kunnen doen of er nog nooit over hebben nagedacht.

Tabel 3.9 – Mate waarin ondernemers maatregelen nemen om afpersing te voorkomen (absoluut en procentueel)

Maatregelen	aantal ondernemers	%
Ja	79	20
Nee	315	80
Totaal	394	100

Een op de tien (10%) ondernemers geeft aan in de afgelopen vijf jaar daadwerkelijk slachtoffer van afpersing te zijn geworden. Bij meer dan de helft van deze ondernemers gaat het om eenmalig slachtofferschap, de overige slachtoffers geven aan vaker met afpersing te zijn geconfronteerd.

Tabel 3.10 – Slachtofferschap van afpersing (absoluut en procentueel)

Slachtoffer	aantal ondernemers	%
Ja, eenmalig	24	6
Ja, vaker	17	4
Nee	353	90
Totaal	394	100

Gevraagd naar het jaar van (het laatste) slachtofferschap ontstaat het volgende beeld: vóór het jaar 2009: 20 procent, in 2009: 2 procent, in 2010: 5 procent, in 2011: 10 procent, in 2012: 7 procent en tenslotte vonden de meeste afpersingen plaats in 2013: 39 procent. Het overige deel van de afpersingen (17%) speelt nog op het moment dat de respondenten de survey invullen.

De ondernemers die aangeven met afpersing te maken hebben (gehad), zijn werkzaam in diverse branches. De meeste respondenten die slachtofferschap rapporteren, zijn afkomstig uit de (zakelijke en persoonlijke) dienstverlening, de horeca en de detailhandel. Zie tabel 3.11 voor een overzicht.

Tabel 3.11 – Slachtofferschap per branche (absoluut en procentueel)

Branche	aantal ondernemers	%
Zakelijke en persoonlijke dienstverlening	11	27
Horeca, recreatie en catering	8	20
Detailhandel, groothandel en ambachten	7	17
Industrie	5	12
Bouwnijverheid	3	7
Vervoer	3	7
Anders	2	5
Zorg	2	5
Totaal	41	100

De slachtofferbedrijven blijken met name afkomstig uit Zuid-Holland (37%) en Limburg (27%). Dit zijn ook de provincies waaruit de meeste respondenten van de survey afkomstig zijn. Relatief gezien valt het aantal slachtofferbedrijven uit Zuid-Holland op. De andere provincies waaruit slachtofferbedrijven afkomstig zijn, zijn Noord-Brabant (10%), Utrecht (7%), Gelderland (5%), Noord-Holland (5%), Drenthe (2%), Flevoland (2%), Friesland (2%) en Overijssel (2%). Geen van de slachtofferbedrijven is afkomstig uit Zeeland of Groningen. Deze aantallen zijn niet representatief voor de provincies omdat de verschillen tussen provincies deels zijn terug te leiden naar de verspreiding van de survey.

De ondernemers die slachtoffer zijn geworden van afpersing zeggen diverse vormen van schade te hebben geleden. Vaak betreft het schade op financieel gebied (56%), gevolgd door psychische (32%) en materiële schade (20%). Bijna een derde van de slachtofferbedrijven (29%) geeft aan geen schade ten gevolge van de afpersing te hebben geleden.

3.2.2 Verdachten en modus operandi

Volgens het merendeel van de ondernemers dat aangeeft slachtoffer van afpersing te zijn (geweest), zijn de verdachten afkomstig uit het criminele circuit. Daarnaast benoemen slachtoffers zakelijke relaties in een vijfde van de gevallen als verdachte.

Tabel 3.12 – Typering van de verdachten volgens ondernemer (absoluut en procentueel)⁶

typering verdachte	aantal ondernemers	%
Crimineel	17	41
Zakelijke relatie	9	22
Onbekend	9	22
Persoonlijke relationeel	2	5
Anders	9	22

De duur van de afpersing varieert van een enkel moment tot een aantal maanden. Bij de meerderheid is de periode waarin zij worden afgeperst in elk geval langer dan een enkel moment. Bij een aantal ondernemers duurt de afpersing nog voort. Vijf slachtoffers geven aan dat de afpersing jaren heeft geduurd.

Tabel 3.13 – Duur afpersing volgens ondernemer (absoluut en procentueel)

Duur	aantal ondernemers	%
Een enkel moment	5	12
Een aantal dagen	8	20
Een aantal weken	7	17
Een aantal maanden	9	22
Anders	10	24
Onbekend	2	5
Totaal	41	100

In veruit de meeste gevallen eisen de afpersers geld (71%), gevolgd door goederen (12%) en informatie (7%). Ook eisen de daders bij een aantal ondernemers (20%) andere zaken, zoals het aanpassen van de bedrijfsvoering. Enkele ondernemers geven aan dat de eis op meerdere zaken betrekking heeft. Ruim een derde van de ondernemers (37%) geeft aan (deels) te zijn ingegaan op de eis van de daders.

De bedreigingen die bij de (laatste) afpersing zijn geuit, zijn met name gericht op lichamelijk geweld en/of het vernielen van spullen. Daarnaast zijn ook andere bedreigingen geuit, zoals dreiging met een vuurwapen of het publiceren van slechte recensies over het bedrijf.

6 Bij deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk.

Tabel 3.14 – Gebruikte pressiemiddelen (absoluut en procentueel)⁷

Pressiemiddel	aantal ondernemers	%
Lichamelijk geweld	13	32
Vernielen van spullen	13	32
Platleggen bedrijfsvoering	12	29
Openbaar maken informatie	8	20
Anders	18	44

3.3 Rechtspraak

Om een beeld te krijgen van welke zaken van afpersing van het bedrijfsleven in de afgelopen vier jaar vervolgd zijn, is een analyse uitgevoerd van gepubliceerde uitspraken van de rechterlijke macht op Rechtspraak.nl. Over de periode van 1 januari 2010 tot en met 31 december 2013 zijn ten minste 45 afpersingszaken voor de rechter gekomen. In deze paragraaf behandelen we de belangrijkste resultaten van deze 45 zaken uit de rechtspraakanalyse wat betreft de aard en omvang van de afpersingszaken. De citaten in deze paragraaf zijn afkomstig uit uitspraken in de rechtspraakanalyse en worden geanonimiseerd gebruikt om meer duiding te geven aan de gepresenteerde informatie over vervolging van afpersing.

3.3.1 Spreiding

De analyse leert dat er jaarlijks gemiddeld elf afpersingszaken worden gepubliceerd. In de hiernavolgende tabel staat een verdeling van het aantal zaken per analysejaar.

Tabel 3.15 – Aantal gepubliceerde rechtszaken inzake afpersing per jaar (absoluut en procentueel)

Jaar	aantal zaken	%
2010	13	29
2011	13	29
2012	7	16
2013	12	26

⁷ Bij deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk.

Ten tijde van de analyse (begin 2014) bevinden de zaken zich in verschillende fasen in het strafproces. De meeste vonnissen (29; 64%) zijn uitgesproken door een Rechtbank, negen zaken (20%) door het Gerechtshof en zeven zaken (16%) door de Hoge Raad. In de hiernavolgende tabel is de verdeling over de verschillende arrondissementen te zien. Hieruit blijkt dat in het arrondissement Zeeland-West-Brabant geen enkele afpersingszaak naar voren is gekomen.

Tabel 3.16 – Rechtszaken per arrondissement (absoluut en procentueel)

Arrondissement	aantal zaken	%
Den Haag	10	22
Noord-Nederland	9	20
Amsterdam	8	18
Noord-Holland	5	11
Oost-Nederland	5	11
Midden-Nederland	3	8
Limburg	2	4
Rotterdam	2	4
Oost-Brabant	1	2

3.3.2 Slachtofferprofiel⁸

In tabel 3.17 staat weergegeven binnen welke branches de afpersingszaken hebben gespeeld. Zo is te zien dat de meeste ondernemingen die slachtoffer zijn geworden van afpersing behoren tot de branches detailhandel, groothandel en ambachten. Daarnaast spelen de zaken voor een belangrijk deel binnen de horeca-, recreatie- en cateringbranche en de dienstverleningsbranche. Bij acht zaken (18%) is niet bekend om welke branche het gaat, in deze gevallen is in de gepubliceerde uitspraak het type onderneming geanonimiseerd.

8 Hoewel niet in alle zaken bewezen is dat het om een afpersing of ander strafbaar feit gaat, wordt in deze paragraaf de term slachtoffer aangehouden in alle zaken.

Tabel 3.17 – Aantal rechtszaken naar branche (absoluut en procentueel)

Type branche	aantal zaken	%
Detailhandel, groothandel en ambachten	10	22
Horeca, recreatie en catering	7	16
Zakelijke en persoonlijke dienstverlening	7	16
Kunst, cultuur en media	4	9
Bouwnijverheid	4	9
Divers	3	6
Agrosector	1	2
Kinderopvang	1	2
Onbekend	8	18

In veertig rechtszaken (89%) betreft het een enkelvoudige zaak; het gaat dan om één onderneming die wordt afgeperst. Voor de overige zaken geldt dat de verdachten meerdere afpersingen hebben gepleegd bij verschillende ondernemingen. In drie zaken (7%) gaat het om drie ondernemingen. Bij twee zaken zijn eveneens meerdere ondernemingen het slachtoffer van dezelfde verdachte(n), maar is het onduidelijk hoeveel dat er zijn.

Bij 33 zaken (73%) is het de eigenaar of bestuurder van de onderneming die wordt benaderd door de verdachte(n). In de andere zaken (27%) is het een van de medewerkers of is de afpersing gericht aan het bedrijf in het algemeen. In het laatste geval komt een afpersingsbrief binnen op het postadres van het bedrijf.

Bij twintig zaken (44%) is de etniciteit van het slachtofferbedrijf bekend. Hierbij gaat het om de etniciteit van de contactpersoon van de organisatie waarmee een verdachte contact zoekt. Het gaat in de meeste gevallen om Nederlandse slachtoffers (36%). In de overige zaken betreft het in twee zaken (4%) Turkse slachtoffers, in een zaak een Chinees slachtoffer (2%) en in een zaak een Pools slachtoffer (2%).

3.3.3 Verdachten

In het merendeel van de zaken (62%) is de afpersing in groepsverband gepleegd door twee tot vijf verdachten. In ruim een derde van de zaken (38%) gaat het om een enkele verdachte. Zie tabel 3.18.

Tabel 3.18 – Aantal verdachten per zaak (absoluut en procentueel)

Aantal verdachten	aantal zaken	%
1	17	38
2	11	24
3 of meer	17	38

Bij 21 van de 45 zaken (47%) is de verdachte⁹ een bekende van de ondernemer in de zin van (ex-)zakenrelaties, klanten of bekenden uit de privésfeer. Bij dertien zaken (29%) blijkt uit de uitspraak niet dat er een verband tussen de verdachte en de ondernemer bestaat. Bij zes zaken (13%) gaat het om een relatie in criminele sferen. Hierbij betreft het onder andere een onderneming die zich (ook) schuldig maakt aan criminele praktijken of een slachtoffer waarvan een familielid een schuld heeft binnen het criminele circuit.

De etniciteit van de verdachten is bij 26 van de 45 zaken (58%) onbekend. Bij de 19 verdachten (42%) waarvan de etniciteit bekend is, gaat het in acht gevallen (18%) om Nederlandse verdachten, in zes gevallen (13%) om Turkse verdachten, in drie gevallen (13%) om Marokkaanse verdachten, in een geval om Chinese verdachten (2%) en in een geval om Poolse verdachten (2%). De Turkse, Marokkaanse en Poolse verdachten plegen de afpersing in groepsverband met verdachten van dezelfde etniciteit. Wanneer het gaat om meer dan één verdachte dan is de hoofdverdachte in acht van de 45 zaken (18%) slechts opdrachtgever, hij opereert op de achtergrond en laat de medeverdachte(n) de daadwerkelijke afpersing uitvoeren.

3.3.4 Modus Operandi

In 31 van de 45 zaken (69%) maakt de verdachte zich bekend aan het slachtofferbedrijf. Dit is met name het geval bij afpersing door (ex-)zakenrelaties of binnen privé- of criminele sferen. In acht zaken (18%) is de verdachte volledig anoniem en in zes zaken (13%) grotendeels anoniem. Bij deze zaken is in de meeste gevallen geen sprake van een verband tussen de verdachte en het slachtofferbedrijf.

In 34 zaken (76%) wordt door de verdachte meer dan vijf keer contact gezocht met de onderneming. Een verdachte heeft twee tot vijf keer contact gezocht met de onderneming in zes zaken (13%). In vijf zaken (11%) blijft de contactfrequentie bij een of twee keer.

9 Hoewel het bij de meerderheid van de zaken gaat om meerdere verdachten, zal ten behoeve van de leesbaarheid worden gesproken over de verdachte. Hetzelfde geldt voor het slachtoffer.

Het slachtoffer werd opgebeld met de melding dat er €25 miljoen betaald moest worden, omdat zijn broer (manager in hetzelfde bedrijf) met verkeerde zaken bezig was. Dit kon volgens de afperser geregeld worden, maar dan moest er wel worden betaald. Daarbij gaf de afperser de personalia en woonplaats op van het slachtoffer, zijn broer en enkele familieleden. Twee dagen later waren de voordeur van de woning en de ruit van de auto van het slachtoffer besmeurd met rode verf. Nog een aantal dagen later ontving het slachtoffer een brief dat er voor donderdag betaald moest zijn, omdat hij anders ook wel snapte dat het niet bij rode verf zou blijven. Weer een week later ontving het slachtoffer een kogelbrief waarin stond dat er nu echt betaald moest worden. Deze brieven werden ook ter attentie van diverse medewerkers van het bedrijf gestuurd.

Tabel 3.19 – Type dreiging (absoluut en procentueel)

Type dreiging	aantal zaken	%
Combinatie van typen	11	24
Fysiek geweld	24	54
Openbaarmaking informatie	6	13
Vernieling	1	2
Overig	3	7

De contacten met de ondernemer vinden in de helft van de zaken (51%) op verschillende manieren plaats. In zestien zaken (36%) zoekt de verdachte zowel telefonisch als *face-to-face* contact met de ondernemer. In een kwart van de zaken (27%) zoekt de verdachte enkel *face-to-face* contact met de ondernemer door deze een bezoek te brengen. In een kleiner aantal zaken neemt de verdachte contact op met de ondernemer via brief/e-mail (13%) of telefonisch (9%).

De inhoudelijke boodschap van de afpersing komt naar voren in de uitspraken. De dreigingen die worden geuit in de diverse afpersingen zijn in te delen in vier categorieën: fysiek geweld, openbaarmaking van informatie, beschadiging/vernietiging of overig.

In ruim de helft van de zaken (54%) wordt de afpersing gepleegd door dreiging met fysiek geweld. Hierbij kan het gaan om fysiek geweld gericht op het slachtoffer of op zijn medewerkers of familie. De inhoud van de dreigementen kan zeer intimiderend zijn.

“Twee ton binnen een week met 1 procent rente per dag, en het interesseert me niet of je een bank moet beroven, anders ben je er over zeven dagen geweest.”

In elf zaken wordt bedreigd met een combinatie van vormen. Hierbij gaat het voornamelijk om een dreiging van fysiek geweld in combinatie met vernieling of openbaarmaking van informatie.

“Betaal desnoods een deel. Negeer je mij dan komen (...) en ik achter jou aan. Ik begin bij je ouders en je zaak. Als je gewoon wat regelt, is er niets aan de hand. Maar als ik voor drie uur niets hoor, dan stuur ik (...) naar je.”

“Het gaat om de toekomst van jou, je bedrijf en je fysieke zelfbehoud. Als je geen contact met me opneemt, dan ben ik genoodzaakt maatregelen te treffen en de stekker eruit te trekken.”

In één zaak gaat het om bedreiging van vernieling van het slachtofferbedrijf en in zes zaken wordt bedreigd met openbaarmaking van informatie.

“U kunt mijn voorstel ook weigeren. Maar dan moet ik helaas mijn informatie doorgeven aan verschillende instanties/mensen. Ik laat de beslissing in uw handen en hoop dat het niet zover komt.”

Tot slot wordt er in drie zaken door de verdachte bedreigd met andere acties; tweemaal het platleggen van een website en een keer het ontoegankelijk maken van een horecaonderneming (sloten vervangen) van het slachtoffer.

In de bedreigingen laat de verdachte in verschillende zaken duidelijk merken dat hij over informatie over de situatie van de ondernemer beschikt. Daarnaast wordt in de meeste boodschappen duidelijk weergegeven wat de verwachting c.q. eis is van de verdachte.

“Dit is een eenmalige actie van ons. Als u doet wat wij vragen, hoeft u zich nergens zorgen om te maken. Ik ken uw situatie: gescheiden, twee kindjes. U wilt vast niet dat ze iets overkomt. Rij nu direct naar het dichtstbijzijnde bankfiliaal en neemt dan €15.000 op van uw eigen rekening of van uw werk. Stop dit in een plastic tas. In deze tas moeten al wat tijdschriften zitten als extra gewicht. U ontvangt straks een telefoontje met verdere instructies. Licht geen een van uw werknemers in, behalve de financieel verantwoordelijke als dit nodig is om het geld te regelen. Volgt u deze instructies niet op, of als wij vermoeden dat de politie is ingelicht, dan kunnen wij niet garanderen dat u, uw kinderen of misschien wel een van uw medewerkers niets overkomt.”

In 39 zaken (87%) is het doel van de afpersing het verkrijgen van geld. In sommige gevallen vindt de verdachte dat hij hier recht op heeft, bijvoorbeeld vanwege een misgelopen zakendeal of een conflictueus ontslag. In andere zaken stelt de verdachte informatie tegenover een geldbedrag. De geldbedragen die in de afpersingszaken worden geëist, variëren tussen de 1.000 euro en 435.000 euro. Gemiddeld gaat het om 60.000 euro.

In vijf zaken (11%) gaat het met name om rectificatie van foutieve informatie die zou zijn verspreid door het slachtofferbedrijf over de afperser of om bemiddeling bij criminele praktijken. En tenslotte is het oogmerk van de verdachte in één zaak (2%) het verkrijgen van bepaalde goederen van het slachtofferbedrijf.

3.3.5 Afloop

In de meeste zaken (29; 64%) is de onderneming niet ingegaan op de eisen van de verdachte. Hierbij is geen onderscheid te maken tussen type dreiging, eis of relatie tussen de verdachte en het slachtofferbedrijf. In negen zaken (20%) is door het slachtofferbedrijf wel op de eis van de afpersers ingegaan. In het merendeel van deze zaken (67%) werd gedurende persoonlijk contact gedreigd met fysiek geweld. In zeven zaken (16%) is deels aan de eis van de afpersers voldaan. Hierbij gaat het meestal om langdurige afpersingen, waarbij het slachtofferbedrijf aanvankelijk de geëiste bedragen afstaat onder bedreiging van fysiek geweld of openbaarmaking van informatie. Op een gegeven moment kan of wil het slachtofferbedrijf de afperser niet meer betalen en schakelt de politie in wanneer de bedreigingen aanhouden. De afpersingszaken die voor de rechter komen, betreffen over het algemeen langlopende zaken met een gemiddelde duur van zes maanden. Bij bijna twee derde van de zaken (64%) duurde de afpersing korter dan drie maanden en in drie zaken (7%) duurden de afpersingen drie tot vier jaar. Bij langdurige afpersingen kan meestal geen relatie met de onderneming worden aangetoond. Daarnaast vinden deze afpersingen (grotendeels) anoniem plaats.

De bedrijfsbus van slachtoffer brandt uit op het pad voor zijn huis, terwijl hij en zijn vrouw liggen te slapen. Een dag na de brand wordt het slachtoffer gebeld door afperser. Deze geeft bij het slachtoffer aan dat dit het begin is van alles en dat zijn bedrijf, vrouw, huis en zichzelf niet veilig zijn. Om weer veilig te worden, dient hij €20.000 te betalen. Een paar dagen later komt dezelfde afperser aan de deur. Hij geeft aan dat hij het slachtoffer kan helpen als hij betaalt, anders komt de PKK bij hem langs. Het slachtoffer heeft na de brandstichting contact gehad met de politie. Na een aantal telefonische en face-to-face dreigingen heeft het slachtoffer wederom contact met de politie. Zij plaatsen een tap op het toestel van het slachtoffer en de afperser. Hieruit blijkt dat de afperser het slachtoffer telefonisch blijft bedreigen en geld blijft eisen.

Ook heeft de afperser een aantal maal contact met een medeverdachte. Tijdens de telefoongesprekken vraagt de medeverdachte aan de afperser of het al gelukt is en of hij al iets heeft gekregen. Uiteindelijk duurt de afpersing vier maanden voort.

3.4 Internationaal

Om de Nederlandse bevindingen in internationaal perspectief te kunnen plaatsen, is aan diverse Europese landen gevraagd in hoeverre afpersing van het bedrijfsleven daar een probleem vormt. De informatie die zij geven is niet representatief of altijd wetenschappelijk onderbouwd, maar geeft een indruk van de aard en omvang van afpersing zoals deze ervaren wordt door buitenlandse deskundigen. Van de acht landen die gereageerd hebben, geeft één land aan dat afpersing geen probleem vormt. De overige zeven Europese landen ervaren afpersing van het bedrijfsleven actueel als een probleem.

In drie landen is deze problematiek de afgelopen vijf jaar gelijk gebleven, in vier landen is deze in dezelfde periode toegenomen. Het land dat afpersing niet als probleem ziet, doet geen uitspraken over de ontwikkeling. Wat betreft de omvang van de problematiek kunnen vijf landen een indicatie geven. In twee landen is op basis van (wetenschappelijk) onderzoek enige informatie beschikbaar over de prevalentie van afpersing van het bedrijfsleven en/of het aantal concrete zaken. Uit onderzoek door de Finse Kamer van Koophandel blijkt bijvoorbeeld dat twee tot drie procent van de bedrijven aangeeft slachtoffer te zijn (geweest) van afpersing. In Zweden heeft tussen de zes en acht procent van de bedrijven aangegeven hiermee te maken te hebben. Daarnaast worden in drie landen cijfers over concrete zaken geregistreerd. In Engeland houdt de *Anti Kidnap and Extortion Unit* cijfers bij over afpersingen, daarmee gepaard gaande bedreigingen, eisen, deadlines en afhandeling door de politie. In Duitsland gaat het jaarlijks om 50 'gewone' en 25 'bijzondere' (bv. qua omvang) afpersingszaken. Oostenrijk geeft aan jaarlijks ongeveer vijf zaken per jaar in behandeling te nemen.

Slachtoffers en daders van afpersing

Op basis van de antwoorden blijkt dat in vijf van de acht landen de horeca, de detailhandel en de bouw het slachtoffer zijn van afpersing. Details over trends in slachtofferschap zijn niet bekend, hoewel in Spanje wel geconstateerd wordt dat bouwbedrijven ten gevolge van de economische crisis in vergelijking met het verleden vaker slachtoffer zijn van afpersing. Schuldeisers van bouwbedrijven die failliet zijn gegaan, proberen hun uitgeleende geld niet langer via gerechtelijke stappen terug te krijgen, maar eisen dit via afpersing terug. Andere bedrijven waarbinnen in

relatief veel landen afpersing plaatsvindt, zijn multinationals (waaronder voedselproducerende bedrijven), internet- en consultancybedrijven.

In zes van de acht landen zijn criminele groepen verantwoordelijk voor afpersing, in vier landen wordt afpersing vanuit de privésfeer (bv. door een voormalig partner) genoemd. In twee landen vindt afpersing vooral plaats door zakelijke relaties en in drie landen wordt ook afpersing door klanten of personen waarmee het bedrijf geen enkele relatie heeft genoemd. In Zweden wordt daarbij een toename van zogenaamde territoriale afpersing geconstateerd, waarbij criminele groepen afpersing gebruiken om een gebied onder controle te krijgen. In het verlengde daarvan ziet men in Zweden ook een toename van afpersing waar het gaat om het innen van schulden.

Modus operandi

Twee landen geven aan dat afpersing enkel via *face-to-face* contact plaatsvindt. In de overige zes landen kent afpersing van het bedrijfsleven meerdere modus operandi. Afpersing via brieven of e-mails en cyberafpersing komen in de meeste landen voor. Afpersing via de telefoon (gesprek of bericht) is in de helft van de landen een bekende modus operandi.

Drie landen geven aan geen ontwikkeling te zien in de modus operandi van afpersers. In vijf landen wordt daarentegen gesignaleerd dat slachtofferbedrijven vaker digitaal benaderd worden (België), de communicatie meer via het internet verloopt (Oostenrijk) en het gevraagde bedrag in virtuele valuta zoals *Bitcoins*, wordt geeist (Engeland). In Zweden valt op dat het belang van *intimidation capital* – het feit dat een bedreiging daadwerkelijk kan worden uitgevoerd – is toegenomen.

3.5 Beschouwing

Politieregistraties, zelfrapportage en rechtszaken geven een indicatie van de aard en omvang van afpersing. Op basis van de politieregistraties komen gemiddeld (ten minste) 55 zaken ter kennis van de politie en jaarlijks komen minstens 11 zaken voor de rechter. Het bedrijfsleven zelf rapporteert een grotere omvang van de problematiek. Van bijna 400 ondernemers geeft tien procent aan slachtoffer te zijn (geweest) van afpersing. Harde conclusies over de omvang van afpersing zijn niet te trekken door de verschillen tussen de registraties en kanttekeningen die te plaatsen zijn bij de bronnen. Met betrekking tot de omvang is het moeilijk een vergelijking te maken met het buitenland. Wel is duidelijk dat Nederland niet het enige land is waar bedrijven slachtoffer worden van afpersing.

De detailhandel, de dienstverlening en de horeca lijken de meest kwetsbare branches als het gaat om afpersing. Zowel in de gegevens van de politie, de rechter-

lijke macht als het bedrijfsleven zelf springen deze branches er wat betreft omvang uit. Hierbij moet echter worden opgemerkt dat de detailhandel ook de grootste branche is voor wat betreft het aantal ondernemers. De detailhandel en horeca worden ook in het buitenland als kwetsbare branches benoemd.

Niet meer dan een vijfde van de bedrijven geeft aan maatregelen te nemen om afpersing te voorkomen. Eenzelfde deel ziet zichzelf als potentieel slachtoffer. Wat betreft de etniciteit van de slachtofferbedrijven die melding of aangifte doen bij de politie blijkt driekwart Nederlands. Afpersingen die in de politieregistraties naar voren komen, houden vaak verband met zakelijke conflicten. Bij de verdachten van de afpersing gaat het relatief vaak om oude zakenrelaties, ex-klanten en ex-werknemers. De politieregistraties laten zien dat van afpersing door criminele dadergroepen niet vaak melding of aangifte wordt gedaan. In de zelfrapportage daarentegen wordt door ondernemers met name het criminele circuit benoemd als dader. Het lijkt dat ondernemers van afpersing door criminele groeperingen minder snel aangifte doen, terwijl het volgens ondernemers wel degelijk plaatsvindt. Deze bevinding strookt met de beleving van andere Europese landen, waar men naar eigen zeggen inzake afpersing vooral met criminele dadergroepen te maken heeft.

De meest gebruikte contactwijze om de bedreiging te uiten, is *face-to-face* of een combinatie van contactwijzen. In dit laatste geval belt een verdachte het slachtofferbedrijf eerst (een paar keer) en komt dan langs bij het bedrijf of de woning van iemand van het management. Om de afpersing kracht bij te zetten, dreigen afpersers het vaakst met geweld, gevolgd door smaad en openbaarmaking van informatie en vernieling. Hierbij maakt een verdachte zichzelf in een meerderheid van de gevallen bekend aan de ondernemer. In eveneens een meerderheid van de afpersingen is een slachtofferbedrijf meermaals benaderd door de afpersers. Een afpersing duurt gemiddeld een paar maanden. Geld is veruit het meest geëiste goed door de afpersers. Geld kan puur het doel dienen van financieel gewin, maar ook het 'oplossen' van een lopend zakelijk conflict. Positief is dat het slachtofferbedrijf in de meeste gevallen niet ingaat op de eis van de dader. Alhoewel hierbij de kantekening moet worden geplaatst dat slachtofferbedrijven zelf rapporteren vaker op de eis van de dader in te gaan dan dat bekend wordt op basis van de politieregistraties en gerechtelijke uitspraken. De schade die bedrijven of ondernemers lijden, ligt naar eigen zeggen met name op het financiële en psychische vlak.

Afpersing van webwinkels

Een webwinkel ontvangt op het algemene adres een e-mail waarin gedreigd wordt met het platleggen van de website van het bedrijf door middel van een (D)Dos-aanval. De afzender eist €10.000 in *Bitcoins*. De *Bitcoins* moeten binnen zes dagen overgemaakt worden op een speciale *Bitcoin*-rekening. Als er niet aan de betalingsverplichting voldaan wordt, dreigt de afzender een massale (D)Dos-aanval op het netwerk van het bedrijf uit te voeren met een kracht van 250 GB per seconde. In de e-mail wijst de dader op de grote inkomstenderving die het ontoegankelijk zijn van de website voor het bedrijf kan betekenen omdat de decembermaand een belangrijke maand is voor webwinkels. De webwinkel maakt melding van de afpersing bij de politie en schakelt daarnaast een particulier digitaal recherchebureau in. De politie en het recherchebureau maken een risicoanalyse. Een van de conclusies is dat de kracht van de (D)Dos-aanval waarmee gedreigd wordt dermate groot is dat de dreiging onwaarschijnlijk is. Het bedrijf wordt desondanks geadviseerd de beveiliging van de website te verhogen. Het bedrijf gaat niet op de e-mail in en betaalt niet. De deadline voor betaling verstrijkt en er gebeurt verder niets. In dezelfde periode worden ten minste vier soortgelijke afpersingen van webwinkels bij de politie bekend. Onbekend is wat er met deze zaken is gebeurd en of er nog actie wordt ondernomen om de afperser op te sporen.

4 Signalering, melding en aangifte

Als er sprake is van een (poging tot) afpersing van een ondernemer is het zaak dat dit aan het licht komt om het te kunnen beteugelen. Omdat afpersing een bijzonder delict is, dat een ontwikkeling in de tijd kent en vaak gepaard gaat met een deadline, is tijdig ingrijpen van belang. Met de wetenschap dat niet alle afpersingszaken bij de politie bekend worden, is signalering van afpersingspraktijken cruciaal. Daarbij kunnen diverse partijen een rol spelen. In dit hoofdstuk besteden we allereerst aandacht aan dit onderdeel (§4.1). Een vervolgstap is het doen van melding of aangifte van afpersing bij de politie, zodat de dader opgespoord kan worden. Signaleerders kunnen hier een begeleidende of sturende rol in spelen. Hoe dit meldings- en aangifteproces in de praktijk verloopt, schetsen we in paragraaf 4.2. In deze paragraaf zal ook worden stilgestaan bij factoren die samenhangen met de meldingsbereidheid van slachtoffers. Het hoofdstuk besluiten we met een beschouwing van de geschetste bevindingen (§4.3).

4.1 Signalering van afpersing

Tijdige signalering van afpersingspraktijken is belangrijk, omdat het een vorm van criminaliteit is die langere tijd kan voortduren. Hoe langer een slachtoffer in het proces zit, hoe groter de impact kan zijn. Dat neemt overigens niet weg dat ook kortdurende afpersingen grote gevolgen voor het slachtoffer kunnen hebben. Gegeven de kennis dat afpersing een feit is waarvoor ondernemers niet altijd direct durven uit te komen, is signalering door anderen van belang. Private en publieke partijen, maar ook andere partijen, kunnen hier een rol in spelen, mits zij een goede kennispositie hebben over het onderwerp én een vertrouwensrelatie hebben met ondernemers.

4.1.1 Private partijen

Van de private partijen die een rol kunnen spelen bij signalering van afpersing noemen we de Kamer van Koophandel (KvK) en de branche-, koepel- en ondernemersorganisaties. Deze organisaties hebben contacten met ondernemers, informeren hen en bieden advies en steun bij vragen en problemen van ondernemers. Vanuit die positie kunnen deze organisaties een belangrijke informerende en signalerende rol spelen bij de aanpak van veiligheidsvraagstukken.

Kamer van Koophandel

Een portaal waar alle ondernemers komen, is de KvK. Jaarlijks ontvangt de KvK 130.000 inschrijvingen in het Handelsregister. Zoals ook een respondent bevestigt, kan de KvK een belangrijke rol hebben bij het signaleren van criminaliteit, waaronder afpersing. Ondernemers moeten fysiek een bezoek brengen aan de KvK om zich in te schrijven. Dit zou een moment kunnen zijn om bepaalde vormen van afpersing te signaleren, mits de baliemedewerkers de *awareness* hebben dat afpersing van ondernemers voorkomt en kennis hebben over hoe het in zijn werk kan gaan. Het voorval zoals hierna op basis van een interview beschreven, illustreert een vermoedelijke afpersing.

Een ondernemer komt met twee andere mannen bij de balie om zijn bedrijf te laten overschrijven. Dit lukt niet goed, omdat de ondernemer weigert zijn handtekening te zetten. De mannen gaan naar buiten. Medewerkers zien dat de ondernemer buiten in elkaar geschopt wordt. Als de mannen even later weer opnieuw aan de balie komen, zet de ondernemer wel zijn handtekening onder de overdracht.

Volgens een respondent is er op deze gebeurtenis niet door de medewerkers van de KvK gehandeld. Ten eerste omdat de medewerkers niet uitgerust zijn om nadere actie te ondernemen en ten tweede omdat de organisatie op dat moment formeel geen rol heeft als poortwachter met betrekking tot preventie van afpersingspraktijken. Gezien het genoemde voorval kan de KvK een belangrijke signaleringsfunctie hebben, maar is de organisatie hier in de praktijk niet op ingericht en niet voor uitgerust. Wanneer er mogelijke afpersingspraktijken worden gesignaleerd dan is er vooralsnog landelijk slechts één aangewezen contactpersoon binnen de organisatie waar medewerkers deze signalen kunnen melden.

Koepel-, branche- en ondernemersorganisaties

Koepel-, branche- en ondernemersorganisaties komen op voor de belangen van ondernemers die bij hen zijn aangesloten en ondersteunen hun leden met advies over ondernemerschap. Omdat afpersing doorgaans geen onderwerp van aandacht is, ontbreken de signalering en het zicht op slachtofferschap binnen de diverse

sectoren bij de meeste organisaties. Respondenten geven aan dat het vrijwel nooit voorkomt dat leden bij de organisatie aangeven afgeperst te worden. Een van de respondenten met betrekking tot een zakelijke dienstverleningsbranche zegt dat de kans klein is dat zakelijk dienstverleners worden afgeperst gezien de wetgeving op dat betreffende vakgebied. Een respondent van een andere brancheorganisatie is minder stellig: *“Hoewel wij niet uitsluiten dat ook onze leden de dupe zijn van afpersing, zijn er geen gevallen bij ons bekend”*.

Het onderwerp afpersing is voor de meeste organisaties een relatief onbekende problematiek die geen speerpunt is op beleidsniveau en waarover geen expertise bestaat binnen de organisaties. Ook niet binnen het thema veilig ondernemen dat vrijwel elke koepel-, branche- en ondernemersorganisatie uitdraagt. Afpersing is nog onbekend terrein. Zoals een respondent aangeeft, is de *awareness* over criminaliteit, behalve fraude, nog niet goed aanwezig. Illustratief hiervoor is dat afpersing ook in speciale veiligheidsoverleggen, waarin de veiligheidsmanagers van verschillende brancheorganisaties zitting hebben, nooit een onderwerp op de agenda is geweest. Een uitzondering hierop vormen de organisaties die direct betrokken zijn bij de landelijke aanpak afpersing vanuit de overheid: Koninklijke Horeca Nederland (KHN), Midden- en Kleinbedrijf Nederland (MKB) en VNO-NCW. Door deze organisaties is op meerdere momenten en via meerdere kanalen aandacht besteed aan het fenomeen. Zo zijn de regioadviseurs van KHN in speciale bijeenkomsten geïnformeerd over de verschijningsvormen van afpersing om de signaleringskansen te vergroten. Regioadviseurs zijn professionele krachten van de brancheorganisatie binnen een afgebakend gebied en vormen intermediairs tussen de ondernemers en de brancheorganisaties. Zij zijn direct aanspreekbaar voor leden en hebben onder andere als taak de relaties met ondernemers te onderhouden en hen te ondersteunen bij regionale en plaatselijke problematiek. Van feitelijke signaleringen door regioadviseurs van deze organisaties is echter nog niet in groten getale sprake. De gemene deler in de verklaringen die door de respondenten worden gegeven voor het gebrek aan zicht op de problematiek is dat ondernemers dit type incidenten niet willen delen met collega-ondernemers en ook niet met de brancheorganisatie: *“We worden hier simpelweg door ondernemers niet over gebeld”*, is het eensluidende antwoord. Interviews met slachtoffers en de antwoorden in de survey die is gehouden onder bijna 400 ondernemers bevestigen dit. Een minderheid (12%) van de ondernemers die aangeeft slachtoffer te zijn van afpersing zegt het verhaal te delen met collega-ondernemers. Een derde van de ondernemers (34%) geeft aan dat zij de belangenorganisatie zouden inschakelen als zij worden afgeperst. De praktijk blijkt echter weerbarstiger - wat aansluit bij de visie en ervaring van de belangenorganisaties - want slechts een klein deel van de slachtoffers (10%) doet dit ook daadwerkelijk, zo blijkt uit de zelfrapportage door ondernemers.

Behalve dat ondernemers niet makkelijk praten over hun slachtofferschap, is een verklaring voor het uitblijven van het signaleren van afpersingspraktijken dat regioadviseurs door hun vele taken niet voldoende toekomen aan relatiebeheer. Daarbij komt volgens een respondent dat regioadviseurs niet altijd de *mindset* en kennis hebben om misstanden te signaleren. *“Regioadviseurs gaan niet bij ondernemers op bezoek met de focus op criminaliteit en afpersing, maar vanuit de visie van relatiebeheer.”* Tenslotte worden afpersingen door ondernemers volgens een respondent vermoedelijk niet gemeld, omdat het door sommige ondernemers als een geaccepteerd risico wordt gezien: *“Het blijft daardoor onder de radar”*. Ook een brancheorganisatie voor etnische ondernemers benoemt dat zij er geen aandacht aan besteedt en er niet naar vraagt, omdat het geen issue meer lijkt te zijn onder leden. De leden lijken zich meer zorgen te maken over inbraken en overvallen, dus daar speelt de brancheorganisatie op in.

Actieve navraag door brancheorganisaties naar slachtofferschap onder leden in het kader van onderhavig onderzoek biedt bij de meeste brancheorganisaties evenmin zicht op concrete afpersingszaken. Een belangenorganisatie voor internetwinkels wordt tijdens het onderzoek wel benaderd door slachtofferbedrijven. Een aantal webwinkels meldt bij de brancheorganisatie bedreigd te zijn met een (D)Dos-aanval op de website. Later blijkt het om afpersing te gaan. Dit is de eerste keer dat de belangenorganisatie dergelijke incidenten ter ore komt. Het feit dat de organisatie hiervan op de hoogte wordt gesteld, lijkt voor een deel gelegen in de warme contacten en korte lijnen die er tussen de slachtofferbedrijven en de brancheorganisatie bestaan. Uit een van de bestudeerde zaken blijkt de politie het slachtofferbedrijf te hebben geadviseerd contact op te nemen met de brancheorganisatie. Niet alleen om de melding te maken, maar ook om te informeren of de belangenorganisatie meer meldingen van webwinkels heeft ontvangen, wat overigens het geval blijkt.

Een aantal andere organisaties kent weliswaar geen concrete meldingen van afpersing, maar bevestigt soms wel geluiden te vernemen over slachtofferschap van afpersing. Binnen de horecabranche komen de brancheorganisatie verhalen ter ore over afpersing van horecaondernemers door *Outlaw Motorcycle Gangs* (OMG). Het blijft meestal echter bij geluiden, omdat vermeende slachtoffers, op enkele uitzonderingen na, er niet verder over wensen te spreken met de brancheorganisatie. Naar aanleiding van mediaberichtgeving over een incident met een OMG is een regioadviseur van de brancheorganisatie in contact getreden met de betreffende ondernemer om erover te praten, overigens tot tevredenheid van de ondernemer.

Ook binnen een andere sector komen na actieve bevraging van leden door een belangenvereniging geluiden over afpersing van medewerkers naar boven. Dit wordt voor de organisatie echter niet iets concreets. *“Het betreft enkel incidentele voorvallen van vermoedelijke afpersingspraktijken die geen concrete aanknopingspunten bieden”*, aldus een respondent. Hoewel de informatie als summier en ‘niet hard’ wordt

getypeerd, kan deze informatie wel als een vorm van signalering worden gezien. Een respondent geeft aan dat het bij de brancheorganisaties ontbreekt aan een heldere routing voor het melden van dergelijke problemen en dat deze daardoor mogelijk buiten beeld blijven.

4.1.2 Publieke partijen

Als het gaat om publieke partijen dan komen de gemeenten, de politie en het Ministerie van Veiligheid en Justitie (V&J) in beeld als potentiële signaleerders van slachtofferschap van afpersing onder ondernemers.

Gemeenten

Zoals een respondent aangeeft, is het vrij nieuw dat gemeenten actiever meekijken naar lokale criminaliteit. Maar gemeenten kunnen een belangrijke waarde bij het signaleren van afpersing hebben. Bij plotselinge wijzigingen in eigenaarschap van ondernemingen kan bijvoorbeeld sprake zijn van onvrijwillige overnames door afpersing van de ondernemer. Maar ook een analyse van huurprijzen van panden in relatie tot de omvang van de klandizie van ondernemingen kan wijzen op misstanden. De dienst Vergunningverlening en de dienst Economische Zaken van gemeenten kunnen daarom - door met een juiste blik te kijken naar veranderingen in ondernemerschap - mogelijke afpersingen en andere misstanden signaleren.

In het bijzonder ten aanzien van horecaondernemingen komt het in de praktijk voor dat exploitanten afgeperst worden voor overname van de zaak. In dit verband komen we de OMG's tegen. Een ondernemer die van deze vorm van afpersing slachtoffer is, zegt zich in de steek gelaten te voelen door de gemeente: *"Als er in mijn kroeg iets gebeurt, sluiten ze mijn zaak, maar als ik een probleem heb, kan ik nergens terecht"*.

Signalen van afpersing kunnen, behalve op papier, ook in het veld worden gesignaleerd door gemeentelijke handhavers en toezichthouders. Ook winkelstraatmanagers of wijkmanagers kunnen potentiële signaleerders van afpersingspraktijken zijn. Zij onderhouden contacten met de ondernemers in de gemeente en kunnen op basis daarvan signalen registreren. Volgens een respondent is het wel moeilijk om signalen van afpersing waar te nemen vanuit deze positie, in het bijzonder bij etnische ondernemers. De ervaring in een gemeente leert dat het zelfs een winkelstraatmanager die de Turkse taal machtig is, niet lukt in goed contact te komen met Turkse ondernemers.

Politie

Binnen de politie speelt de wijkagent een belangrijke rol bij signalering van afpersing van ondernemers, omdat hij vanuit de politieorganisatie het dichtst bij de ondernemers staat. Uit de interviews komt echter naar voren dat deze rol in de praktijk

onvoldoende ingevuld wordt, omdat het veel wijkagenten ontbreekt aan kennis over het fenomeen afpersing. Een respondent verwoordt dat actief signaleren van problemen bij ondernemers geen vanzelfsprekendheid voor politiefunctionarissen is: *“Als ondernemers het niet melden, zal het wel meevallen”*. Daarop vervolgt de respondent dat er door veel politiemensen wordt geredeneerd dat als het probleem niet wordt gemeld, er geen probleem is en er dus geen actie hoeft te worden ondernomen. Een andere respondent bevestigt de afwachtende houding van wijkagenten en verklaart dit vanuit een doelbewuste insteek: *“Er zijn en open staan voor het verhaal dat iemand wil vertellen, is in feite alles wat je kunt doen. Het is niet verstandig iemand daarop actief te bevragen, dan klappt hij dicht”*. Wijkagenten lijken vooralsnog onvoldoende kennis te hebben van het onderwerp afpersing om het probleem goed te kunnen signaleren. In opleidingen, trainingen en op PolitieKennisNet (PKN) is afpersing geen apart aandachtspunt, waardoor de kennis van wijkagenten (en andere politiefunctionarissen) over deze vorm van criminaliteit niet groter wordt.¹ Een respondent maakt in dit verband de vergelijking met andere vormen van criminaliteit waarover wel voldoende kennis en *awareness* bestaan bij politiefunctionarissen: *“Overvallen zitten als fenomeen bij de gemiddelde diender wel tussen de oren, voor afpersing geldt dat niet, omdat er ook niet op geïnvesteerd is”*. Naast een goede kennispositie is een goede vertrouwensband tussen wijkagenten en ondernemers van belang om problemen te signaleren. Ook hier valt blijkens de interviews nog een wereld te winnen. Een van de respondenten heeft in een van de politie-eenheden de ervaring dat wijkagenten wel trainingen krijgen over gebiedsgebonden werken, maar dat daarin geen aandacht wordt besteed aan het samenwerken met ondernemers. Terwijl dat volgens hem een andere aanpak vraagt dan het onderhouden met contacten met burgers. Zoals een andere deskundige stelt, moet gezocht worden naar indicaties van afpersing omdat slachtoffers er niet snel mee naar buiten treden. Ook hij ziet hierin een rol weggelegd voor de wijkagent. Wisselingen van portiers bij horecagelegenheden, leveranciers of eigenaren en tussentijdse sluiting van gelegenheden zijn waarneembaar en kunnen indicaties zijn dat iemand wordt afgeperst. Hierin kunnen ook leden van de openbareordeteams en horecateams van de politie een signalerende rol vervullen. Dat signalen van afpersing soms ook heel direct zijn, illustreert een van de bestudeerde zaken. Daarin spreekt een horecaondernemer de politie er meerdere keren op aan dat er kroegen worden afgeperst door personen die banden hebben met OMG's. Uiteindelijk blijkt deze horecaondernemer zelf slachtoffer te zijn van afpersing. Tijdens hun diensten staan openbareordeteams en horecateams van de politie in contact met portiers en ondernemers en kunnen op basis van een goede

1 PolitieKennisNet (PKN) biedt toegang tot enkele (kennis)bronnen die bij het politiewerk belangrijk zijn en is voor de Nederlandse politie hét portaal om gevalideerde kennis te delen.

informatiepositie en vertrouwensband belangrijke ogen en oren zijn als het gaat om het signaleren van misstanden. Ervaringen met gebiedsgerichte aanpakken leren dat leden van openbareorde- en horecateams over een schat aan zachte informatie (kunnen) beschikken die waardevol is om een beeld te vormen van wat er speelt in een ondernemersgebied (Bureau Beke, 2013).

Tenslotte moeten de accountmanagers Veiligheid & Bedrijfsleven van de politie als potentiële signaleerders genoemd worden. Deze politiefunctionarissen vormen in de regionale eenheden een aanspreekpunt voor ondernemers als het gaat om veiligheid en criminaliteit. Navraag bij een aantal accountmanagers leert dat zij in de praktijk vooralsnog weinig ervaring hebben met afpersingsincidenten, omdat deze hen niet ter ore komen. Volgens de accountmanagers is afpersing geen onderwerp waar zij zich op richten. Een van hen zegt hierover: *“In hoofdzaak richten wij ons op meer zichtbare delicten zoals diefstal, inbraak en overvallen”*. Een andere respondent antwoordt op de vraag of hij als accountmanager wel eens geconfronteerd wordt met afpersingspraktijken *“dat er wat betreft kennis over het fenomeen meer te brengen valt dan te halen”*.

Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC)

Het NCSC is onderdeel van het Ministerie van VenJ en richt zich op alles wat de veiligheid in het cyberdomein bevordert. Dit doen zij met name voor de Rijksoverheid en vitale sectoren in Nederland. Het NCSC heeft een coördinerende rol op het gebied van *cyber security* voor de overheid en vervult een taak op het gebied van respons. Het is 24/7 bereikbaar en monitoren gebeurtenissen op de digitale snelweg. Het NCSC vergelijkt zichzelf met de brandweer: *“we zijn als de brandweer die komt blussen, zonder dat direct duidelijk is of het nu een brandstichter is of een ongeluk”*. Wanneer het blijkt te gaan om criminele activiteiten, spionage of *cyberwarfare*, dan sturen zij de zaak door naar de politie, het leger of de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). Het eerste aanspreekpunt voor het NCSC binnen de politie is het *Team High Tech Crime* (THTC). De rol van het NCSC is het vermindere van de schade, ook als er geen aangifte gedaan wordt. Ze komen vaak niet tot ‘wie zit erachter’ maar proberen het probleem wel te stoppen. De stappen die het NCSC neemt, worden altijd met de politie afgestemd om geen schade aan te richten in het opsporingsproces. Verder vindt er wekelijks overleg plaats met politie, OM, AIVD en Internet Service Providers (ISP’s). Dit zorgt ervoor dat partijen snel kunnen schakelen, weten wat er speelt en elkaar snel kunnen vinden wanneer er iets speelt. Het idealistische streven van het NCSC is een schoon internet. Om dit te bereiken, spreken zij een ISP erop aan als er sprake is van geïnfecteerde computers, zodat zij hun geïnfecteerde klanten hiervan op de hoogte kunnen brengen. Doordat het NCSC continu nieuwe dreigingen in de gaten houdt en meldpunt voor

incidenten is kan het een signalerende rol vervullen op het gebied van *cybercrime*. Bedrijven melden met name de laatste jaren vaker incidenten met ICT en internet bij het NCSC. Dit komt vermoedelijk doordat het NCSC meer naamsbekendheid heeft verworven en bij diverse voorlichtingscampagnes betrokken is geweest.

4.1.3 Overige partijen

Bij het signaleren van misstanden kunnen ook andere partijen een rol spelen. Daarbij moet in relatie tot het bedrijfsleven in het bijzonder gedacht worden aan zakelijk dienstverleners. Uit de survey onder bijna 400 ondernemers komt naar voren dat ruim een derde (37%) van de ondernemers die slachtoffer zijn van afpersing dat delen met zakelijke contacten zoals accountants en advocaten. Maar ook in een eerder stadium kunnen accountants een rol spelen bij het signaleren van afpersingen. Zo kunnen grote fluctuaties in de omzet of het uitgavenpatroon van een bedrijf en het constateren van ongebruikelijke banktransacties wijzen op slachtofferschap van afpersing van een bedrijf. Een accountant of advocatenkantoor kan deze ongebruikelijke transacties aankaarten bij het bedrijf en in overleg gaan over de mogelijkheden indien er sprake lijkt te zijn van afpersing. Hetzelfde geldt voor notarissen bij ongebruikelijke overdrachten.

Ook banken kunnen een rol spelen bij de signalering. Ondernemers onderhouden vaak nauwe relaties met hun bank en het beschikken over een eigen accountmanager bij een bank is vaak gebruikelijk. De bank kan een signalerende functie vervullen vanuit de wet Melding Ongebruikelijke Transacties (MOT). Dat de bank deze rol kan spelen, laat de casus zien van een zakenman die wordt afgeperst, zoals opgetekend in een interview.

Een zakenman ontmoet een man op een sportschool. Na een aantal keer samen gesport te hebben, belt de man de zakenman op en vertelt hem dat de Holleeder-groep interesse in hem heeft. Daarop biedt hij de zakenman aan hem uit het zicht te houden, omdat hij een relatie van Holleeder is. Dat kost hem €280.000. De zakenman neemt de bedreigingen serieus en om zijn afperser te betalen, wil de zakenman bij de bank het geëiste geldbedrag opnemen. De accountmanager van de zakenman vertrouwt het niet. Ten eerste betreft het een ongebruikelijk hoog bedrag van €280.000 en ten tweede wil de zakenman niet toelichten waarvoor hij het bedrag nodig heeft. Omdat de accountmanager de zakenman zakelijk goed kent en het een vreemde situatie vindt, wil hij niet voldoen aan de transactie en schakelt een particulier recherchebureau in. De dader wordt opgespoord en later blijkt dat hij vaker zakenmensen op deze manier afperst.

Indicaties voor afpersing kunnen tenslotte ook waarneembaar zijn door anderen die zich in de omgeving van de ondernemer begeven. Uitgaanspubliek kan bijvoorbeeld tijdens het uitgaan bezoeken van OMG's waarnemen of opvallende wisselingen van portiers.

Uit diverse zaken komt naar voren dat het ter kennis komen van de politie van een afpersing te danken is aan de bemoeienis van een derde partij. Dat kunnen klanten van het bedrijf zijn, collega-ondernemers en vrienden, familie en kennissen van het slachtoffer. In een van de bestudeerde zaken durft een Turkse ondernemer niet direct de stap naar de politie te maken, maar wordt daartoe overgehaald door een vriend. In de hiernavolgende zaak uit de politieregistraties belt een klant van het bedrijf de politie.

Op een doordeweekse avond komen twee mannen een bar binnen. Ze vallen klanten in de zaak lastig. Vervolgens gaat een van de mannen op de uitkijk staan, terwijl de andere in gesprek gaat met de eigenaar. De man eist van de eigenaar twintig procent van zijn jaaromzet. Dit moet de eigenaar de volgende dag in een envelop klaarleggen dan komen ze het ophalen. Als er niet op de eis wordt ingegaan, zal er wat gebeuren met de eigenaar of met de zaak. Er wordt gedreigd de zaak in de fik te steken. Dan verlaten de mannen de zaak. Een klant die op dat moment in de zaak is, licht de politie over de afpersing in. De politie komt en neemt een verklaring op. De eigenaar van het bedrijf durft in eerste instantie geen aangifte te doen. Hij zegt in zijn verklaring: "Ik was erg bang, ik dacht echt dat ze het zouden uitvoeren en ben bang dat ik een keer aan de beurt ben, omdat ik nu aangifte heb gedaan".

In een ander geval komt de zaak aan het rollen wanneer een ondernemer aan een vriend vertelt dat hij wordt afgeperst. Deze vriend vertelt dit aan zijn buurman die werkzaam is bij de politie. Vervolgens zet deze politiefunctionaris het door naar een collega en kort daarna wordt de ondernemer bezocht door een rechercheur om het verhaal aan te horen.

4.2 Melding en aangifte van afpersing

Als een (poging tot) afpersing plaatsvindt, heeft een ondernemer diverse handelingsmogelijkheden. Hij kan besluiten het zelf af te handelen, door al dan niet op de eis van de dader in te gaan. Een optie die niet wordt toegejuicht door deskundigen. "Ingaan op de eis betekent dat je je overgeeft en het probleem alleen maar erger maakt", aldus een respondent. Door afpersers tegemoet te komen, bestaat het risico dat een ondernemer herhaald slachtoffer wordt en afpersing structurele vormen

aanneemt. Nooit betalen en melding maken van de afpersing, is het devies van de experts. De beste optie is volgens hen melding en aangifte te doen van de afpersing, zodat er strafrechtelijk tegen de daders opgetreden kan worden. Uit diverse bronnen is bekend dat bedrijven die worden afgeperst zeker niet altijd melding of aangifte doen bij de politie. In deze paragraaf schetsen we factoren die bepalend zijn voor de meldings- en aangiftebereidheid van slachtoffers en het verloop van het meldings- en aangifteproces bij de politie.

4.2.1 Meldings- en aangiftebereidheid

Ondernemers die geconfronteerd worden met afpersing zien niet altijd het belang in van het betrekken van de politie bij de zaak, omdat zij niet per se behoefte hebben aan een strafrechtelijk traject. Bedrijven kunnen ook kiezen voor het inschakelen van een particulier recherchebureau. Dat kan inhouden dat er uiteindelijk wel wordt samengewerkt met de politie, maar dat is niet altijd het geval. Omdat afpersing een voortdurend delict is, kan het voor een bedrijf voldoende zijn de afpersing te stoppen. Zoals een respondent verwoordt: *“Soms willen bedrijven enkel dat de dreiging ophoudt en zien ze verder geen heil in het maken van een melding bij de politie”*. Dat is voornamelijk van toepassing op afpersingen die voortkomen uit een zakelijk conflict. Ondernemers hebben dan niet altijd de behoefte tot een strafrechtelijke vervolging te komen. Dit kan samenhangen met dubieuze praktijken waar zij met deze persoon bij betrokken zijn (gewest), maar ook omdat zij de rust in het bedrijf terug willen brengen. Daarnaast spelen factoren als vertrouwen in de politie en emoties, zoals angst en schaamte ten gevolge van de afpersing, een rol in de meldingsbereidheid van slachtoffers. Bovendien kunnen zij de schade soms verhalen via een civiele procedure en is dat voor sommige bedrijven voldoende.

Vertrouwen

Het vertrouwen in de politie is een belangrijke factor in de meldings- en aangiftebereidheid van ondernemers. Uit de survey onder bijna 400 ondernemers komt naar voren dat de meeste ondernemers (90%) vertrouwen hebben in de politie. Als het specifiek om afpersing gaat, gaat het vertrouwen bij alle ondernemers iets omlaag (80%). Daarbij springt de horeca er negatief uit: bijna de helft van de horecaondernemers (46%) zegt geen vertrouwen te hebben in de politie als het gaat om de aanpak van afpersing. Het vertrouwen dat de politie een zaak goed oplost, neemt bij alle typen ondernemers verder af wanneer ondernemers daadwerkelijk slachtoffer zijn van afpersing (70%).

Terwijl de overgrote meerderheid van de ondernemers (87%) aangeeft de politie te zullen inschakelen in het geval zij worden afgeperst, blijkt een veel lager percentage van de ondernemers die slachtoffer zijn van afpersing (44%) daadwerkelijk over te gaan tot het doen van aangifte. Gebrek aan vertrouwen in de politie is voor

ruim een derde van deze slachtoffers (38%) een reden om geen aangifte te doen. Uit interviews en politie-informatie komt een sterker beeld naar voren dat er over het algemeen een gebrek aan vertrouwen is dat zaken goed door de politie worden opgepakt. Dit kan slachtoffers ervan weerhouden de politie in te schakelen als zij worden afgeperst. Zoals een slachtoffer verwoordt: *“Ik ben niet meteen naar de politie gestapt, omdat je wel eens hoort dat de politie soms niets doet met een aangifte”*. Specifiek ten aanzien van cyberafpersing merkt een slachtoffer op geen melding te doen, omdat hij geen vertrouwen heeft in de politie als het gaat om digitale opsporing: *“Het is een relatief nieuw terrein waarop de politie nog geen expertise heeft”*. Daar voegt hij aan toe dat als hij het gevoel heeft dat het zin heeft om aangifte te doen, hij het wel zou doen.

Bij ondernemers uit andere culturen, zoals de Turkse en Chinese, is de meldingsbereidheid nog lager dan bij autochtone Nederlandse ondernemers. De strekking van wat deskundigen hierover zeggen, is dat er vanwege een algemeen wantrouwen in de overheid geen bereidheid bestaat bij Turkse en Chinese ondernemers om de politie in te schakelen als zij problemen hebben. *“Zij betrekken de overheid niet bij hun problemen vanwege onder andere wantrouwen in de overheid; problemen lost men liever zelf op.”* Dit wantrouwen komt voort uit ervaringen met corruptie binnen de overheid in het land van herkomst. De geslotenheid van met name de Chinese en Turkse gemeenschap maakt dat het lastig is contacten te leggen en vertrouwen te winnen. Beide gemeenschappen lossen problemen liever zelf op. *“De lelijke dingen hou je binnenshuis.”* Daarbij zijn met name de Chinese ondernemers vrij pragmatisch, ook wanneer het gaat om het melden van signalen van afpersing binnen de gemeenschap, zowel bij de politie als bij Meld Misdaad Anoniem (M.). *“Ik geef informatie, maar word er niet beter van en als de informatie uitlekt dan heb ik een probleem. Waarom zou ik de moeite doen als ik daardoor de kans loop problemen te krijgen?”* Wanneer Chinese ondernemers een andere oplossing voor een probleem kunnen vinden, dan doen ze dat. Daarbij spelen ook gezichtsverlies en trots een rol; wanneer de politie wordt ingeschakeld, laat een ondernemer zien dat hij het niet alleen kan. De politie is daardoor echt de allerlaatste strohalm. Deze ervaring hebben zowel publieke als private partijen. Zoals een respondent verwoordt: *“Cultuur is niet te veranderen, het vergt een lange adem”*.

Een andere respondent vult aan dat het wantrouwen van etnische ondernemers ook blijkt uit het gegeven dat zelfs tolken worden gezien als een verlengstuk van de politie: *“Dat geeft wel aan hoe wankel het vertrouwen is”*. De basis voor een goed vertrouwen is gelegen in positieve ervaringen. Ondernemers die wel besluiten melding of aangifte van afpersing te doen, zullen dit bij een volgend slachtoffer-schap opnieuw doen als zij tevreden zijn over de afhandeling van de zaak, zo leren de interviews. Bij negatieve ervaringen zal het vertrouwen niet groeien. In een zaak waarin een Turkse ondernemer na veel moeite tot een aangifte komt, blijken er der-

mate weinig handvatten voor de opsporing en vervolging van de verdachten te zijn dat zij worden heengezonden. Het slachtoffer reageert met de woorden: “*Zie je wel, jullie doen helemaal niets. Ik ben ongerust en ze zijn alweer op vrije voeten*”. Meerdere etnische respondenten benoemen dat het Duitse systeem beter is, omdat daar bij een aangifte altijd onderzoek wordt gedaan. Dat geeft de ondernemer al aan de voorkant meer vertrouwen. Tot slot vormt de taalbarrière voor eerste generatie Chinese ondernemers nog steeds een reden waarom ze geen aangifte doen. Voor Turkse ondernemers is dit minder het geval.

Schaamte en angst

Emoties als angst en schaamte kunnen belangrijke factoren zijn waarom ondernemers niet (snel) de stap naar de politie maken. Deze schaamte kan zo ver gaan dat een slachtoffer de situatie voor zichzelf houdt en er niemand over inlicht. Schaamte kan bestaan over het toegeven aan de eis van de afperser. Dat is bijvoorbeeld het geval in een zaak waarin een zakenman langere tijd wordt afgeperst. Hij is meerdere keren op de eis ingegaan, waardoor de situatie verergert. Naar eigen zeggen, heeft de eigenaar zijn compagnon en zijn familie lange tijd niets verteld, omdat hij zich schaamde en bang was. Datzelfde geldt voor een ondernemer die gedurende veertig weken op een vaste dag 1.000 euro afdraagt aan zijn afperser. Een andere oorzaak van schaamte kan zijn dat ondernemers zichzelf niet aan strafrechtelijke of bestuursrechtelijke regels hebben gehouden en daardoor het idee hebben de afpersing over zichzelf te hebben afgeroepen (bijvoorbeeld illegale prijsafspraken). Ondernemers kunnen zich ook in een chantabele positie hebben gebracht door gedragingen in de privésfeer (bijvoorbeeld vreemd gaan).

Slachtoffers kunnen zich ook schamen over het feit dat het hen überhaupt overkomt. Een respondent geeft aan zich voor te kunnen stellen dat internetbedrijven huiverig zijn om aangifte van cyberafpersing te doen, omdat dan verondersteld wordt dat ze hun beveiliging niet op orde hebben. Illustratief hiervoor is dat een webwinkel die is afgeperst de gebeurtenis in eerste instantie omschrijft als bedreiging met een (D)Dos-aanval en de afpersing verzwijgt. Een ander voorbeeld is dat van een bedrijf waarover pas na jaren in de openbaarheid komt dat het is afgeperst voor miljoenen euro's om een lek in hun beveiligingsgegevens niet openbaar te maken. Schaamtegevoelens kunnen volgens respondenten ook samenhangen met de onterechte gedachte die mensen kunnen hebben dat afpersing alleen mensen overkomt die zich inlaten met malafide zaken.

Naast schaamte speelt angst voor reputatieschade in het bedrijfsleven een rol in de meldingsbereidheid. Een bedrijf kan besluiten niet met de politie in contact te treden, omdat het bekend worden van de afpersing negatieve publiciteit kan genereren. Anderzijds zijn er ook gevallen bekend waarin bedrijven vanwege de angst voor reputatieschade juist wel een melding of aangifte bij de politie doen. In een zaak

waarin een ex-werknemer een bedrijf afperst, stelt het slachtoffer in de aangifte: *“Wij willen met deze aangifte duidelijk stellen dat wij niet op zijn intimidatie ingaan en niet willen dat de goede naam van ons bedrijf wordt aangetast”*.

Dat bedrijven ook af kunnen zien van melding of aangifte van afpersing vanwege angst voor represailles van de dader, blijkt uit verschillende bronnen. Deze angst wordt versterkt als de afperser daarbij benadrukt dat het niet verstandig is de politie er bij te halen, zoals vaak het geval is. Een slachtoffer: *“Ik ben bang om aangifte te doen, er is gezegd dat als ik de politie erbij haal ik het niet zal overleven”*. In een zaak waarin een horecaondernemer wordt afgeperst, wordt door de daders gesteld dat: *“Als zij door het slachtoffer de bak in draaien, de eis wordt verdubbeld”*.

Een andere zaak die de angst voor represailles illustreert, is die van een winkelier die is afgeperst voor 10.000 euro, dat ook heeft betaald maar geen aangifte wil doen. Zoals het slachtoffer geëmotioneerd aangeeft: *“Ik ben bang dat mij of mijn gezin iets ergs zal overkomen als ik met de politie praat”*. Een ander slachtoffer zegt een aangifte als laatste redmiddel te willen gebruiken, omdat hij verwacht dat hij het probleem er alleen maar erger mee maakt. Dat afpersing angst kan inboezemen bij slachtoffers blijkt ook uit voorbeelden waarin getuigen geen verklaring durven afleggen over hetgeen zij gezien of gehoord hebben. Angst blijkt ook een grote reden om geen aangifte te doen onder Turkse en Chinese ondernemers. *“Wanneer je aangifte doet, gebeurt er vrijwel zeker iets met jezelf, je bedrijf of je kinderen”*.

Het type dader of dadergroep kan ook sterke invloed hebben op de meldingsbereidheid van het slachtoffer. *“Wanneer er sprake is van afpersing door georganiseerde criminele groeperingen, is de meldingsbereidheid dermate laag dat de politie meestal geen kennis heeft van dergelijke zaken”*, stelt een deskundige. De politieregistraties bevestigen dit beeld. De afpersingen waarvan door ondernemers melding of aangifte is gedaan, zijn meestal gepleegd door ex-zakenrelaties, ex-klanten of ex-werknemers en veel minder vaak door criminele groeperingen. Daarbij kan het evenwel zo zijn dat een ondernemer de zaak eerst een tijdje laat lopen alvorens naar de politie te stappen, juist omdat het om een voor hem bekend persoon gaat. Dit is bijvoorbeeld het geval bij een ondernemer die in zee is gegaan met zijn zwager. Omdat het toch familie is, duurt het vrij lang voordat de maat vol is en de man besluit dat het waarschijnlijk toch beter is om aangifte te doen.

Terwijl angstgevoelens slachtoffers ervan kunnen weerhouden om de stap naar de politie te maken, kunnen diezelfde emoties in combinatie met de impact van de afpersing soms juist een duwtje in de rug betekenen. Als de dreiging dichterbij komt en ernstiger of explicieter wordt, kan een slachtoffer besluiten alsnog melding of aangifte te doen. Een horecaondernemer die in eerste instantie via sms-berichten wordt afgeperst, luidt de noodklok pas wanneer de afpersers bij hem voor de deur staan. In een andere zaak verwoordt een slachtoffer: *“Ik ben wel wat gewend, maar ik voelde me echt bedreigd toen de dader mijn kinderen iets dreigde iets aan te doen. Dat was*

het moment dat ik besloot toch aangifte te doen". Een ander voorbeeld is de zaak waarin een bedrijf een zakelijk geschil heeft met een leverancier. Er worden door de leverancier bedreigingen geuit naar de eigenaar van het bedrijf, zijn werknemers en zijn gezin. Er moet een bedrag betaald worden anders weet de dader het slachtoffer en zijn kinderen wel te vinden, waarbij wordt gedreigd hen te vermoorden. Deze persoonlijke bedreigingen bewegen de ondernemer ertoe toch naar de politie te gaan.

De angst voor represailles van de dader wordt versterkt wanneer het slachtoffer er weet van heeft dat de dader in staat is zijn bedreigingen uit te voeren. Dat leert een zaak waarin de bedrijfsauto van een ondernemer bij zijn woning in brand wordt gestoken alvorens er dreigtelefoontjes worden gepleegd. Uit een uitwerking van een gesprek tussen de afperser en het slachtoffer in deze zaak blijkt hoe sterk de dreiging kan zijn:

"Je loopt een enorm risico. Je weet van dat brandje. Je loopt veel meer gevaar dan dat. Jijzelf, je gezin, je huis en je bedrijf, alles loopt gevaar. Hetgeen wat wij willen is geld. Je moet geld betalen net zolang tot dat wij zeggen dat het genoeg is. Heb je alles begrepen. Voor de rest hoef je niets te doen. Zorg dat je bereikbaar bent op dit telefoonnummer. Wij nemen contact met je op. Geen politie, anders heb je een groot probleem."

De angst is ook groot in een zaak waarin een ondernemer wordt gedwongen een akte te tekenen, en er wordt gedreigd dat er *"een paar mannetjes op hem worden afgestuurd als hij niet tekent"*. Volgens het slachtoffer heeft de dader dit in het verleden bij andere zakenrelaties ook gedaan. Herhaald slachtofferschap van afpersing kan de stap naar de politie verkleinen. Dat is ook het geval in een zaak waarin een eigenaar van een bar met dreiging met geweld wordt afgeperst voor geld. Het slachtoffer: *"Ik ben door dezelfde man al eerder afgeperst toen ik een eetcafé runde. Ik weet niet meer hoeveel ik toen betaald heb, maar ik ben toen niet naar de politie gegaan omdat ik bang voor hem was"*.

Tenslotte maken sommige bedrijven de stap naar de politie pas wanneer zij de afpersers simpelweg niet (meer) kunnen of willen betalen, zoals in de zaak hierna die is verkregen uit de politieregistraties.

De eigenaar van een schoonheidssalon wordt structureel afgeperst door een ex-werknemer. Het slachtoffer voelt zich geïntimideerd en bedreigd door de afperser en geeft hem uit angst tientallen keren een bedrag van enkele duizenden euro's. De bedreigingen worden erger als het slachtoffer zegt geen geld meer te willen betalen. Het slachtoffer doet aangifte, omdat het in zijn woorden van kwaad tot erger gaat en hij het geld niet meer kan betalen.

Een respondent: “Zolang ze nog kunnen schipperen, zullen slachtoffers dat vermoedelijk doen. Als het water hoog staat en ze niet anders kunnen, bellen ze wel”.

4.2.2 Het meldings- en aangifteproces

Zoals hiervoor beschreven, worden de meldings- en aangiftebereidheid van slachtoffers van afpersing beïnvloed door subjectieve factoren als vertrouwen in de politie en emoties ten gevolge van het slachtofferschap. In het meldings- en aangifteproces bij de politie zijn eveneens factoren van invloed op het bekend worden van afpersingszaken. Deze factoren hangen in hoofdzaak samen met kwaliteit en professionaliteit van de politieorganisatie. De ontvangst in een politiebureau en de bejegening van het slachtoffer vormen de basis voor het verdere verloop van de situatie. Hierna gaan we in op enkele beïnvloedende aspecten van de melding en intake.

Kwalificatie van strafbare feiten

Een respondent legt uit dat bij ingewikkelde meldingen altijd moet worden overlegd met de teamchef wat er met een zaak gebeurt en dat de balied medewerker dit niet beslist. De praktijk lijkt echter weerbarstiger. Uit de interviews komt unaniem naar voren dat afpersing bij de intakebalie van de politie niet altijd als zodanig herkend wordt. Daarnaast wordt de impact van afpersing op slachtoffers vaak onderschat. Volgens respondenten is dit voor een deel te wijten aan de kwaliteit van de medewerkers bij de balie en intake. Zoals eerder beschreven, ontbreekt het aan kennis en *awareness* over het fenomeen bij wijkagenten, maar dat geldt zeker ook voor het baliepersoneel bij de politie, stellen meerdere respondenten. Een van hen deelt zijn ervaring dat ondernemers nog steeds worden weggestuurd bij de balie, omdat de politied medewerker inschat dat het een civiele kwestie is: “*Ze denken vaak dat het om een zakelijke strijd gaat in plaats van afpersing*”. De politieregistraties bevestigen dit beeld. Zoals in de zaak waarin een horecaondernemer vanuit zijn café naar de meldkamer van de politie belt. Hij meldt te worden afgeperst door een man die op dat moment voor de deur staat. De meldkamer doet het af als een zakelijk conflict en raadt aan dat ze beiden een advocaat zoeken om het op te lossen. Een afpersing van een bedrijf waarbij wordt bedreigd de telefonie plat te leggen indien er niet betaald wordt, wordt eveneens afgedaan als een civiele zaak. “*Dit soort zaken loopt stuk op het gebrek aan inlevingsvermogen bij de politie*”, aldus een respondent.

Er is tevens sprake van een onjuiste kwalificatie van de situatie als er voorbij wordt gegaan aan het strafbare karakter van het feit dat een slachtoffer aandraagt. Zoals een respondent verwoordt, is er soms in de ogen van de politie nog geen sprake van een strafbaar feit als het slachtoffer nog niet daadwerkelijk is afgeperst. Aan de poging tot afpersing als feitelijk strafbaar feit en aan de urgentie en de consequenties van het uitvoeren van het dreigement wordt dan voorbijgegaan. De hiernavolgende zaak uit de politieregistraties getuigt hiervan.

Bij een notariskantoor wordt een brief gevonden. Daarin wordt €15.000 geëist, anders wordt er aangifte gedaan van seksuele intimidatie van een medewerker en wordt de pers opgezocht. De notaris doet melding bij de politie, maar er wordt geen aangifte opgenomen. De notaris krijgt van de politie het advies af te wachten of er iets gebeurt en in dat geval pas aangifte te komen doen. De zaak wordt afgerond als blijkt dat er geen acties volgen en er worden geen opsporingshandelingen verricht om de dader van de poging tot afpersing te achterhalen.

De volgende zaak uit de politieregistraties getuigt eveneens van een afwachtende houding na een melding bij de politie. In feite wordt de melder door de politie te kennen gegeven dat er pas actie wordt ondernomen als de situatie serieuzer wordt. Een slachtoffer geeft aan dat de politie hem mededeelde in het voorstadium van de afpersing niets te kunnen ondernemen totdat er geweld door de afpersers wordt gebruikt. En ook zijn er meerdere voorbeelden bekend dat er na bedreigingen geadviseerd wordt te wachten op vervolgacties van de dader.

Er komt een e-mail binnen bij een entertainmentbedrijf dat goochelshows geeft. De afzender dreigt de geheimen van de show te onthullen en vraagt €2 miljoen om die onthullingen niet te doen. Het bedrijf wordt geadviseerd om bij nieuwe e-mails van de afperser aangifte te doen bij de politie.

Het volgende voorbeeld uit de politieregistraties laat eveneens zien dat er voorbij wordt gegaan aan een poging afpersing als strafbaar feit, maar dat ook andere strafbare feiten, zoals in dit geval de diefstal van goederen, niet altijd als zodanig gekwalificeerd worden.

Een bedrijf raakt in conflict met een klant vanwege een schuld van het bedrijf van €50.000 aan de klant. Om betaling af te dwingen, verduistert de klant aanhangwagens van het bedrijf. Het bedrijf zal deze terugkrijgen als het geld betaald wordt. In deze zaak wordt door de politie geconcludeerd dat het een civiele zaak betreft en er wordt ook geen actie ondernomen op de verduistering van de goederen.

Met betrekking tot *cybercrime* benoemen diverse respondenten eveneens moeilijkheden rondom het verkrijgen van de juiste kwalificatie van de politie. Daarom adviseren diensten zoals het THTC van de Nationale Politie en het NCSC van het Ministerie van VenJ bedrijven ook altijd vooraf te bellen naar de politie voor het maken van een afspraak om aangifte te doen en daarbij te verzoeken om de aanwezigheid van een digitaal rechercheur. Digitaal rechercheurs zijn volgens respondenten beter in het kwalificeren van de (status van de) problematiek op het gebied van cyberafpersing. Om het herkennen van *cybercrime* en doen van een melding of aan-

gifte te verbeteren, heeft het NCSC een handleiding *cybercrime* geschreven (NCSC, 2012). Hierin worden bijvoorbeeld de diverse vormen van *cybercrime* beschreven en welke opsporingshandelingen kunnen worden ingezet door de politie.

Los van de diskwalificatie van het strafbare feit door de politie waarvan in voornoemde voorbeelden bij de melding sprake lijkt te zijn, blijkt uit diverse politieregistraties dat de politie duidelijk initiatief neemt. Slachtoffers worden dan na een eerste melding (meermaals) door de politie nagebeld om te informeren hoe de situatie ervoor staat.

Het zakelijk belang van een bedrijf

Respondenten geven aan dat het gebrek aan ‘zakelijk denken’ bij de politie ondernemers ervan kan weerhouden naar de politie te gaan: *“Het zakelijke belang van een dreiging in een afpersingszaak wordt niet altijd goed ingeschat, omdat de politie daar geen feeling mee heeft”*. En dat geldt niet alleen voor de kleinere bedrijven, maar ook voor grote bedrijven: *“Iedere keer moet je het zakelijke belang ook als multinational wel heel erg duidelijk maken”*, aldus een slachtoffer. In het hiernavolgende voorbeeld verkregen uit een interview maakt de politie in eerste instantie de inschatting dat het een civiele zaak betreft en er geen sprake is van afpersing.

Een ondernemer wordt in de nacht van zaterdag op zondag bedreigd via een e-mail met de boodschap: “Als je geen €200.000 betaalt, publiceren we een artikel waarin staat dat jullie producten niet uit de Dode Zee komen maar uit China”. Het openbaar maken van deze informatie zou heel schadelijk zijn, omdat het bedrijf de volgende dag een beursgang zal maken. Dergelijke informatie zou het aandeel direct ernstig in waarde laten dalen, wat zou kunnen leiden tot het faillissement van het bedrijf.

Via het netwerk van een particulier recherchebureau is het slachtofferbedrijf nog op tijd op de goede plek bij de politie terechtgekomen, is aangifte opgenomen en is de afperser opgespoord. Om tot een aangifte te komen, was het in deze zaak noodzakelijk de politie uit te leggen wat het voor een bedrijf inhoudt om een beursgang te genereren en welke (mogelijke) consequenties de uitvoering van de dreigementen voor het bedrijf zou hebben. Ook het belang van een snelle actie wordt door de politie in deze zaak volgens een respondent niet direct ingezien: *“Het belang van de beursgang is voor het bedrijf groter dan het belang van strafrechtelijke vervolging, maar vanuit de politie werd aan de urgentie om snel in te grijpen in eerste instantie weinig aandacht besteed”*. In een zaak waarin een webwinkel wordt afgeperst, wordt het zakelijke belang van het bedrijf door de recherche direct goed ingeschat. *“De geplande (D)Dos-aanval zou grote schade veroorzaken voor het bedrijf, zeker in de decembermaand die een belangrijke periode is voor de webwinkel.”*

Om een indicatie van de schade te geven, meldt het slachtofferbedrijf in een interview dat het platleggen van de website een inkomstenderving van circa 200.000 euro per dag zou betekenen, naast de reputatieschade die de afpersing mogelijk tot gevolg zou hebben.

Een verschil tussen burgers en het bedrijfsleven is dat het bedrijfsleven in de aanpak behoefte heeft aan een zakelijke benadering van de situatie in de vorm van crisismanagement. Een respondent vult hierbij aan dat het voor burgers vooral belangrijk is dat hun veiligheid niet in gevaar komt, maar dat bedrijven daarnaast behoefte hebben aan risicoreductie ten aanzien van hun bedrijfsreputatie en bedrijfscontinuïteit. Met het oog op de twee laatstgenoemde aspecten kan een bedrijf - indien de financiën dat toelaten - besluiten bij een particulier recherchebureau aan te kloppen in plaats van bij de politie. *“Een particulier recherchebureau werkt in opdracht van het bedrijf, terwijl de politie in haar eigen tempo werkt en geen garantie kan bieden de zaak direct op te pakken”*, aldus een respondent. Het in zee gaan met een particulier recherchebureau kan slachtoffers een groter gevoel van controle over de zaak geven, menen enkele respondenten. *“Een bedrijf wacht vaak ook met het buitenhangen van de vuile was door nog niet naar de politie te gaan”*, waarmee de respondent bedoelt dat soms wordt gewacht met het doen van aangifte bij de politie, omdat het bekend worden van de afpersing imagoschade kan veroorzaken. Overigens komt het ook voor dat bedrijven meerdere lijnen tegelijk uitzetten, door zowel de politie als een private partij bij de zaak te betrekken. Illustratief hiervoor is een zaak waarin een webwinkel wordt afgeperst met dreiging van het platleggen van de website indien er niet aan de eis van een geldbedrag wordt voldaan. Het slachtofferbedrijf besluit na intern overleg aangifte te doen bij de politie en tegelijkertijd een opdracht te geven aan een privaat bureau om digitaal sporenonderzoek uit te voeren op de gegevens. Het slachtofferbedrijf geeft aan deze keuze te hebben gemaakt vanwege de tijdsdruk die met de afpersing gepaard gaat. Hun ervaring is dat particuliere bureaus in een dergelijke situatie sneller kunnen handelen dan de politie.

Overigens wijzen meerdere respondenten erop dat de alternatieve optie van het inschakelen van een particulier recherchebureau niet bestaat voor de kleinere ondernemers. Omdat zij niet over de financiële middelen beschikken om particuliere recherche in te schakelen, zijn zij aangewezen op de politie. Meerdere slachtoffers geven aan zich niet serieus genomen te voelen genomen op het moment dat zij melding maken bij de politie. Een van hen zegt behoefte te hebben aan een apart loket voor het bedrijfsleven, ‘een loket voor het MKB’, zoals hij het noemt.

Een kritische houding

Baliemedewerkers voelen volgens deskundigen en slachtoffers niet altijd goed aan dat er iets ernstigs aan de hand is en dat de stap naar de politie voor sommige slachtoffers groot is. *“Als ze bij de politie binnenkomen, moet je ze omarmen en binnen-*

houden", aldus een respondent. Hij vervolgt dat het niveauverschil tussen baliemedewerkers erg groot kan zijn, alsook het inschattingsvermogen en de wijze waarop zij burgers bejegenen. De veronderstelling dat politiemedewerkers afpersing niet altijd als zodanig herkennen, heeft echter tevens te maken met de aard van het delict. Zoals een respondent verwoordt, is afpersing een vorm van criminaliteit die schimmig begint en waarover het slachtoffer niet direct alles durft te vertellen. Dit kan ertoe leiden dat het verhaal van het slachtoffer niet duidelijk wordt voor de baliemedewerkers en er geen juiste inschatting van de situatie wordt gemaakt. *"Het niet-herkennen van de afpersing ligt dan meer aan de mensen die melden dan aan het baliepersoneel"*, aldus een respondent. Een slachtoffer wijst in dit kader op de ontvangst op het politiebureau. Hij ervaart het als vervelend om in een grote publieke hal zijn verhaal te moeten doen: *"Het zou beter zijn als er bijvoorbeeld een hokje voor de balie zou zijn, zodat je vertrouwelijk kunt vertellen wat er is gebeurd"*.

Bij de balie komt het volgens respondenten ook voor dat er juist bij afpersing een vooringenomenheid bestaat over het bestaan van diffuus slachtofferschap die de ernst van de situatie overschaduwet. De gedachte van een baliemedewerker kan simpelweg zijn *"Hoe ben je hierin verzeild geraakt?"*. Ten aanzien van afpersing wordt vaak gedacht dat het iemand niet zomaar overkomt, maar dat hij zich dan wel met verkeerde zaken zal bezighouden, aldus een respondent. Een ander vult daarop aan dat het een collectieve gedachte is die in de cultuur van de politie zit. Het is van belang, zo menen meerdere respondenten, dat mensen bij de balie zonder vooringenomenheid worden bejegend en objectief worden behandeld: *"Een kritische houding is goed, maar in de fase van aangifte moet de politie meer klantgericht zijn en het verhaal van de aangever objectief benaderen, bij de balie is dit beseft onderbedeeld"*. Daarop wordt aangevuld dat een kritische houding niet ongewenst is, maar dat de aangifte niet het moment is om kritisch te zijn. Tijdens het opsporingsonderzoek is een kritische beschouwing van de situatie daarentegen wel van belang. Een verklaring voor de veronderstelde beeldvorming over afpersing is dat het fenomeen complex is omdat er, zo blijkt uit interviews en casestudies, *"vrijwel altijd een verhaal achter zit"*.

Behalve een vooringenomenheid over diffuus slachtofferschap blijkt de soms kritische houding van de politie zich te richten op de geloofwaardigheid van het verhaal van het slachtoffer. Uit interviews met slachtoffers en politie-informatie blijkt dat deze houding ertoe kan leiden dat slachtoffers niet direct tot aangifte kunnen overgaan, omdat zij niet worden geloofd. Daar sluit de reactie van een slachtoffer goed op aan: *"Een ondernemer heeft wel iets beters te doen dan aangifte doen, dus als hij bij de politie aanklopt, verzint hij het verhaal echt niet"*.

De urgentie van de situatie

Zoals uit eerdere voorbeelden en beschrijvingen blijkt, worden slachtoffers die de stap naar de politie maken soms, vanwege een onjuiste inschatting van de urgentie en ernst van de situatie, onterecht weggestuurd. Zoals in het geval van een winkelier die wordt afgeperst door een dadergroep. Hij neemt direct contact op met de politie, maar krijgt te horen dat het niet te voorkomen is en dat hij maar weer moet bellen wanneer er opnieuw contact wordt gezocht. Het slachtoffer: *“Omdat ik geen respons kreeg aan de telefoon ben ik naar het bureau gegaan, maar ook daar kreeg ik te horen dat ze er niets mee konden. Het valt dan vies tegen als ze je niet helpen”*.

Ook komt het voor dat aan slachtoffers wordt voorgesteld om een of enkele dagen later een afspraak te maken voor het doen van aangifte. Het maken van een afspraak voor het doen van aangifte is een normale gang van zaken bij de politie, maar in het geval van afpersing – waarbij doorgaans deadlines door de afperser worden gesteld – staat het slachtoffer onder tijdsdruk en kan het moment van aangifte te laat komen. Het feit dat je als slachtoffer naar het bureau moet komen om aangifte te doen, wordt bovendien niet altijd als prettig ervaren. Nadat een slachtoffer uit een van de bestudeerde zaken met de politie heeft gebeld vanwege een afpersing, wordt hem verzocht naar het bureau te komen om zijn verhaal te doen. Hij vertelt het heel vervelend te hebben gevonden om naar het bureau te gaan, omdat de dader aangaf dat hij de politie niet mocht inschakelen. *“Onderweg naar het bureau heb ik constant om me heen gekeken of ik de dader niet zag”*, aldus het slachtoffer.

Zoals een deskundige stelt, gaan er bij de politie over het algemeen niet direct alarmbellen rinkelen wanneer er een melding van afpersing van een ondernemer binnenkomt, omdat de urgentie niet altijd goed wordt gevoeld of kan worden gevoeld. *“De urgentie bij afpersingen is lastig in te schatten, omdat afpersing heel subtiel plaatsvindt en de dreiging subjectief is en lastig tastbaar te maken voor anderen”*, stelt een andere respondent. Zodra een ondernemer besluit de politie erbij te betrekken, mag echter verondersteld worden dat de situatie serieus, ernstig en urgent is, blijkt uit interviews en politie-informatie. *“Als ondernemer wil je niet zitten afwachten wat er gebeurt als je niet betaalt”*, aldus een slachtoffer. Een ander slachtoffer dat zich niet serieus genomen voelt, reageert als volgt: *“Bij afpersers sta je als ondernemer standaard op nummer 1, bij de politie niet”*.

Drukke bij de balie kan ook een factor zijn die bepalend is of een aangifte al dan niet (direct) wordt opgenomen, zo blijkt ook uit de politieregistraties. Het hebben van een netwerk binnen de politieorganisatie kan daarbij helpen. Zoals bij een zaak waarin de politie in eerste instantie niet bereid is tot het opnemen van een aangifte van afpersing wegens drukte. Omdat later blijkt dat het slachtoffer een relatie heeft binnen de politie wordt er van hogerhand druk gezet om alsnog een aangifte op te nemen. Dat brengt ons op een volgende factor die een rol speelt in

het meldings- en aangifteproces: het weten te vinden van de juiste personen binnen de politieorganisatie.

Een netwerk binnen de politieorganisatie

In aanvulling op het veronderstelde gebrek aan kwaliteit en kennis bij baliemedewerkers stelt een respondent dat het, gezien de complexiteit van de materie, ook niet van de gemiddelde baliemedewerker verwacht mag worden een juiste inschatting van de situatie te kunnen maken: *“Je kunt niet voor alle delicten waarvan aangifte wordt gedaan de expertise aan de balie hebben”*. Met de erkenning dat de baliemedewerkers niet altijd de juiste mensen zijn om tot een goede aangifte van afpersing te komen, is het van belang dat slachtoffers op tijd terecht kunnen bij de juiste personen binnen de organisatie om tot een goede aangifte en een adequaat vervolg te komen. De rode draad in de interviews is dat slachtoffers, maar ook deskundigen, het vinden van de juiste personen binnen de politie als een succesfactor ervaren om tot een goede aanpak van de zaak te komen. Het niet (tijdig) op het juiste niveau binnen de politieorganisatie komen, is naar ervaring van respondenten omgekeerd een kwetsbaarheid in het proces. Illustratief zijn meerdere verhalen van respondenten over het feit dat zij pas na dagen of zelfs weken in contact zijn gekomen met politiefunctionarissen die de kennis en kunde hebben om de zaak op te pakken. Respondenten geven aan dat het veel tijd, moeite en inzicht kost om bij de juiste persoon binnen de politieorganisatie te komen.

Een respondent geeft aan dat het met name in geval van cyberafpersing belangrijk is dat iemand met verstand van zaken de aangifte opneemt: *“Dit soort aangiften kun je niet door de baliemedewerkers laten opnemen omdat het zo specifiek is”*. In een zaak waarin een webwinkel wordt afgeperst, wordt direct contact gelegd met een digitaal rechercheur. Met het oog op de efficiëntie en de tijdsdruk in de zaak adviseert deze het slachtoffer de webbeheerder van het bedrijf mee te nemen, omdat deze over de beveiliging gaat en sommige vragen wellicht beter kan beantwoorden en direct gegevens kan leveren. Dit leidde direct tot het efficiënt oppakken van de zaak, zowel in de ogen van het slachtoffer als naar ervaring van de politie. Een van de webwinkels die is afgeperst, is via een vast contact binnen de politie op het gebied van digitaal rechercheren direct op de juiste plek terechtgekomen. Voor andere, kleinere webwinkels die hetzelfde overkwam maar niet over vaste politiecontacten beschikken, was de route omslachtiger.

Bij het vinden van de juiste contacten binnen de politie kan de wijkagent een belangrijke rol spelen. De wijkagent weet de weg binnen de eigen organisatie en kan de koppeling maken tussen de ondernemer en de juiste politiefunctionaris die met kennis van zaken de ondernemer te woord kan staan. Hierbij moet onderkend worden dat de wijkagent een lastige positie heeft als het gaat om signalering en melding van strafbare feiten. Uit interviews komt naar voren dat de wijkagent wel

kan signaleren, maar dat hem in de praktijk door ondernemers gevraagd kan worden de informatie niet vast te leggen. Met die wetenschap ligt de rol van de wijk-agent vooral bij het doorverwijzen van slachtoffers binnen de politieorganisatie en niet bij het zelf oppakken of registreren van misstanden. Ook het Team Criminele Inlichtingen (TCI) kan na melding van een afpersing slachtoffers stimuleren om formeel melding te maken en hen daarvoor naar de juiste plek verwijzen. De ervaring is volgens een respondent dat sommige slachtoffers via het TCI daadwerkelijk bereid worden gevonden tot het doen van aangifte.

Ondernemers schakelen soms eerst een particulier recherchebureau in alvorens zij contact met de politie zoeken of krijgen. Particuliere recherchebureaus hebben vanuit hun samenwerking met de politie vaak een netwerk binnen de politieorganisatie waarop zij een beroep kunnen doen om het slachtoffer snel naar de juiste personen binnen de politie te begeleiden en tot een aangifte te komen. In een afpersingszaak waarin een zakelijk dienstverlener wordt afgeperst, is in de aangifteverklaring van het slachtoffer te lezen: *“Ik heb een particulier recherchebureau ingeschakeld, omdat ik geen vertrouwen had in de politie. Het recherchebureau heeft me aangeraden toch aangifte te doen”*.

Belangenorganisaties voor het bedrijfsleven kunnen eveneens een belangrijke rol spelen in het doorverwijzen van slachtoffers naar de juiste personen binnen de politie. Dat wil zeggen, als zij over een netwerk beschikken. Bij sommige organisaties zijn deze wegen al langere tijd geplaveid op basis van bestaande samenwerkingsverbanden. Dat is bijvoorbeeld het geval bij energiebedrijven die gezamenlijk optreden met de politie en daardoor over een netwerk beschikken. Binnen andere sectoren en branches is een voortdurende zoektocht gaande naar contactpersonen binnen de politie. Naar aanleiding van een aantal gevallen van cyberafpersing van webwinkels, is het de belangenorganisatie duidelijk geworden dat het ontbreekt aan een duidelijke routing en netwerk binnen de politieorganisatie. Met name bij kleine en middelgrote ondernemingen kunnen belangenorganisaties een belangrijke functie hebben in het leggen van snelle contacten binnen de politie. Grotere bedrijven (multinationals) beschikken via de juridische afdeling of via de *security* managers veelal over vaste contactpunten bij de politie. Jarenlange samenwerking met of binnen de politie, zoals in het geval van particuliere recherchebureaus, vertrouwenspersonen of *security* managers van multinationals, biedt gezien de reorganisaties en wisselingen binnen de politieorganisatie overigens geen garantie op vaste contactpersonen. Zoals een *security* manager van een multinational ervaart, is een loket binnen de Nationale Politie ook voor hem lastig te vinden en wordt er redelijk snel terugverwezen naar het wijkbureau. Respondenten ervaren het *“als een blijvende zoektocht om de juiste persoon binnen de politieorganisatie te vinden”*.

Vasthoudendheid bij de politie

Als tegenhanger van de factoren die eraan bijdragen dat slachtoffers de stap naar de politie niet willen maken en die een goed meldings- en aangifteproces in de weg staan, zijn er ook positieve ervaringen te noemen. Uit diverse bronnen komt naar voren dat afpersing weliswaar niet altijd (direct) in een aangifte uitmondt, maar dat er na het verkrijgen van een signaal of melding van afpersing via andere kanalen door de politie inzet wordt gepleegd om het slachtoffer wel tot een aangifte te bewegen. Dat is bijvoorbeeld het geval in een zaak waarin de politie geluiden opvangt over een vermeende afpersing van een café. Zonder dat er een melding of aangifte ligt, is de politie proactief en *low profile* meermalen in gesprek gegaan met de horecaondernemer om het verhaal boven tafel te krijgen en hem te overtuigen van het belang van het doen van aangifte. Overigens vanwege de angst voor represailles bij het slachtoffer zonder resultaat. Ook in andere zaken is op basis van interviews bekend dat de politie moeite heeft gedaan een aangifte van ondernemers te krijgen naar aanleiding van een poging tot afpersing door leden van OMG's. Wederom echter zonder resultaat. Dat is ook het geval in een zaak waarin een eigenaar van een videotheek wordt afgeperst. Naar aanleiding van een getuigenverklaring van een collega-ondernemer over een vermeende afpersing van een eigenaar van een videotheek brengt de politie de videotheek een bezoek. De eigenaar erkent te zijn afgeperst en duizenden euro's te hebben betaald, maar durft uit angst dat zijn gezin iets wordt aangedaan geen aangifte te doen. In de politieregistraties valt te lezen dat de politie ruim een week later teruggaat om de eigenaar opnieuw te bewegen tot een aangifte, maar weer zonder resultaat. Op basis van de politieregistraties is ook een voorbeeld bekend waarbij de vasthoudendheid van de politie wel leidt tot een aangifte. Dat is het geval bij de al eerder genoemde afpersing van een eetgelegenheid. In deze zaak belt een klant die op dat moment de zaak binnenkomt de politie die direct naar de zaak komt. In de verklaringen van de politiefunctionarissen valt te lezen: *“Meerdere malen gevraagd of hij aangifte wilde doen, maar dit wilde hij (nog) niet. Afgesproken met het slachtoffer dat er morgen door collega's nog even met hem gebeld wordt om te horen of hij van gedachten is veranderd”*. De aanpak van de politie loont in deze zaak: ondanks de angst voor de daders doet de snackbarhouder twee dagen later alsnog aangifte van afpersing en de daders worden opgepakt.

Eenzelfde vasthoudendheid van de politie blijkt ook uit een zaak waarin een ondernemer wordt afgeperst voor beschermingsgeld. In de bedreigingen wordt verwezen naar een eerdere brandstichting en naar betrokkenheid van een grote criminele organisatie. Na melding van het slachtoffer bij de politie is er direct een politieonderhandelaar bij betrokken. Deze heeft de rust kunnen brengen bij het slachtoffer en hem kunnen overreden tot het doen van aangifte. Het researchteam dat deze zaak heeft gedraaid, betwijfelt of de zaak ook zonder aangifte van het slachtoffer zou zijn opgepakt.

De rode draad bij de zaken waarin de politie zich op deze manier inzet voor het verkrijgen van een aangifte is dat het zaken betreft waarbij het vermoeden bestaat van meerdere daders, criminele groeperingen of OMG's; dadergroepen waarvan blijkens de politieregistraties vrijwel nooit aangifte wordt gedaan, maar die wel problemen en angst veroorzaken.

4.3 Beschouwing

Er bestaat op basis van geen enkele bron een goed beeld van de omvang van slachtofferschap van afpersing. Afpersing van het bedrijfsleven is een 'verborgen' delict, waarvan relatief weinig melding en aangifte wordt gedaan. Als het gaat om signalering van afpersingspraktijken is er een rol weggelegd voor publieke en private partijen. Omdat het fenomeen niet sterk de aandacht heeft van organisaties zoals de KvK en belangenverenigingen is er vooralsnog nauwelijks sprake van signalering door deze partijen. Een rol die wel voor hen weggelegd is, mits er voldoende kennis en *awareness* over het fenomeen bestaat. Brancheorganisaties en hun leden en ondernemers onderling bespreken het onderwerp simpelweg niet. En als het op tafel komt, blijft het vaak bij geluiden en worden deze niet verder geconcretiseerd. Ondernemers zelf geven aan er wel voor open te staan om slachtofferschap van afpersing met de brancheorganisatie te delen. Echter, slechts een klein aantal doet dit daadwerkelijk. Investeren in meer kennis en het bespreekbaar maken van het onderwerp zou een positieve impuls kunnen geven.

Potentiële signaleerders van afpersing van ondernemers zijn ook gemeenten en politie. Maar ook voor deze partijen geldt dat afpersing een fenomeen is dat niet op het netvlies staat. Gebrek aan kennis en binding met ondernemers spelen hierbij tevens een rol. Verder kunnen afpersingen aan het licht komen door signalering door anderen, zoals collega-ondernemers en zakelijk dienstverleners. Ook hier geldt dat alertheid op het voorkomen van afpersingen aan de basis ligt.

Ondanks dat er onder ondernemers wel een basisvertrouwen in de politie bestaat, betekent dat niet dat slachtoffers ook de stap naar de politie maken als zij worden afgeperst. Minder dan de helft van de slachtoffers neemt namelijk die stap. Afpersing is omgeven met dreiging, wat angst veroorzaakt bij het slachtoffer. Angst voor represailles van de dader of angst voor imagoschade maar ook schaamtegevoelens, over dat een bedrijf slachtoffer is of schaamte over het over zichzelf afroepen van de afpersing, weerhouden ondernemers ervan om melding of aangifte te doen. Bij etnische ondernemers is het vertrouwen in de politie een stuk minder aanwezig door een algemeen wantrouwen tegen de politie en culturele factoren. Zij lossen hun problemen liever zelf op dan dat zij naar de politie stappen.

Daarnaast hebben zij niet het vertrouwen dat de politie hun zaak daadwerkelijk oppakt en hen kan helpen de dreiging te verminderen.

Aan de zijde van de politie zijn er daarnaast factoren te onderscheiden die evenmin bevorderlijk zijn voor de meldings- en aangiftebereidheid. Deze factoren hangen met name samen met een gebrek aan kwaliteit en kennis ten aanzien van afpersing en de wijze van bejegening van slachtoffers. Deze factoren komen er in het kort op neer dat het feit waarvan een slachtoffer melding maakt soms onjuist wordt gekwalificeerd en de urgentie niet altijd wordt onderkend. Een te kritische, niet-objectieve houding van de politie ten aanzien van het verhaal van het slachtoffer en het ontbreken van ‘zakelijk denken’ zijn andere factoren die remmend kunnen werken in het meldings- en aangifteproces. Het beschikken over contactpersonen op het juiste niveau binnen de politieorganisatie kan juist bevorderlijk werken om een goede aangifte op papier te krijgen. Maar ook hier ligt een kwetsbaarheid, omdat contactpersonen van functies wisselen. Voor de meeste ondernemers geldt bovendien dat zij de gebruikelijke weg langs de balie en intake moeten bewandelen.

Terwijl er bij de politie over het algemeen een passieve of reactieve reactie ten aanzien van afpersing wordt gezien, zijn er ook voorbeelden waarin zij proactief optreedt door een bezoek aan het slachtoffer te brengen en hem te overreden tot het doen van aangifte. Dat lijkt met name te gelden voor zaken waarin criminele groeperingen actief zijn en er melding wordt gemaakt door derden.

Naast de politie kan een slachtofferbedrijf, indien de financiële middelen dat toelaten, een particulier recherchebureau inschakelen. Aangezien particuliere recherchebureaus in opdracht van het bedrijf werken geeft dit slachtoffers vaak een groter gevoel van controle. Daarnaast hebben particuliere recherchebureaus een meer zakelijke insteek en kunnen zij 24 uur per dag, zeven dagen in de week klaar staan voor bedrijven. Deze optie is lastiger voor kleine ondernemers, omdat zij vaak niet over de financiën beschikken om een particulier recherchebureau in te schakelen.

Seriematige afpersing

Bij drie panden in een klein winkelcentrum worden de ruiten ingegoooid. Van deze vernieling doen de ondernemers aangifte. Daarna ontvangen zij meerdere anonieme telefoontjes. De bel-ler doet zich voor als een medewerker van een coöperatie die protectiediensten aanbiedt. In de gesprekken wordt door de bel-ler protectiegeld van een bedrag van €150 per maand gevraagd. Hij geeft aan dat een van de medewerkers langs zal komen om het geld in contanten in de winkel op te halen. De slachtoffers maken alle drie melding bij de politie van de dreigtelefoontjes en het aangekondigde bezoek om het geld te komen halen. De politie bij het wijkbureau reageert op een van de meldingen door in de buurt van de locatie van de melder in burger te gaan pos-ten tot de dader het geld komt collecteren. Een van de afpersers verschijnt op het afgesproken tijdstip. Echter niet bij het pand waar de politie staat opgesteld maar in de zaak van een van de andere slachtoffers. Deze ondernemer werkt de dader zijn zaak uit en na een achtervolging kan de politie de verdachte uiteinde-lijk aanhouden. Later worden drie medeverdachten gearresteerd. Het blijken vier jonge mannen te zijn, van een coöperatie of syn-dicaat is geen sprake. De verdachten worden voor de afpersing veroordeeld.

5 Opsporing en vervolging

Zodra de politie in kennis wordt gesteld van een (poging tot) afpersing wordt in overweging genomen de zaak al dan niet op te pakken. In het traject tussen melding en opsporing spelen diverse factoren een rol die deze keuze bepalen. In de eerste paragraaf (§5.1) bespreken we de stappen advisering, prioritering en afweging van zaken in deze tussenfase. In de daaropvolgende paragraaf (§5.2) schetsen we hoe de opsporing van afpersingszaken in de praktijk verloopt aan de hand van interviews en bestudeerde opsporingsonderzoeken. Daarbij wordt aandacht besteed aan kennis en niveau van de politie, de rol van het slachtoffer, opsporingshandelingen en strategieën, expertise en terugkoppeling en nazorg. Na de beschrijving van de opsporing wordt aan de hand van een analyse van behandelde rechtszaken de vervolging van afpersingszaken beschreven (§5.3). Tot slot volgt een beschouwing van de bevindingen (§5.4).

5.1 Tussen melding en opsporing

Slachtoffers doen melding of aangifte van een afpersing met het doel de afpersing te stoppen en de daders strafrechtelijk te laten vervolgen. Tussen de melding en opsporing van afpersingszaken zit een fase waarin de situatie goed ingeschat moet worden om adequate vervolgstappen te kunnen zetten.

5.1.1 Advisering

Een eerste belangrijk aandachtspunt dat deskundigen benoemen, is het bijstaan van het slachtoffer met advies na een melding of aangifte. Er wordt iets van een bedrijf geëist binnen een bepaald tijdsbestek onder dreiging het bedrijf of betrokken personen iets aan te doen. Volgens respondenten is het allereerst van belang slachtoffers ervan te weerhouden op de eis of op een deel van de eis in te gaan. *“Veel slachtoffers durven geen harde lijn te trekken en denken dat als ze iets toegeven de afpersing wel zal*

ophouden", aldus een respondent. De realiteit is dat de afpersers bij een betaling juist doorzetten en het probleem alleen maar groter wordt. Dat de neiging bestaat bij bedrijven om te betalen aan de afpersers, blijkt uit verschillende bronnen. Zoals in een zaak waarin een bedrijf wordt afgeperst met bedreiging met geweld: *"Door deze bedreigingen ben ik eigenlijk wel van plan het geld te betalen, omdat ik bang ben voor mijn eigen leven en dat van mijn gezin"*, aldus het slachtoffer. Een slachtoffer in een andere zaak zegt stellig dat hij zou hebben betaald als de mannen die hem beschermingsgeld vroegen 'potige kerels' zouden zijn geweest. In de praktijk wordt er door slachtoffers soms daadwerkelijk (een deel) betaald. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een zaak waarin de mede-eigenaar van een bedrijf erachter komt dat zijn compagnon meerdere keren duizenden euro's van de bedrijfsrekening heeft gebruikt om zijn afpersers te betalen. Ook als het gaat om cyberafpersing waarbij computerbestanden van bedrijven worden gegijzeld via *cryptoware* is op basis van bronnen bekend dat er bedrijven zijn die betalen om de bestanden terug te krijgen. Bij deze gevallen van cyberafpersing calculeert een bedrijf het betalen van het afpersingsgeld vermoedelijk in als een kleinere schadepost dan het verlies van de kostbare gegevens waardoor de bedrijfscontinuïteit zal worden aangetast. Een respondent: *"Vaak moeten we alles op alles zetten om te zorgen dat een ondernemer niet betaalt"*. Een aantal van de bestudeerde zaken leert overigens ook dat sommige slachtoffers zelf heel goed weten dat betalen niet verstandig is. Een bedrijf dat wordt bedreigd met een massale (D)Dos-aanval op het netwerk zegt uit zichzelf nooit te hebben overwogen te betalen: *"Er is geen garantie dat de aanval niet wordt uitgevoerd als we betalen"*.

Naast advisering over handelwijzen ten aanzien van de reactie op de afpersing worden slachtoffers idealiter geïnformeerd over mogelijkheden tot bewijsvergaring. Hoewel op basis van politieregistraties advisering niet gangbaar lijkt te zijn, is op basis van de bestudeerde opsporingsonderzoeken bekend dat het soms wel gebeurt, zeker als een zaak op het niveau van de recherche ligt. Zo wordt blijkens enkele bestudeerde zaken en politieregistraties het slachtoffer na melding van afpersing geadviseerd opnamen te maken van de telefoongesprekken met de dader.

Wat blijkens enkele zaken ook voorkomt, is dat slachtoffers een direct telefoonnummer van de wijkagent of van een andere politiefunctionaris krijgen. Slachtoffers voelen zich daar in eerste instantie door gesteund, maar de ervaringen zijn niet altijd positief als blijkt dat het nummer niet bereikbaar is op het moment dat het slachtoffer er gebruik van wil maken.

Een slachtoffer: "Na de eerste melding kregen we het nummer van de wijkagent, maar daar werd niet opgenomen toen ik belde omdat de dader bij ons aan de deur stond. Vervolgens heb ik gebeld met het algemene politienummer, maar daar was niemand op de hoogte van de situatie dus het duurde even voordat de politie langskwam. Toen was de dader alweer weg".

5.1.2 Prioritering

Naast advisering van slachtoffers over handelwijzen in het geval van afpersing moet binnen de politieorganisatie worden overwogen of er een opsporingsonderzoek wordt opgestart. Een aangifte is belangrijk om een zaak op te kunnen pakken, maar niet noodzakelijk. Bij zaken die de politie via een melding door het slachtoffer of andere kanalen ter ore komen, kan besloten worden ambtshalve met de zaak aan de slag te gaan. Een kanttekening die hierbij moet worden geplaatst, is dat ambtshalve vervolgen enkel mogelijk is voor het juridische delict afpersing en niet voor afdreiging. Afdreiging is namelijk een klachtdelict waarvoor een melding of aangifte nodig is om tot vervolging over te gaan. Als degene op wie het feit betrekking heeft geen vervolging wil, dan kan niet ambtshalve worden vervolgd.

Uit de politieregistraties is achterhaald in hoeverre een melding of aangifte leidt tot een opsporingsonderzoek. Dat blijkt over alle registraties bij ten minste vier op de tien zaken (39%) het geval. Dit betreft een ondergrens, omdat we op basis van de politieregistraties uit BVH niet altijd over het gehele verhaal beschikken. Soms is daarom moeilijk te bepalen of een zaak is opgepakt door de politie. Het kan bijvoorbeeld zijn dat een deel van de opsporingsonderzoeken verder in het registratiesysteem voor de opsporing (BVO) staat gemuteerd.

Als we meldingen en aangiften uitsplitsen, blijkt dat er naar aanleiding van enkel een melding slechts sporadisch (14%) opsporingshandelingen worden verricht. Aangiften leiden in ruim vier op de tien gevallen (43%) tot het opstarten van een opsporingsonderzoek. Op basis van de inhoud van de registraties zijn voor deze bevindingen enkele verklaringen te geven. In een aantal zaken staat vermeld dat het slachtoffer zich na een melding of aangifte heeft teruggetrokken, of na de melding niet meer terugkomt bij de politie ondanks verschillende toenaderingspogingen. Daarnaast staat in een aantal zaken geregistreerd dat de politie wel een aangifte heeft opgenomen, maar op basis van deze aangifte geen verdere opsporingshandelingen verricht, omdat er geen opsporingsindicatie is of de zaak 'te dun' is. Een standaardregel in de opsporing is dat er opsporingsindicatie moet zijn om een kansrijk onderzoek te draaien. In het geval van afpersing spreken we over een *crime in action*, een delict dat nog gaande is, het slachtoffer is nog niet van de dader af. Soms kan bemoeienis van de politie al voldoende zijn om de dreiging weg te nemen of de afpersing in het geheel te doen stoppen.

De interviews leren dat de *workload* van de recherche mede bepalend is voor wat er wel en niet wordt opgepakt. "*Zaken met bloed en spoed gaan altijd voor in de afweging*", aldus een respondent.

Zaken worden soms simpelweg niet opgepakt omdat er binnen de recherche geen ruimte voor is. Het gebrek aan capaciteit en kwaliteit maakt dat de opsporing niet alle zaken kan verwerken en niet alle zaken met voldoende kwaliteit behandelt, zo stellen respondenten. Daarbij worden de keuzes in de opsporing gestuurd

door de speerpunten in het beleid. Afpersingszaken zijn gevoelige en kwetsbare zaken, daar is een ieder het over eens. Afpersing vormt echter geen speerpunt in het beleid, waardoor het ook niet de aandacht krijgt die het nodig heeft. Daarnaast is het afhankelijk van de prioriteit die een zaak krijgt. Wanneer een afpersingszaak wordt gekwalificeerd als bedreiging of smaad krijgt deze een lagere prioriteit dan wanneer de kwalificatie afpersing aan de zaak wordt gegeven. Dit kan ervoor zorgen dat bepaalde afpersingszaken wel worden opgepakt en andere niet. Volgens een respondent wordt hierbij veel te weinig gekeken naar de impact van zaken op het slachtoffer.

Slachtoffers geven aan verschil in niveau binnen de politieorganisatie te ervaren. Verschillende slachtoffers delen hun ervaringen ten aanzien van een traag startproces waarin zij professionaliteit missen. Deze negatieve ervaringen zijn terug te leiden naar onvoldoende begrip of inlevingsvermogen in de situatie van slachtoffers in geval van afpersing. Een van de slachtoffers meldt het als vervelend en onprofessioneel te hebben ervaren dat de politie een huisbezoek aan het slachtoffer brengt met een herkenbare politieauto en in uniform. Het slachtoffer: *“Als je van de dader niet naar de politie mag gaan, zou er iemand van de politie in burger moeten langskomen”*.

Naast capaciteit vormt competentie een beslissende factor om een zaak al dan niet op te pakken. Bij de afweging van zaken wordt niet alleen meegenomen of er opsporingsindicatie is, maar ook of de competenties aanwezig zijn om de opsporing uit te voeren, stelt een respondent. Als voorbeeld geeft hij dat een politieteam een heel ander competentieprofiel nodig heeft voor een digitaal onderzoek dan voor een opsporingsonderzoek naar een zedenzaak.

Tot slot is de aard van de afpersing van belang voor de prioriteitstelling. Wanneer de volksgezondheid of de algemene veiligheid in gevaar komt, is er geen twijfel over mogelijk dat de zaak wordt opgepakt. Afpersing van vitale sectoren, zoals energiemaatschappijen, en productafpersing door vergiftiging van voedselproducten zijn daar voorbeelden van. In de regel zal de politie in dergelijke gevallen altijd ingrijpen. Bij afpersingszaken waar alleen de ondernemer schade van kan ondervinden, is de keuze voor de inzet van een researchteam minder evident en afhankelijk van de op dat moment geldende prioriteiten voor de politieorganisatie.

Zaken worden soms ook opgepakt als leercasus, zo leren de interviews. Dat zien we terug in een zaak waarin sprake is van cyberafpersing. De dreiging wordt al snel weggenomen, maar een digitaal rechercheur krijgt de opdracht de zaak verder uit te recherchieren. Een respondent: *“De aard van de zaak zorgt er niet voor dat deze geprioriteerd wordt, maar hij wordt gebruikt als leercasus om op het gebied van cybercrime meer expertise op te doen”*.

Een respondent wijst in relatie tot prioritering van zaken op zijn ervaring dat iedereen binnen de politieorganisatie direct een beeld heeft van de ernst van gijze-

lingen en ontvoeringen. Bij dit type zaken vindt altijd direct een opschaling plaats naar de recherche. Bij afpersing ligt dat anders, omdat het een feit betreft waarin de dreiging en impact minder evident zijn. Hoewel eenheden de urgentie van een afpersing verschillend kunnen inschatten, zijn er volgens deskundigen enkele factoren die de kans vergroten dat een zaak zal worden opgepakt. De urgentie wordt meestal als hoger beschouwd als er wapens in het spel zijn, mensen met de dood worden bedreigd en de afpersing zich uiteindelijk richt op de privésfeer van het slachtoffer.

5.1.3 Afweging

De houding van de politie ten aanzien van het oppakken van een afpersingszaak varieert blijkens de politieregistraties en casestudies van afwachtend tot proactief. In bepaalde zaken probeert de politie meermaals met de melder in contact te treden om hem van het belang van aangifte te overtuigen of om meer informatie over de zaak te verkrijgen. Dat zien we ook terug in enkele bestudeerde zaken.

De politie krijgt een melding dat er is geschoten in een café. De politie gaat direct ter plaatse, maar de eigenaar stelt dat er niets aan de hand is. Op de camerabeelden is te zien dat de kroeg kort voor het gemelde schietincident bezocht wordt door enkele leden van een Outlaw Motorcycle Gang (OMG). De weekenden erna houdt de eigenaar zijn zaak gesloten. Dat vindt de politie verontrustend, waarop een rechercheur het gesprek aangaat met de eigenaar over wat er speelt. Na in eerste instantie te ontkennen, geeft hij toe dat hij wordt afgeperst. Hij moet geldbedragen betalen en hij heeft het aanbod gekregen om zijn zaak voor een klein bedrag van de hand te doen. De rechercheur probeert hem tot een aangifte te bewegen, echter zonder resultaat.

In voornoemde zaak onderneemt de politie wel actie op de melding, maar omdat het niet lukt een aangifte van de ondernemer op papier te krijgen, worden er geen verdere opsporingshandelingen verricht. Een respondent: “Wanneer de eigenaar geen aangifte wil doen, is het restinformatie en houdt het voor de recherche op”. In andere zaken is de houding van de politie ook na aangifte meer afwachtend. Na een aangifte van een poging tot afpersing geeft de politie aan dat het slachtoffer opnieuw contact moet opnemen als de afperser hem nogmaals benadert. Dit wordt geïllustreerd in de hiernavolgende zaak die naar voren komt in de politieregistraties.

Begin april komt via het algemene e-mailadres van een bedrijf de melding binnen dat het bedrijf informatie lekt. Welke informatie dit is, wordt summier duidelijk gemaakt. De afperser geeft in een latere mail aan zich af te vragen hoeveel het het

bedrijf waard is wanneer hij geen contact opneemt met de media over het lek. De politie neemt de aangifte op, maar verricht verder nog geen opsporingshandelingen. Wel belt de politie meermaals na om te vragen of de afperser nog contact heeft opgenomen. Een maand later blijkt dit nog steeds niet het geval te zijn en wordt het dossier gesloten.

Tussen de politie-eenheden blijken verschillen te bestaan ten aanzien van het al dan niet oppakken van afpersingszaken. Daarvan getuigen meerdere, landelijk spelende zaken, zoals bij cyberafpersing waarbij het voorkomt dat meerdere bedrijven tegelijkertijd worden afgeperst. Via hacking of *cryptoware* worden gegevens van de computers van bedrijven gegijzeld die zij kunnen terugkrijgen door betaling van een bepaald bedrag. Van een dergelijke poging tot afpersing komt er in twee politie-eenheden op eenzelfde moment een aangifte binnen. In de ene regionale eenheid wordt de aangifte die daar binnenkomt niet gewaardeerd als een urgente zaak en wordt geen opsporing naar de dader verricht. In de andere regionale eenheid wordt na de aangifte wel besloten een rechercheonderzoek te starten. Dit traject heeft overigens succes: er worden twee verdachten aangehouden. Een ander voorbeeld waaruit blijkt dat de prioritering van zaken over eenheden verschilt, is die van een serie afpersingen van zakenmensen na een prostitueebezoek. In verschillende politie-eenheden wordt aangifte door slachtoffers gedaan. Terwijl er in de ene eenheid een rechercheonderzoek volgt op de aangifte, gebeurt er in de andere eenheid niets met de aangifte, ondanks dat er in deze gelijkwaardige zaken sprake is van eenzelfde opsporingsindicatie, urgentie en impact.

5.2 De opsporing in de praktijk

Als er wordt besloten actie te ondernemen op een melding of aangifte van afpersing zijn er verschillende handelingsmogelijkheden die in de praktijk op verschillende niveaus binnen de politieorganisatie worden uitgevoerd. De politieregistraties en de casestudies bieden inzicht in de uitvoeringspraktijk van de opsporing.

5.2.1 Kennis en niveau

Er blijkt geen eenduidige visie te zijn over op welk niveau een afpersingszaak binnen de politieorganisatie opgepakt moet worden. Dit hangt vanzelfsprekend ook samen met de aard en ernst van de afpersing. Afpersingen van multinationals komen doorgaans op een hoger niveau bij de politie binnen en worden dan door een Team Grootschalige Opsporing (TGO) of Staf Grootschalig Bijzonder Optreden (SGBBO) gedraaid. Dit is zeker het geval wanneer de volksgezondheid of de algemene veiligheid in het geding is. Denk daarbij aan afpersing door drei-

ging met bommen bij een of meerdere filialen van een bedrijf of het dreigen met vergiftiging van een product in een supermarkt. Bij meer individuele afpersingszaken is het afhankelijk van de keuzes die aan de voorkant (na melding en aangifte) worden gemaakt op welk niveau er actie wordt ondernomen. In de bestudeerde zaken zien we dat sommige opsporingsonderzoeken door een enkele rechercheur worden gedraaid, terwijl andere onderzoeken door een TGO worden opgepakt. Daartussenin zitten zaken die worden gedraaid door 'blauwe' wijkteams, of door de districtsrecherche. Respondenten geven aan dat het niveau niet zozeer uitmaakt, als de juiste expertise er maar bij wordt betrokken. Een andere respondent noemt dat het met name belangrijk is dat een zaak door de recherche wordt gedraaid: *"Zorg ervoor dat de zaak wordt gedraaid door de afdeling die daar geschikt voor is"*. Volgens respondenten verschilt het sterk per regionale eenheid of er direct gekozen wordt voor een opschaling van het team of dat het door een wijkteam kan worden afgehandeld. Een respondent: *"Sommige eenheden schalen liever af dan dat ze opschalen vanuit een wijkteam"*.

De inschatting van de ernst en risico's van de zaak is leidend voor of er in de aanpak al dan niet wordt opgeschaald binnen de politieorganisatie. In een van de bestudeerde zaken waarin meerdere ondernemers tegelijkertijd melding maken van een afpersing door een dadergroep is sprake van een ad-hocreactie door de politie. Naar aanleiding van een concrete melding van de slachtoffers dat de dadergroep aankondigt diezelfde dag langs te komen om geld op te halen, wordt er actie ondernomen door de politiefunctionarissen die op dat moment op het bureau aanwezig zijn. Een risicoanalyse wordt niet gemaakt en de inzet van een observatieteam of aanhoudingseenheid wordt niet georganiseerd. *"Wanneer iets te ingewikkeld, groot of zwaar is, wordt er wel doorgeschakeld naar de recherche, maar in deze zaak heeft niemand eraan gedacht om op te schalen"*, aldus een respondent. In deze zaak gaan twee dienstdoende politiefunctionarissen in burger op de melding af, wordt back-up georganiseerd bij de basispolitiezorg en worden enkele vrijwilligers van politie ingezet. Een respondent verklaart de keuze voor deze inzet als volgt: *"Soms is het afwachten wat je aan personeel ter beschikking hebt voor een dergelijke acute zaak. Als er zoiets is, vliegen we er gewoon op af"*.

In voornoemde zaak blijken het ontbreken van een risicoanalyse en het gebrek aan kennis en expertise met betrekking tot afpersingszaken een adequate aanpak in de weg te staan. Het beeld dat de politie in die zaak van de daders heeft, strookt niet met de wijze waarop er wordt opgetreden. Een respondent: *"Bij afpersing denk je aan grote gespierde mannen, zeker als ze aankondigen langs te komen"*. De enige politieactie die volgt, is echter dat een koppel in een burgerauto post vlakbij het pand van een van de slachtoffers. Er worden geen voorzorgsmaatregelen genomen om de slachtoffers te beschermen. Daarnaast worden de slachtoffers niet ingelicht over het feit dat politieagenten posten op het tijdstip van de overdracht. Overigens blijkt de

afperser een net geklede jongeman met een aktetas te zijn. Omdat zijn uiterlijk niet overeenkomt met het beeld dat de politie heeft, wordt er door de politiefunctionarissen ter plaatse niet op zijn aanwezigheid gereageerd.

Voornoemde zaak illustreert dat kennis over het fenomeen afpersing bij de verschillende geledingen binnen de politieorganisatie van belang is voor een juiste aanpak van het delict. Op basis van voldoende kennis en expertise kunnen de juiste beslissingen worden genomen ten aanzien van het ingrijpen bij afpersing. Drie bestudeerde zaken waarbij de recherche wordt betrokken, illustreren dat het goed kan gaan als de juiste inschatting wordt gemaakt. In deze zaken wordt bijzondere aandacht besteed aan de veiligheid van politiemensen en slachtoffers ten tijde van het politieoptreden. In de ene zaak wordt het slachtoffer voorzien van een kogelwerend vest en wordt gezorgd voor de aanwezigheid van een politieteam ten tijde van de geplande confrontatie met de dader. In de andere zaak gaat de basispoliteezorg naar aanleiding van een melding dat er een afpersing plaatsvindt in een horecagelegenheid goed voorbereid ter plaatse. *“Al rijdend kregen de agenten van het regionaal meld- en adviescentrum het verzoek de kogelwerende vesten aan te trekken, omdat afpersing over het algemeen gepaard gaat met wapens”*, staat in het proces-verbaal te lezen. In de derde zaak zorgt de politie voor 24 uursbewaking rondom het pand van het slachtofferbedrijf op het moment dat de bedreiging uitgevoerd zou worden. Hierbij krijgen de agenten het signalement van de daders mee en krijgen zij als aanwijzing op verdachte situaties te letten.

De rode draad door de bestudeerde zaken is dat slachtoffers vooral positieve ervaringen met de politie hebben als de zaak door de recherche wordt opgepakt. *“Zodra het door de politie serieus werd opgepakt, kwamen we bij een hele andere groep mensen terecht die empathie en kwaliteit hadden”*, aldus een van de slachtoffers. Een ander: *“Door de recherche hebben we heel erg het gevoel gekregen dat het serieus wordt opgepakt. Als het niet wordt opgepakt en je je niet gesteund voelt, verlies je vertrouwen en sta je niet zo sterk”*.

5.2.2 Rol van het slachtoffer

Een coöperatief slachtoffer kan als een succesfactor in de aanpak worden beschouwd. Respondenten geven aan dat de kans van slagen groter is als slachtoffers volledige medewerking verlenen, omdat dan sneller ingegrepen kan worden. Daarbij is het van belang dat de politie zo snel mogelijk op de hoogte is van de *ins* en *outs* van de situatie. *“Als niet het hele verhaal door het slachtoffer wordt verteld en er geen volledige medewerking wordt verleend, stelt dat grenzen aan wat de politie weet en kan”*, licht een respondent toe. Door een incompleet beeld van de situatie kan het zijn dat er onvoldoende aanknopingspunten zijn om überhaupt opsporing te verrichten na aangifte of kan er tijdens de opsporingsfase in de verkeerde richting worden gezocht. Er zijn situaties bekend waarin ondernemers terughoudend zijn om alles wat verband

houdt met de afpersing te vertellen. Dit kan te maken hebben met angst voor represailles, met schaamte of angst voor imagoschade vanwege de situatie. In een zaak waarin een horecaondernemer wordt afgeperst door leden van een OMG kan de politie niet verder omdat de ondernemer zijn verhaal niet op papier wil laten zetten. In een vertrouwelijk gesprek met een rechercheur geeft hij toe te worden afgeperst, maar hij is zo ernstig geïntimideerd door de dadergroep dat hij verder geen enkel contact met de politie wil. Ambtshalve vervolgen, is volgens een respondent in dit geval de beste manier. *“Je moet echter wel een slachtoffer hebben dat openheid van zaken geeft en dat is in deze zaak niet het geval”*, vult hij aan. In de desbetreffende zaak deelt de politie het slachtoffer mede dat de rol van de politie is uitgespeeld als er geen aangifte kan worden opgenomen. In theorie, en dat geeft de respondent in eerste instantie zelf ook aan, is ambtshalve vervolging in deze zaak echter wel mogelijk omdat het een juridische vorm van afpersing lijkt te betreffen.¹

Het komt voor dat slachtoffers niet coöperatief zijn, omdat zij zelf verkeerde stappen hebben genomen waardoor zij in de problemen zijn geraakt. Een voorbeeld hiervan betreft een zaak waarin een ondernemer onder dreiging van een vuurwapen wordt afgeperst. Hij vertelt in zijn aangifte de daders niet te kennen en niet te begrijpen waarom zij geld van hem eisen. Later in het opsporingsproces blijkt het slachtoffer een van de daders wel te kennen en nog een schuld bij hem te hebben. In dit geval is overgegaan tot aanhouding van de verdachten, maar kan de afpersing niet hard gemaakt worden vanwege de gewijzigde verklaring van de aangever en gebrek aan bewijs. Een ander voorbeeld is het geval van afpersing door een ex-werknemer. De nieuwe eigenaar van het bedrijf wordt door deze ex-medewerker afgeperst. De nieuwe eigenaar was in het verleden de rechterhand van de vorige eigenaar en is bekend met de ex-werknemer. Desondanks geeft hij aan niet te weten waar het conflict over gaat. Doordat de afperser hier vrij open met de politie over spreekt, vormt dit in dit geval geen belemmering in de opsporing.

Een andere zaak leert dat een coöperatief slachtoffer de kansen voor de opsporing juist kan vergroten. In deze zaak worden een winkelier en zijn vrouw per telefoon en *face-to-face* bedreigd en wordt beschermingsgeld geëist. Het researchteam dat de zaak draait, voert uitvoerige gesprekken met de slachtoffers en onderhoudt nauwe contacten. Het team schat in dat de winkelier voldoende in staat is om onder begeleiding en instructie van het researchteam te onderhandelen met de afperser. De slachtoffers stemmen hiermee in en door het gezamenlijke optreden kan de afperser worden aangehouden. Voornoemde zaak leert ook dat de professionaliteit waarmee de politie een zaak oppakt, bepalend kan zijn voor de medewerking van het slachtoffer. In laatstgenoemde zaak is geïnvesteerd in de contacten met de

1 Ambtshalve vervolging is niet mogelijk voor afdreiging omdat dat een klachtdelict betreft.

slachtoffers onder andere door middel van een vast contactpersoon vanuit de politie. Het slachtoffer hierover: *“Ik heb nooit het idee gehad dat ik groot gevaar liep, omdat de regie door de politie zo sterk is gevoerd en ik een vast contactpersoon had”*.

5.2.3 Handelingen en strategie

“Afpersing is onmiddellijk actie ondernemen”, zo stelt een respondent. Het strafbare feit is al gepleegd als er een poging tot afpersing wordt gedaan en de consequenties voor een bedrijf kunnen ernstig zijn. Maar feitelijke actie blijkt in de praktijk niet altijd direct te kunnen of worden ondernomen. Welke strategie gekozen wordt, lijkt afhankelijk van het niveau binnen de politieorganisatie waar de zaak wordt opgepakt, de kennis en ervaring van de betrokken politiemensen met het fenomeen en niet in de laatste plaats de urgentie van de zaak en de mogelijkheden die de zaak biedt om daders op te sporen en in te grijpen.

Passief of offensief

Als besloten wordt tot het oppakken van de zaak wordt er doorgaans een afweging gemaakt tussen een passieve of een offensieve strategie. Bij een passieve strategie wordt een meer afwachtende houding aangenomen, waarbij de ontwikkelingen in de situatie worden gevolgd. Het varieert in hoeverre daarbij middelen worden ingezet zoals observatieteams en af luister- en opnameapparatuur. Bij een offensieve strategie wordt er naar twee mogelijkheden gehandeld. De eerste mogelijkheid is dat de zaak wordt ‘stukgemaakt’, waardoor de dreiging en het gevaar voor het slachtoffer zoveel mogelijk worden weggenomen. In een zaak waarin de klantgegevens van een postorderbedrijf worden gehackt, is een eerste actie de beveiliging van de website upgraden en de klanten informeren. Hiermee wordt voorkomen dat de dader ook bij andere gegevens kan komen. En door het informeren van de klanten over de gegevensdiefstal wordt de dader zijn troef uit handen genomen. Soms is enkel het aangeven dat de politie bij een zaak betrokken is voldoende om een afpersing te doen stoppen. Met deze actie is het de verwachting dat de afperser zich zal terugtrekken. In een zaak waarin eveneens gevoelige informatie is gestolen, neemt de politie direct contact op met de verdachte om deze te waarschuwen. Daarna stoppen de bedreigingen. Stukmaken van een zaak is echter niet altijd voldoende. In een zaak waarin een ex-werknemer dreigt bij een bedrijf brand te stichten vanwege geld dat hij nog tegoed heeft, besluit de politie alsnog, naast het aanwezige cameratoezicht, fysieke beveiliging in te zetten rondom het bedrijf. Dit met name vanwege de koele reactie van de afperser tijdens het politiecontact. Daarnaast staat het bedrijf in een straat vol oude huizen en zou een eventuele brand veel schade kunnen veroorzaken.

Indien er voldoende aanknopingspunten zijn, kan de politie als offensieve strategie ook kiezen om actief te gaan opsporen om zo de verdachte in beeld te krijgen. Afhankelijk van het type zaak kan dat inhouden dat er wordt toegewerkt naar een

aanhouding door een overdrachtsmoment te creëren. *“Afpersing is een delict waarbij de dader op een gegeven moment in de openbaarheid moet treden, omdat het gaat om een overdracht, dat is het moment dat kansen biedt om tot een aanhouding te komen”*, aldus een respondent. Deze strategie is met name kansrijk bij incidentele afpersingen waarbij ingezet kan worden op onderhandelingen met de afperser. De afdracht van het geld of de goederen is het uiteindelijke doel van de dader en daar kan op worden ingespeeld. Dat zien we terug in de zaak waarin een ondernemer in onderhandeling treedt met zijn afperser over de afdracht van een geldbedrag. Het verder op gang brengen van de onderhandelingen en het realiseren van de afdracht is de strategie die door de politie wordt gekozen, en met succes. In deze zaak volstaan de opnamen van de gesprekken over de afdracht tussen dader en slachtoffer om de afpersing te bewijzen. Ook in andere zaken zien we dat er ten tijde van het opsporingsonderzoek vaak wordt getracht bewijs te vergaren via opnameapparatuur, door bijvoorbeeld het plaatsen van camera's en geluidsopnamerecorders in of om het pand van het slachtoffer. Daarnaast wordt vaak gebruikgemaakt van de inzet van een observatieteam om het pand in de gaten te houden en – indien de verdachte in beeld is – de verdachte te volgen.

Handelingen en middelen

Uit de politieregistraties komt naar voren dat ingezette opsporingshandelingen in hoofdzaak bestaan uit het natrekken van de mogelijke verdachte, sporenonderzoek, observatieonderzoek, analyse van telefoongegevens, tappen, onderzoek aan camerabeelden en het verhoren van aangever en/of verdachte. De analyse van telefoongegevens heeft er in een zaak van afpersing door een ex-werknemer toe geleid dat twee ingehuurde mannen die de fysieke bedreiging uiten bij de ondernemers kunnen worden gekoppeld aan de ex-werknemer als opdrachtgever.

Het verschilt per zaak in hoeverre de politie middelen toepast om bewijs te vergaren. In een zaak waarin een dadergroep een ondernemer in zijn zaak afperst, worden in eerste instantie geen maatregelen genomen om de verdachten in beeld te krijgen. Daarentegen laat het rechteam in een andere zaak waarin een ondernemer bij zijn huis wordt bedreigd vrijwel direct na de aangifte camera's bij de voordeur van de woning plaatsen. Het slachtoffer zegt daarover dat het hem het gevoel geeft serieus te worden genomen. Een leerpunt uit deze zaak is dat ervoor gezorgd moet worden dat er geen schijnveiligheid wordt gecreëerd door slechte kwaliteit van het middel dat wordt ingezet. Nadat de dader inderdaad bij het slachtoffer voor de deur staat, blijkt het resultaat van de camera's namelijk teleurstellend; de beeldkwaliteit is dermate slecht dat de verdachte niet geïdentificeerd kan worden. In een andere zaak geven de camerabeelden vanuit de onderneming concrete handvatten voor de noodhulp die het pand bewaakt. Hierdoor is een goed signalement van

de afpersers beschikbaar. De bewaking wordt ingezet om de angstgevoelens en dreiging te verminderen, maar ook om het slachtoffer de gelegenheid te geven zelf bewaking te regelen. Deze aanpak ervaart het slachtoffer als zeer positief.

Social media en nieuwe technische middelen worden steeds belangrijker in de modus operandi van afpersing. Dat betekent dat er in de opsporing van de dader ook steeds meer gebruik moet worden gemaakt van deze media. Zeker in afpersingzaken waarin wordt gedreigd met openbaarmaking van gevoelige informatie over of van een bedrijf is het van belang de social media te volgen. Zo verwoordt een respondent dat de opsporing de laatste vijf jaar meer gericht is op het achterhalen van informatie via social media in plaats van het in gesprek gaan met allerlei betrokkenen. *“Vanwege allerlei openbare informatie kan de situatie goed in kaart worden gebracht met een netwerkanalyse en een tijdlijn”*, aldus een respondent.

Digitaal rechercheren

Met betrekking tot cyberafpersing volgt de opsporing een heel ander traject en is de inzet van digitale opsporing onmisbaar. In de zaken waarin bedrijven per e-mail worden bedreigd met een (D)Dos-aanval of het openbaar maken van gestolen gegevens richt de politie haar pijlen op het digitaal traceren van de herkomst van de dreiging. Omdat afpersing via internet wereldwijd kan spelen, vraagt dit om meer tijd en expertise. Een respondent licht toe hoe ingewikkeld het traceren van gegevens kan zijn: *“De opsporing is verlopen via Rusland, Canada, Amerika en Ierland”*. Met name de communicatie met andere landen en het verkrijgen van informatie nemen veel tijd in beslag. Zo duurt het in een van de zaken een jaar voordat de digitaal onderzoeker beschikt over de gegevens van een Canadese internetbank. Behalve tijd is het verwerken van de grote hoeveelheid data die met cyberafpersing gepaard gaat een lastige factor in de opsporing. Denk aan grote hoeveelheden IP-adressen en informatie van betaaldiensten zoals *PayPal*. De opsporing van *cybercrime* kost door deze aspecten doorgaans heel veel tijd. Omdat in het geval van cyberafpersing de opsporing van de dader lange tijd in beslag neemt, is dit blijkens de bestudeerde zaken niet het primaire doel. *“Je krijgt de benodigde informatie nooit voordat de deadline die de dader stelt, verstreken is”*, licht een respondent toe. Een eerste doel is het wegnemen van de dreiging en het risico op schade beperken door maatregelen te nemen zoals het verhogen van de beveiliging. Verder kun je op dat moment niet veel meer dan afwachten en zorgen dat je klaar bent voor het traceren van sporen als de aanval werkelijk wordt uitgevoerd, zo geven respondenten aan. In de zaak waarin meerdere webwinkels worden afgeperst, komt het uiteindelijk niet tot een aanval. Een respondent: *“Toen bleek dat het niet gebeurde, ging het kaarsje heel snel uit”*, waarmee hij verwijst naar het gegeven dat de opsporing dan in principe stil komt te liggen, omdat de urgentie van de zaak af is.

Veiligheid en risico's

Dat bewijsvergaring rondom afpersing in de praktijk lastig is, laten diverse zaken zien. Soms is het simpelweg vanuit veiligheidsoverwegingen niet mogelijk het slachtoffer bloot te stellen aan de verdachten en moet de zaak worden stukgemaakt, waardoor de verdachten mogelijk niet meer in beeld komen. Dit illustreert een zaak die naar voren is gekomen in een interview.

In de avond zullen de afpersers het geld komen ophalen. De politie installeert camera's en geluidsapparatuur in de winkel van het slachtoffer. Er wordt een observatieteam ingesteld om het pand in de gaten te houden. De afpersers laten zich die avond echter niet in de buurt van de winkel zien en de operatie wordt afgeblazen. Later worden de verdachten nog wel bij de woning van het slachtofferesignaleerd, maar deze is uit veiligheidsoverwegingen elders ondergebracht.

In andere zaken wordt een zaak stukgemaakt en komen de daders wel in beeld, maar is de bedreiging niet bewijsbaar vanwege het ontbreken van getuigen of geluidsopnamen.

Bij de keuzes die in de opsporing worden gemaakt, moet constant worden afgewogen welke veiligheidsrisico's er zijn en welke maatregelen moeten worden getroffen. Respondenten wijzen er in het bijzonder op dat er bij een overdrachtsmoment rekening moet worden gehouden met ethische grenzen. *“Blootstelling van het slachtoffer aan de dader kan grote impact hebben en moet zoveel mogelijk voorkomen worden”*, aldus een respondent. In een van de bestudeerde zaken heeft het slachtoffer meegewerkt aan bewijsvergaring door het opnemen van vertrouwelijke communicatie met de dader. Daarbij wordt zorg gedragen voor de veiligheid van het slachtoffer door hem te voorzien van een kogelwerend vest en een goede back-up door politie. Deze actie verloopt goed en levert waardevolle informatie op. Met het oog op de veiligheid van het slachtoffer kiezen het rechteheteam en de zaaksoffier er in overleg met het slachtoffer voor een nieuwe confrontatie met de dader te vermijden. De veiligheid van het slachtoffer laat het rechteheteam prevaleren boven het streven naar een veroordeling voor een voltooide afpersing. Deze ethische grens wordt in goede afstemming met het slachtoffer gemaakt. *“Het slachtoffer geeft zelf ook aan niet nog eens oog in oog met de dader te willen staan”*, aldus een respondent.

In een andere zaak wordt een dergelijke risicoanalyse niet gemaakt en wordt geen overleg met de slachtoffers gepleegd over de politieactie met het oog op aanhouding van de verdachten bij de aangekondigde overdracht. Nadat de politie in deze zaak informatie krijgt van een slachtoffer dat de afperser een afspraak heeft met het slachtoffer voor een geldoverdracht blijft een politieactie richting het slachtoffer uit, waardoor het slachtoffer onvermijdelijk geconfronteerd wordt met de dader. Dit heeft tot gevolg dat het slachtoffer zichzelf met mensen, middelen en

een strategie voorbereidt op de komst van de dader, wat uiteindelijk uitmondt in een achtervolging op straat. Het slachtoffer is nooit op de hoogte gebracht dat de politie op dat moment staat te posten bij een andere ondernemer en zegt hierover: *“Dat heeft ook geen zin, zo blijkt maar weer. Het was beter geweest als er een politieman in burger in de winkel was gekomen om daadwerkelijk bescherming te bieden”*. In de verklaring van het slachtoffer valt te lezen: *“De man kwam face-to-face zeer dreigend over. Hij had zijn rechterhand in zijn rechterjaszak. Als ik hem wegstuurde, zou dat ernstige gevolgen voor me hebben”*.

Communicatie

Afpersing is een *crime in action*. De slachtoffers zitten een situatie waarin hen een dreiging en vaak ook een deadline boven het hoofd hangen en hebben naar eigen zeggen op dat moment veel behoefte aan communicatie door de politie over wat er met de melding of aangifte gebeurt en welke opsporingshandelingen worden verricht. Deze behoefte aan zicht op het traject blijkt uit het politiedossier van een ondernemer die wordt afgeperst door een criminele groep.

Wederom een gesprek gehad met de eigenaar. Hij wenst niets op papier te hebben. Hem duidelijk gemaakt dat de rol van opsporingsinstantie dan niet gestart kan worden. Toch gesprek gestart en eigenaar bevestigt noch ontkent dat hij afgeperst wordt. Bleek dat hij niet alles wilde en kon vertellen in verband met het gevoel dat hij dan niet meer veilig was. Op de vraag van de ondernemer wat er ging gebeuren als hij zou vertellen wat er aan de hand was, werd hem medegedeeld dat er dan een onderzoek gestart zou worden. Het resultaat kan dan zijn dat er mensen aangehouden worden. Hij vroeg wat er daarna kan gebeuren. Daarop geantwoord dat de veroordeling een zaak van de rechter is en daar geen garantie over kan worden gegeven.

Uit de interviews met slachtoffers en de bestudeerde zaken blijken wisselende ervaringen over de behandeling en afhandeling van de zaak door de politie. Negatieve ervaringen houden verband met het gevoel slecht geïnformeerd te zijn door de politie over het verloop en de afloop van de zaak. In meerdere zaken is de communicatie door de politie volgens de slachtoffers in gebreke gebleven.

Dit veroorzaakt een onveiligheidsgevoel bij de slachtoffers en ze voelen zich niet gesteund, zo geven sommigen aan. Een van de slachtoffers in deze zaak maakt melding bij de politie dat de afperser hem zojuist heeft gebeld en diezelfde middag langskomt om geld te halen. Hij krijgt bij de balie te horen dat het zal worden opgenomen in het proces-verbaal. Terugkoppeling over een actie naar aanleiding van de melding blijft uit. In diezelfde zaak worden nog twee andere ondernemers afgeperst. Naar aanleiding van hun melding over de aankondiging van de komst

van de afperser in de zaak van een ander slachtoffer is de politie gaan posten in de buurt van die winkel. Blijkens het verloop van de situatie worden de politiefunctionarissen ter plaatse niet op de hoogte gesteld van de nieuwe melding door een ander slachtoffer. Dit pakt verkeerd uit wanneer de afperser niet bij de zaak binnengaat waar de politie staat te posten, maar bij het andere slachtoffer. De politie ziet de man wel lopen, maar omdat hij een andere winkel binnengaat – naar later blijkt de zaak van een ander slachtoffer – wordt daar niet op gereageerd. De slachtoffers voelen zich door deze ervaring ernstig in de steek gelaten door de politie. Een van hen zegt: *“De conclusie is dat je toch je eigen boontjes moet doppen”*.

Het probleem dat in deze zaak speelt, is dat er geen overzicht op de gebeurtenissen wordt gehouden, omdat informatie niet naast elkaar wordt gelegd en er niet wordt teruggekoppeld, noch intern bij de politie, noch extern naar de slachtoffers. Hadden de bedreigde ondernemers in deze zaak geweten dat de politie stond te posten op het moment dat de afpersers zouden langskomen, dan zouden zij zich minder onveilig en meer gesteund hebben gevoeld. Dat goede communicatie richting de slachtoffers deze effecten kan bewerkstelligen, leert een zaak waarbij de afperser bedreigingen aan het privéadres van de ondernemer uit en een zaak waarbij de afpersers dreigen het pand van de ondernemer in brand te steken. Door het rechteercheteam en de politieonderhandelaar wordt nauw contact met de slachtoffers gehouden. De slachtoffers worden voorzien van adviezen over hoe te handelen en met hen worden de te ondernemen stappen in het opsporingsonderzoek doorgesproken. Deze actieve en warme communicatie wordt door de slachtoffers erg gewaardeerd en geeft hen het gevoel serieus genomen te worden en te worden beschermd. Hierbij noemt een rechteercher dat het belangrijk is om vooral eerlijke informatie te verstrekken. In een zaak waarin al snel duidelijk is dat het moeilijk wordt de bedreiging bewijsbaar te maken, omdat deze *face-to-face* plaatsvond zonder de aanwezigheid van getuigen, geeft de rechteercher dit ook vrij snel aan bij het slachtoffer om geen valse verwachtingen te wekken. *“Dat is heel vervelend om te horen voor het slachtoffer, maar wel duidelijk. Desondanks was hij bereid tot medewerking”*, aldus een respondent. De focus in deze zaak ligt dan ook met name op het verminderen van de dreiging en het geruststellen van de ondernemer. Dat laatste is moeilijk volgens de respondent: *“Maar als politie kun je wel laten zien dat je alles hebt geprobeerd wat juridisch mogelijk is”*.

Afloop

De situatie, de acties van de daders en slachtoffers en de sturing van het onderzoek door de politie kunnen allemaal van invloed zijn op het verloop van de afpersing. Een afpersing kan uiteindelijk twee kanten opgaan: de zaak bloedt dood of ontwikkelt zich verder. Naar ervaring van deskundigen is het eerste scenario het meest voorkomend. Als het slachtoffer niet reageert op de afperser kan het zijn dat de

afperser afhaakt omdat hij zich kansloos acht. Daarnaast kunnen afpersers afzien van verdere acties als zij zich realiseren dat er andere partijen, zoals de politie of een particulier recherchebureau, bij de zaak betrokken zijn. Volgens respondenten is de pakkans bij afpersing groot in het geval het een voltooid afpersing betreft waarbij het tot een overdracht van het geld of de informatie komt. Als de daders afhaken, wordt het een stuk moeilijker: *“Het achterhalen van de dader van de poging van afpersing is lastig als deze zich terugtrekt”*, aldus een respondent.

Uit de politieregistraties is op te maken dat mede naar aanleiding van de verklaring van de aangever en opsporingshandelingen in twee derde van alle zaken (65%) een mogelijke verdachte in beeld komt. In het overige deel (35%) is geen verdachte in beeld of is dit niet bekend. Opsporingsonderzoek leidt volgens de informatie uit de politieregistraties in een vijfde van de zaken (21%) tot een daadwerkelijke aanhouding van een verdachte. In een deel van de zaken (16%) is niet bekend of een verdachte is aangehouden. In het overige deel van de zaken (79%) is dit niet het geval of is dit niet te destilleren uit de gegevens. In een deel van deze zaken is wel een mogelijke verdachte gehoord, maar leidde dit niet tot verdere opsporings- of aanhoudingsmogelijkheden. Daarnaast staat in een aantal zaken dat het tappen, observeren of het uitlezen van de camerabeelden niet tot verdere opsporingsindicaties leidt. Als we kijken naar de afloop van de bestudeerde zaken dan is deze wisselend. In enkele zaken leidt de opsporing tot een aanhouding van de verdachten. Zoals bij de zaak waarin meerdere ondernemers tegelijkertijd worden afgeperst en die waarin een ondernemer in zijn privésituatie wordt bedreigd. De verdachten maken zich in beide zaken bekend en het moment van de geldoverdracht is het moment om de afpersing hard te maken en de verdachten daarvoor aan te houden. Bij vier andere zaken waarin ondernemers *face-to-face* door een dadergroep worden afgeperst, komen de verdachten wel in beeld, maar zijn zij om verschillende redenen voor de politie ongrijpbaar, omdat de bewijsvergaring voor de afpersing niet lukt of tekortschiet. Het ontbreken van een formele slachtofferverklaring speelt in een zaak een rol en in een andere zaak ligt er wel een aangifte, maar is het verhaal van het slachtoffer wankel en ontbreekt er ander bewijs. Dat het niet door kunnen pakken op de verdachten niet altijd te maken heeft met de medewerking van het slachtoffer, bewijst de zaak waarin het slachtoffer wel aangifte heeft gedaan maar de daders niet gepakt kunnen worden, omdat zij letterlijk ‘buiten beeld’ blijven als ze merken dat de politie maatregelen neemt. In een andere zaak krijgt de politie ondanks de medewerking van het slachtoffer en diverse opsporingshandelingen de bedreiging niet bewezen. In twee andere zaken ten slotte opereren de daders vanuit volledige anonimiteit en krijgt de politie geen zicht op hen. In beide zaken betreft het cyberafpersing.

5.2.4 Expertise

Een respondent benadrukt dat, ongeacht of een zaak op wijkteamniveau, districts niveau of eenheidsniveau wordt gedraaid, het van belang is zo snel mogelijk expertise in te winnen: *“Wij denken als politiemensen vaak dat we het wel weten, maar onderkennen niet altijd dat we te weinig expertise hebben om de zaak te draaien”*. Daarop vult hij aan dat het naast erkenning van de eigen grenzen aan de kennis belangrijk is te weten waar de expertise vandaan gehaald kan/moet worden. De gemiddelde politiefunctionaris krijgt relatief weinig met afpersingszaken te maken, dus snel kunnen schakelen naar de juiste kennis is van belang, zo stellen respondenten. Expertise kan binnen een regionale eenheid aanwezig zijn, zoals bij de recherche, maar ook landelijk zijn er specifiek ten aanzien van afpersingszaken deskundigen beschikbaar. We noemen hier het centrale expertisepunt ontvoering, gijzeling en afpersing van de Landelijke Eenheid, het team politieonderhandelaars en specifiek ten aanzien van cyberafpersing de digitaal rechercheurs en het *Team High Tech Crime* (THTC) van de Landelijke Eenheid.

Politieonderhandelaars

Zoals een respondent verduidelijkt, is afpersing in feite een vorm van onderhandelen: de een wil wat van de ander voor een bepaalde prijs. In een afpersingssituatie is onderhandelen dan ook een strategie die bij de opsporing ingezet kan worden. De Nationale Politie beschikt over een team van onderhandelaars die bij onder andere afpersingszaken ingezet kunnen worden als opsporingsmiddel. Politieonderhandelaars kunnen kennis leveren en sturing geven aan een zaak.

Of een politieonderhandelaar in een onderzoek wordt betrokken, hangt af van de keuze die er door het researchteam ten aanzien van tactiek gemaakt wordt. In de praktijk worden politieonderhandelaars niet altijd ingezet. Uit een inventarisatie in twee regionale eenheden en de ervaring van een derde regionale eenheid blijkt dat er per eenheid vier à vijf keer per jaar in afpersingszaken een beroep wordt gedaan op politieonderhandelaars. Respondenten verklaren dit lage aantal met de ervaring dat het bestaan van politieonderhandelaars niet voldoende bekend is binnen alle geledingen in de politieorganisatie. *“Het is geen standaard binnen de organisatie om politieonderhandelaars in te schakelen”*, aldus een respondent. Meerdere respondenten noemen eveneens dat zij niet bekend zijn met het feit dat dit een mogelijkheid is bij afpersingszaken. Dat is alleen zo bij zaken van grote omvang, omdat in een protocol beschreven wordt dat er een politieonderhandelaar bij betrokken moet worden. Dan moet gedacht worden aan omvangrijke afpersingszaken, ontvoeringen en gijzelingen. Omdat het bij kleinere afpersingszaken geen stelregel is dat er een politieonderhandelaar wordt ingeschakeld, bestaat het risico dat deze helemaal niet wordt betrokken of in een te late fase. *“Een onderhandelaar wil graag meegroeien met de ontwikkelingen in een zaak om op deze manier een optimaal beeld van de situatie te creëren,*

een te late inschakeling maakt dit onmogelijk”, aldus een respondent. De praktijk leert dat bij tijdige inschakeling onderhandelaars een positieve bijdrage kunnen leveren. Een respondent vult daarop aan dat de recherche de strategie van politieonderhandelaars beter moet kennen en onderkennen.

Landelijk expertisepunt ontvoering, gijzeling en afpersing

Behalve dat politieonderhandelaars als middel kunnen worden ingezet in een opsporingsonderzoek vormen zij een belangrijke brug naar de landelijke adviseur bij de Nationale Politie op het gebied van ontvoeringen, gijzelingen en afpersing. Het landelijke expertisepunt kan researchteams adviseren bij afpersingszaken en risico-inschattingen. Ook op deze vorm van expertise wordt volgens respondenten nog te weinig een beroep gedaan. De landelijke adviseur die bij het expertisepunt werkzaam is, beaamt dat hij relatief weinig geraadpleegd wordt door researchteams. Het zijn met name de grote zaken waarbij hij betrokken wordt, waardoor het zicht op andere zaken ontbreekt. Een respondent: *“Het landelijk expertisepunt is bij het Team Politieonderhandelaars goed bekend, maar niet binnen de recherche, terwijl het waardevolle ondersteuning kan bieden bij de opsporing in afpersingszaken”*. Een andere respondent benoemt binnen de regionale eenheid met name te maken te hebben met kleine afpersingszaken en daarbij de hulp van het expertisepunt niet nodig te vinden.

Digitale expertise

Digitale expertise is van belang bij alle zaken waarin een digitale component zit. Digitale componenten die bij afpersingszaken kunnen voorkomen, zijn onder andere e-mails, betalingen via internet, (D)Dos-aanvallen, *cryptoware* en *Bitcoins*. Zo heeft een dreiging via een e-mail dat er een product vergiftigd zal worden niet zozeer iets met cyberafpersing te maken, maar middels digitale sporen kan mischien wel de verzender van de e-mail worden achterhaald. Hoe meer digitale componenten een afpersing heeft, des te meer expertise is er op dat gebied nodig. *“Van een generiek researchteam mag je niet verwachten dat het een cyberzaak met hetzelfde gemak oppakt als een moordzaak”*, zo stelt een respondent. Dat vergt specifieke expertise. Daarbij ontwikkelt de digitale wereld zich in rap tempo en de politie is daar in elk geval op regionaal eenheidsniveau nog niet in alle gevallen optimaal op ingericht, menen respondenten. De politie probeert aan deze ontwikkelingen het hoofd te bieden door het aantal digitaal specialisten te vergroten. In de politieopleiding is er volgens een respondent echter nog te weinig aandacht voor digitaal researchen. De regionale eenheden beschikken over een beperkt aantal digitaal specialisten. Dit is volgens respondenten een kwetsbaar punt: *“Door hun beperkte capaciteit kunnen ze op dit moment vooral ondersteunende diensten uitvoeren en geen zelfstandig cyberonderzoek draaien”*. Omdat de digitale expertise binnen de eenheden beperkt

is, is het belangrijk dat er opgeschaald kan worden naar een landelijk team, menen respondenten. En die mogelijkheid bestaat er ook in theorie. In technisch complexe en maatschappelijk ingrijpende zaken kan overgeschakeld worden naar het THTC van de Landelijke Eenheid. Het THTC heeft een flinke groei doorgemaakt: van 30 medewerkers in 2011 naar 119 medewerkers eind 2014. Deze ontwikkeling is gekoppeld aan de toename van het aantal zaken: vijf zaken in 2011 en nu twintig grote zaken per jaar. De capaciteit is verdeeld over zes opsporingsteams en een informatieteam. Ruwweg de helft van de medewerkers komt uit de opsporing, de andere helft bestaat uit vooral ICT-professionals. Beide groepen hebben kennis over de ontwikkelingen op het gebied van *cybercrime*. Daarnaast is kennis over internationale samenwerking van politie, politiesystemen en strafvordering belangrijk. De kennis binnen het team wordt *up-to-date* gehouden door interne opleidingen, nieuwe instroom, (gast)presentaties of presentaties van collega's. Daarnaast werkt het team veelal vanaf de start van een onderzoek samen met bedrijven en andere organisaties, daarbij leren zij van nieuwe of specifieke systemen en procedures in het cyberdomein. Het THTC voert ook rechtshulpverzoeken uit en is een 24/7 contactpunt voor de internationale opsporing met een cybercomponent.

Cybercrime vraagt om creatieve manieren van opsporen. Daarbij is het belangrijk alert te zijn op waar informatie vandaan komt. Een server kan bijvoorbeeld in Amerika staan en dan moet rekening worden gehouden met Amerikaanse rechtsregels. Het THTC onderscheidt drie typen cybercriminaliteit. Gedigitaliseerde criminaliteit (bijvoorbeeld fraude met valse marktplaatsaccounts), *cybercrime* (misdrijven tegen ICT met gebruikmaking van ICT, zoals het *hacken* van de ov-chipkaart) en *high tech crime*. Dit laatste is het type misdrijven waar het THTC zich mee bezighoudt: *cybercrime* met een ondermijnend karakter, een hoge impact op de samenleving en van complexe en innovatieve aard. Het THTC werkt nauw samen met publieke en private partijen. Veel van deze operationele samenwerking verloopt via het *Nationaal Cyber Security Centrum* (NCSC). Het THTC werkt waar mogelijk samen met de regionale politie-eenheden om wederzijds ervaringen uit te wisselen met betrekking tot cybercriminaliteit. Voor specifieke zaken huurt het team weleens externe specialisten (bijvoorbeeld hackers) in die onder direct toezicht van medewerkers en het OM doelgerichte activiteiten uitvoeren. In voorkomende gevallen ontvangt het THTC informatie van particuliere organisaties, zoals bijvoorbeeld een *cyber security*bedrijf dat ergens strafbare feiten aantreft. Het THTC houdt een vinger aan de pols op het gebied van gemelde *cybercrime*, door bijvoorbeeld binnen de politiesystemen (*BlueView*) de registraties met woorden als *ransomware* of *cryptoware* uit te lichten. Met een actieve communicatiestrategie hoopt het THTC ook een preventief effect te bewerkstelligen; cybercriminelen weten dat het team bestaat en dat het steeds actiever en groter wordt.

Door meerdere respondenten wordt genoemd dat cyberafpersing moeilijker op te sporen is dan andere afpersingsvormen. Dit komt onder andere doordat met de kennis van nu *Bitcoin*-adressen en (D)Dos-aanvallen nauwelijks te traceren zijn. Wanneer bijvoorbeeld geld op een bankrekening moet worden overgemaakt, zijn de geldstromen vrij gemakkelijk te volgen. Bij het overmaken van *Bitcoins* naar een andere *Bitcoin Wallet* zijn meer gegevens nodig om deze stroom te kunnen traceren. En een (D)Dos-aanval is vrijwel alleen op te sporen op het moment dat de aanval plaatsvindt. Doordat er veel verschillende computers en servers bij een aanval betrokken zijn, kan belangrijke informatie verloren gaan op het moment dat de aanval stopt. De servers ‘vergeten’ de connectie met de andere computers die zijn gebruikt in de (D)Dos-aanval doordat andere processen deze informatie verdrukken.

Een aantal respondenten benoemt de meldplicht ‘datalek’ als een belangrijke ontwikkeling om cybercriminaliteit beter in kaart kunnen gaan brengen. Met deze nieuwe wet zijn bedrijven verplicht een melding te maken wanneer er sprake is van een lek in hun datasystemen. Op deze manier wordt vermoedelijk ook vaker duidelijk hoe dit lek is ontstaan en welke consequenties dit heeft voor het bedrijf en zijn klanten. Een knelpunt waar het THTC (vanzelfsprekend) mee te maken heeft, is dat het in sommige opzichten minder flexibel is dan cybercriminelen, omdat het zich aan de wet moet houden. Daarnaast kan het THTC gespecialiseerde professionals niet het salaris bieden dat ze binnen het bedrijfsleven zouden kunnen krijgen. Personen die bij het THTC komen werken, doen dit vanuit een intrinsieke motivatie; zij willen de politie helpen bij de opsporing en bestrijding van zware cybercriminaliteit.

Het THTC investeert in Europees en wereldwijd verband al enkele jaren in de strijd tegen *ransomware* en *cryptoware*, twee hardnekkige vormen van massale cyberafpersing. Eind 2013 kreeg het THTC voor het eerst te maken met twee individuele cyberafpersingszaken, waarbij organisaties werden bedreigd met cybercriminaliteit. Destijds kreeg het THTC niet de toestemming van het OM om een onderzoek op te starten bij deze zaken; er waren te weinig sporen, te weinig slachtoffers en de deadline van betaling was al verlopen toen de zaak bij het team terechtkwam. De afgelopen jaren heeft het THTC echter meerdere malen cyberonderzoeken opgepakt samen met regionale eenheden. Respondenten uit de regionale eenheden spreken (desondanks) de behoefte uit in cyberafpersingszaken snel te kunnen schakelen met experts van de Landelijke Eenheid. Een respondent zegt het THTC als een ‘ver-van-mijn-bedshow’ te ervaren en geeft aan dat het een meerwaarde zou zijn als leden van het landelijke team op zaaksniveau tijdelijk mee zouden draaien met een onderzoek. In de praktijk fungeert het THTC volgens deze respondent nu meer als een vraagbaak en wordt er geen operationele koppeling met researcheteams gemaakt. Een andere respondent geeft aan dat het belang-

rijk is dat er vanuit de regionale eenheden heel gerichte vragen worden gesteld aan de Landelijke Eenheid: *“Je hebt als rechercheur een bepaalde digitale basis nodig om de goede vragen te kunnen stellen”*. In 2013 en 2014 is door de regionale eenheden en het THTC geïnvesteerd in het uitwisselen van kennis. Digitale kennis veroudert snel en de rechercheafdelingen binnen de regionale eenheden moeten dus moeite doen om deze expertise te onderhouden. Het is echter de vraag in hoeverre dit kan worden gerealiseerd door de beperkte continuïteit van cyberafpersingszaken in regionale eenheden. In een van de bestudeerde zaken waarin sprake is van cyberafpersing, vragen rechercheurs zich af of zij met de beperkte digitale expertise die er toen in hun regio beschikbaar was, wel in staat waren tot het maken van de optimale keuzes. Door het OM zijn in 2014 voor het eerst prestatieafspraken gemaakt voor het aantal regionaal te draaien cyberzaken. Het is daarom wel van belang dat regionale eenheden zelf cybercapaciteiten ontwikkelen. In tegenstelling tot de Landelijke Eenheid beschikken de regionale eenheden niet over een tactisch *cybercrime* team. Het THTC beschouwt het bestaan van een tactisch team waarin digitaal experts en tactisch rechercheurs samenwerken als succesformule. Een thematisch team doet volgens hen snel kennis en ervaring op in het werkveld en vormt een garantie dat cyberzaken gedraaid worden.

Met name met betrekking tot cyberafpersing zou de Landelijke Eenheid een rol kunnen spelen in het monitoren en opsporen van seriematige afpersingen. Het THTC stelt echter dat regionale eenheden in staat moeten zijn onderling contacten te leggen, en dat zij daarom geen coördinerende rol hoeven te vervullen. In de praktijk blijkt dit echter nog niet zo te werken. De regionale eenheden ontbreekt het aan overzicht op zaken die in andere eenheden spelen omdat de politie, zoals een respondent het verwoordt, nog steeds heel geografisch is georganiseerd. In een van de bestudeerde zaken blijken de daders van cyberafpersing hun pijlen op meerdere bedrijven tegelijk te richten. In deze zaak komen in de loop van een week vijf meldingen van soortgelijke cyberafpersingen van verschillende bedrijven bij het THTC van de Landelijke Eenheid binnen. Deze bedrijven zijn gehuisvest in verschillende delen van het land en bestrijken dus verschillende regionale eenheden. Bekend is dat in elk geval in twee eenheden een aangifte wordt gedaan. Van een van deze zaken is bekend dat deze door de recherche wordt opgepakt. Onbekend is wat er met de overige gevallen is gedaan. *“Theoretisch gezien, loop je de kans dat vijf eenheden met dezelfde zaak aan de slag gaan”*, aldus een respondent. Hij is van mening dat de Landelijke Eenheid de verantwoordelijkheid voor alle zaken zou moeten nemen, *“Bij zo’n spreiding moet je op landelijk niveau actie ondernemen”*. Een respondent verduidelijkt dat het daarbij niet zozeer gaat om het draaien van de zaak, maar wel om het geven van sturing en coördinatie van de opsporing. Het THTC zet zich in om

dergelijke dubbelingen te voorkomen. Daarnaast zal een recent, landelijk ingevoerd opsporingsregistratiesysteem dubbelingen moeten helpen voorkomen.

5.2.5 Nazorg en terugkoppeling

In principe bestaat de nazorg door de politie uit een telefoontje naar het slachtoffer over de afloop van de zaak en of de verdachte al dan niet is aangehouden. Voor zover op te maken uit de politieregistraties wordt er in verschillende zaken met het slachtoffer gebeld over de afhandeling van de zaak. In die registraties waarin dat niet duidelijk wordt, wil dat niet zeggen dat het niet is gebeurd, dus het is niet duidelijk hoe vaak het wel of niet gebeurt. Op basis van de interviews is wel bekend dat slachtoffers in de praktijk lang niet altijd worden geïnformeerd. *“Soms gaat het niet goed, dan sluit je een zaak en vergeet je het slachtoffer nog verder in te lichten, terwijl iedereen wel weet dat deze nazorg heel belangrijk is”*, aldus een respondent. In een zaak waarin een bedrijf digitaal wordt afgeperst, zegt het slachtoffer terugkoppeling over het verloop van de zaak te missen. In deze zaak is het dreigement niet uitgevoerd, maar is er ook geen zicht op de dader. *“Ik wil graag weten of er nog muziek in zit of dat het een heilloze weg is”*, aldus het slachtoffer. Een ander voorbeeld van een gemis aan terugkoppeling komt van andere slachtoffers. Meerdere slachtoffers vertellen via de krant te hebben moeten vernemen hoe de zaak verder is verlopen. Een slachtoffer: *“Het heeft lang moeten duren voordat de daders berecht zijn en ik heb daarover al die tijd niets te horen gekregen”*. Uit een van de zaken blijkt dat het overigens om onbedoelde miscommunicatie kan gaan. Terwijl een slachtoffer aangeeft dat de politie haar best niet heeft gedaan hem over de zaak te informeren, valt in de politieregistraties te lezen dat de politie het slachtoffer heeft proberen te bellen om hem mede te delen dat de verdachten gearresteerd zijn. Daarbij staat in het dossier aangegeven dat de politie contact opneemt omdat bekend is dat het slachtoffer bang is voor represailles van de dader.

Dat de nazorg soms ook intensiever is dan een telefoontje, blijkt uit enkele bestudeerde zaken waarin de politie na afhandeling van de zaak nog een of meerdere bezoeken brengt aan het slachtoffer. In de bestudeerde zaken zien we dat de behandelend rechercheurs nog eens langsgaan voor een gesprek of dat de wijkagent wordt aangestuurd in gesprek te gaan met het slachtoffer.

Het slachtoffer geeft bij de politie aan ongerust te zijn over het feit dat de daders weer op vrije voeten worden gesteld en niet worden vervolgd. Daarop heeft de recherche de wijkagent gevraagd contact te leggen met het slachtoffer en een aantal keer langs te gaan. De behandelend rechercheur gaat zelf ook langs om aan te geven dat de politie verdere opsporingshandelingen uitvoert en brengt later opnieuw een bezoek aan het slachtoffer om te melden dat de verdachten definitief niet meer worden vervolgd.

Naast een gesprek met het slachtoffer worden er soms andere (tijdelijke) acties ondernomen om de veiligheid van het slachtoffer te vergroten. Denk daarbij aan het plaatsen van een camera, het extra surveilleren bij de woning of het bedrijfspand van het slachtoffer en het geven van een direct telefoonnummer van een politiefunctionaris in geval van nood. Dergelijke vormen van nazorg zien we terug in zaken waarin de dreiging niet met zekerheid is weggenomen. Dat is het geval in zaken waarin de verdachten direct weer op vrije voeten worden gesteld, omdat er te weinig aanknopingspunten zijn voor een veroordeling en zaken waarbij de mogelijkheid bestaat dat de verdachten deel uitmaken van een crimineel netwerk. Het intern communiceren binnen de politieorganisatie over de situatie en de afloop gebeurt eveneens. Na de poging tot afpersing van een horecaondernemer wordt de hiernavolgende melding in het politiesysteem aangemaakt.

Verdachten zijn aangehouden, maar het is niet ondenkbaar dat ze teruggaan om wraak te nemen. Bij een van de verdachten werd een geladen 9mm vuurwapen aangetroffen. Alert reageren bij een melding. Vesten aan!

Terugkoppeling vindt politie-intern echter niet altijd plaats. In een zaak waarin een horecaondernemer wordt afgeperst met verwijzing naar de PKK gaan bij de Nationale Recherche alle alarmbellen af. Een team van de Nationale Recherche bezoekt, nadat het de term PKK in het politieregistratiesysteem ziet oplichten, direct de regionale eenheid waar de zaak speelt. Alle dossiers in de zaak en inbeslagnamen worden door het team meegenomen voor nader onderzoek. In overleg met het behandelend politieteam in de regionale eenheid zegt de Nationale Recherche toe de bevindingen op basis van een telefoonanalyse van de telefoons van de verdachten terug te koppelen. Van enige vorm van terugkoppeling is echter geen sprake en onbekend is of de Nationale Recherche verder is gegaan met het onderzoek. Hetzelfde geldt voor een cyberafpersing waarbij door het THTC aan een regionale eenheid wordt toegezegd dat het er nog verder naar gaat kijken. Vanuit het THTC hebben we begrepen dat het er verder niets meer aan doet/kan doen, maar bij de eenheid is hier niets over bekend. Dit heeft eveneens tot gevolg dat de eenheid geen terugkoppeling kan geven aan het slachtoffer.

Terugkoppeling naar slachtoffers kan ook in de vorm van advies, zoals een van de zaken laat zien. In een zaak waarin een webwinkel wordt afgeperst, ontvangt het slachtofferbedrijf nadat het gevaar is geweken een e-mail van de betrokken officier van justitie met tips voor de toekomst. Deze omvat onder andere tips over beveiliging en het verzoek om de volgende keer weer contact op te nemen met de politie.

Een laatste vorm van terugkoppeling die niet altijd plaatsvindt, maar wel belangrijk is, is die tussen het OM en de politie. Wanneer de politie een zaak heeft afgerond, draagt ze deze over aan het OM. Hoe de zaak vervolgens verloopt en of

het bewijs voldoende is om (poging tot) afpersing bewijsbaar te maken, blijft vaak voor de recherche onbekend. Meerdere respondenten noemen dat een terugkoppeling vanuit het OM goed zou zijn, omdat de politie hiervan kan leren. Wanneer bijvoorbeeld blijkt dat een bepaald opsporingsmiddel vaak bijdraagt aan een veroordeling zou dit vaker kunnen worden ingezet. Hetzelfde geldt voor het inzicht dat geldt van het slachtoffer aanwezig moet zijn bij de overdracht aan de afperser om afpersing in plaats van poging tot afpersing bewijsbaar te krijgen. Wanneer de politie niet op de hoogte is van dergelijke inzichten, kan dit leiden tot zaken waarbij naar een succesvolle overdracht wordt toegewerkt en de afperser toch voor enkel een poging tot afpersing wordt veroordeeld. Door de introductie van zaaksofficieren vindt de laatste jaren al vaker een terugkoppeling plaats, maar door de wisselingen binnen het OM en werkdruk is dit nog geen gemeengoed.

5.3 Vervolg

In de periode 2010 tot en met 2013 zijn 45 afpersingszaken voor de rechter gekomen. In deze paragraaf behandelen we welk van deze 45 zaken ook daadwerkelijk leiden tot een veroordeling en welke bewijsmiddelen daarbij een rol spelen. De informatie in deze paragraaf wordt geïllustreerd met citaten uit de rechterlijke uitspraken. Met betrekking tot de vervolging is het relevant een verschil te benoemen tussen de wetsartikelen afpersing en afdreiging aangezien de strafdreiging die op beide delicten staat, verschilt. De maximale straf voor afpersing is negen jaar gevangenisstraf of een geldboete van de vijfde categorie, terwijl de maximale straf voor afdreiging vier jaar gevangenisstraf is of een geldboete van de vijfde categorie.

5.3.1 Veroordelingen

In 36 zaken (80%) volgt een veroordeling van de verdachte en/of een of meerdere medeverdachten. In zestien van deze 36 zaken (44%) is een poging tot afpersing of afdreiging ten laste gelegd en in vijftien zaken (42%) een voltooide afpersing. In vijf zaken van de 36 zaken (4%) is niet de afpersing zelf ten laste gelegd, maar de daarmee samenhangende gedragingen, zoals smaad, chantage, belaging of een opzettelijke stoornis in de werking van enig geautomatiseerd werk veroorzaken. In 31 van de 36 zaken (86%) is naast afpersing nog een ander delict ten laste gelegd. Hierbij gaat het onder andere om witwassen, diefstal, oplichting, valsheid in geschriften en (zware) mishandeling. In negen van de 45 zaken (20%) volgt geen veroordeling van de verdachte of medeverdachten.

Slachtoffer ontvangt van afperser een brief waarin staat dat de afperser in het bezit is van ordners met voor het slachtoffer gevoelige en geheime informatie betrekking

hebbend op fraude en wijzend op kartelvorming, illegale prijsafspraken, steekpenningen en/of bonussen. De afperser dreigt in de brief met openbaarmaking van deze stukken als niet zal worden betaald. Om in contact te komen met de afperser moet het slachtoffer op Marktplaats een advertentie plaatsen in de groep tuin en terras onder de rubriek sierstenen en rotsen. Het slachtoffer moet een advertentie plaatsen met een telefoonnummer en een door de afperser genoemd verkoopproduct. Naar aanleiding van de advertentie neemt de afperser dan contact op met het slachtoffer. De afperser geeft telefonisch aan dat hij €125.000 wil ontvangen op plaats X. Zodra de brief is ontvangen, neemt het slachtoffer contact op met de politie. De politie heeft een team van de Landelijke Eenheid op de zaak gezet. Het team adviseert het slachtoffer op de eis van het plaatsen van de advertentie in te gaan, zodat het meer aanwijzingen heeft om de afperser op te sporen. De politie neemt het telefoontje van afperser aan en gaat met het geëiste geld in een tas naar de afgesproken plek. De afperser is op de afgesproken plaats en na overdracht van het geld wordt hij gearresteerd. Aangezien het geld afkomstig is van de politie en niet van het slachtoffer is volgens de rechter sprake van poging tot afdreiging en niet van voltooide afpersing.

Voorgaande zaak leert dat de categorie zaken die zijn afgedaan als een poging tot afpersing ook afpersingen omvat die als voltooide afpersingen kunnen worden beschouwd, omdat daarbij ingegaan is op de eis van de daders. Juridisch gezien, is er echter geen sprake van een voltooide afpersing als er bij de overdracht geen eigendommen van het slachtoffer zijn betrokken. Hierbij lijkt het niet relevant of afpersing en poging afpersing subsidiair of primair ten laste zijn gelegd. Daarnaast is een belangrijke constatering dat het per arrondissement lijkt te verschillen of eigendommen van het slachtoffer nodig zijn om afpersing bewezen te krijgen. Een officier van justitie uit het ene arrondissement geeft aan dit niet te herkennen, terwijl een officier van justitie uit een ander arrondissement deze bevinding beaamt. Een leerpunt voor de politie in deze is volgens respondenten dat er bij een geldoverdracht voor wordt gezorgd dat er minstens een geldbiljet van het slachtoffer bij wordt gedaan. In de interviews wordt aangegeven dat de impact voor het slachtoffer groter is bij een voltooide afpersing en respondenten pleiten ervoor dat een voltooide afpersing ook als zodanig wordt bestraft.

5.3.2 Bewijslast

In een van de casestudies kan de zaak voor de rechter worden gebracht op basis van een breed scala aan bewijsstukken vergaard via camerabeelden, telefoontaps, observaties, opnamen van vertrouwelijke communicatie, analyse van telefoonverkeer en tenslotte de verklaring van het slachtoffer. De verdachte ontkent elke betrokkenheid bij de afpersing, maar omdat het bewijs tegen hem spreekt, wordt hij veroordeeld tot

24 maanden cel. Uit tabel 5.1 blijkt dat in bijna de helft van alle zaken ‘schriftelijke bewijsstukken’ als bewijs in de rechtszaak worden gebruikt. Onder deze noemer vallen kopieën van door de verdachte verstuurde brieven en e-mails. Daarnaast valt hieronder bewijs dat wordt gevonden tijdens de huiszoeking (geldbundelstroken, usb met informatie over de onderneming, compromitterende foto’s) of aanhouding (geldtas, vuurwapen). Getuigen spelen eveneens een belangrijke rol in het strafproces. Dit geldt met name voor medewerkers of familieleden van het slachtoffer die bij de afpersing aanwezig of betrokken waren.

Tabel 5.1 – Aantal zaken per type bewijs²

Type bewijs	Aantal zaken	%
Schriftelijke bewijsstukken	22	49
Getuigen	21	47
Telefoontap	20	44
Bekentenis verdachte	18	40
Analyse betalingsverkeer	7	16
Observatie	7	16
TCI-informatie	5	11
Verklaring medeverdachte	5	11
Camerabeelden	4	9
Track&trace gegevens huurauto	2	4

Het moment waarop de politie door het slachtoffer ingeschakeld wordt, is bepalend voor de bewijslast. In zeventien zaken (38%) is de politie in kennis gesteld nadat de afpersing is geëindigd. De politie is in ruim de helft van de zaken (25; 56%) ingeschakeld terwijl de afpersing nog gaande is. Laatstgenoemde zaken bieden de politie de gelegenheid om in het proces in te grijpen. In die zaken blijkt dat door de politie dan ook meermaals een (spoed) telefoontap is ingezet. Een telefoontap levert in vrijwel alle zaken waarin deze is ingezet geldig en bruikbaar bewijs op. Enkel wanneer het gaat om *face-to-face* afpersing is het gebruik van een telefoontap niet nuttig en wordt vaker een politieobservatie uitgevoerd. Wanneer de afpersing via het elektronische betalingsverkeer verloopt, kunnen betalingsafschriften in enke-

2 Er is sprake van meerdere bewijsmiddelen per zaak. In tabel 5.1. zijn de bewijsmiddelen individueel gescoord, waarbij geen onderzoek is gedaan naar een combinatie van bewijsmiddelen.

le gevallen als bewijs worden gebruikt in de rechtszaak. Hierbij is wel aanvullend bewijs nodig om aan te kunnen tonen dat deze betalingen door het bedrijf niet zijn gedaan als betaling voor afgenomen diensten.

In ruim een derde van de 45 zaken is er een bekentenis van de verdachte van de afpersing en in een tiende van de 45 zaken kan een verdachte mede worden veroordeeld aan de hand van de verklaring van een medeverdachte. In vijf zaken heeft het Team Criminele Inlichtingen (TCI) de verdachte al gerund. Hierdoor is TCI-informatie beschikbaar en loopt er in deze zaken al een telefoontap. In deze gevallen wordt de afpersingszaak vaak gevoegd bij de andere feiten waarvoor de verdachten voor moeten komen.

5.3.3 Strafoplegging

Het type veroordeling dat een verdachte opgelegd krijgt, kent een brede verscheidenheid. Het varieert van 80 uur taakstraf tot 10,5 jaar gevangenisstraf. Wanneer het gaat om enkelvoudige afpersing bedraagt de celstraf gemiddeld twee jaar. Wanneer een verdachte echter ook is veroordeeld voor zaken die relatie houden met het criminele milieu is een gevangenisstraf van gemiddeld zes jaar opgelegd.

Uitgesplitst naar het type dreiging variëren de opgelegde straffen. Bij dreiging met fysiek geweld is in achttien van de negentien zaken een celstraf opgelegd. Wanneer een verdachte dreigde met het openbaar maken van informatie kreeg deze een werkstraf opgelegd met een maximale hoogte van 240 uur, soms in combinatie met een contactverbod en voorwaardelijke gevangenisstraf. In twee zaken was de informatie al openbaar gemaakt en is een boetebeding opgelegd; voor iedere dag dat de informatie langer online staat, krijgt een verdachte een boetebedrag opgelegd. Bij dreiging met beschadiging volgt een gevangenisstraf van gemiddeld anderhalf jaar. Bij een combinatie van gebruikte dreigingen hangt de straf af van of de dreiging is uitgevoerd en de duur van de afpersing. De hiervoor opgelegde straffen variëren van een werkstraf tot vier jaar gevangenisstraf.

Tenslotte is in acht van de 36 zaken (22%) een schadevergoeding of ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel opgelegd, terwijl in zestien zaken geld is afgestaan aan een verdachte.

Allereerst is de rechtbank van oordeel dat er geen reden is om te twijfelen aan de verklaringen van het slachtoffer, zeker gelet op het feit dat zijn verklaringen ook op meerdere punten worden bevestigd door getuigenverklaringen. Verder heeft de rechtbank kennis genomen van de camerabeelden van de winkel. De rechtbank stelt op basis van de camerabeelden vast dat de lichaamshouding van medeverdachten terwijl zij samen met het slachtoffer in de winkel aanwezig zijn, kracht bijzet aan de door het slachtoffer genoemde bedreigingen. Uiteindelijk ontstaat er sms-contact tussen de telefoon van het slachtoffer, gebruikt door de politie, en verdachte.

Medeverdachte heeft gezegd dat hij die avond €2.000 van het slachtoffer wil hebben en ze maken een afspraak bij een hotel in Houten. Verdachte en een medeverdachte gaan naar die afspraak, waar zij vervolgens worden aangehouden door de politie. Verdachte heeft zich met drie medeverdachten schuldig gemaakt aan poging tot afpersing. Daarbij zijn ernstige bedreigingen geuit naar het slachtoffer en zijn familie. Dit heeft zelfs geleid tot de plaatsing van het slachtoffer en zijn familie in een safe house. Dit heeft grote invloed (gehad) op de veiligheidsgevoelens van het slachtoffer en zijn familie.

5.3.4 Succesfactoren

Wanneer het gaat om het type branche of de relatie tussen het slachtoffer en de verdachte lijken er geen doorslaggevende factoren te zijn die maken dat een veroordeling van de verdachte wel of niet plaatsvindt. Zaken lijken echter moeilijker te bewijzen wanneer er meerdere verdachten betrokken zijn bij de afpersing.

Bij de modus operandi van afpersing is opvallend dat zwart-op-wit afpersing of afpersing via de telefoon vaker tot een veroordeling leidt dan *face-to-face* afpersing. Dit kan verklaard worden door de moeilijkheden rondom het bewijs van deze laatste vorm van afpersing. Getuigen of camerabeelden zijn in een deel van de *face-to-face* afpersing effectieve bewijsmiddelen. Met name wanneer gedreigd wordt met meerdere vormen van dreiging of met openbaarmaking van informatie leiden zaken vaker tot een veroordeling, dan wanneer wordt gedreigd met fysiek geweld. Of hierbij is ingegaan op de eis van de verdachte is vrijwel niet relevant. De zaken waarin deels is ingegaan op de eis van de verdachte lijken vaker te worden opgelost. Dit hangt vermoedelijk samen met inschakeling van de politie. Inschakeling van de politie gedurende de afpersingsperiode lijkt vaker te leiden tot een veroordeling dan wanneer de politie pas naderhand in kennis wordt gesteld. Dit kan verband houden met het feit dat de politie dan nog actief kan optreden tijdens het afpersingsproces door het slachtoffer te begeleiden en bewijslast te vergaren door middel van bijvoorbeeld de inzet van observatie of een telefoontap.

5.4 Beschouwing

Nadat de politie ter kennis komt dat een bedrijf het slachtoffer is van afpersing kunnen verschillende reacties volgen. Een eerste stap is die tussen melding en opsporing. Niet alle slachtoffers wensen direct aangifte van afpersing te doen. De politie kan in deze fase een belangrijke rol spelen in het adviseren van het slachtoffer om niet op de eis van de dader in te gaan en zelfstandig aan bewijsvergaring te doen. Daarnaast kan de politie in deze fase het slachtoffer proberen te overtuigen van het

doen van aangifte. De mate waarin de politie hierin investeert, lijkt onder andere afhankelijk van de betrokken politiefunctionarissen en de aard van de melding.

In de praktijk komt het opsporingsapparaat na enkel een melding vaak niet in actie. Terwijl het ambtshalve opsporen van afpersing niet vaak voorkomt, vormt het doen van aangifte ook geen garantie voor het opstarten van een opsporingsonderzoek. Een zaak kan te weinig indicaties voor de opsporing bevatten of er volgen geen nieuwe contacten tussen de dader en het slachtoffer, waardoor de urgentie van het instellen van een opsporingsonderzoek weg is. Als er geen opsporingsonderzoek wordt gedraaid, als slachtoffers afhaken of de afpersing stopt, betekent dat dat er dus niet altijd opsporing wordt verricht naar pogingen tot afpersing. Daarnaast kunnen zaken blijven liggen omdat afpersing geen speerpunt vormt voor de politie of door gebrek aan capaciteit of competentie om zaken op te pakken. Afwegingen om al dan niet een zaak op te pakken, kunnen over eenheden en individuele politiefunctionarissen verschillen.

Opsporing naar aanleiding van een melding of aangifte van afpersing blijkt op verschillende niveaus binnen de politie plaats te vinden, variërend van wijkteams of individuele rechercheurs tot TGO's, afhankelijk van de inschatting en keuzes die er aan de voorkant worden gemaakt. Tussen die niveaus kan sprake zijn van kwaliteitsverschillen. De professionaliteit in de opsporing van afpersing lijkt vooral op het niveau van de recherche ervaren te worden waar doorgaans aandacht wordt besteed aan het slachtoffer en de risico's die de afpersing met zich mee kan brengen.

Ongeacht op welk niveau een zaak wordt opgepakt, is het van belang dat het team zo snel mogelijk kennis en ervaring ten aanzien van afpersing bij de opsporing betreft. Binnen de Nationale Politie is voldoende expertise beschikbaar op adviserend en operationeel niveau en met betrekking tot operaties en digitale expertise. De kennis wordt echter nog onvoldoende betrokken vanwege onbekendheid van diensten binnen de politieorganisatie.

Slachtoffers verwachten serieus te worden genomen door de politie, maar het is voor een succesvolle opsporing ook van belang dat zij zich coöperatief opstellen. De strategie die in de opsporing gekozen wordt, is van vele factoren afhankelijk zoals het niveau waarop de zaak wordt gedraaid, de kennis en ervaring ten aanzien van afpersing, de urgentie van de zaak en de mogelijkheden die de zaak biedt om in te grijpen. De politie kan besluiten tot een passieve strategie, waarin een meer afwachtende houding wordt aangenomen, of voor een offensieve strategie waarin verschillende niveaus van actie ondernomen worden. Het realiseren van een fysieke afdracht van hetgeen wordt geëist, vormt de meest uitgebreide strategie waarbij de pakkans hoog ligt. In de aanpak is het belangrijk de veiligheid van het slachtoffer te laten prevaleren boven de opsporing van de daders. Omdat slachtoffers zich in een dreigende situatie begeven, hebben zij behoefte aan directe en open communicatie over het verloop en de afloop van de zaak. Ook nazorg wordt door slachtoffers

gewaardeerd. Het is sterk wisselend in hoeverre de politie aandacht besteedt aan terugkoppeling en nazorg.

Opsporing leidt in een belangrijk deel van de gevallen tot het in beeld brengen van de verdachten, maar dit mondt in slechts een beperkt aantal zaken uit in een aanhouding. De afpersing is dan vaak wel gestopt, maar bij gebrek aan bewijs kan er niet worden doorgepakt. De lastige zaken om tot een goed einde te brengen, lijken die waarin een dadergroep actief is en er sprake is van *face-to-face* contact. Jaarlijks worden gemiddeld minstens elf afpersingen van het bedrijfsleven voor de rechter gebracht. In het merendeel van deze zaken volgt een veroordeling van de verdachten variërend van taakstraffen tot jarenlange gevangenisstraffen. Een factor die bijdraagt aan een succesvol vervolgingsproces is dat de politie zo snel mogelijk wordt ingeschakeld. Op die manier is er de mogelijkheid om bewijs te vergaren tijdens de afpersingssituatie.

Culturele afpersing

Een Turks eethuis wordt bezocht door vier mannen. De eigenaar verklaart dat de mannen hem mededelen dat hij over tien dagen €10.000 moet betalen anders zal er worden geschoten. Daarbij maken zij een verwijzing naar de Koerdische organisatie PKK en waarschuwen de eigenaar dat hij het niet zal overleven als hij de politie erbij haalt. Volgens het slachtoffer zijn de mannen vermoedelijk Koerden. De mannen vertrekken en de eigenaar van het eethuis belt met een vriend over het voorval. Zijn vriend adviseert de horecaondernemer weer met hem te bellen als de mannen opnieuw in zijn zaak verschijnen. Enkele dagen daarna komen de mannen weer langs. De ondernemer is bang en verlaat met een smoes via de achterdeur zijn zaak. Hij belt zoals afgesproken weer met zijn vriend om hulp. De vriend alarmeert vervolgens de politie. De politie gaat na de melding direct ter plaatse en treft in het eethuis vijf mannen aan. Een van de mannen blijkt bij fouillering een geladen vuurwapen bij zich te dragen. De verdachten worden aangehouden en meegenomen naar het bureau. Het slachtoffer wordt door zijn vriend en de politie overtuigd van het belang van het doen van aangifte. De zaak wordt geseponeerd vanwege onvoldoende bewijs. Een van de verdachten wordt wel veroordeeld voor verboden wapenbezit.

6 De aanpak

Voor de aanpak en preventie van afpersing zijn de afgelopen jaren in Nederland verschillende plannen gemaakt. Een deel van deze plannen is geïnitieerd door de overheid, onder andere in de ontwikkelde programmatische aanpak, en een deel is geïnitieerd door andere (private) partijen. In dit hoofdstuk bespreken we allereerst de programmatische aanpak, hoe deze op papier is opgesteld en uiteindelijk in de praktijk wordt uitgevoerd (§6.1). Vervolgens besteden we aandacht aan het bestaan van alternatieve initiatieven met betrekking tot de aanpak van afpersing in binnen- en buitenland (§6.2). Tenslotte benoemen we welke kansen we op basis van de onderzoeksbevindingen zien voor (een vervolg van) de aanpak (§6.3). Het hoofdstuk besluiten we met een beschouwing over de aanpak van afpersing (§6.4).

6.1 Programmatische aanpak

In deze paragraaf bespreken we de programmatische aanpak van afpersing zoals deze onder auspiciën van het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (NPC) is opgesteld. Naar aanleiding van eerder onderzoek naar afpersing van het bedrijfsleven (Van Leiden e.a., 2007) besluit het NPC in 2008 dat er gezien de ernst van afpersing een aanpak op moet worden ontwikkeld. Het NPC geeft in datzelfde jaar opdracht tot de oprichting van de Stuurgroep Afpersing om vorm, inhoud en uitvoering aan een aanpak van afpersing van het bedrijfsleven te geven. In deze stuurgroep hebben zowel publieke als private partijen zitting onder voorzitterschap van de landelijk programmamanager publiekprivate samenwerking van de Nationale Politie. Naast vertegenwoordigers van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ), de Nationale Politie en het Openbaar Ministerie (OM) zijn Midden- en Kleinbedrijf (MKB) Nederland, VNO-NCW, Koninklijke Horeca Nederland (KHN) en NL Confidential in de stuurgroep vertegenwoordigd. De stuurgroep ontwikkelt gezamenlijk een voorstel voor een aanpak welke in 2009 door het NPC

wordt goedgekeurd. Dit plan krijgt in 2010 definitief vorm in de programmatische aanpak waarbinnen vijf projecten worden benoemd met daarbinnen diverse actiepunten. In het kort omvatten de projecten en actiepunten uit de programmatische aanpak de hiernavolgende elementen (Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010):

1. Vergroten kennis en weerbaarheid in het bedrijfsleven
 - Actieve voorlichting
 - Special in ledenbladen branche- en koepelorganisaties
 - Doelgroep gerichte communicatiecampagne
2. Verbeteren vertrouwensrelatie (potentiële) slachtoffers
 - Vertrouwenslijn Afpersing
3. Stimuleren (anonieme) meldingsbereidheid
 - Meld Misdaad Anoniem (M.) helpt
4. Professionalisering aanpak politie
 - Expertisepunt
 - Accountmanager *Intelligence*
 - Verbeteren aangifteproces
 - Inzet brede expertise bij tegenhouden van afpersing
 - Structuur Staf Grootschalig en Bijzonder Optreden (SGB0)
5. Proeftuin

In de subparagrafen die volgen, beschrijven we wat de afzonderlijke projecten en actiepunten inhouden en in hoeverre er in de praktijk uitvoering aan is gegeven. Vooraf is het van belang op te merken dat sommige projecten binnen de programmatische aanpak met elkaar samenhangen.

6.1.1 Vergroten kennis en weerbaarheid in het bedrijfsleven

Het eerste project in de programmatische aanpak is er primair op gericht dat slachtoffers van afpersing naar buiten durven te treden. Het achterliggende idee is dat het bieden van voorlichting over risico's van afpersing, verschijningsvormen en de diverse handelingsmogelijkheden die slachtoffers hebben, de drempel om naar buiten te treden kan verlagen. De projectleiding van dit project valt onder de verantwoordelijkheid van MKB-Nederland, VNO-NCW en KHN. Daarnaast wordt in het plan benoemd dat ook de Expertisecentra Aanpak Georganiseerde Criminaliteit en de Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing (RPC) een rol kunnen spelen bij de voorlichting. De genoemde organisaties hebben allen via diverse kanalen een

natuurlijke band met ondernemers en kunnen contact maken met specifieke doelgroepen (Politie Nederland, 2008; Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010; NPC, 2011).

Actieve voorlichting

Het eerste actiepunt binnen dit project is het verzorgen van actieve voorlichting aan het bedrijfsleven over het fenomeen afpersing met daarbij aandacht voor de risico's en verschijningsvormen. Het doel is de kwetsbaarheid van bedrijven duidelijk te maken en daarnaast mogelijkheden aan te geven om hen weerbaarder te maken en inzichtelijk te maken welke mogelijkheden zij hebben als ze daadwerkelijk te maken krijgen met afpersing. Om dit te bereiken, dient er volgens de programmatische aanpak door een samenwerking tussen de betrokken private partijen een *factsheet* te worden ontwikkeld op basis van de kennis over het fenomeen uit eerder onderzoek. De bedoeling is deze *factsheet* via verschillende kanalen te verspreiden onder ondernemers. Behalve dat er in de handelingsmogelijkheden voor de slachtoffers naar de politie verwezen wordt, moet volgens de programmatische aanpak de Vertrouwenslijn Afpersing nadrukkelijker onder de aandacht van ondernemers worden gebracht (Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010). De Vertrouwenslijn Afpersing is een anonieme advies- en meldlijn die in het kader van de programmatische aanpak in het leven is geroepen voor ondernemers die slachtoffer zijn van afpersing. De Vertrouwenslijn Afpersing vormt een apart project in de aanpak en wordt uitgebreider beschreven in de volgende subparagraaf (§6.1.2).

De onderzoeksbevindingen leren dat het verschaffen van voorlichting over afpersing aan het bedrijfsleven te wensen overlaat. Er is er geen uitvoering gegeven aan de ontwikkeling van een *factsheet*. Het niet-beschikken over een overzichtelijk document over afpersing lijkt er in de praktijk toe te leiden dat de voorlichting aan ondernemers door private partijen vervolgens *ad hoc* en niet gestructureerd verloopt. Alle respondenten die betrokken zijn bij de aanpak erkennen het uitblijven van structurele communicatie richting ondernemers. De brancheorganisaties geven aan dat wat zij aan communicatie doen een druppel is op de gloeiende plaat. Het gebrek aan budget voor gerichte communicatie wordt genoemd als een reden voor het tekortschieten van acties op het gebied van voorlichting aan ondernemers. Het nut van communicatie over afpersing wordt evenwel door alle respondenten wel degelijk ingezien. Zoals een van hen verwoordt: “*Bewustzijn creëren onder ondernemers, hen er alert op maken dat je erin zit voor je het weet, is belangrijk*”.

De bevindingen uit de digitale survey ondersteunen de bevinding dat er niet effectief richting de doelgroep is gecommuniceerd. Het merendeel (69%) van de bijna 400 bevraagde ondernemers geeft aan niet geïnformeerd te zijn over de risico's en verschijningsvormen van afpersing. Degenen die aangeven wel geïnformeerd te zijn (31%), zijn dit naar eigen zeggen met name door branche- of koepelorganisaties.

Daarnaast noemt een aantal als bron collega-ondernemers en de politie. Bij andere kanalen worden onder andere het RPC en de media genoemd. Zie tabel 6.1 voor een overzicht.

Tabel 6.1 – *Wijzen waarop ondernemers zijn geïnformeerd (absoluut en procentueel)*¹

Bron	aantal ondernemers	%
Branche- of koepelorganisaties	89	23
Andere ondernemers	26	7
Politie	17	4
Andere kanalen	23	6
Niet geïnformeerd	272	69

De communicatie die richting ondernemers is gevoerd, heeft voornamelijk betrekking op het informeren van het bedrijfsleven over de Vertrouwenslijn Afpersing. Sinds de start van de Vertrouwenslijn Afpersing hebben KHN, MKB-Nederland en VNO-NCW hier diverse malen aandacht aan besteed. Dit hebben zij onder andere gedaan door er over te schrijven in hun ledenmagazines, nieuwsbrieven en informatie op de website beschikbaar te maken. Daarnaast heeft MKB-Nederland een logo en visitekaartjes voor de Vertrouwenslijn Afpersing ontwikkeld. Deze visitekaartjes zijn tijdens ledenbijeenkomsten door de verschillende brancheorganisaties verspreid (Werkgroep Afpersing, 2012). Een kanttekening die geplaatst dient te worden bij de communicatie is dat er met name aandacht aan de Vertrouwenslijn Afpersing is besteed naar aanleiding van de oprichting van de meldlijn. In 2013 en begin 2014 is met een online *search* op de websites van koepel- en brancheorganisaties aanzienlijk minder communicatie te vinden over de Vertrouwenslijn Afpersing of over het fenomeen afpersing in het algemeen. Op de websites staat nog wel een kort informatiestukje over de Vertrouwenslijn Afpersing vermeld.

Terwijl we kunnen concluderen dat aan het omschreven actiepunt van voorlichting aan ondernemers onvoldoende wordt voldaan, wordt er in de praktijk uitvoering gegeven aan noemenswaardige, alternatieve communicatievormen waarin afpersing aandacht krijgt. Zo heeft KHN in 2012 een webapplicatie (*app*) Veilige Horeca gelanceerd. In deze *app* staan tips en vragen om het bewustzijn van ondernemers over veiligheid te vergroten. Afpersing en de Vertrouwenslijn Afpersing zijn als apart onderwerp in deze *app* opgenomen.² De *app* is begin 2014 3.000

1 Bij deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk.

2 De andere onderwerpen binnen de *app* zijn overvallen, inbraak, interne fraude, agressie en mensenhandel.

keer gedownload sinds de lancering in oktober 2012. Daarnaast heeft KHN een Veiligheidskaart Afpersing³ ontwikkeld en is er tijdens een van de vierjaarlijkse kennisdagen voor de regioadviseurs eind 2013 specifieke aandacht besteed aan afpersing.

Een ander initiatief dat vermeldenswaardig is, is de ontwikkeling van de Veilig Ondernemen Scan door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV). Deze scan is ontwikkeld in opdracht van de Taskforce Criminaliteit tegen Bedrijven in het kader van het actieplan criminaliteit tegen het bedrijfsleven en in samenwerking met de Nationale Politie, MKB-Nederland, VNO-NCW, Transport en Logistiek Nederland (TLN), KHN, Detailhandel Nederland en het Verbond van Verzekeraars. De doelgroep van dit instrument betreft ondernemers in het MKB, de zakelijke dienstverlening, horeca, bouw, zorg en transport en logistiek. Het instrument richt zich vooral op ondernemers die te maken hebben gehad met een incident, startende ondernemers en ondernemers die willen controleren of ze voldoende veiligheidsmaatregelen hebben getroffen. In deze scan kan een ondernemer door een aantal vragen te beantwoorden een inschatting krijgen van de kwetsbaarheid van zijn onderneming voor bepaalde vormen van criminaliteit. Vervolgens krijgt de ondernemer per type criminaliteit een advies hoe de risico's zoveel mogelijk beperkt kunnen worden. De criminaliteitsvormen die in de scan worden benoemd zijn inbraak, diefstal, overval, overlast en vernieling, geweld, ICT-criminaliteit en afpersing. Op het gebied van afpersing krijgt een ondernemer in de scan de vraag of hij er weleens mee geconfronteerd is. Adviezen die onder andere worden gegeven ten aanzien van afpersing zijn het bellen met de Vertrouwenslijn Afpersing en het opstellen van een procedure voor afpersing. In deze procedure kan een ondernemer benoemen wat een werknemer moet doen wanneer er sprake is van afpersing en aan wie (politie, particuliere alarmcentrale, bedrijfsleider) op welke manier de afpersing kan worden gemeld. In relatie tot cyberafpersing is advisering op het gebied van ICT-criminaliteit van toepassing. Ondernemers krijgen bijvoorbeeld het advies regelmatig een back-up te maken en een goede beveiliging van computers, het netwerk en verbindingen te verzorgen.

3 Op de veiligheidskaart staan vier stappen benoemd die ondernemers kunnen nemen wanneer zij worden afgeperst. 1) Doe altijd aangifte. 2) Bel de Vertrouwenslijn Afpersing. 3) Als u echt anoniem wilt blijven, gebruik dan een prepaid telefoon. 4) Geef in ieder geval altijd de gegevens van de afperser en geografische omgeving door.

Special in ledenbladen van aangesloten branche- en koepelorganisaties

De tweede actie binnen het project met betrekking tot het vergroten van de kennis en weerbaarheid van ondernemers omvat dat in ledenbladen van aangesloten branche- en koepelorganisaties in een *special* aandacht wordt besteed aan afpersing (Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010; Werkgroep Afpersing, 2012). Zowel KHN als MKB-Nederland en VNO-NCW hebben in 2011 in een *special* aandacht besteed aan het fenomeen afpersing en de Vertrouwenslijn Afpersing. Zoals bij het vorige actiepunt al is benoemd, genereert een dergelijke publiciteitsboost enkel tijdelijke aandacht voor het fenomeen.

Doelgroep gerichte communicatiecampagne

Het derde en laatste vastgestelde actiepunt met het oog op het vergroten van de kennis en weerbaarheid van het bedrijfsleven is een doelgroepgerichte communicatiecampagne. Dit actiepunt is ontwikkeld omdat uit het eerdere onderzoek (Van Leiden e.a., 2007) naar voren komt dat bepaalde doelgroepen extra kwetsbaar zijn voor afpersing. Dit actiepunt heeft tot doel speciale aandacht te besteden aan kwetsbare groepen ondernemers. In het plan staat omschreven dat hieraan uitvoering kan worden gegeven door directe communicatie via media naar ondernemers van Turkse of Chinese afkomst. De achterliggende gedachte is dat door het gebruik van andere media ook ondernemers die niet zijn aangesloten bij de koepel- en brancheorganisaties geïnformeerd worden over afpersing (Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010). In de praktijk is door de verantwoordelijke private partijen geen uitvoering gegeven aan een aparte campagne gericht op etnische ondernemers. Wel zijn er door andere betrokken partijen *factsheets* en communicatievormen voor de doelgroep ontwikkeld in het kader van twee andere projecten binnen de programmatische aanpak. Deze betreffen het stimuleren van de meldingsbereidheid (§6.1.3) en de ontwikkeling van de proeftuin (§6.1.5).

6.1.2 Verbeteren vertrouwensrelatie (potentiële) slachtoffers

Om de drempel voor het doen van melding of aangifte van afpersing te verlagen, richt het tweede project van de programmatische aanpak zich op het verbeteren van de vertrouwensrelatie met potentiële slachtoffers. Dit wordt beoogd door middel van het instellen van een Vertrouwenslijn Afpersing. De oprichting van de Vertrouwenslijn Afpersing is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van MKB-Nederland, VNO-NCW, KHN en het Ministerie van VenJ. De Vertrouwenslijn Afpersing is een anonieme meld- en advieslijn voor bedrijven die (ondernemers kennen die) te maken hebben met afpersing. De Vertrouwenslijn Afpersing is onafhankelijk van de politie, maar moet binnen de politie wel de juiste contacten kunnen vinden. Daarnaast kunnen slachtoffers door de vertrouwenspersonen achter de lijn naar andere handelingsopties, zoals de advocatuur of het notariaat worden toe-

geleid. De vertrouwenspersonen dienen volgens het plan voldoende kennis te hebben van de Turkse en Chinese cultuur om ondernemers met deze achtergrond te kunnen bijstaan. In Limburg bestond al langere tijd een vertrouwenspersoon voor het bedrijfsleven. Dit portaal was goed bekend bij ondernemers en vormde een voorbeeld voor de landelijke Vertrouwenslijn Afpersing.

In juni 2010 is tijdens een overleg van het NPC benoemd dat het moeilijk is om financiering vanuit private partijen voor dit project op gang te brengen. In eerste instantie bestaat het idee om de Vertrouwenslijn Afpersing bij NL Confidential onder te brengen. Dit blijkt echter een te kostbare optie. Daarop besluit het Ministerie van VenJ twee vertrouwenspersonen ter beschikking te stellen als bemanning van de vertrouwenslijn en de bezoldiging van de vertrouwenspersonen voor haar rekening te nemen. Daarmee is de Vertrouwenslijn Afpersing op 1 juli 2011 een feit (Politie Nederland, 2008; Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010; NPC, 2011; Werkgroep Afpersing, 2012; Ministerie van VenJ, 2013a; 2013b). De Vertrouwenslijn Afpersing wordt in eerste instantie bij wijze van proef voor een half jaar ingesteld. Als na een half jaar blijkt dat de lijn naar tevredenheid verloopt, wordt op 1 januari 2012 besloten de proef te verlengen tot 2015 (NPC, 2010; Werkgroep Afpersing, 2012).

Communicatie

Een voorwaarde die door het Ministerie van VenJ wordt gesteld voor de verlenging van de Vertrouwenslijn Afpersing, is dat private partijen een communicatieplan opstellen. In dit communicatieplan moet worden weergegeven hoe de partijen meer bekendheid gaan geven aan de Vertrouwenslijn Afpersing (Ministerie van VenJ, 2012b).

Ten aanzien van de ontwikkeling van het communicatieplan wordt gesteld dat een aantal punten de communicatie met betrekking tot de vertrouwenslijn bemoeilijken. Zo is het telefoonnummer dat aan de lijn is toegewezen een lastig te onthouden nummer, is de doelgroep niet goed bekend en daarom moeilijk te bereiken, is er geen budget voor een mediacampagne en is de definitie van afpersing niet geheel duidelijk bij bellers. Daarnaast is er geen aparte website voor de Vertrouwenslijn Afpersing en is er geen logo ontwikkeld. Aan deze laatste twee punten is overigens uiteindelijk uitvoering gegeven door MKB-Nederland en VNO-NCW.

Het communicatieplan voor de Vertrouwenslijn Afpersing wordt in februari 2012 opgesteld. Dit is bijna een jaar na oprichting van de Vertrouwenslijn Afpersing. In het communicatieplan worden communicatie via eigen media (website, ledenbladen, nieuwsbrieven), landelijke media en ondernemersbladen benoemd als belangrijke middelen om publiciteit te genereren. Daarnaast moet het Ministerie van VenJ ervoor zorgen dat de politie en RPC's op de hoogte zijn van de Vertrouwenslijn Afpersing en slachtoffers hiernaar verwijzen (Ministerie van VenJ,

2011b; Ministerie van VenJ, 2012b). In hoeverre dit laatste punt daadwerkelijk is uitgevoerd, is niet bekend. Hoe de communicatie vanuit de brancheorganisaties is verlopen, hebben we al benoemd bij de beschrijving van het eerste project (§6.1.1). Uit interviews blijkt aanvullend dat het te kostbaar is om een website over afpersing en de Vertrouwenslijn Afpersing op een zelfstandige website te hosten, daarom blijft de informatie beschikbaar binnen de website van MKB-Nederland. Hoewel het vertrouwenwekkender zou kunnen zijn om een aparte site te hebben, is afpersing zo wel benoemd en vindbaar op het internet, menen de respondenten.

In 2012 en 2013 zoeken de vertrouwenspersonen zelf publiciteit voor de Vertrouwenslijn Afpersing door in gesprek te gaan met overheidsinstanties, de pers en bijeenkomsten bij te wonen bij de politie om voorlichting te geven over de meldlijn. Daarnaast sluiten zij sinds eind 2013 aan bij de zogeheten *roadshows* die het CCV in opdracht van het Ministerie van VenJ voor het bedrijfsleven organiseert op het gebied van veilig ondernemen. Deze vormen van communicatie zijn effectief maar niet structureel en duurzaam. Zoals de vertrouwenspersonen zelf ook zeggen blijft *frapper toujours* een belangrijk gegeven om bekendheid van de meldlijn te vergroten (Werkgroep Afpersing, 2012; Ministerie van VenJ, 2012a; Ministerie van VenJ, 2012b; Ministerie van VenJ, 2013b).

Werkwijze

Het protocol van de vertrouwenslijn verloopt als volgt. Allereerst luistert de vertrouwenspersoon aandachtig naar het verhaal van het slachtoffer. Tijdens het gesprek probeert de vertrouwenspersoon te bepalen of er sprake is van strafrechtelijke afpersing of afdreiging. Vervolgens maakt de vertrouwenspersoon, wanneer het slachtoffer dit wil, een afspraak voor een persoonlijk gesprek in een vertrouwde omgeving. De vertrouwenspersoon geeft hierbij aan hoe de veiligheid van het slachtoffer gewaarborgd kan worden en dat er geen stappen genomen zullen worden die hij/zij niet wil. Vervolgens probeert de vertrouwenspersoon het slachtoffer advies te geven over handelingsmogelijkheden om de afpersing te stoppen. Wanneer het slachtoffer aangifte wil doen, begeleidt de vertrouwenspersoon het slachtoffer, indien gewenst, in het aangifteproces. Andere vormen van begeleiding zijn naar een accountant of advocaat. Uit een gesprek met de vertrouwenspersonen blijkt dat ze vaak contact met de wijkagent zoeken om te sparren over wat het beste is om te doen. Een van de adviezen bij een eenmalige afpersing is om de afperser te negeren of aan te geven hier niet van gediend te zijn; ‘ruggengraat tonen’. In de meeste gevallen horen de ondernemers dan niets meer van de afpersers, is de ervaring. De vertrouwenspersonen benadrukken te allen tijden dat betalen geen optie is omdat dat de kwetsbaarheid verhoogt. De vertrouwenspersonen registreren van iedere zaak de datum, plaats, aard van de melding (afpersing of andere criminaliteitsvorm), eventuele schade en de branche waartoe het slachtofferbedrijf behoort. Daarnaast registreren

zij de handelswijzen die zij in de zaak volgen en de tijd die de zaak in beslag neemt (Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010; Ministerie van VenJ, 2011b).

Meldingen Vertrouwenslijn Afpersing

Uit het jaarverslag van de Vertrouwenslijn Afpersing blijkt dat de telefonische meldlijn in het eerste half jaar van zijn bestaan (juli tot en met december 2011) 35 keer gebeld is. Hierbij gaat het in tien gevallen daadwerkelijk om afpersing van het bedrijfsleven. De slachtoffers komen met name uit de horeca en het vastgoed. Bij de meeste bellers blijkt niet duidelijk wat afpersing precies inhoudt; de Vertrouwenslijn Afpersing wordt bijvoorbeeld ook gebeld wanneer er sprake is van bedreiging door een klant. In 2012 is de Vertrouwenslijn Afpersing 92 keer gebeld. Twintig meldingen hebben daadwerkelijk betrekking op afpersing van het bedrijfsleven. In deze gevallen heeft het slachtoffer - al dan niet onder begeleiding van de vertrouwenspersonen - vrijwel altijd aangifte gedaan bij de politie. In 2013 neemt het aantal telefonische meldingen duidelijk toe. In dat jaar wordt de Vertrouwenslijn Afpersing 123 keer gebeld. Minder dan een vijfde van deze meldingen (23; 19%) heeft betrekking op afpersing van het bedrijfsleven. De ondernemers die de Vertrouwenslijn Afpersing bellen zijn allen afkomstig uit het MKB (Ministerie van VenJ, 2012a; Ministerie van VenJ, 2012b; Werkgroep Afpersing, 2012; Ministerie van VenJ, 2013b;). Wat in de jaarcijfers opvalt, is dat het aantal telefonische meldingen weliswaar toeneemt, maar dat het percentage afpersingszaken ten opzichte van het totaal aantal meldingen afneemt. Hetzelfde geldt voor het aantal ondernemers ten opzichte van het aantal particulieren dat belt. Zie tabel 6.2.

Tabel 6.2 - Telefonische meldingen Vertrouwenslijn Afpersing naar jaar (absoluut en procentueel)

Periode	aantal gesprekken	afpersing van ondernemers
Juni t/m december 2011	35	10 (29%)
2012	92	20 (22%)
2013	123	23 (19%)

De vertrouwenspersonen ervaren een direct verband tussen het aantal meldingen dat zij ontvangen en de hoeveelheid media-aandacht die de Vertrouwenslijn Afpersing krijgt. Veel slachtoffers die de Vertrouwenslijn Afpersing bellen blijken deze via een zoektocht op *google* gevonden te hebben. Daarnaast blijken uit de gesprekken dat ondernemers die bellen vaak al zo ver in de problemen zitten, dat ze er zelf niet meer uitkomen en daardoor naar de Vertrouwenslijn Afpersing bellen. Verder bellen soms ook bekenden uit de omgeving van het slachtoffer. Zij vragen om advies omdat het slachtoffer zelf niet durft te praten. Deze mensen verwijzen

de vertrouwenspersonen door naar Meld Misdaad Anoniem (Ministerie van VenJ, 2012a; Ministerie van VenJ, 2012b; Werkgroep Afpersing, 2012; Ministerie van VenJ, 2013b;).

Het aantal meldingen vormt niet de enige indicatie voor het belang van het bestaan van de anonieme meldlijn. Het gaat eveneens om de ernst van afpersingszaken die worden gemeld. Bij een afpersingszaak kan de impact heel groot zijn, het kan om grote bedragen gaan of de afpersing kan lang voortduren. De ernst en impact voor het slachtoffer rechtvaardigen volgens respondenten de inzet op dit onderwerp. Daarnaast delen respondenten de mening dat het een kwestie is van lange adem om bekendheid en vertrouwen te genereren. Daar getuigt het feit van dat slachtoffers soms met een valse naam bellen of een aantal keer voordat ze genoeg vertrouwen hebben om (een deel van) hun verhaal te doen.

Bekendheid Vertrouwenslijn Afpersing

Bij het Ministerie van VenJ bestaat de wens om meer verantwoordelijkheid bij private partijen voor de vertrouwenslijn te creëren, met name op het gebied van de communicatie. Een communicatiekalender, waarbij acties per communicatiekanaal zijn opgesteld zou hierbij kunnen helpen. Hierbij hoeft het niet telkens om communicatie via artikelen te gaan, maar kan het ook in de vorm van een *stopper* in een tijdschrift of met een *tweet*. Dat de communicatie over de Vertrouwenslijn Afpersing achterblijft of niet effectief genoeg is, blijkt ook uit de survey onder ondernemers. Slechts een klein aantal van de bijna 400 ondernemers die de survey hebben ingevuld, geeft aan op de hoogte te zijn van het bestaan van de Vertrouwenslijn Afpersing. Daartegenover staat dat een aanzienlijk deel van de ondernemers aan geeft het belangrijk te vinden dat er een Vertrouwenslijn Afpersing bestaat voor ondernemers.

Tabel 6.3 – Bekendheid en het belang van de Vertrouwenslijn Afpersing volgens ondernemers (absoluut en procentueel)

	<i>bekend met Vertrouwenslijn Afpersing</i>		<i>belang van Vertrouwenslijn Afpersing</i>	
	aantal ondernemers	%	aantal ondernemers	%
Ja	19	4,8	357	90,6
Nee	375	95,2	37	9,4
Totaal	394	100,0	394	100,0

Niet meer dan een respondent zegt ooit met de Vertrouwenslijn Afpersing gebeld te hebben. Uitgesplitst naar branches blijkt dat de bekendheid met de Vertrouwenslijn Afpersing binnen alle bevraagde branches laag is. Verder blijkt dat de ondernemers

die zijn afgeperst de Vertrouwenslijn Afpersing niet beter kennen dan ondernemers die niet zijn afgeperst. Wel achten de slachtoffers van afpersing het belang van een Vertrouwenslijn Afpersing nog iets groter dan ondernemers die aangeven geen slachtoffer te zijn van afpersing (93%). De Vertrouwenslijn Afpersing is er vooral voor ondernemers die niet makkelijk met hun verhaal naar de politie stappen. Uit eerder onderzoek komt naar voren dat met name de horeca en etnische ondernemers vanwege de lage meldingsbereidheid een belangrijke beoogde doelgroep voor de Vertrouwenslijn Afpersing zijn. De vertrouwenspersonen worden echter niet of nauwelijks gebeld door etnische ondernemers en ook het aantal telefonische meldingen van horecaondernemers is laag. De geïdentificeerde, kwetsbare slachtoffers lijken de vertrouwenslijn dus niet te willen of weten te bereiken. De onbekendheid van de Vertrouwenslijn Afpersing blijkt overigens ook uit onze contacten met publieke en private organisaties in het kader van onderhavig onderzoek.

Netwerk

In de programmatische aanpak wordt gesteld dat het belangrijk is dat de vertrouwenspersonen over een netwerk binnen de politie beschikken om slachtoffers goed richting de politie te kunnen begeleiden. De vertrouwenspersonen onderkennen het belang van het beschikken over een goed netwerk. Dit netwerk bestaat bij voorkeur uit een overzicht per regionale eenheid van rechercheurs en personen op managementniveau binnen de recherche. Het pluspunt hiervan is dat de vertrouwenspersonen het intakeproces kunnen omzeilen en slachtoffers direct kunnen toeleiden naar de juiste persoon. In de praktijk zijn de vertrouwenspersonen echter onvoldoende gefaciliteerd in het verkrijgen van netwerkcontacten. De vertrouwenspersonen achter de lijn zijn twee voormalig politiefunctionarissen en zij weten met name vanwege hun eigen politieverleden de weg in bepaalde eenheden wel snel te vinden, maar in andere eenheden is het voor hen soms een zoektocht om de juiste politiefunctionaris te spreken. De behoefte aan een netwerk is door de vertrouwenspersonen meerdere malen aangekaart. Wat hierbij een complicerende factor is, is dat de vertrouwenspersonen niet alleen binnen de politie moeite hebben met het vinden van de juiste contactpersonen, maar ook bij het Ministerie van VenJ het laatste jaar een direct aanspreekpunt missen. Dit geldt niet alleen voor afpersing, maar ook voor andere vormen van criminaliteit waar ondernemers mee te maken krijgen. Verder hebben de vertrouwenspersonen behoefte aan meer regie vanuit het Ministerie van VenJ en aan terugkoppeling van de politie over de afhandeling van zaken die door hen worden aangedragen.

6.1.3 Stimuleren (anonieme) meldingsbereidheid

De meldingsbereidheid van afpersing van het bedrijfsleven is laag, met name onder kwetsbare slachtoffers zoals horecaondernemers en etnische ondernemers.

M. is een kanaal waar anoniem melding van afpersing gedaan kan worden. Een analyse van de cijfers over de jaren 2010 tot en met 2013 leert dat er jaarlijks gemiddeld acht anonieme meldingen inzake chantage en afpersing binnenkomen. Kijken we naar de vier jaren die daarvoor liggen, komen we op een gemiddelde van dertien meldingen per jaar. Omdat M. geen gegevens over de melder registreert, is het onbekend in hoeverre het hier gaat om meldingen van ondernemers. Evenwel laat de ontwikkeling in registraties zien dat het aantal meldingen sinds de inzet van de programmatische aanpak niet is toegenomen.

NL Confidential heeft in overleg met politie, justitie en het bedrijfsleven in het kader van de programmatische aanpak een methodiek ontwikkeld die de kennis en (anonieme) meldingsbereidheid van (horeca)ondernemers moet bevorderen. Dit vormt het derde project in de programmatische aanpak. In dit project ligt de focus in eerste instantie op Turkse en Chinese ondernemers. Dit project heeft tot doel dat ondernemers weten waar ze zich kunnen melden, bij de politie, bij M. of de Vertrouwenslijn Afpersing. Een medium om dit doel te bereiken is het organiseren van bijeenkomsten waarin sleutelfiguren binnen de ondernemersvereniging en etnische gemeenschap worden gestimuleerd om de informatie verder te verspreiden naar hun achterban. Aan deze methodiek werd beoogd vorm te geven door de uitvoering van kleinschalige, lokale pilots in vier gemeenten (Politie Nederland, 2008; NL Confidential, 2008; Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010; NPC, 2011; Bastiaans, 2012; Bureau Beke, 2012b). De methodiek is uiteindelijk toegepast in drie van de vier beoogde pilotgebieden omdat in de overige gemeente geen draagvlak voor de aanpak bestond.

De strategie van NL Confidential is gericht op twee onderdelen. Het eerste is vertrouwen winnen door een op een communicatie met potentiële melders en slachtoffers. Het tweede is procescoördinatie bij lokale partijen door NL Confidential. Beide onderdelen zijn er op gericht gebiedsgerichte bronnen beter te gebruiken om zo de meldingsbereidheid te vergroten. Diverse criminaliteitsproblemen worden tijdens een bijeenkomst besproken, van kleine overtredingen tot grote misdrijven. Vertrouwen winnen, onder andere door het delen van lokale successen zoals veroordeling van een lokale crimineel wordt hierbij essentieel geacht. Op het gebied van procescoördinatie ligt de focus op het verbinden van de melder en wijkagent, de wijkagent en de infodesk en de wijkagent, melder en contactpersonen van de gemeente of andere instanties (Bastiaans, 2012).

Door NL Confidential zijn een vijftal middelen ontwikkeld om deze doelen te bereiken. Er zijn informatiesheets over de werkwijze van M., over afpersing van Chinese ondernemers en over afpersing van Turkse ondernemers ontwikkeld. Verder is een redactioneel artikel over afpersing en meldingen bij M. in de Asian News Nederland gepubliceerd. Daarnaast heeft NL Confidential een radio-interview over afpersing gegeven op de Chinees-Nederlandse omroep.

Tot slot is er een expertmeeting belegd met vijf experts van de Turks en Chinese gemeenschap in Nederland. Deze bijeenkomsten hebben tot doel input en advies te genereren over de werkwijze en aanpak gericht op diverse etnische gemeenschappen (Bastiaans, 2012).

Uit de resultaten van de pilots en interviews blijkt dat wijkagenten redelijk in staat zijn om een vertrouwensband met Turkse ondernemers op te bouwen. Een knelpunt is echter dat deze ondernemers zaken alleen vertrouwelijk willen bespreken met de wijkagent, zonder het noteren van gegevens of registreren van hun verhaal. Dit is voor een wijkagent echter niet mogelijk, aangezien deze strafbare feiten moet registreren (Bastiaans, 2012; Bureau Beke, 2012b).

Uit interviews met ondernemers en belangenorganisaties binnen de Chinese gemeenschap blijkt dat een advertentie in de krant weinig effectief is, *"De enige die daar wat aan heeft is de Aisan News zelf, voor hen zijn het leuke inkomsten"*. Zij geven aan dat dit niet de manier is om met Chinese ondernemers in contact te treden, omdat zij enkel een op een relaties aangaan. Daarnaast weten zij niet wat M. is en kan een advertentie hen er niet van overtuigen dat deze organisatie niet bij de overheid hoort of gegevens niet doorspeelt naar de politie. Volgens een organisatie voor Turkse ondernemers gaat deze bevinding ook op voor Turkse ondernemers. Communicatie via internet, e-mail of telefoon wordt als onbetrouwbaar gezien. Enkel *face-to-face* contact kan ervoor zorgen dat Turkse ondernemers luisteren en het gesprek aangaan. *"Wanneer je het in een nieuwsbrief zet, dan heb je alleen voor de Bühne gepraat; kijk mij eens goed zijn. Er gebeurt in de ogen van de ondernemers echter niets. Aan de achterkant moet je grove inzet hebben als je afpersing daadwerkelijk wilt bestrijden"*.

6.1.4 Professionalisering aanpak politie

Omdat uit eerder onderzoek blijkt dat de professionaliteit van de politie in relatie tot afpersingszaken verbetering behoeft (Van Leiden e.a., 2007), heeft het vierde project van de programmatische aanpak betrekking op de professionalisering van de aanpak door de politie. Binnen dit project wordt een vijftal actiepunten geformuleerd. De projectleiding van dit project ligt bij de politie.

Expertisepunt

Het eerste actiepunt betreft het instellen van een formeel expertisepunt ontvoering, gijzeling en afpersing binnen de politieorganisatie. Het expertisepunt dient de politie-eenheden en het OM kwalitatief bij te staan. Hierbij gaat het niet om het geven van operationele ondersteuning, maar om advisering. Daarnaast kan het expertisepunt een uniforme aanpak van afpersingszaken ontwikkelen (Politie Nederland, 2008; Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010; NPC, 2011).

Binnen de Landelijke Eenheid bestond ook voor de start van de programmatische aanpak al een plaats waar politiefunctionarissen terecht konden om advisering bij afpersingszaken te verkrijgen; namelijk bij de (toenmalige) Dienst Specialistische Recherche Toepassingen (DSRT). Binnen de programmatische aanpak is de positie van het bestaande expertisepunt in 2010 verder geborgd en benoemd. Het expertisepunt valt binnen de Nationale Politie onder de afdeling operaties. Deze afdeling houdt zich bezig met onderzoek, ontwikkeling en innovatie op het gebied van onder andere onderhandelingsstrategieën, gijzelingen, ontvoeringen, afpersingen en interventietechnologieën (Ministerie van VenJ, 2012c). Er is door de politie ook aandacht besteed aan het expertisepunt op intranet en in het politievakblad Blauw. Het expertisepunt heeft geen zicht op aard en omvang van afpersingszaken die landelijk spelen omdat deze zaken niet stelselmatig door de eenheden gemeld worden. Het voordeel van het feit dat het expertisepunt onder de afdeling operaties valt, is dat de inzet van arrestatieteams ook door deze dienst wordt gecoördineerd. Bij het expertisepunt worden daardoor ook afpersingszaken waarin arrestatieteams worden ingezet bekend en bestaat er enig zicht op afpersingszaken.

Een kwetsbaarheid ten aanzien van de borging van het expertisepunt is dat het slechts uit één persoon bestaat. Het expertisepunt zou wel willen uitbreiden met extra mankracht en daar is ook al veel over gesproken, maar tot nu toe is dat niet gebeurd. Daarnaast blijkt uit diverse onderzoeksbronnen dat het expertisepunt niet bij alle politiefunctionarissen bekend is. Een inschatting van een van de respondenten is dat in negen van de tien afpersingszaken de expert van de Landelijke Eenheid niet wordt ingeschakeld. Een van de mogelijke redenen die hiervoor wordt gegeven, is dat het expertisepunt op het gebied van afpersing wellicht wordt ondergesneeuwd door de andere twee onderwerpen waar het expertisepunt zich mee bezighoudt; ontvoering en gijzeling. Zowel de expert van het expertisepunt als andere respondenten binnen de politieorganisatie zijn van mening dat er onvoldoende over het bestaan van het expertisepunt wordt gecommuniceerd. Een inventarisatie leert dat het expertisepunt in 2012 en 2013 samen in totaal bij vijftien afpersingszaken is betrokken, wat neerkomt op zeven à acht zaken op jaarbasis. De ervaring leert dat als het expertisepunt een positieve bijdrage aan de opsporing heeft geleverd er nieuwe adviesverzoeken volgen.

Accountmanager intelligence

Het tweede actiepunt met betrekking tot de professionalisering van de aanpak van afpersing binnen de politie betreft het instellen van een accountmanager *intelligence*. Deze dient volgens het plan onder andere ingesteld te worden in verband met de groeiende focus op informatiegestuurd politiewerk. De inzet van de accountmanager moet de informatiepositie van de politie in bepaalde gebieden en (etnische) groepen versterken. Gesteld wordt dat *intelligence* van belang is om proactief op

te kunnen treden tegen afpersing van kwetsbare groepen. De bedoeling is dat de accountmanager hierbij actief samenwerkt met de Team Criminele Inlichtingen (TCI) (Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010). Voor het instellen van een accountmanager *intelligence* bleek binnen de politie weinig draagkracht te zijn binnen de beoogde pilotgebieden. Hierdoor is dit landelijk niet van de grond gekomen.

Verbeteren aangifteproces

Het verbeteren van het aangifteproces vormt het derde actiepoint binnen het project in het kader van de professionalisering van de aanpak door de politie. Het uitgangspunt hierbij is dat wanneer een slachtoffer de stap naar de politie zet, hij professioneel wordt opgevangen, de melding goed wordt beoordeeld en er een kwalitatief goede aangifte wordt opgenomen. Het actiepoint houdt in dat er binnen de politie een pilot wordt ontwikkeld gericht op het voorlichten van medewerkers Service en Intake over de impact en complexiteit van afpersingszaken. De bedoeling is dat in een later stadium op basis van de effectiviteit van de pilot bepaald wordt of het ontwikkelde verbeterprogramma landelijk wordt uitgerold (Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010).

Als uitvloeisel van het vijfde project (de proeftuin, §6.1.5) is in een district in de eenheid Oost-Nederland een pilot opgestart met betrekking tot het verbeteren van de kennis en *awareness* van medewerkers Service en Intake. Het programma bestaat uit het trainen van medewerkers en het ontwikkelen van een protocol voor het opnemen van aangiften van afpersing. Voor het team Service en Intake binnen het district is een workshop over de impact en complexiteit van afpersingszaken georganiseerd. Tijdens deze workshop groeit het besef dat gevoelige aangiften meer aandacht verdienen in het intakeproces.⁴ Daarop wordt door de politie een bredere aanpak van gevoelige zaken ontwikkeld, wat leidt tot het opnemen van een aparte categorie Gevoelige Aangiften in het 'Handboek aangifte' van het district.⁵ De lokale aandacht voor afpersing vormt in dit geval de katalysator voor het verbeteren van het aangifteproces bij gevoelige zaken. De rode draad in het handboek is dat wanneer een aangifte te heftig, uitgebreid of specialistisch is, de recherche deze moet opnemen. Wanneer het handboek definitief wordt vastgesteld, is de regionale eenheid voornemens de inhoud van het werkproces bij gevoelige aangiften breder te delen met de medewerkers Service en Intake door middel van een uitgebreide presentatie en voorlichting. Het traject ter verbetering van het aangifteproces bij afpersing en andere gevoelige zaken is een lokale aangelegenheid in ontwikkeling

4 Naast afpersing worden stalking, huiselijk geweld, eerwraak en zedendelicten als gevoelige aangiften aangeduid.

5 Er bestaat landelijk geen algemeen handboek voor aangiften en ook niet alle eenheden en districten beschikken over een handboek.

op het niveau van de robuuste basisteams binnen het district en kent (vooralsnog) geen landelijke uitrol.

In bredere projecten die binnen de Nationale Politie lopen, wordt wel aandacht besteed aan verbetering van de dienstverlening en de centrale positie van slachtoffers, maar het intakeproces blijft volgens de meeste respondenten een verbeterpunt. Een landelijke professionalisering van het intakeproces zou worden vormgegeven in twee modules binnen de scholing door de Politieacademie. Dit bleek echter niet mogelijk omdat het opleidingscurriculum al vol zat. Bovendien was er weinig draagvlak voor binnen de politie. Daarmee blijft de lacune bestaan dat medewerkers Service en Intake naast de BOA-opleiding geen speciale opleiding krijgen. Een respondent uit het pilotdistrict geeft aan dat er voorheen een intakeopleiding bestond maar dat de medewerkers tegenwoordig afhankelijk zijn van kennisoverdracht door collega's. Wat wel in toenemende mate wordt gezien, is dat er een vorm van kwaliteitscontrole en *learning on the job* bestaat. Van een aantal eenheden is bekend dat de teamleider Service en Intake de opgenomen aangiften controleert en deze teruglegt bij de medewerker wanneer deze niet voldoende uitgewerkt zijn.

Een zoekvraag leert dat er op PolitieKennisnet (PKN) weinig te vinden is over afpersing en dat er ook met betrekking tot intake geen informatie online staat over protocollen, formulieren of training. Respondenten zijn het erover eens dat voorlichting kan helpen om een betere inschatting te maken over wie welke aangiften het beste opneemt en wat de insteek moet zijn van de medewerker die de aangifte opneemt. Vanuit de politieorganisatie wordt daarnaast opgemerkt dat binnen de organisatie personen van en op verschillende niveaus werkzaam zijn. Communicatie over afpersing moet daarom ook op en binnen deze verschillende niveaus plaatsvinden. Het belang moet liggen bij een kwalitatief goede aangifte en snelle koppeling tussen Service en Intake en opsporing, zo luidt de mening van respondenten.

Inzet brede expertise bij tegenhouden van afpersing

Een volgend actiepoint in de programmatische aanpak van afpersing behelst de inzet van brede expertise bij het tegenhouden van afpersing. Met dit actiepoint wordt beoogd dat de politie diverse mogelijkheden onderzoekt om, buiten een aangifte om, actie te ondernemen bij een afpersingszaak. Aanleidingen kunnen bijvoorbeeld liggen in een anonieme melding, getuigenverklaring of informatie van het TCI. Daarnaast kunnen andere delictsoorten (zoals fraude, wapenbezit) worden aangegrepen om de afperser aan te pakken en op deze manier de afpersing te laten stoppen. Voor deze bredere aanpak wordt het van belang geacht dat de politie de juiste expertise bij afpersingszaken betreft. Hierbij moet gedacht worden aan het TCI, maar ook aan financieel economische expertise of juridische kennis. In het plan wordt gesteld dat de politie complexe afpersingszaken zal aangrijpen om deze brede aanpak in de praktijk te testen (Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010).

In de praktijk blijkt dat de werkwijze binnen de politie weleens wordt toegepast, maar het nog geen beleid vormt. Hier zal, zoals blijkt uit interviews, binnen de politie ook daadwerkelijk een cultuurverandering voor nodig zijn. De aanpak vergt veel doorpakken, anders kijken naar zaken en vergt bovendien capaciteit en tijd. Dit is een verschil ten opzichte van de klassieke aanpak van politie en justitie die zich richt op rechercheren aan de voorkant. Een van de respondenten benoemt dat afpersing binnen de politie geen prioriteit heeft en dat daarom bepaalde projecten rondom afpersing niet voldoende van de grond komen. De bestudeerde afpersing-zaken en politieregistraties leren dat de politie soms blijft investeren in het verkrijgen van een aangifte om te kunnen opsporen. Ambtshalve optreden lijkt zelden te worden gedaan, in elk geval niet op regionaal eenheidsniveau, terwijl dit voor afpersing (in tegenstelling tot afdreiging), wel degelijk een mogelijkheid is.

In het kader van de programmatische aanpak zijn binnen het vijfde project van de aanpak, de proeftuin (§6.1.5), de mogelijkheden onderzocht om de problematiek rondom afpersing van etnische ondernemers in beeld te brengen. Dit kan als onderdeel van het actiepunt van de inzet van brede expertise bij tegenhouden van afpersing worden beschouwd. En in de praktijk zien we dat er soms wel opgetreden wordt als er actuele problematiek op lokaal niveau speelt. Ten aanzien van specifieke vormen van afpersing zijn enkele positieve ontwikkelingen op het gebied van tegenhouden vermeldenswaardig. In opdracht van een van de districten van de eenheid Oost-Nederland is een gebiedsgerichte aanpak uitgevoerd om afpersing van de horeca door OMG's in beeld te brengen (Bureau Beke, 2013). En ten tijde van onderhavig onderzoek loopt er in opdracht van het Ministerie van VenJ in twee andere politie-eenheden een pilotstudie met betrekking tot het doorontwikkelen van een integrale, lokale aanpak van afpersing binnen de horeca inzake OMG's.

Structuur SGBO

Het laatste actiepunt binnen het project inzake professionalisering bij de politie heeft betrekking op de borging van kennis over afpersingszaken binnen het SGBO (Staf Grootschalig en Bijzonder Politie Optreden). Vaak wordt de aanpak van grote complexe afpersingszaken gecoördineerd vanuit een SGBO. Het actiepunt houdt in dat de politie gaat onderzoeken of de structuur van politiehandelingen in relatie tot afpersingszaken moet worden verbeterd (Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010).

Uit interviews blijkt dat er binnen de politie onvoldoende draagkracht bestond om dit punt te formaliseren. Bovendien wordt door respondenten aangegeven dat het actiepunt zijn doel voorbijschiet omdat, wanneer een zaak complex is, deze automatisch wordt opgeschaald naar een TGO of SGBO. Respondenten vinden het bovendien belangrijker dat de expertise bij de politie aanwezig is om dergelijke zaken op te pakken, dan om per se direct een zaak op te schalen.

6.1.5 Proeftuin

In het vijfde project in de programmatische aanpak komen de andere projecten en actiepunten bijeen in een proeftuin. In deze proeftuin worden de diverse onderdelen van de programmatische aanpak gebundeld en beproefd. De Stuurgroep Afpersing is verantwoordelijk voor de aansturing van de proeftuin en de opdracht wordt aan NL Confidential en de politie gegeven om de proeftuin ten uitvoer te brengen (Stuurgroep Aanpak Afpersing, 2010; NPC, 2011).

De proeftuin is onder begeleiding van NL Confidential in zijn geheel tot uitvoering gebracht in een pilotgemeente. In deze gemeente is een groot aantal Turks-Koerdische personen en ondernemers woonachtig, vandaar dat voor deze gemeente is gekozen als pilotgemeente. Het doel van de pilot is zicht te krijgen op de mate waarin Turkse ondernemers te maken krijgen met afpersing, de werkwijze van de afpersers en de gevolgen die dit heeft voor de ondernemers en het gebied. De proeftuin omvat vier facetten. De eerste is voorlichting en workshops verzorgen voor de Turkse gemeenschap. Het tweede facet is deskundigheidsbevordering van wijkagenten en medewerkers Service en Intake bij de politie. De laatste twee facetten zijn een fenomeenanalyse en een gebiedsanalyse. De verschillende onderdelen en uitkomsten bespreken we hierna.

Voorlichting etnische ondernemers

Turkse ondernemers stappen niet snel naar de politie vanwege culturele factoren en een gebrek aan vertrouwen in de overheid. Met het oog op het vergroten van het vertrouwen van Turkse ondernemers heeft NL Confidential met name ingezet op een op een communicatie. NL Confidential heeft na gesprekken met diverse sleutelfiguren meerdere bijeenkomsten georganiseerd voor Turkse vrouwen. Zij bleken het beste benaderbaar en belangrijke sleutelfiguren binnen de Turkse gemeenschap. Tijdens de bijeenkomsten is het belang van (anoniem) melden en aangifte doen benadrukt. Ook heeft NL Confidential bijeenkomsten georganiseerd met Turkse professionals (ambtenaren, handhavers en de winkelstraatmanager) met als doel ervoor te zorgen dat de informatie over afpersing en de mogelijkheden om een melding te doen geborgd blijft (NL Confidential, 2008; Bastiaans, 2012; Bureau Beke, 2012b). Naar aanleiding van de proeftuin zijn er bij M. meer meldingen uit het pilotgebied binnen gekomen. Deze meldingen hebben niet zozeer betrekking op afpersing maar de toename leert dat de bereidheid tot (anoniem) melden gestimuleerd kan worden door gebiedsgerichte acties uit te voeren. Het is overigens niet duidelijk of de meldingen afkomstig zijn uit de Turkse gemeenschap.

Deskundigheidsbevordering politie

Voor zowel wijkagenten als medewerkers Service en Intake zijn bijeenkomsten georganiseerd. Bij de wijkagenten zijn de bijeenkomsten met name gericht op moge-

lijkheden om signalen van afpersing te herkennen. Bij de medewerkers Service en Intake ligt de focus van de bijeenkomst meer op de gevoeligheid en hoge drempel voor slachtoffers om aangifte te doen. Uit deze bijeenkomsten zijn een aantal actiepunten voor de politieorganisatie naar voren gekomen. Zo zou een informatief gesprek voor slachtoffers van afpersing mogelijk moeten zijn en moet afpersing worden opgenomen in het Handboek Intake (zie §6.1.4). Daarnaast zou in de politieorganisatie duidelijk moeten zijn wie afpersingszaken kan oppakken en welke rol het TCI kan spelen bij afpersingszaken. Ook is voor medewerkers Service en Intake (nog steeds) niet altijd het onderscheid tussen civiel- en strafrecht duidelijk wanneer het gaat om criminaliteit tegen het bedrijfsleven. Hierop zou nog meer moeten worden geïnvesteerd (Bureau Beke, 2012b).

Fenomeenstudie

In het kader van de proeftuin is een fenomeenstudie naar afpersing van etnische ondernemers uitgevoerd. Een dergelijke fenomeenstudie blijkt nuttig om binnen een gebied in kaart te brengen wat er speelt. Voor de fenomeenstudie zijn diverse interviews gevoerd met deskundigen en is een casestudie uitgevoerd op twee opsporingsonderzoeken binnen de Turks-Koerdische gemeenschap. Uit de fenomeenstudie blijkt dat afpersing voorkomt. Een deel van de afpersing hangt samen met een vrijwillige bijdrage die ondernemers betalen ter ondersteuning van hun idealen of een goed doel, maar bij andere ondernemers is daadwerkelijk sprake van afpersing met geweld of protectieafpersing. Bij de afpersing zijn twee opties: betalen (eventueel in termijnen) of het bedrijf verkopen aan de afpersers. Culturele verschillen en het gebrek aan vertrouwen in de Nederlandse overheid zorgen ervoor dat mensen geen aangifte doen (Van Leiden e.a. 2007; Bastiaans, 2012; Bureau Beke, 2012b).

Gebiedsgebonden analyse

Op basis van diverse bronnen is naast de fenomeenstudie een gebiedsanalyse uitgevoerd met betrekking tot afpersing binnen de Turkse en Koerdische gemeenschap. De belangrijkste bron is een samengestelde groslijst van Turks-Koerdische ondernemers binnen het vastgestelde gebied. Op basis van deze lijst zijn gemeentelijke en politiesystemen geraadpleegd om te achterhalen wat bekend is over de personen en locaties. Daarnaast is de lijst voorgelegd aan vertegenwoordigers van gemeente en politie om ook 'zachte' informatie over de personen en panden mee te nemen in de analyse. Op basis van de groslijst ontstaat een beeld over alle vormen van criminaliteit dit zich binnen het gebied voordoen. Uit de analyse komt naar voren dat er diverse zaken spelen, zoals huisjesmelken, stromanconstructies, ondernemingen als dekmantel, drugshandel en diverse criminele ondernemingen. Het voorkomen van afpersingspraktijken blijkt op basis van harde informatie niet vast te stellen, enkel op basis van zachte informatie. De informatie uit de gebiedsanalyse heeft ten aan-

zien van de andere vastgestelde criminele feiten geleid tot diverse concrete aanknopingspunten voor de gemeente en strafrechtssketen (Bureau Beke, 2012b). Omdat er ten aanzien van afpersing weinig aanknopingspunten bleken te zijn, heeft de analyse niet direct geleid tot concrete acties van de gemeente en de politie op dat vlak. De informatie die in de proeftuin naar voren is gekomen, bleek te veel te bestaan uit zachte informatie om er vanuit de gemeente een bestuurlijke aanpak op te richten. Verder bleken er ook meer ernstigere zaken te spelen. Daarom is er een casustafel ingericht om te komen tot een integrale, brede aanpak van diverse vormen van criminaliteit in het gebied.⁶ Hierbij wordt onder andere geïnvesteerd op de aanpak van huisjesmelkers en ingezoomd op drie specifieke panden waarover vanuit de buurt diverse signalen komen. Voor deze drie panden is een uitgebreidere netwerkanalyse uitgevoerd. De politie is verder bezig geweest om de zachte informatie harder te maken en nog beter in kaart te brengen wat er speelt en welke actoren daarbij betrokken zijn. Het idee is om geen korte klappen uit te delen maar te observeren wat er daadwerkelijk schuilgaat achter de ondernemingen en activiteiten en dan een integrale aanpak te formuleren. Bij de gemeente vormen de handhavers, toezichthouders en de projectleider ‘schoon, nieuw en veilig’ de ogen en oren in de wijk. Bij de politie is dit de wijkagent. Uit deze aanpak blijkt dat als afpersing niet hard genoeg gemaakt kan worden, er vaak wel andere informatie aanwezig is om mee aan de slag te gaan. *“Inzichtelijk maken wat er speelt en daar op investeren laat wel, ook aan slachtoffers, zien dat je problemen serieus neemt”*, stelt een respondent. Dit kan het vertrouwen bij ondernemers in de overheid verhogen. De aanpak in het pilotgebied is nog lopend.

Resultaat proeftuin

Als resultaat van de proeftuin is vastgesteld dat het combineren van diverse informatiebronnen binnen een gebied gericht op specifieke panden of subjecten een goede werkwijze is om (moeilijk zichtbare) veiligheidsproblemen in kaart te brengen. Hierbij is het belangrijk om een bestendige vertrouwensrelatie op te bouwen met de doelgroep. Dit lukt niet met een eenmalige actie, maar hier is structureel contact met de doelgroep een belangrijke voorwaarde. Een op een communicatie richting (kwetsbare) ondernemers is essentieel. Uit gesprekken met betrokkenen blijkt dat de informatiepositie van NL Confidential in de pilotgemeente inmiddels weer sterk is verminderd, doordat het contact met de doelgroep is verbroken. Een structureel contact was ook niet de doelstelling, maar dit zou wel de continue meldingsbereidheid verhogen.

6 Aan de casustafel nemen het RIEC, OM, Belastingdienst, Arbeidsinspectie en politie deel.

Verder is belangrijk dat de gemeente, politie en andere instellingen zachte informatie over personen of panden ergens kunnen registreren en de focus op afpersing ook op de lange termijn borgen. Ook uit de proeftuin komt naar voren dat de politie het intakeproces beter dient in te richten op het gebied van gevoelige onderwerpen (Bureau Beke, 2012b).

Vooralsnog heeft de proeftuin geen landelijk vervolg gekregen. Dit zou volgens respondenten wel belangrijk zijn om de aanpak verder te ontwikkelen. Een van de redenen die aan politieke kant is gegeven voor het gebrek aan een landelijke uitrol, zijn de ontwikkelingen omtrent de reorganisatie van de Nationale Politie. Een andere respondent vraagt zich af of een landelijke uitrol van de gebiedsgerichte aanpak nodig is. Het is belangrijker om dit met name te doen in gebieden waar signalen van afpersing worden opgevangen.

6.1.6 Stuurgroep Afpersing

De Stuurgroep Afpersing is voor het laatst bijeen gekomen in maart 2013. Volgens meerdere respondenten had de stuurgroep vooral een slapend bestaan. In de praktijk komt het erop neer dat de organisaties die in de stuurgroep vertegenwoordigd zijn zelfstandig opereren binnen de programmatische aanpak. Er is geen sprake van een nauwe samenwerking tussen organisaties, maar in het veld komt men elkaar tegen. Leden van de stuurgroep geven aan sturing te hebben gemist. Enkele leden stellen dat de programmatische aanpak met name een papieren plan is geworden, waar vrijwel geen geld voor is vrijgemaakt. In de interviews wordt meerdere keren benoemd dat het ontbreken van een convenant een van de belangrijkste redenen is voor het niet-effectief oppakken van alle onderdelen van de programmatische aanpak. Door het ontbreken van een convenant konden betrokken partners elkaar niet op hun verantwoordelijkheid aanspreken en ontbrak de druk om daadwerkelijk te presteren.

Op 19 november 2012 heeft het NPC opdracht gegeven om een vervolgaanpak van afpersing van ondernemers te ontwikkelen. Door het Ministerie van VenJ is hier een eerste aanzet voor gedaan maar deze aanpak is tot nu toe niet formeel vastgesteld.

6.2 Overige vormen van aanpak

Buiten de programmatische aanpak bestaan er diverse (private) initiatieven omtrent de aanpak van afpersing van het bedrijfsleven. Deze initiatieven wijzen op de aandacht die er voor het fenomeen afpersing bestaat. Een aantal van deze initiatieven zullen wij hier kort benoemen.

Particuliere initiatieven

Ondernemers kunnen naast de politie ook particuliere recherchebureaus inschakelen in het geval dat zij worden afgeperst. Deze bureaus bieden hulp op het gebied van opsporing en beveiliging. Om de melding van afpersing meer laagdrempelig te maken heeft een particulier recherchebureau een apart (digitaal) loket voor afpersing ingericht. Een speciale ‘afpersingsknop’ op hun website leidt naar een telefoonnummer dat slachtoffers van afpersing dag en nacht kunnen bellen. Medewerkers bij het afpersingsloket luisteren naar wat er aan de hand is en beslissen vervolgens in overleg met het slachtoffer of zij het commercieel oppakken of dat zij doorverwijzen naar de politie. Het afpersingsloket is inmiddels een jaar geopend maar het aantal telefonische meldingen dat het eerste jaar is binnengekomen, is nog beperkt, aldus een respondent.

Particuliere recherchebureaus leggen zich soms ook toe op voorlichting over afpersing aan (potentiële) slachtoffers. Via workshops of voorlichtingsbijeenkomsten krijgen deelnemers informatie over het proces van afpersing en welke handelingsmogelijkheden er zijn in het geval van slachtofferschap. Hierbij wordt onder andere aandacht besteed aan specifieke besluitvormingsaspecten die spelen bij afpersing zoals deadlines en onderhandelingen. Tijdens de voorlichting worden meerdere casussen geschetst waardoor afpersing meer wordt geduid. De voorlichting is gericht op iedereen die namens een bedrijf of een familie in aanraking kan komen met het fenomeen afpersing. Voor kleinere ondernemers is het vaak vanwege een gebrek aan financiële middelen geen optie om een particulier recherchebureau in te schakelen. Deze mogelijkheid bestaat met name voor grotere bedrijven.

Verzekeringen

Naast particuliere recherchebureaus spelen verzekeringsmaatschappijen een rol in de voorlichting over en aanpak van afpersing. Zo bestaat de *Kidnap, Ransom and Extortion* verzekering. Deze verzekering is vooral opgezet voor multinationals, reizend MKB, internationale hulpverleningsorganisaties en reizende en vermogende particulieren. De verzekering dekt een deel van de kosten die bij afpersing, gijzeling of ontvoering komen kijken. Daarnaast heeft de verzekeringnemer directe toegang tot een *crisis response team* (meestal) van een particulier recherchebureau. Dit is een team dat slachtoffers kan begeleiden in het geval van een afpersing, gijzeling of ontvoering. Een van de voorwaarden van de verzekering is dat de verzekeringnemer niet bekend maakt dat hij verzekerd is, om zo geen extra kwetsbaarheid te genereren. Bij iedere beroepsgroep wordt een risico-inschatting gemaakt en op basis van die inschatting worden de verzekeringspremie en voorwaarden samengesteld. Premiebepalende factoren zijn onder andere de hoogte van het verzekerd bedrag, bedrijf of particulier, aard van de activiteiten/branche, aantal werknemers, financiële omvang, geografische spreiding en reisgedrag. Een verzekering kost enkele

duizenden euro's. Een van de voorwaarden voor uitkering van vergoedingen is dat de verzekeringnemer zodra dit mogelijk is politie en justitie heeft ingelicht over de afpersing.

De verzekeringsorganisatie herkent dat veel bedrijven in Nederland denken dat afpersing niet voorkomt of geen betrekking op hen heeft. Het doel van de verzekeringsmaatschappij is dan ook *awareness* kweken over het voorkomen van verschillende vormen van afpersing. Op dit moment is een verzekeringsmaatschappij bezig met het onderzoeken van de mogelijkheden voor een MKB-verzekering specifiek voor afpersing. De achterliggende gedachte hierbij is dat de bestaande verzekeringen ook ontvoering en gijzeling dekken, maar omdat deze feiten minder waarschijnlijk zijn bij de kleinere en middelgrote ondernemers is de verzekering niet voor hen geschikt en bovendien te duur. Het idee voor de nieuwe verzekering is om deze tegen lagere premies met een beperktere dekking aan te bieden aan ondernemers die zich alleen voor hulp inzake afpersing willen verzekeren. De verzekeraar probeert via voorlichtingsbijeenkomsten aan hun verzekeringsagenten kennis te delen op alle vlakken die betrekking hebben op ontvoering, afpersing, gijzeling en de afpersingspolis onder de aandacht van de doelgroep te brengen.

Een andere noemenswaardige verzekering waarvan door een verzekeraar tevens de mogelijkheden worden onderzocht, is de cyberpolis. Deze verzekering richt zich rechtstreeks op de gevolgen van *cybercrime*, zoals hacken en cyberafpersing.

En tenslotte wordt afpersing ook benoemd als risico in de *recall* verzekering. Wanneer een onderneming een *recall* moet doen in het geval van productafpersing dekt deze verzekering alle onkosten.

Outlaw Motorcycle Gangs

Specifiek ten aanzien van afpersing binnen de horeca worden er lokaal ideeën ontwikkeld om OMG's in de horeca te weren. Dat wordt gedaan door het uitbreiden van de huisregels met het weigeren van personen met sfeerbepalende of groepskenmerkende kleding. In de praktijk blijkt dat gemeenten deze aanpak van elkaar kopiëren. Een aandachtspunt hierbij is dat dit beleid juridisch goed in elkaar moet zitten. Zoals een respondent het verwoordt: *"Als je deurbeleid wilt voeren op dit soort clubs, moet je het juridisch gezien juist doen want als ze een rechtszaak winnen, dan winnen ze veel terrein"*. Daarnaast is, zoals eerder beschreven (§6.1.4), in opdracht van het Ministerie van VenJ een gebiedsgerichte aanpak van afpersing in de horeca door OMG's in ontwikkeling.

Europese samenwerking

Vermeldenswaardig ten aanzien van de aandacht voor de aanpak van afpersing is ook de politieke samenwerking op Europees niveau. In 2007 is EuNAT opgericht als een instituut voor samenwerking tussen politie-eenheden in diverse landen met

permanente koppeling aan Europol.⁷ Het primaire doel van EuNAT is binnen een Europees netwerk van rechtshandhaving en opsporingsteams een mechanisme voor onmiddellijke, internationale samenwerking te faciliteren bij het beantwoorden van vragen omtrent ontvoering, gijzeling en afpersing waarbij mensenlevens in gevaar zijn. Bovendien is EuNAT een platform voor het delen van *good practices* en het uitwisselen van kennis op dit specifieke terrein. Op deze manier wil EuNAT de professionaliteit verhogen om ontvoering, gijzeling en afpersing effectiever op te sporen (Europol, 2012). In de loop der tijd is EuNAT uitgebreid en geprofessionaliseerd en wordt nu deels gefinancierd door de EU.

EuNAT verzorgt opleidingen op het gebied van afpersing voor andere landen en organiseert elk jaar een symposium waar kennis tussen verschillende landelijke politie-eenheden en multinationals wordt gedeeld.

De afgelopen twee jaar heeft EuNAT zich met name gericht op ontvoeringen en daarvoor een handleiding ontwikkeld voor politieorganisaties. In 2014 en 2015 wil EuNAT zich richten op afpersing om de expertise over dit onderwerp te vergroten. Ook voor de aanpak van dit delicttype wil EuNAT in deze jaren een handboek ontwikkelen. De voorzitter van EuNAT geeft aan het belangrijk te vinden een verbeterslag op het gebied van afpersing te maken. Een streven daarbij is de aangiftebereidheid van slachtoffers te vergroten door meer publiekprivate samenwerking te stimuleren.

6.3 Kansen voor de aanpak

Op basis van de bevindingen over het verloop van de programmatische aanpak en de andere onderzoeksbronnen kan een aantal kansen voor een (vervolg)aanpak van afpersing worden geïdentificeerd. Behalve dat hiaten in de bestaande aanpak kansen bieden, kunnen kansen ook gebaseerd worden op behoeften van betrokkenen bij afpersing. Deze kansen zijn in te delen in vier thema's: (1) Vergroten van kennis en *awareness*, (2) Verbeteren signalering en vertrouwensrelatie, (3) Professionalisering politie en (4) Proactieve aanpak. Deze vier thema's staan in de hiernavolgende subparagrafen achtereenvolgens uitgewerkt.

6.3.1 Thema 1: Vergroten van kennis en *awareness*

“Als je eenmaal geconfronteerd wordt met afpersing is kennis je eerste behoefte”, zo geeft een ondernemer in de survey aan. De behoefte aan kennis over het fenomeen en de handelingsmogelijkheden komt opvallend vaak naar voren in de antwoorden van

7 EuNAT staat voor European Network of Advisory Teams.

veel andere respondenten in de survey maar ook in de interviews met slachtoffers. Communicatie moet gaan over wat afpersing inhoudt, hoe je er tegen te wapenen en welke mogelijkheden er in de aanpak zijn. Daarbij is een effectieve, structurele communicatie het devies.

Het fenomeen

In de eerste plaats heeft de uitgesproken behoefte aan kennis betrekking op hoe ondernemers situaties waarin afpersing voorkomen, kunnen herkennen en kunnen voorkomen. Verwacht wordt dat de alertheid op afpersing wordt vergroot als ondernemers beter weten op welke manieren ze slachtoffer kunnen worden van afpersing. Zoals een van de respondenten in de survey verwoordt, is het makkelijker om te anticiperen op een afpersing en maatregelen te treffen als daarover kennis wordt verstrekt: *“Indien er meer kennis is, kun je je beter wapenen”*. Daarnaast kan meer alertheid worden gecreëerd door meer informatie over afpersingsgevallen (in de regio) te geven; *“Zolang het niet in de bestaande omgeving gebeurt of je het niet hoort, dan is het nog een ver-van-mijn-bed-show”*. Ondernemers geven in de tweede plaats aan te willen weten welke handelingsmogelijkheden er zijn en waar zij terecht kunnen. *“Ik weet niet waar ik terecht kan met dit soort zaken omdat je in een grijs, schimmig gebied komt”*, aldus een respondent. Illustratief voor de behoefte aan kennis is ook dat meerdere slachtoffers ons in interviews of daarbuiten vragen wat zij het beste kunnen doen en waar ze goed geholpen worden. Daarbij zou het volgens ondernemers helpen als zij erop aankunnen dat er adequaat wordt opgetreden als zij zich melden en het ook nut heeft. Een van de respondenten benoemt hierbij de rol van de media voor de beeldvorming: *“In de media wordt niet of nauwelijks aandacht besteed aan afpersingszaken. Daarom zou het kunnen lijken dat er niet tegen opgetreden wordt, terwijl dat wel zo is. Ook het beeld dat je in Nederland snel ergens mee wegkomt, draagt bij aan het gevoel dat er niets aan wordt gedaan”*. Deskundigen uit Duitsland, Engeland en Oostenrijk geven aan dat preventief werken in de vorm van voorlichting kan bijdragen aan de aanpak. Belangrijk is volgens hen om daarbij ondermeer aandacht te besteden aan de werkwijze van de politie.

Behalve dat een adequate aanpak van afpersing vraagt om een vergroting van kennis en *awareness* bij ondernemers, dient daar ook aandacht voor te zijn bij alle betrokken organisaties. Er zijn naar aanleiding van de gesprekken met verschillende branche- en ondernemersorganisaties over afpersing meerdere respondenten die aangeven niet eerder de *awareness* van het fenomeen te hebben gehad maar zeer geïnteresseerd zijn in het slachtofferschap onder hun leden. Door de vragen die wij hen over afpersing voorleggen, geven zij aan getriggerd te raken door het onderwerp. Daaraan voegen zij toe in de toekomst wel graag meer kennis over het fenomeen te hebben en aandacht aan de problematiek te willen besteden in hun beleid en informatie richting hun leden. Het aangewakkerde enthousiasme blijkt uit het

gegeven dat enkele organisaties ten tijde van het onderzoekstraject het onderwerp afpersing door middel van een artikel in de nieuwsbrief of het ondernemersblad onder de aandacht van hun leden brengen. Het onderwerp afpersing bespreekbaar maken en laten zien dat de belangenorganisatie ermee bekend is, kan een positieve uitwerking hebben op de meldingsbereidheid van de leden.

Preventie

Veiligheid en criminaliteit zijn thema's die over het algemeen niet bovenaan het lijstje staan van het bedrijfsleven. In de eerste plaats zijn ondernemers bezig met ondernemen (o.a. marketing). Dat betekent ook dat daar het meeste geld in wordt geïnvesteerd. De consument staat centraal en veiligheid heeft minder prioriteit, merken respondenten op. Dat geldt bijvoorbeeld voor de detailhandel op het internet. Deze relatief nieuwe en groeiende sector blijkt over het algemeen onvoldoende beveiligd tegen kwaadwillende bezoekers op het internet. Ook afpersing kan op de loer liggen, zo wijst de praktijk uit. De belangenorganisatie voor webwinkels spant zich in om de *awareness* op het gebied van veiligheid en criminaliteit onder de leden te vergroten en stelt nu eisen aan de beveiliging van internetbedrijven als onderdeel van de certificering. Bij internetbedrijven zit de kwetsbaarheid niet in personen maar in de beveiliging van de website. Dit vraagt een aanpak op het investeren in een goede beveiliging, of zoals een respondent het verwoordt: *“Er moet geïnvesteerd worden om de ramen en deuren van de website gesloten te houden”*. Bedrijven moeten zich bewust worden dat ze maatregelen kunnen nemen, zoals het maken van een back-up en het up-to-date houden van de software, waardoor ze hun kwetsbaarheid verminderen. Tijdens de intervisiebijeenkomst en interviews vertellen respondenten dat bedrijven soms ook hackers inhuren om de kwetsbaarheid van hun bedrijf te demonstreren. Dit creëert ook binnen de onderneming zelf *awareness* over hoe makkelijk het soms is om digitaal in te breken. Daarnaast wordt benoemd dat ook bij bedrijven, zoals *Internet Service Providers* (ISP's) niet altijd genoeg *awareness* bestaat op het gebied van veiligheid. Zo zijn de meeste *routers* in Nederland slechts gedeeltelijk beschermd waardoor zij vrij gemakkelijk gebruikt kunnen worden bij een (D)Dos-aanval. De alertheid binnen bedrijven ontstaat als ze eenmaal daadwerkelijk slachtoffer worden van afpersing. En de honger naar kennis over het fenomeen is juist op dat moment erg groot.

Communicatie

Meerdere respondenten geven aan dat de communicatie over afpersing tot op heden onvoldoende is. Verschillende publieke en private partijen erkennen dat het belangrijk is om na te denken op welke manier ondernemers beter van informatie kunnen worden voorzien. *“Vanuit brancheorganisaties kan wel meer worden gedaan om de kennis over afpersing onder ondernemers te vergroten.”* Hierbij is het met name belangrijk

dat de informatie ondernemers ook daadwerkelijk aanzet tot actie. “*Communicatie moet wel effectief zijn, je moet opletten dat je geen folderschuiver wordt*”, stelt een respondent. Als het tussen de oren van ondernemers moet komen, is een effectieve communicatiecampagne essentieel. Het doel is dan niet alleen dat de weerbaarheid van ondernemers wordt vergroot, maar ook dat er een preventieve werking vanuit gaat. Het is geen verborgen delict meer en mensen gaan het eerder herkennen en erkennen. Hierbij gaat het niet alleen om grote landelijke campagnes, maar juist ook om communicatie in lokale bladen aangezien deze vaak worden gelezen door MKB'ers. Verder wordt in de intervisiebijeenkomst opgemerkt dat door de huivering bij bepaalde organisaties om over het fenomeen te communiceren, bijvoorbeeld door een gebrek aan kennis of angst voor *copycat* gedrag, het taboe dat op afpersing ligt juist wordt verstevigd. Wanneer ondernemers denken dat zij de enige zijn die ermee te maken hebben, durven zij er niet over naar buiten te treden en kan dit hen het gevoel geven dat het hun fout is of de angst voor imagoschade versterken. Communicatie over het fenomeen en de geleidelijkheid waarmee het kan verlopen, kan ervoor zorgen dat deze gevoelens de meldingsbereidheid minder negatief beïnvloeden.

Centrale portal

De brancheorganisaties die betrokken zijn bij de aanpak onderschrijven dat ze op het gebied van communicatie meer hadden kunnen doen. Het is echter lastig om afpersing blijvend op de kaart van de interne communicatieafdeling te krijgen. Zowel tijdens de intervisiebijeenkomst als tijdens diverse interviews is benoemd dat het goed zou zijn om een online portal te hebben waar allerlei informatie over afpersing te vinden is. Op deze site dient een ondernemer alles te kunnen vinden over het fenomeen, verschijningsvormen, de mogelijkheden om afpersing te melden en te voorkomen. Het fenomeen en de verschijningsvormen kunnen worden geïllustreerd met actuele voorbeelden, zodat een ondernemer zijn situatie verder kan duiden en het fenomeen meer gaat leven. Ondernemers die worden afgeperst en op internet gaan zoeken waar ze mee te maken hebben, kunnen zo op een centraal punt alle informatie vinden die zij nodig hebben om hun probleem te duiden en handvatten krijgen om uit hun meestal benarde situatie te komen. Benoemde, mogelijke locaties voor een dergelijke centrale portal zijn afpersing.nl of de ‘Veilig Ondernemen’ site van het CCV. Binnen ‘Veilig Ondernemen’ worden allerlei thema's op het vlak van veiligheid en criminaliteit benoemd. Afpersing is op deze website inmiddels een vast onderdeel naar aanleiding van activiteiten die in het kader van onderhavig onderzoek zijn uitgevoerd.⁸ Een voorwaarde voor de effectiviteit

8 <http://www.ccv-veiligondernemen.nl/fraude-en-afpersing>

van een centrale portal is dat deze vindbaar is. Alle organisaties die in contact staan met het bedrijfsleven moeten op de hoogte zijn van het bestaan en de inhoud van het portal. Op die manier kunnen zij op hun beurt ondernemers naar het portal verwijzen. Dit betekent een duidelijke routing naar de benodigde informatie over afpersing voor alle betrokkenen.

Vertrouwenslijn Afpersing

Een van de belangrijkste onderdelen van de programmatische aanpak waarover iedereen het eens is dat daarover meer gecommuniceerd moet worden, is de Vertrouwenslijn Afpersing. Uit de survey blijkt dat veel ondernemers de Vertrouwenslijn Afpersing niet kennen maar de behoefte aan een dergelijke vertrouwenslijn onder ondernemers groot is. Ook bij brancheorganisaties, slachtoffers en de politie is het bestaan van de Vertrouwenslijn Afpersing nauwelijks bekend. Bovendien blijkt dat onvoldoende bekend is waar de telefoonlijn precies voor bedoeld is. Het merendeel van de meldingen die de vertrouwenspersonen ontvangen, gaat over andere zaken dan afpersing en is soms ook afkomstig van particulieren in plaats van ondernemers. Aangezien de Vertrouwenslijn Afpersing door het bedrijfsleven als waardevol initiatief wordt beoordeeld, is het in het kader van het vergroten van kennis en *awareness* en het bieden van handelingsmogelijkheden cruciaal dat het bestaan en het doel en de doelgroep van de telefonische meld- en advieslijn breed wordt uitgedragen. Vanzelfsprekend moet de Vertrouwenslijn Afpersing sowieso genoemd worden in het eerder beschreven centrale portal.

Feitelijk moet de Vertrouwenslijn Afpersing nog een vaste positie vinden naast andere meldkanalen zoals M. en de Fraudehulpdesk. Hoewel laatstgenoemde meldpunten met grotere bedragen worden gesubsidieerd, kunnen deze wellicht als voorbeeld dienen voor de wijze waarop de communicatie over de Vertrouwenslijn Afpersing beter kan worden vormgegeven. De Vertrouwenslijn Afpersing kan er voor zorgen dat de drempel voor ondernemers om afpersing te melden kleiner wordt omdat zij een anoniem loket vormt. Daarnaast kunnen de vertrouwenspersonen ondernemers adviseren en begeleiden naar de juiste kanalen, zoals naar de juiste rechercheurs binnen de politieorganisatie. Enkele respondenten benoemen dat het onderbrengen van de Vertrouwenslijn Afpersing bij NL Confidential met het oog op borging, netwerk en continuïteit van de Vertrouwenslijn Afpersing een te overwegen optie is. NL Confidential zou ook de ruis van andere telefonische meldingen op kunnen vangen en meer gerichte promotiecampagnes kunnen uitvoeren door haar expertise op dit gebied te benutten. Andere respondenten zijn kritisch over deze optie, omdat het de vraag is of NL Confidential een net zo gespecialiseerde aanpak kan bieden als de vertrouwenspersonen nu doen. Vooral met het oog op de *face-to-face* afspraak met slachtoffers en het begeleiden van slachtoffers wat als grote meerwaarde van de vertrouwenspersonen wordt ervaren.

6.3.2 Thema 2: Verbeteren signalering en vertrouwensrelatie

Het verbeteren van de signalering hangt sterk samen met het hiervoor behandelde thema over de beschikking over kennis en *awareness* van het fenomeen. En signalering hangt soms ook samen met het hebben van een goede vertrouwensrelatie met potentiële slachtoffers. Zowel de signalering als de vertrouwensrelatie met ondernemers zijn belangrijke aandachtspunten in een aanpak van afpersing. Uit de interviews blijkt dat er op beide gebieden nog steeds verbeterpunten zijn aan te wijzen, maar ook dat er kansen liggen.

Private partijen

De Kamer van Koophandel (KvK) kan een belangrijke rol spelen bij de aanpak van afpersing van ondernemers. Aangezien elke ondernemer zich fysiek voor inschrijving in het Handelsregister moet melden bij de KvK heeft de organisatie een poortwachterfunctie in het signaleren van misstanden. Deze poortwachterfunctie wordt met een wijziging van de Handelsregisterwet met ingang van 1 januari 2015 geformaliseerd. Vooruitlopend op de nieuwe wet is de KvK in 2013 gestart met het melden van verdachte constructies zoals katvangers, stromannen en criminele ondernemers. De focus ligt daarbij op signalen van mensenhandel en uitbuiting, identiteitsfraude, en misbruik van rechtspersonen. Afpersing wordt niet formeel tot het rijtje van aandachtsgebieden gerekend. De KvK geeft evenwel aan open te staan om ook aan dit fenomeen aandacht te geven. Afpersing zou volgens een respondent in sommige gevallen wel herkend kunnen worden mits de baliemedewerkers daarvoor uitgerust zijn met de juiste kennis. Behalve het beter benutten van de subjectieve waarnemingen van medewerkers en kennisverruiming bij baliepersoneel is het van belang dat er een heldere routing bestaat om signalen intern te melden bij de juiste instanties. Momenteel is er één contactpersoon binnen de gehele organisatie waar medewerkers met signalen en adviesverzoeken terecht kunnen. De KvK is voornemens bij de *backoffices* van de regiokantoren een ambassadeur aan te stellen om op die manier het aantal informatiepunten te vergroten en de interne lijnen te verkorten.

De regioadviseurs die voor sommige branche-, ondernemers- en belangenorganisaties werken, blijken eveneens een interessant knooppunt te zijn waar signalen van misstanden en problematiek vanuit ondernemers bij elkaar kunnen komen. De lijnen naar de brancheorganisatie zijn via de regioadviseurs kort en ondernemers hebben een vast aanspreekpunt. Meer dan met betrekking tot de signaleringspositie van de KvK geldt voor de belangenorganisaties dat een goede vertrouwensrelatie met ondernemers een voorwaarde is voor het kunnen signaleren van afpersing. Om een goede vertrouwensrelatie te kunnen ontwikkelen, is van belang dat de regioadviseur de tijd en de mogelijkheden heeft om zijn taken goed uit te voeren. Vanuit de horeca wordt gemeld dat de regioadviseurs vanwege de veelheid aan taken

onvoldoende toekomen aan goed relatiebeheer, bijvoorbeeld in de vorm van het brengen van fysieke bezoeken aan ondernemers. Naast het realiseren van een vertrouwensrelatie met ondernemers is van belang dat regioadviseurs de kennis en *mindset* hebben om misstanden te signaleren. Regioadviseurs zouden het doel van hun contacten met ondernemers moeten verbreden van advies over ondernemerschap en relatiebeheer met het thema criminaliteit en veiligheid. Daarbij is cruciaal dat de regioadviseurs over kennis over afpersing beschikken om de ondernemers van informatie over te bewandelen routes kunnen voorzien. De rol van de regioadviseur ligt dan in het informeren en adviseren van de ondernemers ten aanzien van de problematiek. De regioadviseur kan de ondernemers daarbij wijzen op de verschillende mogelijkheden zoals het doen van aangifte bij de politie, een melding maken bij M. of de Vertrouwenslijn Afpersing. Het beschikken over goede contacten binnen de politie is daarbij voor een regioadviseur onmisbaar. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat van regioadviseurs niet verwacht mag worden dat zij zelf informatie doorspelen naar de politie omdat dat hun eigen veiligheid en vertrouwenspositie zou schaden. Zoals een respondent het illustreert: *“Als je het vertrouwen van één ondernemer schaadt, is de kans klein dat een van de andere 2.000 leden in de regio je nog iets vertelt”*.

De kracht van lokaal werken met regioadviseurs lijkt steeds meer te worden ingezien. Zo is een brancheorganisatie op het gebied van detailhandel per 1 januari 2014 gaan werken met regioadviseurs en is een brancheorganisatie binnen de horeca voornemens het netwerk met regioadviseurs uit te breiden. Bij het formaliseren van de rol van signaleerder en melder van misstanden, waaronder afpersing, is het volgens een respondent wel van belang dat er iets met de meldingen door de politie wordt gedaan, *“Als ik merk dat er niets mee wordt gedaan, stoppen we met melden”*, benadrukt hij.

Publieke partijen

Bij het signaleren ligt er niet alleen een taak voor de KvK en belangenorganisaties, maar ook voor de overheid. Binnen de gebiedsgebonden politiezorg hebben wijkagenten een belangrijke rol. Zij zijn de verbinding tussen de context en organisaties. Wijkagenten zijn dan ook vaak degenen die als een van de eersten binnen de politieorganisatie signalen van afpersing kunnen opmerken. Wijkagenten hebben vaak al een bepaalde band met ondernemers (met name MKB), omdat zij hun gezicht laten zien in de wijk. Dit zorgt er voor dat zij zaken die in de wijk spelen, kunnen oppikken indien zij de kennis hebben hoe zij dit moeten doen en weten welke specifieke signalen op te pikken zijn in het geval van afpersing. Training van wijkagenten is hierbij belangrijk, ze moeten weten hoe ze moeten kijken. Vervolgens is het essentieel dat de wijkagenten hun kennis binnen de politieorganisatie kwijt kunnen zonder hun vertrouwensrelatie te verliezen. Het is echter de vraag wat een wijk-

agent kan doen als hij signalen oppikt. Spreekt hij de ondernemer er enkel op aan of begeleidt hij hem verder. De wijkagenten die wij hebben gesproken, geven aan dat mensen hen vaak wel iets willen vertellen, maar dan mogen zij dat verder niet noteren. Dat is niet mogelijk, een wijkagent moet strafbare zaken die hem ter ore komen registreren en dit geven ze ook vaak aan bij ondernemers. Wijkagenten zullen bekend moeten raken met de mogelijkheden deze mensen bijvoorbeeld te begeleiden naar het TCI of de Vertrouwenslijn Afpersing. Signalen kunnen wijkagenten ook doorgeven door eens in de zoveel tijd met hun leidinggevende om tafel te gaan zitten en te bespreken wat ze tegenkomen en wat er uit de bezoeken bij ondernemers naar voren komt. Daarnaast benoemt een respondent dat door de politie meer geïnvesteerd zou moeten worden in de vertrouwensrelatie met portiers met het oog op afpersing in de horeca. *“Op het moment dat je een goede band hebt met de portiers, heb je indirect een band met de eigenaar en weet je wat er binnen gebeurt.”* De wijkagent zou deze rol kunnen vervullen.

Op dit moment is de ontwikkeling gaande dat synchroon aan de verdeling van de regionale eenheden binnen de Nationale Politie, elke regio een RPC heeft. RPC's zijn samenwerkingsverbanden tussen gemeente, politie en het bedrijfsleven waarin lokale veiligheidsproblemen worden aangepakt. Zij zijn onder andere betrokken bij de invoer van het Keurmerk Veilig Ondernemen en de Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan. RPC's zouden een (actieve) rol kunnen vervullen in de voorlichting van ondernemers, bijvoorbeeld in het kader van het Keurmerk Veilig Ondernemen en de versterking van de vertrouwensrelatie en signalering. RPC's hebben vanuit hun positie al een natuurlijke verbinding met ondernemers die de communicatie vereenvoudigt en een basis biedt voor signalering van afpersing. Daarnaast zouden de regioadviseurs van brancheorganisaties volgens respondenten een directe verbinding moeten hebben bij de RPC's zodat kennis en ervaringen gedeeld kunnen worden.

Gemeenten kunnen ook een rol spelen bij het signaleren van afpersing. De gemeente is gericht op dienstverlening en op begeleiding van ondernemers. Kritisch luisteren naar wat de ondernemer zegt of afgaan op onderbuikgevoelens is geen gewoontegood. Dit zou wel het geval moeten zijn bij bepaalde type ondernemingen of ontwikkelingen binnen de eigen gemeente, menen respondenten. Op deze manier kunnen gemeenten beter inspelen op signalen of ontwikkelingen door bijvoorbeeld kritischer te zijn bij vergunningaanvragen.

Netwerk en routing

Signalering van afpersingspraktijken vraagt om een vervolg. Bedrijven moeten beschikken over de juiste informatie om hun probleem te kunnen duiden en vooral ook te kunnen delen met een partij van hun keuze. Dit kan bijvoorbeeld de belangenvereniging zijn, de politie, een particulier recherchebureau, M. of de Vertrouwenslijn Afpersing. In het eerste thema over kennis en *awareness* haalden we

reeds aan dat het in de communicatie naar ondernemers over afpersing van belang is de handelingsmogelijkheden te benoemen. Maar ook voor publieke en private partijen is het belangrijk dat zij weten waar zij terecht kunnen voor advies of verwijzing in geval zij geconfronteerd worden met afpersing. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de vertrouwenspersonen van de Vertrouwenslijn Afpersing. Zij hebben behoefte aan een netwerk van vaste contacten binnen de verschillende politie-eenheden om slachtoffers die zich bij hen melden goed richting de politie te kunnen begeleiden. Het afbreukrisico blijkt namelijk groot als slachtoffers binnen de politieorganisatie niet de kwaliteit ervaren die zij nodig hebben, leren diverse onderzoeksbronnen.

Ook voor branche-, ondernemers- en belangenorganisaties is het van belang dat zij een goed netwerk binnen instanties hebben om hun leden optimaal te kunnen adviseren en ondersteunen. Meerdere brancheorganisaties geven aan niet goed te weten waar zij slachtoffers van afpersing die zich eventueel bij hun melden, heen moeten begeleiden. De belangenvereniging voor internetdetailhandel is bijvoorbeeld recent voor het eerst geconfronteerd met afpersing van enkele van haar leden. In de eerste plaats was het een interne zoektocht om de meldingen binnen de organisatie bijeen te brengen omdat er geen vast meldpunt voor dit soort incidenten is. De drie meldingen die bij de organisatie bekend werden, zijn via verschillende kanalen binnengekomen. *“Met zo’n nieuw onderwerp is het niet duidelijk waar het binnenkomt, dus dat is voor ons, maar ook voor de leden zoeken”*, aldus een respondent van de organisatie. Naar aanleiding van deze incidenten is de organisatie voornemens een vast contactpersoon of meldpunt in te richten om meldingen beter te stroomlijnen. Maar ook extern leidde de plotselinge melding van de afpersingsincidenten tot een zoektocht. De organisatie wil de leden zo goed mogelijk voorzien van advies en ondersteuning, zeker ook in relatie tot serieuze problematiek zoals afpersingpraktijken. De organisatie is contacten gaan leggen met onder andere de Nationale Politie, de regionale politie en het Nationaal Cyber Security Center, maar liep naar eigen zeggen *“tegen een politiemuur op”*. Het vinden van de juiste personen die op het op dossier van *cybercrime* iets in de concrete zaken kunnen betekenen, lukte pas na enige tijd en moeite. Die tijd is in geval van afpersing, waarbij deadlines voor betaling worden gesteld, beperkt. *“Voor fraude is er een politiemeldpunt, voor afpersing bestaat er geen centraal meldpunt”*, stelde de respondent vast. De belangenorganisatie voor webwinkels is een voorstander van een meldpunt voor *cybercrime*, waar zowel fraude als afpersing onder vallen. Een meldpunt is toegankelijk voor ondernemers en de branche-, ondernemers- en belangenorganisaties kunnen leden stimuleren om melding te doen.

6.3.3 Thema 3: Professionalisering politie

Het derde thema waarin kansen voor de aanpak van afpersing liggen, richt zich op de politieorganisatie. Deels hangt dit thema samen met het vorige thema, want de

politie is een belangrijke schakel in het signalerings- en meldingsproces. Hoe de politie vervolgens met een melding of aangifte omgaat, beïnvloedt tevens de vertrouwensrelatie met ondernemers en de toekomstige meldingsbereidheid.

Kwaliteit bij Service en Intake

Hoewel ondernemers over het algemeen vertrouwen hebben in de politie, doet slechts twee vijfde naar eigen zeggen aangifte wanneer zij worden afgeperst. De reden dat de aangiftebereidheid zo laag is, heeft volgens ondernemers enerzijds te maken met angst en schaamtegevoelens en anderzijds met dat de politie dergelijke zaken niet oppakt en weinig expertise heeft op het gebied van afpersing. Daarbij geven ondernemers aan dat de politie afpersing soms kwalificeert als een zakelijk conflict ofwel civiele zaak waarna ze bij de balie worden weggestuurd. Ook worden slachtoffers weleens weggestuurd met het verzoek een afspraak te maken terwijl er sprake is van een grote dreiging of urgentie. Daarnaast staan medewerkers Service en Intake soms te kritisch tegenover ondernemers die aangifte komen doen. Een slachtoffer benoemt dat hij verwacht dat de politie ondernemers serieus neemt: *“Een ondernemer heeft wel iets beters te doen dan aangifte doen, dus als hij voor je neus staat verzint hij het echt niet”*. Wanneer er sprake is van afpersing wordt in sommige gevallen geïnsinueerd dat de ondernemer zich dan vast heeft ingelaten met dubieuze zakenpartners. Dit hangt samen met de kwaliteit als politie om economisch te kunnen denken wanneer het gaat om aangifte of meldingen door het bedrijfsleven. Het gebrek aan zakelijk denken is een blijvend punt van zorg voor de politie. Volgens sommige respondenten zou het een cultuuromslag van de politie vergen. Een respondent benadrukt dat de politie de aangiftebereidheid heeft proberen te stimuleren door het ontwikkelen van de digitale aangiftemogelijkheid zodat een aangifte doen minder tijd kost omdat de ondernemer niet naar het bureau hoeft. Andere respondenten reageren hierop dat een afpersingszaak zich niet leent voor een digitale aangifte omdat het te complex is. Meerdere ondernemers geven aan dat zij het prettig zouden vinden wanneer de politie bij hen langs zou komen, in plaats van dat zij naar het bureau moeten komen. Dit geldt met name in het geval van afpersing, maar ook in andere zaken. Tot slot is het volgens respondenten belangrijk dat de politie zich realiseert dat ondernemers bij een afpersingszaak vaak eerst advies willen inwinnen zonder dat zij direct de regie kwijt zijn over hun bedrijfsvoering en het verloop van de afpersing. Ondernemers willen niet altijd direct aangifte doen, maar vooral weten hoe te handelen.

Voornoemde punten in beschouwing nemend, is het van essentieel belang dat de kwaliteit van Service en Intake bij de politie wordt vergroot zodat slachtoffers van afpersing goed worden opgevangen. Een landelijke professionaliseringsslag ontbreekt op dit vlak. De initiatieven voor een kwaliteitsverbetering in de regionale eenheid waar de proeftuin heeft gedraaid, zijn een interessant voorbeeld voor

andere eenheden. Buiten het erkennen van afpersing als gevoelig delict op papier blijkt uit de proeftuin dat voorlichting aan medewerkers Service en Intake hen kan helpen een betere inschatting te maken van wat er speelt en wie het beste de aangifte kan opnemen. Hierbij dient de focus te liggen op een kwalitatief goede aangifte en goede koppeling tussen de recherche en Service en Intake. Een suggestie die wordt gedaan om de routing van de melding van afpersing beter te laten verlopen, is om verplicht te stellen dat zodra de term afpersing valt de Officier van Dienst (OvD) van de recherche moet worden ingelicht. Deze kan dan beslissen hoe het verder gaat en wie de aangifte opneemt. Een andere suggestie die wordt gedaan, is om de aandacht voor afpersing te incorporeren in lopende projecten. Een van de mogelijkheden is afpersing op te nemen als *High Impact Crime* (HIC). Bij HIC-delicten is het bijvoorbeeld gebruikelijk dat de recherche een aangifte opneemt in plaats van medewerkers Service en Intake. Voor wat betreft de aanpak van afpersing door OMG's is een alternatieve suggestie dit onder te brengen in de huidige landelijke geïntegreerde aanpak van OMG's.

Aanspreekpunt

Meerdere respondenten benoemen dat er per regionale eenheid een persoon zou moeten zijn die de belangen van ondernemers binnen de politie behartigt. In bepaalde eenheden bestaat deze functie in de vorm van een accountmanager bedrijfsleven. Deze accountmanager heeft contact met bedrijven in de regio en signaleert ontwikkelingen en behoeften binnen het bedrijfsleven. Binnen de eenheden kan deze accountmanager ook een aanspreekpunt zijn voor medewerkers Service en Intake die met vragen omtrent aangiften van bedrijven zitten. Daarnaast zou de accountmanager bedrijfsleven bij signalen over afpersing, of andere vormen van criminaliteit, de ondernemer hierop kunnen aanspreken. Vervolgens kan hij op basis van de behoeften van de ondernemer deze begeleiden naar de juiste persoon binnen de politieorganisatie of andere organisaties. De accountmanager bedrijfsleven kan ook een direct contactpunt voor de regiomanagers van brancheorganisaties vormen. Op deze manier hebben zij een directe verbinding om leden in het geval van heftige of gevoelige afpersingszaken direct naar de politie toe te leiden. Bevraging in een aantal eenheden leert dat de accountmanager bedrijfsleven vooralsnog geen duidelijke informatiepositie heeft als het gaat om afpersing van ondernemers. Een van de accountmanagers geeft letterlijk aan dat er wat dat betreft meer te brengen valt dan te halen.

Expertise en verantwoordelijkheid

Ten aanzien van de (ontwikkeling van) expertise op het gebied van afpersing binnen de politie zijn ook verbeterpunten te benoemen. In het algemeen geldt dat veel zaken eindigen met een spoor naar het buitenland, zodat een eventuele verdachte

niet voor een Nederlandse rechter komt. Het OM koppelt de afhandeling van zaken echter niet systematisch terug naar de recherche. Hierdoor is het voor behandelend politiemensen vaak onbekend wat een succesvolle aanpak is in een zaak of hoe deze is afgesloten. Wanneer het OM vaker naar de politie terug zou koppelen waarom in een specifieke zaak vervolging wel of niet is geslaagd, kan de politie hier wellicht in de toekomst van leren. Daarnaast kan het expertisepunt ontvoering, gijzeling en afpersing van de Landelijke Eenheid nog beter bekend worden gemaakt binnen de politieorganisatie. Bij grote, ingewikkelde afpersingszaken kunnen zij eenheden bijstaan met kennis en advies op het gebied van afpersing en onderhandelingen. Hierbij is het belangrijk dat het expertisepunt een betere borging krijgt binnen de politieorganisatie, met name op het gebied van personeelscapaciteit. Naast bekendheid met het expertisepunt is het ook belangrijk dat eenheden meer bekend raken met de mogelijkheid om politieonderhandelaars in te zetten in het geval van afpersing. In het geval van gijzeling en ontvoering is dit vrij bekend, maar op het gebied van afpersing wordt hier niet altijd aan gedacht.

Bevraagde deskundigen uit Duitsland en Engeland zijn positief over organisatorische en tactische voorbereidingen met betrekking tot de aanpak van afpersing. Deze voorbereidingen bestaan onder andere uit een landelijk centrum dat de besluitvorming op het gebied van afpersingszaken coördineert en speciale trainingen voor politiepersoneel dat met deze zaken te maken krijgt. Daarnaast wordt door buitenlandse deskundigen gewezen op het belang van actuele informatie over het fenomeen. In Duitsland wordt hieraan gestalte gegeven met adviesgroepen die ontwikkelingen ten aanzien van afpersing nauwlettend volgen. In Nederland is voor het monitoren van ontwikkelingen met de huidige, beperkte bezetting van het expertisepunt geen ruimte.

Ten aanzien van de ontwikkeling van expertise binnen de politie benoemen we in het bijzonder digitale expertise en *cybercrime*. Cyberdreigingen ontwikkelen zich snel en vormen een speciale uitdaging voor de *cyber security*, dit vergt de ontwikkeling van specifieke expertise. Deels gaat het hierbij om kwantiteit maar ook om kwaliteit. Bij een deel van de digitaal rechercheurs ontbreekt het volgens een respondent aan 'creatieve kennis'. Deze rechercheurs weten hoe ze bepaalde *tools* moeten inzetten om digitaal te Rechercheren, maar missen de creativiteit om dit ook op een andere manier of met een andere functie in te zetten. Daarnaast wordt *cybercrime* niet altijd als zodanig herkent, weten rechercheurs niet welke opsporingsmiddelen zij op welke manier kunnen inzetten of welke stappen zij verder kunnen nemen om dergelijke incidenten te voorkomen. Ervaring speelt hierbij natuurlijk ook een rol, daarom is het volgens sommige respondenten van belang dat op regionaal niveau ook cyberafpersingszaken worden gedraaid. Het NCSC heeft een handleiding geschreven voor het herkennen van *cybercrime* en het doen en opnemen van een aangifte. In deze handleiding staat een checklist voor het opnemen van

aangifte van *cybercrime*. Hierin wordt bijvoorbeeld benoemd te vragen naar type besturingssysteem, netwerktypologie en andere factoren die van belang zijn voor de opsporing. Wellicht kan de handleiding van het NCSC ondersteunend zijn om meer *awareness* en expertise te kweken binnen de politieorganisatie.

Verder blijkt uit een tweetal bestudeerde zaken op het gebied van cyberaferping dat er soms onduidelijkheid bestaat over de verantwoordelijkheid tussen afdelingen met betrekking tot *cybercrime*. Wanneer een zaak een digitale component heeft, schakelen sommige eenheden al snel door naar het *Team High Tech Crime* (THTC) van de Landelijke Eenheid, in plaats van naar hun eigen Bureau Digitale Expertise. Wanneer het om zaken gaat met slechts een enkele digitale component, zoals het uitlezen van een telefoon of computer of betaling via een *Bitcoin*-adres, zouden digitaal experts in de regionale eenheden verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de zaak. De eenheden dienen deze zaken, in de optiek van het THTC en het OM, zelf op te lossen. Het THTC wil hen hierbij wel ondersteunen met advies op afstand. De vraag die respondenten stellen is echter in hoeverre er geen sprake zou moeten zijn van nauwere banden tussen het THTC en de regionale eenheden. Een regionale eenheid heeft bijvoorbeeld de wens uitgesproken dat bij grote *cybercrime* zaken iemand van het THTC langskomt bij de eenheid en een adviserende rol vervult in het opsporingsteam. Hierbij hoeft het lid van de THTC zelf geen opsporingshandelingen te verrichten, maar gaat het om het delen van kennis over wat de beste manier is om een bepaalde zaak aan te pakken. Dit werkt beter wanneer zij aansluiten bij besprekingen van het opsporingsteam, dan wanneer het THTC advies op afstand geeft voor of na een overleg. Zeker nu eenheden zich nog aan het ontwikkelen zijn op het gebied van opsporing van *cybercrime* zou het THTC kunnen helpen hun digitale expertise te bevorderen. Het THTC stelt waar het nodig en vanzelfsprekend is de adviesrol en ondersteuning van regionale eenheden te vervullen en dit in het afgelopen jaar ook meermaals te hebben gedaan. Het ziet echter op regionaal niveau ook graag cyberteamen ontstaan waarin techniek en tactiek zich verenigen. Dit is volgens een respondent: *“Het recept voor succes in opsporingszaken, maar ook om op regionaal niveau een vliegwiel te vormen om de hele eenheid mee te kunnen nemen en zo onder meer betere aangiftes, informatie en zaken te genereren”*.

Een andere vraag die gesteld wordt, is of het THTC niet een meer coördinerende rol zou kunnen vervullen. Het THTC ziet de eigen rol meer als verbindend en ondersteunend, *“elke regionale eenheid heeft immer de vrijheid om zaken naar eigen inzicht uit te voeren”*. Bij een afpersingszaak waarin meerdere bedrijven uit verschillende eenheden worden afgeperst, kan het in eerste instantie voor de slachtoffers en de politie-eenheden onduidelijk zijn of er ook andere slachtoffers zijn. Dit resulteert erin dat meerdere eenheden met de zaak aan de slag gaan en dus in feite dubbel werk doen. Dit is met name op het gebied van *cybercrime* belangrijk omdat grenzen

of fysieke afstanden geen rol spelen. Van nature vervult het THTC deze coördinerende rol wel wanneer het gaat om contact met brancheorganisaties of ondernemers die te maken hebben gehad met afpersing. Het THTC heeft hen de tip gegeven bij het maken van een afspraak om aangifte te doen van cyberafpersing altijd te vragen of er een digitaal rechercheur bij de aangifte aanwezig kan zijn. Mocht dit niet mogelijk of moeilijk zijn, dan kunnen slachtoffers het THTC inschakelen. Zij bemiddelen dan richting de eenheid, zodat de aangifte direct goed wordt opgenomen door iemand met kennis van zaken. De tip om naar een digitaal rechercheur te vragen in het geval van een aangifte van cyberafpersing wordt eveneens door het NCSC gegeven.

Terugkoppeling en nazorg

“Burgeraangiften gingen in het verleden altijd voor ondernemersaangiften.” Dit is volgens een respondent de reden waarom ondernemers nog steeds minder geneigd zijn om aangifte te doen. Nog steeds hoort de politie in gesprekken met ondernemers meermaals de klacht dat zij lang niet altijd terugkoppeling krijgen. Samen met nazorg is terugkoppeling een belangrijke factor in het verhogen van de vertrouwensrelatie met en meldingsbereidheid bij ondernemers.

Nazorg is nog geen gewoontegood, zo leren de verschillende onderzoeksbronnen. Na de arrestatie en veroordeling worden vaak direct alle observatiemiddelen, begeleiding en taps opgeheven. Dit geldt eveneens wanneer een slachtoffer binnen het afpersingsproces speciale bescherming kreeg. Op het moment dat de zaak afgerond wordt, krijgt het slachtoffer een hand en is het contact afgelopen, zo is de ervaring. Voor een slachtoffer kan dit voor angst door onwetendheid en onzekerheid over de afloop van de zaak zorgen. Vooral wanneer er een dadergroep betrokken was bij de afpersing zorgt dit ervoor dat slachtoffers zich na de afhandeling verloren voelen. Hoewel de daadwerkelijke afpersers wellicht zijn opgepakt, hoeft de dreiging vanuit de groep namelijk nog niet afgelopen te zijn in de ogen van het slachtoffer.

Om een betere vertrouwensrelatie met slachtoffers op te bouwen, is nazorg essentieel. Hierbij is terugkoppeling van hoe de zaak verloopt, zowel bij een arrestatie als wanneer een aanhouding niet mogelijk is, belangrijk. Op die manier weten slachtoffers waar zij aan toe zijn en voelen zij zich daadwerkelijk geholpen en ondersteund door de politie. Diverse slachtoffers geven aan dat het feit dat zij niets terughoren hen het idee geeft dat de politie hen niet serieus neemt of niets met de zaak doet. Dit laatste is soms niet het geval, maar dan zijn er te weinig opsporingsindicaties om verder onderzoek te verrichten. Ook deze informatie zien slachtoffers graag teruggekoppeld. Dit is vooral belangrijk bij heftige delicten als afpersing.

Een betere nazorg en terugkoppeling kunnen leiden tot een positievere houding ten opzichte van de politie binnen het bedrijfsleven. Een wijkagent kan een

belangrijk rol vervullen bij de nazorg van een afpersingszaak. Op het moment dat de dreiging nog niet geheel is weggenomen of wanneer de verdachten weer vrij komen, kan de wijkagent een monitorende functie hebben en een vinger aan de pols houden. Zo geeft een ondernemer aan het erg prettig te vinden dat de wijkagent nog een paar keer poolshoogte is komen nemen. Tot slot is een goede communicatie over wat de politie kan en waar de eigen verantwoordelijk van de ondernemer ligt belangrijk. Ondernemers geven in de survey aan vooral behoefte te hebben aan een hogere pakkans en hardere straffen in afpersingszaken.

6.3.4 Thema 4: Proactieve aanpak

Bepaalde ontwikkelingen en bevindingen rondom afpersing maken het wenselijk dat naast een aanpak gericht op het vergroten van kennis, *awareness*, signalering en professionaliteit er meer wordt ingezet op een proactieve aanpak van afpersing. Actuele vormen van afpersing die gezien de bevindingen wel voorkomen, maar weinig hard kunnen worden gemaakt omdat de meldingsbereidheid van slachtoffers in dit verband laag is, betreffen afpersing door OMG's en culturele afpersing. In de zaak waarin de horeca wordt afgeperst door een OMG krijgt de recherche geen toestemming verder door te pakken vanwege het ontbreken van een aangifte. Meerdere respondenten geven aan dat het fenomeen van afpersing binnen de horeca een andere aanpak vergt. De angst voor represailles bij slachtoffers is te groot en wellicht ook terecht, maar dat betekent niet dat de politie geen taak heeft dit probleem aan te pakken, is de gedeelde mening. En datzelfde geldt voor afpersing van etnische ondernemers. Het probleem wordt door de doelgroep zelf niet op tafel gelegd, omdat men problemen liever zelf oplost en geen vertrouwen in de overheid heeft. Maar dat afpersingen binnen etnische gemeenschappen voorkomen, lijdt geen twijfel. In die zin ligt er volgens respondenten een overheidstaak om op te treden. En als dat niet kan op basis van meldingen en aangiften moet dat op een andere manier. Voor culturele afpersing en afpersing door OMG's zou een thematische, integrale, proactieve aanpak haar vruchten af kunnen werpen.

Een dergelijke aanpak kan gebiedsgericht en/of landelijk worden vormgegeven. Door via een andere route dan een aangifte en in de luwte te opereren, zorgen deze vormen van aanpak dat de druk niet bij de slachtoffers komt te liggen.

Gebiedsgerichte aanpak

De proeftuin heeft laten zien dat fenomeenanalyse, gebiedsanalyse en structureel *face-to-face* contact ervoor kunnen zorgen dat toch inzicht wordt verkregen in afpersing en andere problematiek in een bepaald gebied. Hierbij is het essentieel om het gebied in te gaan, personen te leren kennen en succesverhalen te delen. Het vertrouwen kan volgens respondenten alleen groeien als dit vertrouwen ook gegrond is. Met andere woorden, ondernemers willen resultaten zien. Een aanpak in relatie

tot culturele afpersing zou in dit verband kunnen inhouden dat in een aantal steden met veel etnische ondernemers de doelstelling wordt geformuleerd om vijftien aangiftes vanuit de gemeenschap binnen te halen en deze positief af te handelen. Terugkoppeling van de behaalde resultaten naar de gemeenschap is de vervolgstap. Binnen etnische groepen wordt veel gedeeld en wordt vanuit een collectief geheugen gehandeld. Terugkoppelen over waarom een opsporing wel of niet plaatsvindt, kan een belangrijke factor zijn om de vertrouwensband te versterken en de meldingsbereidheid te vergroten. Ook ten aanzien van een gebiedsgerichte aanpak van afpersing door OMG's zijn reeds goede ervaringen opgedaan. Door een criminologische analyse van straat- en systeem informatie bij de politie en tegelijkertijd investeren in het verhogen van de meldingsbereidheid onder ondernemers in een afgebakend gebied, kan inzicht worden verkregen in de bredere problematiek die lokaal speelt (Bureau Beke, 2013). Naast andere vormen van criminaliteit kunnen er afpersingspraktijken naar voren komen. Naar aanleiding van de bevindingen uit een gebiedsgerichte aanpak kan op lokaal niveau een integrale aanpak worden ontwikkeld om de in beeld gekomen problematiek en verdachtengroepen aan te pakken.

Landelijke aanpak

Naast een gebiedsgerichte aanpak van afpersing kan een landelijke aanpak op bepaalde uitingen van afpersing zinvol zijn. Ook hiervoor geldt dat monitoring van de ontwikkelingen leidend moeten zijn. Actuele problematiek ten aanzien van OMG's is een voorbeeld waarbij een landelijke aanpak van belang is. *“De afpersing in de horeca door motorclubs is een lokaal probleem dat een landelijke aanpak vraagt”*, meent een respondent. Daarop vult hij aan dat de OMG's immers ook landelijk worden aangestuurd. Naar aanleiding van (recente) incidenten tussen rivaliserende OMG's bestaat reeds een landelijke aanpak van OMG's, die verder wordt ontwikkeld. Bij deze aanpak zijn onder andere gemeenten, politie, OM, Belastingdienst en landelijke en regionale informatie- en expertisecentra betrokken. De aanpak omvat prioriteiten voor strafrechtelijke vervolging, focus op clubhuizen en evenementen, het bestrijden van OMG's in de horeca, voetbal en beveiliging, het aanpakken van leden zonder inkomen en de focus op leden in overheidsdiensten (Ministerie van VenJ, 2012d; Tweede Kamerstukken, 2011-2012).

Ook op het gebied van culturele afpersingen is het interessant om na te gaan of een landelijke aanpak kansrijk is. Als het gaat om dadergroepen die betrokken zijn bij afpersing van etnische ondernemers dan komen de activistische groeperingen zoals de PKK en de Chinese maffia in beeld. Een bredere aanpak van dergelijke groepen is van belang, omdat ze landelijk kunnen opereren en betrokken zijn bij een breder palet aan criminele gedragingen dan afpersing. Zoals bij een gebiedsgerichte aanpak is het van belang dat de politie brede expertise inzet en gebruikmaakt van financiële en gemeentelijke informatie.

6.4 Beschouwing

Een aantal geformuleerde projecten in de programmatische aanpak zoals die in 2010 door de Stuurgroep Afpersing is opgesteld, is niet of nauwelijks van de grond gekomen maar daarnaast is er ook een aantal meetbare resultaten bereikt. Het eerste project behelst in hoofdzaak het communiceren richting de doelgroep. De informatievoorziening aan potentiële slachtoffers in het bedrijfsleven is ad hoc verlopen en kent geen structureel karakter. De ervaringen van de betrokken partijen leren dat het ontbreken van een goede basis en middelen om te communiceren, maar ook het ontbreken van doorzettingskracht hier debet aan zijn. Het tweede project kan als een potentieel succes in de aanpak worden beschouwd. Potentieel, omdat het project nog meer navolging nodig heeft. In het kader van het verbeteren van de vertrouwensrelatie met slachtoffers en met het oog op de lage meldingsbereidheid is de Vertrouwenslijn Afpersing in 2011 gestart. Deze anonieme meld- en advieslijn blijkt in een behoefte te voorzien. Bij het in gebreke blijven van goede en structurele communicatie over de lijn wordt echter nog geen grote en nog niet de juiste doelgroep bereikt. De lijn is bij slechts een klein deel van de doelgroep bekend, terwijl het bestaan van de lijn door het bedrijfsleven wel wordt toegejuicht. Een belangrijk aspect van de lijn is dat de vertrouwenspersonen het slachtoffer fysiek ontmoeten en vervolgens naar de politie of andere instanties toeleiden. Naast de Vertrouwenslijn Afpersing is de anonieme tiplijn M. een punt waar slachtoffers terecht kunnen. Ten aanzien van het stimuleren van de meldingsbereidheid binnen etnische gemeenschappen heeft NL Confidential in de vorm van pilots lokaal verbinding gezocht. Deze acties leren dat het loont om *face-to-face* met potentiële slachtoffers in contact te treden, maar dat vertrouwen alleen kan ontstaan als er sprake is van een duurzame band.

Een meetbaar resultaat binnen het project met betrekking tot de professionalisering van de aanpak van afpersing door de politie is de formalisering van het expertisepunt binnen het beleidsplan van de Nationale Politie. Bij dit expertisepunt kan advies worden gevraagd inzake afpersing. De zwakte van het expertisecentrum is dat het slechts een politiefunctionaris betreft en daardoor de borging van kennis een aandachtspunt vormt. Daarbij komt dat het expertisepunt weliswaar een landelijke inbedding kent, maar de adviseur vanwege het achterblijven van de communicatie over dit punt onvoldoende wordt geraadpleegd. Zoals ook voor de Vertrouwenslijn Afpersing geldt, blijkt dat als er een beroep op wordt gedaan, het vaker over andere zaken gaat dan over afpersing. Evenwel blijkt dat er wel behoefte bestaat aan expertise met betrekking tot afpersing. Zowel bij het bedrijfsleven als bij professionals binnen de publieke en private wereld. Met betrekking tot andere actiepunten binnen de professionalisering van de politie is landelijk feitelijk geen uitvoering gegeven. Het gebrek aan draagvlak voor bepaalde actiepunten is

hier debet aan. Wel is in het kader van het vijfde project, de proeftuin, op lokaal niveau een aantal initiatieven binnen de politie ten aanzien van de professionalisering ontwikkeld. Dat betreft de opname van afpersing als gevoelige aangifte in het Handboek Aangifte van een district en het voorlichten van baliepersoneel over het fenomeen. In de proeftuin is een doelgroep- en gebiedsgerichte aanpak nuttig gebleken om criminaliteitspatronen in een gebied in kaart te brengen en de meldingsbereidheid te vergroten.

Initiatieven die buiten de programmatische aanpak zijn ontwikkeld, wijzen op de aandacht die voor het fenomeen bestaat. Zo hebben diverse particuliere recherchebureaus en verzekeringsmaatschappijen een meldpunt en verstrekken zij informatie over afpersing. Ook bestaan er diverse verzekeringen voor ondernemers om zich te verzekeren tegen de risico's en schade van afpersing. Verder richt het Europese samenwerkingsverband van de politie zich in de komende twee jaar specifiek op afpersing.

Bij het bedrijfsleven en belangenorganisaties bestaat een grote behoefte ten aanzien van kennis over afpersing. Door meer te communiceren over afpersing ontstaat meer *awareness* voor het fenomeen, herkennen en erkennen ondernemers het sneller en weten zij zich beter te wapenen. Voorlichting en tips voor preventie zouden centraal verzameld kunnen worden in een centraal online portal. Hier kunnen slachtoffers en professionals terecht en naar verwijzen als zij geconfronteerd worden met afpersing. Voor slachtoffers maar ook voor derden die signalen van afpersing opvangen, is het immers van belang dat bekend is welke handelingsmogelijkheden er zijn en bij wie ze terecht kunnen. Daarbij moet de routing duidelijk zijn en moet er voldoende kwaliteit zijn binnen de politieorganisatie om meldingen en aangiften op te nemen. Dit laatste vraagt een kwaliteitsontwikkeling bij de medewerkers Service en Intake van de politie. Binnen de proeftuin zijn ontwikkelingen in gang gezet om de kwaliteit bij de balie te verbeteren, maar dit is nog niet doorgezet op landelijk niveau.

Een verhoging van de kennis binnen de politieorganisatie is niet alleen van toepassing op de Service en Intake, maar ook op andere delen van de organisatie. Zo kan de mogelijkheid van inzet van het expertisepunt ontvoering, gijzeling en afpersing en politieonderhandelaars bij afpersingszaken beter bekend worden gemaakt. Daarnaast kan een belangrijke kwaliteit- en kwantiteitsslag gemaakt worden op het gebied van cyberafpersing. De samenwerking tussen eenheden en digitale expertise bij eenheden is niet optimaal. De THTC kan een belangrijke, wellicht coördinerende, rol spelen om het niveau van de digitale expertise te verhogen door researcheteams meer te ondersteunen bij het opsporen van *cybercrime*. Een laatste middel om de kwaliteit van de politieorganisatie op het gebied van afpersing te vergroten is door het verbeteren van de terugkoppeling en nazorg. Hierbij gaat het om terugkoppeling naar slachtoffers, intern bij de politie en door het OM.

Een betere nazorg en terugkoppeling kunnen leiden tot een hogere meldingsbereidheid en meer vertrouwen in de politie bij het bedrijfsleven.

Tot slot is het ten aanzien van bepaalde vormen van afpersing ook nodig om op een andere manier naar de aanpak te kijken en proactief op te treden. Door de inzet van een gebiedsgerichte of landelijke aanpak kunnen bepaalde vormen van afpersing waarbij de meldingsbereidheid laag is, toch aan het licht komen. Fenomenen waar een integrale, proactieve aanpak zinvol kan zijn, hebben betrekking op bepaalde dadergroepen zoals in het geval van afpersing door OMG's en culturele afpersing.

Afpersing door een ex-werknemer

Een ondernemer ontvangt in zijn bedrijf twee mannen die aangeven met hem te willen praten. Hij neemt de mannen mee naar zijn kantoor. Op het kantoor geven zij in dreigende taal aan dat ze de oud-directeur van de onderneming willen spreken. De ondernemer moet ervoor zorgen dat de oud-directeur de volgende dag een bepaald telefoonnummer belt. De afpersers eisen daarbij dat de oud-directeur €24.000 betaalt. Mocht dat niet gebeuren, dan zal het pand van de ondernemer in de brand worden gestoken. Het telefoonnummer blijkt van een oud-werknemer te zijn. Hij heeft als boekhouder binnen het bedrijf gewerkt en is acht jaar geleden ontslagen. Sindsdien ligt hij in conflict met de oud-directeur omdat hij vindt dat hij nog recht heeft op salaris. De ondernemer belt direct de politie als de mannen uit zijn zaak zijn verdwenen. De politie besluit de zaak stuk te maken en contact op te nemen met de oud-werknemer. Hij ontkent de afpersing, maar geeft toe een incassobureau ingehuurd te hebben om zijn eis kracht bij te zetten. De man is niet onder de indruk van het feit dat de politie op de stoep staat en blijft benadrukken dat hij recht heeft op zijn geld. De politie besluit daarop het pand 24 uur door de noodhulp te laten beveiligen om de ondernemer gelegenheid te geven zelf beveiliging te regelen en de situatie ietwat te kalmeren. De mannen die door de ex-werknemer zijn ingehuurd om de afpersing uit te voeren, blijken niet van een incassobureau te zijn. Het opsporingsonderzoek levert echter te weinig bewijs op om de mannen te koppelen aan de afpersing. De politie kan bewijzen dat zij in de zaak zijn geweest, maar niet dat ze de ondernemer hebben bedreigd. De oud-werknemer ofwel opdrachtgever van de afpersing wordt vervolgd voor poging tot afpersing. Onbekend is wat de afloop van de zaak is.

7 Conclusies en slotbeschouwing

De kernvraag van het onderzoek dat aan deze publicatie ten grondslag ligt, is hoe het fenomeen afpersing van het bedrijfsleven zich vandaag de dag manifesteert, hoe de aanpak van afpersing verloopt en welke eventuele kansen er voor de aanpak liggen. In de voorgaande hoofdstukken is uitgebreid geschetst op welke wijze en in welke mate ondernemers met afpersing worden geconfronteerd en welke stappen daarop volgen. Ook de praktijk van het proces van signalering, melding en aangifte tot opsporing en tenslotte vervolging is uitgebreid beschreven. In dit hoofdstuk vatten we de bevindingen op een beschouwende wijze samen. Allereerst beschrijven we de belangrijkste bevindingen ten aanzien van het fenomeen (§7.1). Daarbij gaan we in op de actuele vormen van afpersing, de kenmerken en de wijze waarop en de mate waarin afpersingspraktijken in beeld komen. In de tweede paragraaf (§7.2) worden de belangrijkste bevindingen over het verloop van het proces van signalering, melding en aangifte tot de opsporing en vervolging van afpersing weergegeven. Daarna (§7.3) schetsen we de conclusies over de ingezette aanpak van afpersing van het bedrijfsleven door publiekprivate partijen en de mogelijkheden die er voor een vervolgaanpak liggen onder andere in relatie tot de actuele verschijningsvormen van het fenomeen.

7.1 Afpersing van het bedrijfsleven in beeld

Afpersing van het bedrijfsleven houdt in criminologische zin in dat een (vertegenwoordiger van een) bedrijf wordt gedwongen aan de eis van de dader te voldoen door iets te doen of te laten, met als doel deze of een ander te bevoordelen. Dwang kan door de dader worden uitgeoefend door (dreiging met) geweld, sabotage van de bedrijfsvoering of door (dreiging met) smaad of openbaarmaking van geheime informatie. Terwijl het bij de eerste twee vormen van dwang (geweld en sabotage) juridisch gezien om feitelijke afpersing gaat (art. 317 Sr.), gaat het bij de laatste twee

dwangvormen (smaad en openbaarmaking informatie) juridisch gezien om afdreiging (art. 318 Sr.). Wij spreken in het vervolg over afpersing in criminologische zin waar dus ook afdreiging onder valt. In deze paragraaf schetsen we de actuele vormen van afpersing, de zichtbaarheid van slachtofferschap, de kenmerken en de impact.

Actuele verschijningsvormen

Afpersing van ondernemers vormt in Nederland maar ook in het buitenland nog steeds een probleem. En naar ervaring van verschillende Europese landen is deze problematiek de laatste jaren gegroeid. Afpersing kent vele gezichten. De vormen die onderscheiden kunnen worden zijn productafpersing, persoonsgerichte afpersing, faciliteringsafpersing, protectieafpersing en cyberafpersing. Al deze vormen van afpersing vinden blijkens diverse bronnen nog steeds plaats. Maar voor protectieafpersing en cyberafpersing geldt dat deze de laatste jaren in ontwikkeling zijn. Deze trend wordt in zowel Nederland als in andere Europese landen waargenomen.

Protectieafpersing is feitelijk de meest klassieke vorm van afpersing. Bij deze vorm van afpersing wordt door vaak criminele groeperingen aan ondernemers onder dreiging met geweld tegen betaling bescherming geboden. Protectieafpersing kent doorgaans een structureel karakter; ondernemers zitten langere tijd in de tang van de afpersers. De meest gevoelige branches voor protectieafpersing zijn internationaal gezien de detailhandel en de horeca. Daarnaast benoemen enkele Europese landen de bouwsector als een actueel doelwit van afpersing.

De toename van protectieafpersing die nationaal en internationaal wordt gesignaleerd, heeft voornamelijk betrekking op de horeca. In de praktijk krijgen horecaondernemers steeds vaker te maken met (pogingen tot) afpersing door de sterk groeiende *Outlaw Motorcycle Gangs* (OMG's) die hun vleugels uitslaan over verschillende gemeenten in binnen- en buitenland. Door OMG's wordt geprobeerd horecagelegenheden in handen te krijgen om zich te profileren en locaties te beheeren voor meetings en de ontplooiing van criminele activiteiten.

Een vorm van protectieafpersing komt ook nog steeds voor onder etnische ondernemers, met name Turkse en Chinese, zij het dat dit de laatste jaren eerder lijkt te zijn afgenomen dan toegenomen. Dadergroepen die hiervoor verantwoordelijk waren, lijken zich te hebben toegelegd op (ook) andere criminele praktijken dan afpersing.

Naast protectieafpersing is er een internationale ontwikkeling gaande met betrekking tot cyberafpersing. Cyberafpersing is een vorm van cybercriminaliteit en kan deels gezien worden als een digitale vorm van protectieafpersing. Bedrijven worden bedreigd met massale aanvallen op het netwerk waardoor de bedrijfsvoering plat kan komen te liggen. Hacking en (het dreigen met) het uitvoeren van (D)Dos-aanvallen of het plaatsen van *cryptoware* of *ransomware* zijn methoden die worden

toegepast om bedrijven af te persen. Doelwitten van deze digitale vorm van afpersing zijn bedrijven die afhankelijk zijn van informatietechnologie, zoals webwinkels en bedrijven die in een ICT-omgeving werken. Maar in feite zijn alle bedrijven, klein of groot, die voor bepaalde onderdelen van de bedrijfsvoering met computers werken, kwetsbaar voor cyberafpersing. De toename van cyberafpersing verhoudt zich tot de algemene, toenemende digitalisering van het bedrijfsleven; het ondernemerschap verplaatst zich meer en meer naar het internet. Omdat er in de digitale wereld geen grenzen zijn, kan cyberafpersing uit alle hoeken van de wereld komen. Terwijl daders van cyberafpersing op afstand van het slachtoffer kunnen opereren, wordt bij protectieafpersing de fysieke confrontatie met de slachtoffers aangegaan. Wat protectieafpersing en cyberafpersing met elkaar gemeen hebben, is dat er vaak georganiseerde dadergroepen achter schuil gaan die zich op meerdere doelwitten tegelijkertijd richten.

Slachtofferschap in beeld

Typend voor afpersing is dat het een verborgen delict is. Bij slachtoffers bestaat vanwege diverse redenen terughoudendheid bij het naar buiten treden over slachtofferschap. Factoren die meespelen, zijn gevoelens van schaamte en angst en onbekendheid met het fenomeen en met handelingsmogelijkheden. Mede doordat afpersingszaken niet altijd aan het licht komen, is een betrouwbare omvangsschatting van het probleem niet mogelijk. Naast het bestaan van een *dark number* van afpersingszaken is de werkelijke omvang niet vast te stellen omdat als bedrijven wel naar buiten treden over hun slachtofferschap zij dit via diverse kanalen kunnen doen. Bepaalde ondernemers stappen naar de politie, anderen naar een particulier recherchebureau of Meld Misdaad Anoniem (M.) en dan zijn er slachtoffers die enkel melding maken bij hun verzekeraar van geleden schade. Ondernemers kunnen echter ook besluiten bij meerdere instanties melding te maken. Harde uitspraken over de omvang van afpersing van het bedrijfsleven en de ontwikkelingen daarin zijn gezien deze verschillende meldingsvarianten en het verborgen karakter van het delict niet mogelijk. Op basis van diverse bronnen kunnen we wel indicaties geven voor het voorkomen van afpersing. Een analyse van de geregistreerde politiegegevens (BVH) in de delictcategorie ‘chantage/afpersing’ laat zien dat er jaarlijks gemiddeld 55 zaken ter kennis van de politie komen. Volgens gegevens over gepubliceerde strafzaken komen er per jaar gemiddeld elf afpersingen van het bedrijfsleven voor de rechter. Bij zowel de politiegegevens als de gegevens van de rechterlijke macht gaat het om een absolute ondergrens omdat er geen zicht is gekregen op alle zaken die hebben gespeeld. Afpersingen kunnen naar inzicht van de politie geregistreerd staan in andere delictcategorieën of andere politiesystemen. Voor de gegevens van de rechterlijke macht geldt dat niet alle strafzaken openbaar worden gemaakt. Naast de geregistreerde cijfers van politie en justitie bieden gegevens van

het bedrijfsleven zelf een indicatie voor het slachtofferschap van afpersing. In een online survey onder bijna 400 ondernemers geeft een op de tien aan in de laatste vijf jaar slachtoffer te zijn geworden van afpersing, sommige meermalen. Deze zelfrapportage wijst op een grotere omvang van de problematiek. In tegenstelling tot bij de geregistreerde cijfers over afpersing is het belangrijk om bij het zelfgerapporteerde cijfer rekening te houden met een overschatting van het werkelijke aandeel. De survey is namelijk verspreid onder de noemer van een onderzoek naar afpersing waardoor mogelijk in het bijzonder ondernemers die met afpersing te maken hebben gehad zich geroepen hebben gevoeld te reageren. Omdat de drie gegevensbronnen verschillen in inhoud, kwaliteit, representativiteit en analyseperiode is een vergelijking tussen de cijfers niet mogelijk. De cijfers kunnen enkel als indicatie voor de omvang van het probleem worden beschouwd. Indicaties voor de prevalentie van afpersing in andere Europese landen lopen uiteen. Zelfrapportage door ondernemers in Finland wijst op een slachtofferpercentage van twee tot drie procent en in Zweden tussen de zes en acht procent. Ook vergelijkingen met buitenlandse bronnen zijn lastig te maken vanwege verschillende gehanteerde methodieken en doelgroepen. Los van de kanttekeningen bij de diverse bronnen impliceren de bevindingen dat afpersing voor het bedrijfsleven een redelijk substantieel probleem vormt, maar dat het fenomeen bij politie en justitie minimaal in beeld is.

Kenmerken van afpersing

Afpersing is een vorm van criminaliteit die veelal geassocieerd wordt met georganiseerde misdaad en malafide ondernemerschap. Dit beeld gaat echter maar voor een deel van de afpersingsproblematiek op. Een belangrijk feit is dat bonafide, goedwillende ondernemers evengoed slachtoffer worden van afpersing. In het bedrijfsleven gaat veel geld om en ondernemers zijn gebaat bij een goedlopend bedrijf en een goede reputatie. Deze aspecten maken vrijwel alle sectoren en branches kwetsbaar voor afpersing. Uit diverse bronnen komt naar voren dat de detailhandel, de horeca en de dienstverlening in het bijzonder kwetsbaar zijn voor afpersing. Zowel het geregistreerde als het zelfgerapporteerde slachtofferschap is binnen deze sectoren het grootst. Daarbij moet aangetekend worden dat deze branches ook een groot aandeel hebben binnen het bedrijfsleven.

De aanleidingen voor afpersing zijn uiteenlopend, maar het doel is meestal financieel gewin. Een ondernemer kan een interessant doelwit zijn omdat er veel geld in het bedrijf omgaat, maar ook als het financieel juist slecht gaat. De beschikking over vertrouwelijke informatie van een bedrijf of ondernemer kan de troef voor een afperser vormen. Daarnaast kan een zakelijk geschil het startpunt van een afpersing zijn. Met name afpersingen waarvan melding of aangifte bij de politie wordt gedaan, blijken een voedingsbodem in een zakelijk conflict te hebben. Het gaat dan om afpersingen door (ex-)zakenrelaties, (ex-)klanten of (ex-)werknemers.

Afpersing door criminele groeperingen zien we nauwelijks terug in de politieregistraties. Het criminele circuit wordt daarentegen door slachtoffers in de zelfrapportage het vaakst als verdachtengroep aangewezen. Rekening houdende met interpretatieverschillen ten aanzien van typering van verdachten kunnen deze bevindingen erop wijzen dat afpersing door criminele groepen vaker buiten het beeld van de politie blijft terwijl dit dadertype - ook volgens bronnen uit andere Europese landen - een substantieel probleem vormt bij afpersing van het bedrijfsleven. Met andere woorden lijkt het erop dat slachtofferbedrijven minder snel melding of aangifte bij de politie doen van afpersing door criminele groepen dan door daders die zij vanuit de zakelijke sfeer kennen. Een beruchte reputatie van de verdachtengroep en een daaruit voortvloeiende angst voor represailles kunnen maken dat slachtoffers de stap naar de politie niet durven te maken.

Wat betreft de etniciteit van slachtoffers en verdachten van afpersing komt uit de politieregistraties naar voren dat tweederde van de slachtofferbedrijven Nederlandse bedrijven betreft, in ruim een kwart gaat het om niet-Nederlandse bedrijven. Bij de verdachten ligt deze verhouding omgekeerd; bijna een derde van de verdachten die in beeld komen voor de afpersing is Nederlands en iets minder dan de helft is niet-Nederlands. Van de overige slachtofferbedrijven en verdachten is de afkomst onbekend.

Afpersers zetten het slachtoffer op verschillende manieren onder druk. Een pressiemiddel dat door de daders het vaakst wordt toegepast, is (dreiging met) geweld. Daarnaast komen (dreiging met) smaad of openbaarmaking van informatie voor alsook beschadiging of sabotage van de bedrijfsvoering. Bij afpersing is vaak sprake van meerdere contactmomenten tussen dader en slachtoffer. Slachtoffers worden meestal *face-to-face* benaderd en daarnaast via brieven, e-mails en/of via de telefoon. Een ontwikkeling die in de benaderwijzen van slachtoffers zichtbaar is, is dat er steeds meer gebruik wordt gemaakt van mobiele telefonie en internet. Meerdere contactmomenten en contactvormen wijzen op een soms langdurig proces. Afpersingssituaties kunnen weken, maanden of zelfs jaren voorduren. Degelijke langdurige situaties waarbij het slachtofferbedrijf langere tijd in de tang van zijn afperser zit, kunnen aangemerkt worden als structurele afpersing.

De impact van afpersing

De impact van afpersing op slachtoffers is doorgaans groot. Slachtoffers lijden vaak financiële schade maar ook psychische en materiële schade kunnen het gevolg van een afpersing zijn. Uit de ervaringen van slachtoffers weten we dat het veiligheidsgevoel door afpersing wordt aangetast. De angst regeert ten tijde van een afpersing. Een *face-to-face* confrontatie met de dader kan overigens even intimiderend zijn als een bedreiging via een anonieme e-mail. De onbekendheid met de dader kan onzekerheid veroorzaken over de ernst van de situatie. Daders tonen soms eerst spierbal-

len om hun bedreigingen kracht bij te zetten. Dat gebeurt bijvoorbeeld door het gebruik van fysiek geweld, vernieling of het tonen van een wapen. De impact is met name groot als de dreigementen persoonlijk aan het adres van de ondernemer en zijn gezin zijn gericht. Behalve dat er in die situatie angst voor bedrijfs- en reputatieschade bestaat, vrezen slachtoffers voor hun persoonlijke veiligheid. Slachtoffers proberen zich soms te wapenen tegen de afpersers door het treffen van maatregelen zoals beveiliging van de zaak en het personeel. Daarbij komt het voor dat slachtoffers zichzelf letterlijk bewapenen. Praktijkvoorbeelden leren dat de bedrijfsvoering ernstig onder afpersing kan lijden. Slachtoffers durven soms simpelweg niet meer in de eigen zaak te staan, stoppen ermee of worden wegens faillissement genoodzaakt het bedrijf op te doeken. Gevoelens van angst en onveiligheid kunnen bovendien nog lange tijd bij de slachtoffers aanwezig zijn en resulteren onder andere in extra waakzaamheid.

Afpersing is een bijzonder delict, het is een *crime in action*. De afloop van de situatie wordt door de dader in handen van het slachtoffer gelegd. Ondernemers kunnen geneigd zijn de afperser te betalen in de veronderstelling de schade daarmee zoveel mogelijk te beperken; ingaan op de eis lijkt de remedie te zijn. En dit doet een deel van de slachtoffers dan ook. Volgens politie-informatie gaat een op de vijf slachtofferbedrijven (deels) op de eis in, volgens gegevens uit de strafzaken geldt dat voor een op de drie bedrijven. De zelfrapportagecijfers leren dat de gegevens van de politie een ondergrens vormen omdat ook ruim een derde van de slachtoffers zelf aangeeft (deels) op de eis van de afpersers in te zijn gegaan. Het probleem is met betaling echter niet altijd opgelost. Ingaan op de eis van de dader maakt een slachtoffer extra kwetsbaar voor een volgende afpersing en op die manier kunnen structurele vormen van afpersing ontstaan. Die structurele situaties zijn vaak het meest schrijnend omdat het naar buiten treden over het slachtofferschap steeds moeilijker wordt.

7.2 Van signalering tot opsporing en vervolging

Gezien het feit dat afpersing een *crime in action* is die een behoorlijke impact kan hebben, is het tijdig aan het licht komen van het delict cruciaal voor de verdere afloop. In deze paragraaf beschouwen we de conclusies ten aanzien van het proces van signalering, melding en aangifte van afpersing tot aan de opsporing en vervolging.

Signalering

Omdat afpersing een delict is waarover ondernemers niet makkelijk naar buiten treden, is signalering door anderen van belang. Zowel publieke als private partij-

en kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Voorwaarden om afpersingspraktijken te kunnen signaleren, zijn dat potentiële signaleerders kennis hebben van het fenomeen en een goede vertrouwensrelatie met het bedrijfsleven hebben. Vanuit de politieorganisatie kunnen de wijkagenten en de horeca- en openbare ordeteams belangrijke oren en ogen zijn voor het signaleren van afpersing. Zij staan vanuit hun positie dicht bij de ondernemers. Datzelfde geldt voor gemeentelijke toezichthouders en handhavers en voor winkelstraat- en wijkmanagers. Daarnaast kunnen de diensten Vergunningverlening en Economische Zaken van de gemeente en – specifiek ten aanzien van cyberafpersing – het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) opvallendheden signaleren die kunnen wijzen op afpersing. Tenslotte is er een signaleringsrol weggelegd bij de accountmanagers veiligheid en bedrijfsleven van de politie die als aanspreekpunt inzake criminaliteit en veiligheid voor ondernemers fungeren. Voor zowel de gemeente als de politie geldt echter dat het deze partijen ontbreekt aan voldoende *awareness* en kennis over afpersing waardoor signalering in de praktijk vrijwel niet plaatsvindt.

Ook voor de private partijen geldt dat de voorwaarden voor signalering van afpersing in de praktijk matig zijn ingevuld. Het gaat dan in het bijzonder om belangenorganisaties voor het bedrijfsleven. Een derde van de ondernemers geeft aan de belangenorganisatie in te zullen schakelen in geval van afpersing maar niet meer dan een op de tien ondernemers die daadwerkelijk slachtoffer zijn geworden, zegt dit ook gedaan te hebben. Deze bevinding is in lijn met het ontbreken van het zicht op slachtofferschap van afpersing bij belangenorganisaties. De belangrijkste reden hiervoor lijkt te zijn dat organisaties geen aandacht besteden aan afpersing waardoor het op die manier een relatief onbekend fenomeen blijft. Slachtoffers zullen eerder aan de bel trekken als zij er van op aan kunnen dat er naar hun geluisterd wordt door partijen die zij vertrouwen en die kennis van zaken hebben. Behalve het bestaan van een goede vertrouwensrelatie tussen de organisaties en het bedrijfsleven en een goede kennispositie op het gebied van afpersing is het van belang dat er een heldere routing bestaat over waar ondernemers problemen zoals afpersing kunnen melden. Ook dat laatste ontbreekt nog bij de meeste organisaties. Het gebrek aan zicht op afpersingsincidenten geldt voor belangenorganisaties maar ook voor de Kamer van Koophandel (KvK). De KvK kan een signalerende maar ook een informerende rol ten aanzien van afpersing vervullen aangezien zij een voorportaal voor het bedrijfsleven vormt. Alle ondernemers moeten immers een fysiek bezoek aan de KvK brengen bij de start van een bedrijf. Vooralsnog is de organisatie niet op deze signaleringsfunctie ingericht, maar er liggen op dat vlak voor de toekomst wel kansen.

Naast publieke en private partijen kunnen ook anderen een signalerende rol vervullen. Ondernemers melden hun slachtofferschap vaak (in eerste instantie) niet bij de politie of belangenorganisaties, maar ruim een derde van de

slachtoffers zegt wel zijn verhaal te delen met een zakelijk contact zoals een accountant. Zakelijk dienstverleners kunnen bovendien uit zichzelf opvallendheden in bijvoorbeeld transacties constateren die kunnen wijzen op slachtofferschap van afpersing. Dit maakt dat ook de zakelijke dienstverlening een signalerende rol kan vervullen met betrekking tot afpersing. En datzelfde geldt voor collega-ondernemers, familie en kennissen van slachtoffers. Diverse zaken komen aan het licht door bemoeienis van een derde partij uit de sociale context die het slachtoffer stimuleren melding te maken. Om zowel publieke, private als andere partijen te stimuleren en in staat te stellen om signalen van afpersing te herkennen, is een algemene vergroting van de *awareness* en kennis ten aanzien van afpersing van het bedrijfsleven onmisbaar.

Melding en aangifte

Het devies van deskundigen is dat slachtoffers van afpersing te allen tijde zo snel mogelijk melding en aangifte doen bij de politie. Op deze manier kan er (tijdig) ingegrepen worden en er tegen de daders strafrechtelijk worden opgetreden. In de praktijk is de meldings- en aangiftebereidheid in geval van afpersing echter laag. Dat geldt in het bijzonder voor horecaondernemers en etnische ondernemers. Behalve dat deze typen ondernemers over het algemeen weinig vertrouwen hebben in de politie lossen zij over het algemeen hun problemen liever zelf op. Hoewel de meerderheid van de ondernemers evenwel zegt vertrouwen te hebben in de politie als het gaat om de aanpak van afpersing, doet minder dan de helft van de daadwerkelijke slachtoffers aangifte. Gebrek aan vertrouwen in de politie staat bij ruim een derde van de slachtoffers een aangifte in de weg. Met name met betrekking tot cyberafpersing bestaat er een gebrek aan vertrouwen in de expertise van de politie.

Terwijl het algemene vertrouwen in de politie onder ondernemers kennelijk groot is, blijft daar minder van over als men daadwerkelijk slachtoffer wordt. Mogelijk dat hier de kenmerken van afpersing interfereren; de bedreigingen die door de daders worden geuit, kunnen dermate angst inboezemen dat slachtoffers de stap naar de politie niet durven te maken. Slachtoffers zijn soms zelfs bang dat zij de situatie alleen maar verergeren wanneer zij de politie erbij betrekken. Met name als het om criminele groeperingen gaat, lijkt er meer sprake te zijn van terughoudendheid bij slachtoffers om te melden. Daarnaast spelen angst voor reputatieschade en schaamtegevoelens bij het slachtoffer soms een belangrijke rol.

Een verklaring voor het lage aantal meldingen en aangiften bij de politie is ook dat ondernemers niet altijd het belang inzien van het betrekken van de politie bij de zaak, omdat zij geen behoefte hebben aan een strafrechtelijk traject. Ze willen dan gewoon dat de afpersing stopt en er verder niet teveel reuring aan geven. Slachtoffers kunnen er in dat geval voor kiezen een particulier recherchebureau in de arm te nemen dat overigens in voorkomende gevallen samenwerkt met de politie.

Tenslotte stappen sommige slachtoffers pas naar de politie als zij de afpersers simpelweg niet meer kunnen of willen betalen.

Aan de zijde van het slachtoffer zijn factoren als vertrouwen, emoties en bewuste keuzes aldus bepalend voor het al dan niet maken van melding en het doen van aangifte van afpersing bij de politie. Maar ook aan de zijde van de politie zijn er factoren die het meldingsproces beïnvloeden. Deze hangen in de kern samen met de kwaliteit van de politieorganisatie aan de voorkant. Dat begint bij de ontvangst van slachtoffers op het bureau. De professionaliteit van de baliemedewerkers is niet overal voldoende om slachtoffers het gevoel te geven dat zij serieus genomen worden en hun verhaal kunnen doen. Er wordt door baliemedewerkers niet altijd goed aanvoeld dat de stap naar de politie voor slachtoffers groot kan zijn en dat er iets ernstigs speelt. Zodra een ondernemer de beslissing neemt de politie erbij te betrekken, mag echter verondersteld worden dat de situatie serieus en urgent is. Afpersing is een delict dat gevoelig ligt en slachtoffers ervaren het doorgaans als onprettig om in een publieke ruimte hun verhaal te moeten doen. Daardoor komt het voor dat slachtoffers niet direct alles vertellen, wat er toe leidt dat er geen goede inschatting kan worden gemaakt van wat er aan de hand is. Een afpersing wordt dan niet altijd als zodanig door de intakebalie gekwalificeerd. Daarnaast komt het voor dat baliemedewerkers zich onvoldoende objectief opstellen en dat de ernst van de situatie door een te kritische houding en een negatieve vooringenomenheid overschaduwd wordt. Bovendien hebben ondernemers doorgaans behoefte aan een zakelijke benadering. Behalve dat zij in het geval van afpersing kunnen vrezen voor hun eigen veiligheid, kan de continuïteit van het bedrijf zelf op het spel staan. Het is daarom belangrijk dat er niet alleen oog is voor de veiligheid van het slachtoffer maar ook voor risicoreductie ten aanzien van de bedrijfsreputatie en bedrijfscontinuïteit. Het onterecht afdoen van afpersing van het bedrijfsleven als een civiele zaak is een inschattingsfout die nog steeds voorkomt bij de intakebalie op het politiebureau en die het vertrouwen van ondernemers in de politie niet ten goede komt. De intakebalie vormt de basis voor het verdere verloop van de situatie en de professionaliteit aan de voorkant heeft invloed op het zicht dat er bestaat op afpersing. Situaties komen niet tot een melding of aangifte wanneer door een onjuiste inschatting van de urgentie en ernst van de situatie slachtoffers onterecht worden weggestuurd. Overigens worden in geval van afpersing slachtoffers soms ook weggestuurd met het verzoek terug te komen als er nieuwe ontwikkelingen zijn. De poging tot afpersing waarvan het slachtoffer melding wil maken, wordt in die gevallen (onterecht) niet als strafbaar feit beschouwd. Hoewel deze situaties zich voordoen, komt het ook voor dat er adequaat op een melding wordt gereageerd en bijvoorbeeld de wijkagent of surveillancediensten worden ingeschakeld om een oogje in het zeil te houden.

Driekwart van de meldingen van afpersing, mondt uit in een aangifte. Het gegeven dat baliemedewerkers niet altijd de kwaliteit en kennis hebben om

afpersingen goed in te schatten, roept de vraag op of zij wel degenen zouden moeten zijn om de aangifte op te nemen. Afpersingssituaties kunnen soms complex zijn en om specifieke kennis vragen, zoals in het geval van cyberafpersing. Vastgesteld wordt dat het van belang is dat slachtoffers op tijd doorgeleid worden naar de juiste personen om tot een goede aangifte en een adequaat vervolg te komen. Het op tijd vinden van de juiste personen binnen de politieorganisatie is een succesfactor om tot een goede aanpak van de zaak te komen maar tegelijkertijd een *bottleneck*. Het neemt soms veel tijd in beslag om op de juiste plek binnen de politieorganisatie te komen. Een heldere routing is niet overal aanwezig en dat terwijl de tijd in het geval van afpersing dringt omdat er vaak een deadline door de dader wordt gesteld.

Slachtoffers durven na melding niet altijd over te gaan tot een aangifte uit angst voor represailles voor de dader en/of reputatieschade. Met name in het geval van criminele groeperingen als dadergroep zet de politie zich soms extra in om het slachtoffer te overtuigen van het belang van een aangifte. Een aangifte is voor de politie belangrijk om een zaak op te kunnen pakken, maar echter niet noodzakelijk. Als het een afpersing betreft waarbij sprake is van (dreiging) met geweld of sabotage van de bedrijfsvoering, kan de politie ook ambtshalve met de zaak aan de slag. Dat geldt niet voor gevallen waarin gedreigd wordt met smaad of openbaarmaking van informatie, omdat dat juridisch minder zwaar wordt gewogen. In de praktijk wordt er naar aanleiding van enkel een melding slechts sporadisch overgegaan tot een opsporingsonderzoek.

Opsporing en vervolging

Afpersingssituaties vragen om directe actie. De daders stellen vaak een termijn waarin het bedrijf aan de eis moet voldoen. Zolang deze situatie duurt, hangt het slachtoffer een dreiging boven het hoofd dat hem, zijn bedrijf of omgeving iets wordt aangedaan. Met het doen van melding en/of aangifte stelt het slachtoffer verwachtingen aan de politie. In de eerste plaats betreft dat advisering over hoe het beste te handelen. Advisering kan inhouden dat het slachtoffer op het hart wordt gedrukt niet op de eis in te gaan en wordt aangeraden bewijs te vergaren. Degelijke advisering lijkt evenwel niet gangbaar na elke melding en gebeurt voornamelijk op het niveau van de recherche. In de tweede plaats houden de verwachtingen in dat er een opsporingsonderzoek wordt opgestart. Of dit gebeurt, is afhankelijk van de inschatting van de ernst en urgentie, de beschikking over capaciteit en de kansrijkheid van een zaak. Afpersing is geen speerpunt binnen de politie en niet alle meldingen en aangiften van afpersing krijgen een strafrechtelijk vervolg. Ten minste vier op de tien zaken krijgen een vervolg. Op sommige meldingen en aangiften wordt helemaal geen actie ondernomen bij gebrek aan capaciteit of competenties. Voor andere zaken geldt dat er een afwachtende houding door de politie wordt aangenomen. En dat is soms ook terecht want in de meeste gevallen bloedt een

afpersingszaak dood en is de urgentie van een opsporingsonderzoek verdwenen. De dader kan afhaken omdat hij zich kansloos acht of ziet af van verdere acties zodra hij erachter komt dat de politie bij de zaak betrokken is. Dat neemt echter niet weg dat er in deze situaties geen sprake is van een strafbaar feit. Als een afpersing niet wordt doorgezet, heeft de dader zich immers schuldig gemaakt aan een poging tot afpersing. Op basis van prioritering komt het echter weinig voor dat op dergelijke zaken door de politie inzet wordt gepleegd om de daders op te sporen.

Het verloop van de afpersingssituatie is afhankelijk van de acties door het slachtoffer, de daders en de politie. De politie kan in de opsporing besluiten tot een passieve strategie, waarin een meer afwachtende houding wordt aangenomen, of voor een offensieve strategie waarbij op verschillende niveaus actie wordt ondernomen. Als besloten wordt wel een opsporingsonderzoek naar de afpersing te draaien, is een eerste belang de schade voor het slachtoffer zoveel mogelijk te beperken. Op de tweede plaats staat het in beeld krijgen van de verdachte. Hiervoor is het soms nodig om toe te werken naar een afdracht van het geld of de goederen die door de afperser worden geëist. De pakkans is in deze gevallen hoog. Voor de coördinatie van deze trajecten is expertise en kennis nodig. Binnen de politie is voldoende specialisme aanwezig in de vorm van politieonderhandelaars en het centrale expertisepunt ontvoering, gijzeling en afpersing van de Landelijke Eenheid en specifiek ten aanzien van cyberafpersing het *Team High Tech Crime* (THTC) van de Landelijke Eenheid en de digitaal rechercheurs. Niet alle politiefunctionarissen weten deze specialismen echter even goed te vinden vanwege onbekendheid met de diensten. Mede daardoor kan de kwaliteit van de opsporing in afpersingszaken verschillen.

De kwaliteit heeft eveneens te maken met het niveau waarop een zaak wordt opgepakt. Afpersingszaken worden naar gelang de inschatting aan de voorkant en de beschikbare capaciteit, gedraaid op het niveau van wijkteams tot aan grootschalige opsporingsteams. Afpersing is echter over het algemeen een complex delict waarbij de uitvoering van de opsporing ingewikkeld kan zijn en de nodige expertise vraagt. Een algemene bevinding is dat zodra een zaak op rechercheurniveau wordt gedraaid er voldoende kennis en expertise aanwezig is om de juiste beslissingen te nemen en deze zaken naar tevredenheid van de slachtoffers worden afgerond. Belangrijk is dat de politie oog heeft voor de veiligheid van het slachtoffer en voor het bedrijfsbelang. Wordt een zaak op wijkteamniveau of door de basiseenheden opgepakt, dan is er eerder sprake van ad hoc handelen dat niet gestoeld is op kennis en ervaring. Kennis van het fenomeen binnen de verschillende geledingen van de politie is van belang om tot een juiste aanpak van de zaak te komen.

De professionaliteit waarmee de politie een zaak oppakt, is ook bepalend voor de medewerking van het slachtoffer. Als het slachtoffer volledige medewerking aan de politie geeft, zijn de opsporingskansen groter. Het slachtoffer is immers het doelwit van de afperser en speelt daarmee de hoofdrol. Warme communicatie tus-

sen de opsporing en het slachtoffer is van belang om het onderzoek in goede banen te leiden. Het uitblijven van gedegen communicatie brengt het slachtoffer bovendien in onzekerheid en veroorzaakt onnodig extra angstgevoelens. Daarnaast worden nazorg en terugkoppeling door slachtoffers erg gewaardeerd, maar gebeurt dit niet altijd. Positieve ervaringen met de afhandeling van de zaak kan ondernemers motiveren een volgende keer opnieuw de stap naar de politie te maken en versterken het veiligheidsgevoel.

Als er tijdig op de juiste wijze wordt ingegrepen in een afpersingssituatie kan er veel schade voorkomen worden. Omdat een gemiddelde politiefunctionaris in zijn carrière niet vaak met afpersing te maken zal krijgen, is het belangrijk dat de expertise hierover zo snel mogelijk wordt ingewonnen als een zaak wordt opgepakt. De verbinding tussen de eenheden is eveneens een punt van aandacht. In het geval van seriematige afpersingszaken of zaken waarvoor een zelfde dadergroep verantwoordelijk is, is het voor een adequate opsporing van belang dat er landelijk zicht is op zaken. Dat overzicht ontbreekt omdat niet alle afpersingszaken op een centraal punt worden gedeeld. Hierdoor kan het voorkomen dat verschillende eenheden op dezelfde dader(groep) werken. Dit probleem speelt in het bijzonder bij cyberafpersing waarbij meerdere bedrijven in verschillende plaatsen in Nederland door een zelfde dadergroep worden bedreigd. Bovendien geldt voor cyberafpersing dat de expertise op landelijk niveau aanwezig is maar deze in de regionale eenheden nog moet groeien.

Met de inspanningen van de politie komen vaak wel verdachten in beeld maar bij gebrek aan bewijs komt het niet altijd tot een aanhouding. Met name de zaken waarin meerdere daders actief zijn, blijken lastig. Daartegenover staat dat als zaken wel voor de rechter worden gebracht, dit meestal resulteert in een veroordeling van de verdachten. Afpersing is een delict dat ogenschijnlijk gemakkelijk te plegen is en blijkt soms ook een impulsdelict te zijn. Wat over het algemeen door daders niet gerealiseerd wordt, is dat het een ernstig delict is met een forse strafdreiging. De maximale straf voor afpersing is negen jaar gevangenisstraf en op afdreiging staat maximaal vier jaar gevangenisstraf. Uit de geanalyseerde rechtszaken blijkt dat verdachten zijn veroordeeld voor straffen variërend van taakstraffen tot jarenlange gevangenisstraffen. De veroordelingen hebben betrekking op zowel pogingen tot afpersing als op voltooide afpersingen. Een afpersing wordt als een poging gekwalificeerd als er geen sprake is van een overdracht. Maar ook als er wel een overdracht heeft plaatsgevonden kan de tenlastelegging tot een poging afpersing beperkt zijn. Er is volgens rechters namelijk vaak alleen sprake van een voltooide afpersing als er persoonlijke eigendommen van het slachtoffer zijn overgedragen aan de verdachte. Terwijl dit juridisch gezien een subtiel verschil betreft, is het voor de slachtoffers een groot verschil omdat de kwalificatie invloed heeft op de strafmaat.

Afpersingszaken die voor de rechter komen, zijn over het algemeen langlopende zaken met een gemiddelde duur van zes maanden. Bewijslast is bij afpersing, evenals bij andere vormen van criminaliteit, essentieel binnen een rechtszaak. Dat betekent dat hoe eerder een slachtoffer de politie inschakelt, hoe meer bewijs er kan worden vergaard en des te groter de kans is op een succesvol opsporings- en vervolgingsproces. Schriftelijke bewijsstukken, getuigenverklaringen en goederen die worden gevonden bij huiszoekingen zijn doorslaggevend bij de veroordelingen. Het pas achteraf inschakelen van de politie verkleint de kans op een succesvolle opsporing en vervolging.

7.3 De aanpak van afpersing

De impact van afpersing is doorgaans groot en vraagt daarom om een effectieve preventieve en repressieve aanpak. In deze paragraaf worden de status en belangrijkste resultaten van de ingezette aanpak beschouwd alsook de mogelijkheden voor een vervolgaanpak die voortvloeien uit deze fenomeenstudie.

Programmatistische aanpak

Zicht op de werkelijke omvang van het probleem van afpersing van het bedrijfsleven is er niet, maar de ernst en impact van het misdrijf rechtvaardigen een aanpak van het probleem. In 2010 hebben publieke en private partijen de handen ineen geslagen om hier - onder auspiciën van het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (NPC) - uitvoering aan te geven. Deze aanpak houdt in de kern in dat de kennis en weerbaarheid van ondernemers worden vergroot, de vertrouwensrelatie tussen publieke en private partijen en het bedrijfsleven verbetert ten behoeve van de meldingsbereidheid en dat er bij de politie een professionaliseringsslag plaatsvindt ten aanzien van de aanpak van afpersing.

De aanpak is niet op alle punten volgens plan uitgevoerd. Afpersing is nog steeds een onbekend fenomeen voor veel belangenorganisaties en het bedrijfsleven. De achterliggende gedachte van de aanpak is dat als ondernemers kennis hebben over afpersing en weten welke handelingsmogelijkheden er zijn, dit de drempel om over slachtofferschap naar buiten te treden, kan verlagen. Daartegenover moet wel staan dat ook de ontvangende partijen van meldingen over afpersing kennis van zaken hebben om het slachtoffer te kunnen ondersteunen. Dat geldt voor zowel private partijen zoals belangenorganisaties als voor politie en gemeenten. Over de uitgevoerde acties in de aanpak kan geconcludeerd worden dat de doelen van de aanpak onvoldoende zijn bereikt. Zo is er door belangenorganisaties niet effectief over afpersing naar het bedrijfsleven gecommuniceerd. Afpersing is bovendien ook bij de meeste private en publieke partijen een relatief onbekend fenomeen.

De voorlichting aan ondernemers die is gegeven, heeft hoofdzakelijk betrekking op een concreet uitvloeisel van de programmatische aanpak: de Vertrouwenslijn Afpersing. Deze anonieme meld- en advieslijn is in 2011 in het leven geroepen om ondernemers die niet direct te stap naar de politie willen maken, vrijblijvend te ondersteunen en begeleiden. Maar ook de communicatie over de Vertrouwenslijn Afpersing blijkt niet structureel en gericht genoeg plaats te vinden. De meeste ondernemers - maar ook politiefunctionarissen en belangenorganisaties - zeggen de Vertrouwenslijn Afpersing namelijk niet te kennen. En daardoor schiet de voorziening haar doel voorbij want een aanzienlijk deel van de ondernemers geeft aan een dergelijke anonieme meldlijn voor afpersing toe te juichen. Een betere borging en het beter op de kaart zetten van de Vertrouwenslijn Afpersing kan de meldingsbereidheid van ondernemers mogelijk vergroten. Daarbij is het van belang dat de vertrouwenspersonen de beschikking hebben over directe ingangen bij de politie om slachtoffers, indien zij dit wensen, naar de politie te begeleiden. Daarmee komen we op het volgende actiepoint in de programmatische aanpak: de professionaliteit van de politie. De bevindingen leren dat deze als het gaat om de intake van afpersingszaken nog te wensen over laat. Kennis en *awareness* ten aanzien van afpersing ontbreekt en een gebrek aan kwaliteit bij de balie komt niet ten goede aan de meldings- en aangiftebereidheid. Landelijk zijn er geen acties ondernomen om deze kwaliteit te verhogen. Wel is er op lokaal niveau in een van de districten van een regionale politie-eenheid aandacht besteed aan het verbeteren van het aangifteproces binnen een pilot. Het resultaat hiervan is dat baliemedewerkers zich meer bewust zijn van de impact en complexiteit van afpersing. Deze pilot moet ertoe leiden dat afpersing als gevoelig delict wordt behandeld wat inhoudt dat er een werkproces wordt gevolgd. Als de zaak te complex of ingewikkeld is, moet de aangifte door de recherche worden opgenomen. Dit werkproces is geformaliseerd door de opname van afpersing als gevoelige aangifte in het Handboek Aangifte van het district. De pilot is veelbelovend mits de werkprocessen onder het baliepersoneel worden geborgd. Vooralsnog is het een lokale aangelegenheid en is er geen sprake van een landelijke uitrol. De pilot ter verbetering van het aangifteproces is onderdeel van de proeftuin die conform de programmatische aanpak is uitgevoerd. Daarin is ook een doelgroep- en gebiedsgerichte aanpak uitgevoerd om te onderzoeken of de meldingsbereidheid op lokaal niveau kan worden verhoogd. Het resultaat hiervan is dat het een interessante aanpak is om criminaliteitspatronen in een afgebakend gebied in kaart te brengen en de algemene meldingsbereidheid te verhogen. Het bieden van voorlichting over (anonieme) meldingsmogelijkheden en het creëren van een vertrouwensband kunnen blijkens de pilot resulteren in meer meldingen en aangiften. Ten aanzien van afpersing zijn echter geen concrete meldingen naar voren gekomen maar hiervoor is mogelijk een langere adem nodig. Het onderhouden van de vertrouwensrelatie is de *bottleneck* in dit verhaal.

Een ander resultaat van de programmatische aanpak in het kader van de professionalisering van de politie is dat er een expertisepunt ontvoering, gijzeling en afpersing binnen de Nationale Politie is benoemd. Feitelijk kan hier enkel worden gesproken van een formalisering op papier aangezien dit expertisepunt al langere tijd bestaat. Positief is dat de expertise binnen de politieorganisatie aanwezig is als het gaat om afpersing met de kanttekening dat er aandacht moet zijn voor borging van deze expertise. Naast het expertisepunt moet daarbij het team van politieonderhandelaars worden genoemd dat kan worden ingezet in afpersingszaken. Een knelpunt in dezen is dat afpersingszaken op verschillende niveaus binnen de politieorganisatie worden gedraaid en de specialismen, zoals al eerder genoemd, niet overal even bekend zijn waardoor er niet altijd gebruik van wordt gemaakt.

Geconcludeerd kan worden dat de programmatische aanpak landelijk gezien niet in een verdere professionalisering van de politie ten aanzien van de aanpak van afpersing heeft geresulteerd. Vermeldenswaardig is dat er buiten de programmatische aanpak op Europees niveau door politiediensten wordt samengewerkt om de professionaliteit ten aanzien van de aanpak van afpersing te vergroten.

Redenen voor de beperkte resultaten van de programmatische aanpak zijn dat er binnen de Stuurgroep Afpersing geen sprake is geweest van een hechte samenwerking tussen de ingezeten partijen. Het plan is op sommige punten niet verder gekomen dan een actie op papier, omdat partijen hun verantwoordelijkheid niet hebben genomen of omdat er geen draagvlak voor bestond. Het ontbreken van een convenant met daarin samenwerkingsafspraken, het gebrek aan voldoende regie en financiële middelen vormen eveneens verklaringen.

Buiten de programmatische aanpak bestaat er eveneens aandacht voor het fenomeen afpersing bij andere partijen. Ook zij kunnen bijdragen aan de vergroting van de weerbaarheid van het bedrijfsleven. Diverse particuliere recherchebureaus en verzekeringsmaatschappijen hebben een meldpunt voor afpersing en verstrekken informatie over verschijningsvormen en preventie van afpersing. Voor slachtoffers van afpersing bestaat de mogelijkheid om ondersteuning te vragen bij particuliere recherchebureaus. Dit is overigens niet voor alle ondernemers weggelegd omdat daar een prijskaartje aanhangt. Een interessante ontwikkeling is dat er binnen de verzekeringswereld een betaalbare polis voor afpersing wordt ontwikkeld zodat ook het midden- en kleinbedrijf gebruik kan maken van de diensten van particuliere recherchebureaus. Particuliere recherchebureaus kunnen zelfstandig afpersingszaken behandelen maar kunnen daarbij ook de samenwerking met de politie aangaan. Dit kan erin resulteren dat de bewijsvergaring door een particulier recherchebureau wordt gedaan en de politie het overneemt als het gaat om het strafrechtelijke vervolg. Ook kunnen particuliere recherchebureaus slachtoffers stimuleren om aangifte bij de politie te doen.

Kansen voor de aanpak

Het NPC heeft opdracht gegeven tot een vervolgaanpak van afpersing van het bedrijfsleven. De bevindingen ten aanzien van het fenomeen leren dat dit gerechtvaardigd is. Een niet te verwaarlozen deel van de ondernemers zegt met afpersing geconfronteerd te zijn en een vijfde van de ondernemers geeft aan zichzelf als potentieel slachtoffer van afpersing te zien. Daarmee kan afpersing gezien worden als een serieuze bedreiging voor het bedrijfsleven.

Een vervolgaanpak moet aansluiten bij de behoeften van het bedrijfsleven en bij het actuele beeld van het fenomeen. In het algemeen geldt dat er nog veel moet gebeuren om de bewustwording van potentieel slachtofferschap te creëren. Afpersing moet uit de taboesfeer worden gehaald. Ondernemers moeten zich realiseren dat het een van de vormen van criminaliteit is die hen kan overkomen. Waar ondernemers maar ook belangenorganisaties sterke behoefte aan hebben, is informatie over wat afpersing inhoudt, hoe men zich er tegen kan wapenen en welke handelingsmogelijkheden er zijn. Een effectieve, structurele communicatie hierover is daarvoor noodzakelijk. Meer kennis bij de belangenorganisaties en een actievere inzet richting het bedrijfsleven kan de vertrouwensband vergroten en daarmee de signalering. Concrete voorbeelden van afpersingssituaties kunnen de beeldvorming over het fenomeen versterken. Als afpersing meer bespreekbaar wordt gemaakt, kan dit bovendien een preventieve werking hebben. Een makkelijk vindbare, centrale online portal waar informatie over afpersing wordt weergegeven, kan een goede vorm zijn. Online communicatie maakt het ook mogelijk de informatie actueel te houden. De modus operandi en dadergroepen van afpersing zijn immers in ontwikkeling. Zo manifesteert afpersing zich, zoals veel andere vormen van criminaliteit, in toenemende mate digitaal. Daarnaast komen nieuwe dadergroepen in relatie tot afpersing naar voren, zoals de OMG's. Beide ontwikkelingen hebben zich in de loop van enkele jaren voorgedaan. Dat wijst op het belang van structurele monitoring van verschijningsvormen om de aanpak en ook de voorlichting richting bedrijfsleven en betrokken partijen actueel te houden. Via hetzelfde portal kunnen slachtoffers de weg gewezen worden. De Vertrouwenslijn Afpersing wordt belangrijk gevonden en heeft zijn nut bewezen in concrete zaken. Het breder uitdragen en borgen van deze meld- en advieslijn kan bijdragen aan een vergroting van de meldingsbereidheid inzake afpersing van het bedrijfsleven. De persoonlijke begeleiding van slachtoffers door de vertrouwensmannen is een succesfactor die daarbij behouden zou moeten blijven. Voor zowel slachtoffers, de vertrouwenspersonen als de belangenorganisaties is het van belang dat er een heldere routing bestaat bij de politie voor het melden van slachtofferschap. Hoeveel er ook aan voorlichting wordt gedaan, zal de meldingsbereidheid alleen toenemen als er aan de zijde van de politie met voldoende kwaliteit op slachtoffers wordt gereageerd. Voor ondernemers is het belangrijk dat wanneer ze naar de politie stappen, ze het vertrouwen hebben dat ze

in de eerste plaats een loket vinden bij de politie, dat ze in de tweede plaats het vertrouwen hebben dat de kwestie direct wordt opgepakt en dat ze ten derde het gevoel krijgen dat aangifte doen een vorm van bescherming biedt. Een vast aanspreekpunt voor het bedrijfsleven binnen de politie kan in een behoefte voorzien. Deze zou door zowel ondernemers als door politiefunctionarissen geraadpleegd kunnen worden indien een ondernemer zich meldt.

Gezien het jaarlijks lage aantal meldingen en aangiften van afpersing van het bedrijfsleven bij de politie is het aannemelijk dat een gemiddelde baliemedewerker niet vaak met dit fenomeen geconfronteerd wordt. De aantallen voor andere feiten zoals bedreigingen, overvallen en diefstal liggen veel hoger. Er kan dan ook geen sprake zijn van kennisverruiming over afpersing enkel op basis van ervaring. Deze wetenschap vereist een verbetering van het proces van melding en aangifte door ondernemers van afpersingspraktijken en een kwaliteitsverbetering op het niveau van de intake.

Als zaken door de recherche worden opgepakt, is er voldoende kwaliteit. Waar hier nog een verbeterpunt ligt, is het beter bekend maken van de specialismen die er binnen de politieorganisatie bestaan ten aanzien van afpersing. Dat geldt niet alleen in het algemeen maar ook specifiek met betrekking tot digitale opsporing in het geval van cyberafpersing. Doordat het een relatief nieuwe vorm van afpersing is, zijn de regionale eenheden nog niet altijd goed behept met het onderwerp. Een ander aandachtspunt is een goede terugkoppeling en nazorg richting slachtoffers van afpersing.

Van bepaalde vormen van afpersing kan verondersteld worden dat deze niet bestreden kunnen worden met voorlichting en een professionalisering van het intakeproces. In die gevallen kan het nodig zijn om op een andere manier, integraal en proactief naar het probleem te kijken. Een gebiedsgerichte of landelijke aanpak van afpersing door bepaalde dadergroepen zoals OMG's of culturele afpersingen waarbij de PKK of de Chinese maffia is betrokken, kunnen de problematiek mogelijk aan het licht brengen en bestrijden. Bij deze uitingen van afpersing is geen sprake van incidenten, maar van een patroon waarbij door de dadergroepen landelijk wordt geopereerd. Ten aanzien van nieuwe fenomenen zoals cyberafpersing kan een landelijke aanpak eveneens zinvol zijn, omdat deze vorm van afpersing eveneens een landelijk probleem kan vormen.

Tot slot zijn bij een toekomstige landelijke aanpak drie punten belangrijk: een convenant, duidelijke regievoering en constructieve publiek-private samenwerking. Een convenant zorgt ervoor dat organisaties zich meer binden aan een aanpak en op hun verantwoordelijkheden kunnen worden aangesproken door de regievoerder. In de afgelopen jaren is meermaals gebleken dat publiek-private samenwerking efficiënt kan werken.

Afpersing na hacking

Een postorderbedrijf in erotica-artikelen ontvangt een e-mail met de volgende mededeling: *“Je klantgegevens zijn gehackt, kom over de brug met €5.000 anders worden ze openbaar gemaakt en zal de schade 20 tot 30 keer groter zijn”*. Daarna volgen meer mails waarin de toon van de afzender dreigender wordt. De ondernemer neemt naar aanleiding van de dreigmail contact op met de politie. Een digitaal rechercheur neemt de aangifte van het slachtoffer op en start een onderzoek. Er blijken inderdaad klantgegevens gestolen te zijn. De website blijkt slecht beveiligd en een eerste actie is dat de beveiliging op orde komt zodat er niet verder kan worden ingebroken. Een tweede directe actie is dat de ondernemer al zijn klanten informeert over de diefstal van de gegevens waarmee de dreiging weggenomen wordt. Gedurende twee weken volgen er bijna dagelijks mails van de dader. Het slachtoffer treedt in onderhandeling met de dader over bedragen en betaalwijze, maar betaalt niet. Vervolgens bloedt het contact dood en komen er geen nieuwe mails meer binnen. De urgentie is van de zaak af en de politie zet het onderzoek als leercasus voor de toekomst in een rustig tempo voort. Inmiddels is er een verdachte in beeld.

Geraadpleegde literatuur

Baker, S., N. Filipiak & K. Timlin (2011). *In het duister: cruciale sectoren doelwit van cyberaanvallen*. Amsterdam: McAfee International BV.

Bastiaans, B. (2012). *Eindverslag aanpak affersing*. Hoevelaken: NL Confidential.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2012). *Nationaal dreigingsbeeld 2012. Gereorganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD-IPOL.

Brä (2012). *Utpressning i Sverige. Tvistlösning, bestraffning och affärsidé*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Bridges, L. (2008). The changing face of malware. *Network Security*, Januari: 17-20.

Bureau Beke (2012a). *Affersing in de horeca en de rol van Outlaw Motorcycle Gangs. Kenmerken, achtergronden en werkwijzen*. Vertrouwelijk. Arnhem: Bureau Beke.

Bureau Beke (2012b). *Affersing van het bedrijfsleven. Rapportage van een pilot*. Vertrouwelijk. Arnhem: Bureau Beke.

Bureau Beke (2013). *Gebiedsanalyse Enschede. Rapportage over criminaliteit en signalen van affersing in de binnenstad*. Vertrouwelijk. Arnhem: Bureau Beke.

Campana, P. (2013). *Understanding then responding to Italian organised crime operations across territories. Extra-legal governance institute working papers*. Oxford: University of Oxford.

Davies, S. (2011). Out of control. IT security in key public infrastructure. *Engineering & Technology*, 6(6): 60-62.

Dugato, M., S. Favarin, G. Hideg & A. Illyes (2013). *The crime against businesses in Europe: A pilot survey*. Brussels: European Commission.

EuNAT (2012). *Prevention and coping strategies: Kidnapping, hostage taking, extortion*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Europol (2012). *Prevention and coping strategies. Kidnapping — Hostage taking — Extortion — Acts of violence*. Luxemburg: Europol.

Heron, S. (2007). Cybergangs: Gang culture in the online world. *Network Security*, November: 4-7.

Knotter, J.C., D.J. Korf & H. Ying Lau (2009). *Slangenkoppen en tijgerjagers: illegaliteit en criminaliteit onder Chinezen in Nederland*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Kruisbergen, E.W., H.G. van de Bunt & E.R. Kleemans (2012). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Vierde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Reeks Onderzoek en Beleid 306. Den Haag: WODC / Boom Juridische Uitgevers.

Landelijke Eenheid (2014). *Outlawbikers in Nederland*. Woerden: DLIO.

Lee, K., C. Lee & S. Lee (2012). On-site investigation methodology for incident response in Windows environments. *Computers and Mathematics with Applications*, 65: 1413-1420.

Leest, W. van der & L. Moerenhout (2012). *Nieuwe vormen van georganiseerde criminaliteit, in het bijzonder afpersing en medicijnvervalsing. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012*. Zoetermeer: KLPD-IPOL.

Leiden, I. van, E. de Vries Robbé & H. Ferwerda (2007). *Je bedrijf of je leven: aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Malecki, F. (2012). Simple ways to dodge the (D)Dos-bullet. *Network Security*, Augustus: 18-20.

McAfee (2012). *Smarter Protection for the Smart Grid*. Te downloaden via www.mcafee.com.

McMullan, J. & A. Rege (2007). Cyber extortion at online gambling Sites: Criminal organization and legal challenges. *Gaming Law Review*, 11(6): 648-665.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2011a). *De Nationale Cyber Security Strategie (NCSS). Slagkracht door samenwerkings*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2011b). *Werkwijze landelijke vertrouwenspersonen Afpersing*. Vertrouwelijk. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012a). *Afpersing*. Vertrouwelijk. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012b). *Aanzet communicatieplan Afpersingslijn*. Vertrouwelijk. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012c). *Inrichtingsplan Nationale Politie*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012d). *Brief geïntegreerde aanpak outlaw bikers*. Te downloaden via www.rijksoverheid.nl.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012e). *Brief voortgangsrapportage geïntegreerde aanpak outlaw bikers*. Te downloaden via www.rijksoverheid.nl.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2013a). *Beleidsdoorlichting Preventiemaatregelen. Artikel 13.1 van de begroting van het Ministerie van Veiligheid en Justitie*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2013b). *Evaluatie Vertrouwenslijn Afpersing 2013*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Mustaca, S. (2014). Are your IT professionals prepared for the challenges to come? *Computer Fraud & Security*, 3: 18-20.

Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) (2012). *Handreiking cybercrime. Van herkenning tot aangifte*. Den Haag: Nationaal Cyber Security Centrum.

Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) (2013). *Cyber securitybeeld Nederland CSBN-3*. Te downloaden via www.aivd.nl.

Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (2010). *Programmatische Aanpak Afpersing*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (2011). *Aanpak afpersing*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

O’Gorman, G. & G. McDonald (2013). *Ransomware: A Growing Menace. White paper Symantec Security Response*. USA: Symantec Corporation.

Politie Nederland (2008). *Uitgeknepen maar nog niet uitgevochten. Opmaat voor een publiek private aanpak van afpersing*. Vertrouwelijk. Driebergen: Politie Nederland.

Projectgroep Emergo (2011). *Emergo. De gezamenlijke aanpak van de (zware) georganiseerd misdaad in het hart van Amsterdam*. Amsterdam: Boom.

Stenström, A., J. Skinnari & L. Wallin (2012). *Extortion from organised crime in Sweden. DRAFT, based on a conference paper*. Vienna.

NL Confidential (2008). *Afpersing. M. inzetten als extra wapen*. Hoevelaken: NL Confidential.

Stuurgroep Aanpak Afpersing (2010). *Programmatische aanpak afpersing 2010-2011*. Vertrouwelijk. Den Haag: Stuurgroep Aanpak Afpersing.

The British Computer Society (2007). *Organised cybercriminals*. ITNOW, maart: 10-11.

Transcrime, Joint Research Centre on Transnational Crime (2010). *Study on Extortion Racketeering the Need for an Instrument to Combat Activities of Organised Crime. Final report*. Milaan: Transcrime.

Tweede Kamerstukken, 2011-2012, 29911, nr. 71.

Walker-Osborn, C. & J. McGrath (2012). Business Cyber Defence. *ITNOW*, 54(4), 38-39.

Werkgroep Afpersing (2012). *Vertrouwenslijn Afpersing*. Vertrouwelijk. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

WODC (2011). Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010. *Feiten en trends inzake aard en omvang van criminaliteit in het bedrijfsleven*. Amsterdam: TNS NIPO/WODC.

Woods Fidelie, L. (2009). Internet gambling: innocent activity or cybercrime? *International Journal of Cyber Criminology*, 3(1): 476-491.

Workman, M. (2010). A behaviorist perspective on corporate harassment online: Validation of a theoretical model of psychological motives. *Computers & Security*, 29: 831-839.

Wueest, C. (2014). Security Response. *Targeted attacks against the energy sector*. Te downloaden via www.symantec.com.

Samenvatting

Afpersing van het bedrijfsleven kent vele gezichten. De impact en gevolgen van afpersing op persoonlijk, maatschappelijk en economisch vlak bleken al uit eerder onderzoek. Op basis hiervan is het Ministerie van Veiligheid en Justitie een aantal jaren geleden gestart met een programmatische aanpak van afpersing van het bedrijfsleven. In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie heeft Bureau Beke deze aanpak geëvalueerd en is de actuele stand van zaken met betrekking tot afpersing van het bedrijfsleven in kaart gebracht.

Onderzoeksvragen en methoden

Het doel van het onderzoek is evalueren of de ingezette aanpak volgens plan verloopt en of de maatregelen nog effectief zijn om de actuele afpersingsproblematiek te kunnen bestrijden. Om dit in kaart te brengen, zijn diverse onderzoeksactiviteiten uitgevoerd. Dat betreft een internationale deskresearch bestaande uit een mediascan, een internetscan, een literatuurstudie en documentstudie. Daarnaast is een analyse gemaakt van geregistreerde gegevens bij de politie, de rechtspraak, de Vertrouwenslijn Afpersing en Meld Misdaad Anoniem (M.). Onder bijna 400 personen uit het bedrijfsleven is een online survey gehouden over hun kennis van en ervaringen met afpersing en er zijn acht casestudies verricht naar opsporingsonderzoeken inzake afpersing. Daarnaast is met 55 sleutelfiguren van diverse partijen waaronder politie, Openbaar Ministerie (OM), belangenorganisaties en particuliere recherchebureaus en met dertien slachtoffers een interview gehouden. Voor een internationaal perspectief zijn deskundigen uit acht Europese landen over het fenomeen bevraagd. Tot slot zijn de onderzoeksbevindingen ter reflectie in een interviewsbijeenkomst aan betrokken partijen voorgelegd.

Het fenomeen

Afpersing wordt in dit onderzoek gedefinieerd als ‘Het met (dreiging met) geweld, sabotage, smaad of openbaarmaking van gegevens direct of indirect dwingen van een (vertegenwoordiger van een) bedrijf tot afgifte van geld, goederen of gegevens dan wel tot het aangaan of kwijtschelden van een schuld of het (niet) verrichten van bepaalde diensten of handelingen om zichzelf of een ander wederrechtelijk te bevoordelen’.

Afpersing van ondernemers vormt zowel in Nederland als in het buitenland nog steeds een probleem. En deze problematiek is naar ervaring van verschillende Europese landen in de laatste jaren gegroeid. Moderne communicatiemiddelen worden door de daders steeds meer gebruikt om bedreigingen te uiten en eisen te stellen. Afpersingen zijn meestal gericht op financieel gewin. Een deel van de slachtoffers gaat daadwerkelijk op de eis in.

De impact en gevolgen van afpersing zijn groot. Slachtoffers zijn angstig door de bedreigingen en bedrijven lopen schade op. Protectieafpersing en cyberafpersing zijn actuele vormen van afpersing die internationaal gezien in opkomst zijn. Bij de ontwikkeling van protectieafpersing gaat het met name om afpersing van horecaondernemers door *Outlaw Motorcycle Gangs* (OMG's). Door intimidatie en bedreiging proberen zij een voet tussen de deur te krijgen om zichzelf te profileren, een clubhuis te bemachtigen of een afzetmarkt te creëren voor hun illegale praktijken. Protectieafpersing vindt ook plaats onder etnische ondernemers. Hierop is echter lastig zicht te krijgen vanwege de geslotenheid van de Chinese en Turkse gemeenschap. Dit type afpersingen lijkt op minder grote schaal en subtieler plaats te vinden dan een aantal jaar geleden. Een deel van de voormalige culturele afpersers verkrijgt hun geld tegenwoordig vermoedelijk via andere criminele activiteiten dan afpersing.

Een andere internationale ontwikkeling is dat de wereld waarin afpersing plaatsvindt zich deels naar de online wereld verplaatst. Cyberafpersing door middel van hacken, *cryptoware*, *ransomware* of (D)Dos-aanvallen neemt toe. De toename van cyberafpersing is verklaarbaar door de grotere beschikbaarheid van dergelijke digitale afpersingsmiddelen en de digitalisering van het bedrijfsleven. In het geval van cyberafpersing zijn vaak meerdere bedrijven gelijktijdig slachtoffer en is het moeilijk de daders op te sporen door de grote afstand tot en anonimiteit van de daders.

Afpersing in beeld

Afpersing is een verborgen delict. Dat wil zeggen dat niet alle afpersingen aan het licht komen. Het werkelijke aantal afpersingen waarmee het bedrijfsleven wordt geconfronteerd is niet vast te stellen. Politieregistraties, rechterlijke uitspraken en

zelfrapportage door ondernemers geven enkel een indicatie van de omvang van afpersing. Jaarlijks komen er gemiddeld 55 afpersingszaken ter kennis van de politie en komen gemiddeld elf afpersingszaken voor de rechter. Voor zowel de politie- als justitiegegevens is sprake van een ondergrens omdat er niet op alle geregistreerde zaken zicht is gekregen. Het bedrijfsleven zelf rapporteert in de survey een grotere omvang van de problematiek. Daarin geeft een op de tien ondernemers aan in de afgelopen vijf jaar een of meerdere malen slachtoffer te zijn geworden van afpersing. Omdat de drie bronnen verschillen in inhoud, kwaliteit, representativiteit en analyseperiode is een vergelijking tussen de cijfers niet mogelijk. De cijfers kunnen enkel als indicatie voor de omvang van het probleem worden beschouwd. Indicaties voor de prevalentie van afpersing in andere Europese landen lopen uiteen. Zelfrapportage door ondernemers in Finland wijst op een slachtofferpercentage van twee tot drie procent en in Zweden tussen de zes en acht procent. Vanwege verschillende doelgroepen en methodieken kunnen deze cijfers niet met Nederland worden vergeleken. In elk geval impliceren de bevindingen dat afpersing voor het bedrijfsleven een redelijk substantieel probleem vormt waarop door de politie beperkt zicht bestaat.

De detailhandel, de dienstverlening en de horeca lijken de meest kwetsbare branches als het gaat om afpersing. Dit zijn echter ook de grootste branches in Nederland, dus dit kan een verklaring vormen voor het relatief grote aantal slachtofferbedrijven in deze branches. De detailhandel en horeca worden ook in het buitenland als kwetsbare branches benoemd. Daarnaast benoemen enkele Europese landen de bouwbranche als een actueel doelwit van afpersing. Het innen van schulden door middel van afpersing wordt door het buitenland meermaals als drijfveer voor afpersing genoemd.

Een vijfde van de respondenten in de survey ziet zichzelf als potentieel slachtoffer. Eveneens een vijfde van de respondenten geeft aan preventieve maatregelen te nemen tegen afpersing, zoals cameratoezicht of softwarebeveiliging. Driekwart van de slachtofferbedrijven die melding of aangifte doen bij de politie betreft Nederlandse bedrijven. De verdachten van afpersingen waarvan melding of aangifte wordt gedaan, zijn relatief vaak oude zakenrelaties, ex-klanten en ex-werknemers. Door het bedrijfsleven zelf worden vooral criminele groeperingen aangewezen als verdachten. In de politieregistraties komt deze dadergroep echter nauwelijks naar voren. In andere Europese landen worden criminele dadergroepen eveneens gezien als belangrijke dadergroep op het gebied van afpersing. Deze bevindingen impliceren dat criminele groeperingen een groter probleem voor het bedrijfsleven vormen dan dat er bij de politie in beeld is.

De meest gebruikte contactwijze om bedreigingen te uiten, is *face-to-face* contact of een combinatie van contactwijzen. Vaak worden ondernemers meermaals benaderd door de afpersers. Dreigen met geweld, smaad of openbaarmaking van

informatie en vernieling worden hierbij het meest gebruikt om de bedreigingen kracht bij te zetten. In de meerderheid van de gevallen maakt een afperser zich tijdens het uiten van deze bedreigingen bekend aan het slachtofferbedrijf. Geld wordt veruit het meest geëist door afpersers. Zij eisen geld voor hun eigen financieel gewin, maar ook bijvoorbeeld voor het 'oplossen' van een (lopend) zakelijk conflict. Ten gevolge van de afpersing lijden ondernemers vooral schade op het financiële en psychische vlak.

Signalering, melding en aangifte

Tijdige signalering van afpersing is van belang, omdat een afpersingsproces langere tijd kan voortduren. Afpersing is echter een feit waar ondernemers niet altijd voor uit durven te komen. Daarom is het van belang dat publieke en private partijen weten hoe zij afpersing kunnen signaleren. Daarvoor is een goede kennispositie over het onderwerp en een vertrouwensrelatie met ondernemers belangrijk. Bij de private partijen kan gedacht worden aan de Kamer van Koophandel en de branche-, koepel- en ondernemersorganisaties. Bij deze organisaties is afpersing doorgaans geen onderwerp van aandacht, waardoor binnen de organisaties geen expertise en *awareness* bestaat op het gebied van afpersing. Deze partijen zouden echter wel een rol kunnen spelen vanwege de natuurlijke band die zij hebben met ondernemers. Voor publieke partijen waaronder gemeenten, de politie en het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) geldt eveneens dat zij een signalerende functie kunnen vervullen. Indicaties voor afpersing kunnen door deze partijen worden gesignaleerd in het veld of in de digitale wereld. Hierbij zijn kennis en *awareness* eveneens essentieel, zodat medewerkers van deze organisaties weten hoe zij signalen kunnen herkennen en welke vervolgstappen zij kunnen nemen. Tot slot kunnen ook zakelijk dienstverleners (o.a. advocaten, accountants en notarissen) een belangrijke rol spelen op het gebied van signalering. Ruim een derde van de ondernemers in de survey geeft aan hen in te schakelen in het geval van afpersing. Zakelijk dienstverleners hebben zicht op ongebruikelijke transacties of overnames van bedrijven. Voor een betere signaleringsfunctie door genoemde partijen is het daarbij belangrijk dat ze het gesprek met ondernemers over onderwerpen als afpersing aangaan en een vertrouwensrelatie met ondernemers onderhouden.

Signalering door anderen is belangrijk omdat de meldings- en aangiftebereidheid inzake afpersing laag is. Diverse factoren zijn van invloed op het meldings- en aangifteproces en het verloop hiervan bij de politie. Ondernemers zien allereerst niet altijd het nut in van het betrekken van de politie bij een afpersingszaak, omdat zij het strafrechtelijke traject niet willen doorlopen. Bedrijven vinden het soms genoeg dat de afpersing stopt, of kunnen via een civielrechtelijk proces de schade verhalen en vinden dat voldoende. In plaats van de politie te betrekken, kunnen ondernemers

er ook voor kiezen om een particulier recherchebureau in te schakelen. Dit is echter vaak geen optie voor kleine ondernemers, omdat zij niet over de financiële middelen daarvoor beschikken.

Andere factoren die een rol spelen bij de meldings- en aangiftebereidheid van ondernemers zijn vertrouwen in de politie en emoties als schaamte en angst. Terwijl de meerderheid van de ondernemers aangeeft naar de politie te stappen in het geval van een afpersing, doet een kleiner deel dit als zij daadwerkelijk in een afpersingssituatie zitten. Met name met betrekking tot cyberafpersing bestaat het idee bij ondernemers dat de politie er niets mee kan of te weinig expertise heeft op dit gebied. Onder Turkse en Chinese ondernemers is het vertrouwen in de politie/overheid vooral laag vanuit hun culturele achtergrond en het feit dat zij liever zelf hun problemen binnen de gemeenschap oplossen. Angst en schaamtegevoelens komen voort uit angst voor represailles en voor imagoschade. Naast de factoren die aan de kant van het slachtoffer de meldings- en aangiftebereidheid beïnvloeden, zijn er factoren aan de kant van de politie die dit beïnvloeden. Deze factoren hangen samen met een gebrek aan kwaliteit en kennis ten aanzien van afpersing en de wijze van bejegening van slachtoffers. Zo wordt het feit waarvan een slachtoffer melding maakt soms onjuist gekwalificeerd en wordt de urgentie niet altijd onderkend. Een te kritische houding van de politie ten aanzien van het verhaal van het slachtoffer en het ontbreken van ‘zakelijk denken’ zijn andere factoren die remmend kunnen werken in het meldings- en aangifteproces. Het beschikken over contactpersonen op het juiste niveau binnen de politieorganisatie kan juist bevorderlijk werken om een goede aangifte op papier te krijgen. Voor de meeste ondernemers geldt echter dat zij de gebruikelijke weg langs de algemene balie moeten bewandelen. Over het algemeen lijkt de politie een passieve of reactieve houding te hebben ten opzichte van afpersing van bedrijven. Er zijn echter ook voorbeelden waarin zij proactief optreedt door een bezoek aan het slachtoffer te brengen om hem te overreden tot het doen van aangifte. De politie lijkt vooral proactief op te treden wanneer er sprake is van afpersing door criminele groeperingen.

Opsporing en vervolging

Wanneer een melding of aangifte van afpersing bij de politie binnenkomt, wordt besloten de zaak wel of niet op te pakken. Verschillende factoren zijn op deze keuze van invloed. Tussen de melding en opsporing van afpersingszaken zit een fase waarin de situatie goed ingeschat moet worden om adequate vervolgstappen te kunnen nemen. Diverse deskundigen benoemen dat het bijstaan van de ondernemer en het geven van advies na een melding of aangifte belangrijk is. Belangrijke adviezen zijn om nooit op de eis van de afpersers in te gaan en aangifte te doen. Ook krijgen

slachtoffers soms het directe telefoonnummer van een wijkagent of politiefunctionaris die zij kunnen inschakelen indien nodig.

Naar aanleiding van ten minste vier op de tien aangiften in de politieregistraties worden opsporingshandelingen verricht. De houding van de politie met betrekking tot het oppakken van een zaak varieert van afwachtend tot proactief. In veel gevallen bloedt een afpersingssituatie dood en onderneemt de politie in die gevallen verder geen actie om de dader in beeld te krijgen. Er wordt meestal eveneens niet in de opsporing van de dader geïnvesteerd als ondernemers zich terugtrekken of er geen opsporingsindicaties zijn. Dat betekent dat pogingen tot afpersing, die eveneens strafbaar zijn, vaak geen vervolg krijgen. Zaken kunnen ook blijven liggen door een gebrek aan capaciteit, een lage prioriteit of een gebrek aan competenties binnen de organisatie. Hoewel ambtshalve opsporing mogelijk is in het geval van afpersing, wordt dit niet vaak gedaan.

Een zaak kan op verschillende niveaus binnen de politieorganisatie worden opgepakt, variërend van wijkteams, individuele rechercheurs tot grootschalige opsporingsteams. De inschatting van de ernst en risico's van de zaak is leidend voor of een zaak wordt opgeschaald binnen de politieorganisatie. De politie heeft verschillende handelingsmogelijkheden bij een afpersingszaak. Kennis en expertise lijken hierbij van belang voor de juiste manier van ingrijpen. Ondernemers hebben met name positieve ervaringen met de politie wanneer de zaak door de recherche wordt opgepakt. Zij besteedt aandacht aan het slachtoffer en kan een goede inschatting maken van de risico's. De kans van slagen van de opsporing is groter als het slachtoffer volledige medewerking en openheid van zaken geeft. De politie kan in de opsporing besluiten tot een passieve strategie, waarin een meer afwachtende houding wordt aangenomen, of voor een offensieve strategie waarbij op verschillende niveaus actie wordt ondernomen. Het toewerken naar een fysieke afdracht van hetgeen wordt geëist, vormt de meest uitgebreide strategie waarbij de pakkans hoog ligt. De opsporingshandelingen die het meest worden ingezet, zijn het natrekken van een mogelijke verdachte, sporenonderzoek, observatieonderzoek, analyse van telefoongegevens, tappen, uitlezen van camerabeelden en het verhoren van het slachtoffer, getuigen en/of de verdachte. Social media en digitaal Rechercheren vormen hierbij een steeds belangrijker onderdeel. De inzet van digitaal rechercheurs en digitale expertise is hierbij essentieel. Bij alle zaken dient de veiligheid van het slachtoffer te prevaleren boven de opsporing van de daders. Daarbij is de behoefte van slachtoffers vanwege hun vaak benarde situatie gericht op directe en eerlijke communicatie over het verloop en de afloop van de zaak. Ook nazorg wordt door slachtoffers belangrijk gevonden. Het is echter sterk wisselend in hoeverre de politie aandacht besteedt aan terugkoppeling en nazorg.

Binnen de politieorganisatie zijn diverse diensten beschikbaar om expertise in het geval van afpersingszaken in te winnen. Dit zijn onder andere het centrale

expertisepunt ontvoering, gijzeling en afpersing van de Landelijke Eenheid, het team politieonderhandelaars en specifiek ten aanzien van cyberafpersing de digitaal rechercheurs en het *Team High Tech Crime* (THTC) van de Landelijke Eenheid. De gemiddelde politiefunctionaris krijgt weinig te maken met afpersingszaken, dus het is belangrijk dat zij snel een beroep weten te doen op de juiste expertise. Over het algemeen zijn deze mogelijkheden nog niet voldoende bekend binnen de politieorganisatie, waardoor er niet altijd gebruik van wordt gemaakt.

Opsporing leidt in een aanzienlijk deel van de zaken tot het in beeld brengen van de verdachten, maar dit mondt slechts in een beperkt aantal gevallen uit in een aanhouding. Slachtoffers worden naar aanleiding van de politie-interventie vaak niet meer afgeperst, maar bij gebrek aan bewijs kan er geen verdachte worden aangehouden. De lastigste zaken om tot een goed einde te brengen, lijken die waarin een dadergroep actief is en er sprake is van het uiten van dreigingen in *face-to-face* contact. Gemiddeld vinden er jaarlijks minstens elf rechtszaken plaats inzake afpersingen van het bedrijfsleven. In het merendeel van deze zaken volgt een veroordeling van de verdachten variërend van taakstraffen tot jarenlange gevangenisstraffen. Een factor die bijdraagt aan een succesvol vervolgingsproces is dat de politie zo snel mogelijk wordt ingeschakeld. Op die manier heeft de politie de mogelijkheid om in het proces in te grijpen en bewijslast te vergaren tijdens het afpersingsproces.

De aanpak

Voor de aanpak en preventie van afpersing zijn de afgelopen jaren in Nederland verschillende projecten geïnitieerd. Een deel van deze projecten is opgestart door de overheid en een deel door private partijen. Het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing heeft de Stuurgroep Afpersing opdracht gegeven aan een programmatische aanpak van afpersing vorm, inhoud en uitvoering te geven. Een deel van de projecten uit deze aanpak is niet of nauwelijks van de grond gekomen, maar er zijn ook een aantal meetbare resultaten bereikt. Het eerste project is gericht op het communiceren over afpersing richting de doelgroep. De informatievoorziening aan potentiële slachtoffers in het bedrijfsleven is ad hoc verlopen en kent geen structureel karakter. Ruim tweederde van de ondernemers geeft aan niet geïnformeerd te zijn over afpersing. Partijen missen de middelen om structureel te communiceren over afpersing. Positief zijn de ontwikkeling van de Veilig Horeca *app* en de Veilig Ondernemen Scan waarin afpersing wordt benoemd als apart thema.

Het tweede project is het instellen van de Vertrouwenslijn Afpersing. In het kader van het verbeteren van de vertrouwensrelatie met slachtoffers is de Vertrouwenslijn Afpersing in 2011 gestart. Deze anonieme meld- en advieslijn blijkt in een behoefte te (kunnen) voorzien. De vertrouwenslijn kan als potentieel succes in de aanpak worden beschouwd. Potentieel, omdat het project nog meer

navolging en naamsbekendheid nodig heeft. Bij het in gebreke blijven van goede en structurele communicatie over de vertrouwenslijn wordt momenteel nog geen grote en juiste doelgroep bereikt. De vertrouwenslijn is slechts bij een klein deel van de doelgroep bekend terwijl de behoefte bij het bedrijfsleven aan een dergelijke lijn wel bestaat. Een belangrijk aspect van de lijn is dat de vertrouwenspersonen slachtoffers fysiek ontmoeten en vervolgens naar de politie of andere instanties begeleiden. Hierbij missen de vertrouwenspersonen een goed netwerk om slachtoffers snel richting de juiste personen in de politieorganisatie te kunnen leiden.

Naast de Vertrouwenslijn Afpersing bestaat de anonieme tiplijn Meld Misdaad Anoniem (M.). Ten aanzien van het stimuleren van de meldingsbereidheid binnen etnische gemeenschappen heeft NL Confidential in het derde project op lokaal niveau verbinding gezocht met deze doelgroep. De pilot leert dat *face-to-face* contact effectief is om met potentiële slachtoffers in contact te treden en de meldingsbereidheid kan verhogen, maar dat vertrouwen alleen kan ontstaan als er sprake is van een duurzame band.

Het vierde project binnen de aanpak is het professionaliseren van de aanpak van afpersing door de politie. Een meetbaar resultaat binnen dit project is de formalisering van het landelijke expertisepunt binnen het beleidsplan van de Nationale Politie. Bij het expertisepunt kan advies worden gevraagd inzake afpersing. De zwakte van het expertisecentrum is dat het niet meer dan een politiefunctionaris betreft waardoor de borging van kennis een aandachtspunt vormt. Daarnaast is het expertisepunt nog niet voldoende bekend binnen de politieorganisatie, waardoor er niet altijd een beroep op wordt gedaan. De overige projecten in relatie tot de professionalisering van de politie, zoals de inzet van een Accountmanager *Intelligence*, het verbeteren van het aangifteproces of inzet van brede expertise zijn (landelijk) niet van de grond gekomen. Het gebrek aan draagvlak voor bepaalde actiepunten is hier debet aan.

Wel is in het kader van het vijfde project, de proeftuin, op lokaal niveau een aantal initiatieven ten aanzien van het verbeteren van het aangifteproces ontwikkeld. Dit betreft de opname van afpersing als gevoelige aangifte in het Handboek Aangifte van een district en het voorlichten van baliepersoneel over het fenomeen in datzelfde district. In de proeftuin is een doelgroep- en gebiedsgerichte aanpak nuttig gebleken om criminaliteitspatronen in een gebied in kaart te brengen en de meldingsbereidheid te vergroten. Om zicht te blijven houden op de problematiek is een structurele monitoring nodig.

Buiten de programmatische aanpak om zijn ook enkele initiatieven geïnitieerd door met name private partijen. Dit toont dat er aandacht voor het fenomeen bestaat. Diverse particuliere recherchebureaus en verzekeringsmaatschappijen hebben een meldpunt opgezet en verstrekken informatie over verschijningsvormen en preventie van afpersing. Daarnaast bestaan er diverse verzekeringen voor het bedrijfsleven

om zich te verzekeren tegen de risico's en schade van afpersing. Op internationaal niveau bestaat eveneens aandacht voor afpersing. Het Europese samenwerkingsverband tussen politiekorpsen (EuNAT) richt zich de komende twee jaar specifiek op de ontwikkeling van expertise op het gebied van afpersing.

Op basis van het onderzoek zijn vier thema's benoemd die als kansen voor de aanpak van afpersing van het bedrijfsleven kunnen worden gezien. Dit zijn het vergroten van de kennis en *awareness*, het verbeteren van signalering en de vertrouwensrelatie, professionalisering van de politie en een proactieve aanpak. Bij het bedrijfsleven en belangenorganisaties bestaat een grote behoefte aan kennis over afpersing. Door meer te communiceren over afpersing ontstaat meer *awareness* voor het fenomeen, herkennen en erkennen ondernemers het sneller en weten zij zich beter te wapenen. Deze informatie zou kunnen worden samengebracht op een centraal online portal. Wanneer ondernemers of professionals worden geconfronteerd met afpersing, kunnen zij hier alle informatie vinden die zij nodig hebben, zoals wat afpersing precies inhoudt, welke handelingsmogelijkheden zij hebben en bij wie ze terecht kunnen. Daarbij moet de routing duidelijk zijn en moet er voldoende kwaliteit binnen de politieorganisatie zijn om kwalitatief goede meldingen en aangiften aan te nemen. Dit laatste vraagt om een kwaliteitsontwikkeling bij de medewerkers Service en Intake van de politie. Een kennisverhoging is ook nodig bij andere onderdelen van de politieorganisatie. Vooral de mogelijkheden van inzet van het expertisepunt en politieonderhandelaars bij afpersingszaken kan beter bekend worden gemaakt. Zo zijn politiefunctionarissen sneller in staat de juiste expertise bij een zaak te betrekken. Een onderwerp waar eveneens een belangrijke kwaliteit- en kwantiteitsslag op gemaakt dient te worden is cyberafpersing. De digitale expertise is qua kwaliteit en kwantiteit op dit moment nog niet optimaal, evenals de samenwerking tussen de regionale politie-eenheden en met de Landelijke Eenheid. Landelijk is er geen zicht op zaken. Daarnaast vormt interne terugkoppeling over zaken binnen politie en het OM alsook extern naar slachtoffers een belangrijk aandachtspunt.

Voor sommige vormen van afpersing is het nodig om meer integraal en proactief op te treden omdat de meldingsbereidheid daarbij laag is, maar deze wel een substantieel probleem vormen. Dit geldt bijvoorbeeld voor afpersing door OMG's of culturele afpersing, maar ook voor nieuwe landelijke fenomenen als cyberafpersing kan dit een optie zijn. Door de inzet van een gebiedsgerichte of landelijke aanpak kan inzicht worden verkregen in specifieke vormen van afpersing. Daarnaast kan monitoring van de ontwikkeling van afpersing ervoor zorgen dat sneller kan worden ingegrepen op bepaalde ontwikkelingen.

Summary

Undergoing or undertaking

Developments in the nature and approach of business extortion

Business extortion has many faces. Previous research showed the impact and consequences of extortion on a personal, social and economic level. Based on these findings the Ministry of Security and Justice launched a programmatic approach to business extortion a few years ago. On request of the Research and Documentation Centre (WODC) of the Ministry of Safety and Justice, Bureau Beke evaluated this approach, and the current state of affairs regarding business extortion has been documented.

Research questions and methods

The goal of this research is evaluating whether the launched approach goes according to plan, and whether the measures are still effective to tackle the current extortion problem.

Several research activities were conducted to record this. This includes an international desk research, which contains a media scan, an internet scan, literature research and document research.

In addition, an analysis was made of recorded data from police, the administration of justice and Report Crime Anonymously (Dutch: Meld Misdaad Anoniem). Among nearly 400 businesses an online survey on their knowledge of and their experiences with extortion was conducted; and eight case studies on criminal investigation concerning extortion were carried out. In addition 55 key players of several organizations were interviewed, including police, the Public Prosecutor, organized interest groups, private detective agencies and thirteen victims. To gain an international perspective, experts from eight European countries were inquired about the phenomenon. Furthermore, the research findings were presented to the parties involved in a peer review meeting for consideration.

The phenomenon

In this research business extortion is defined as follows: 'Forcing a (representative of a) company directly or indirectly to issue money, goods or information, whether to contract a debt or to acquit a debt, or to provide certain services or perform actions to benefit oneself or another unlawfully by (threatening with) violence, sabotage, defamation or by revealing information'.

In the Netherlands as well as abroad, extortion of entrepreneurs is still a problem. And the problem has grown in recent years according to several European countries. Perpetrators more and more use modern means of communication to utter threats and make demands. Most extortions are focussed on financial gain. And some victims comply with the demand.

Extortion has massive impact and consequences. Victims are anxious because of the threats and businesses are being harmed. Protection extortion and cyber extortion are current forms of extortion which are increasing internationally. In the case of protection extortion, mainly Outlaw Motorcycle Gangs (OMG's) are involved in the extortion of the hotel and catering industry. By means of intimidation and threats they attempt to infiltrate to make themselves known, to obtain a clubhouse or to create a market for their illegal practices. Protection extortion also exists among ethnic entrepreneurs. However, it is hard to gain insight into this due to the reticence of the Chinese and Turkish community. These types of extortion seem to take place more subtle and on a smaller scale than it did a few years ago. Now, a part of the former cultural extortionists obtain their money probably through criminal activities other than extortion.

Another international development is that the world in which extortion occurs is partly shifting to the online world. Cyber extortion by means of computer hacking, *cryptoware*, *ransomware* or DDoS-attacks is increasing. The rise in cyber extortion can be explained by the increasing availability of such digital means for extortion and the digitization of business. In the case of cyber extortion multiple businesses are often victims simultaneously; and because of the great distance to the perpetrators and their anonymity it is hard to trace them.

A closer look on extortion

Extortion is a hidden delinquency. That means that not all extortion cases are transparent or known.

The actual number of extortion cases involving businesses cannot be determined. Police registrations, verdicts and self-report by businesses give only some indication of the scale of extortion. Yearly, at least 55 extortion cases come to the attention of the police and at least 11 extortion incidents are taken to court. Police statistics as well as judicial statistics show a lower limit since they do not gain

insight into all registered cases. In the survey businesses itself report a bigger scale of the problem and one out of ten businesses indicates to have been a victim of extortion once or multiple times in the past five years. Since the three sources differ in content, quality, representativeness and period of analysis, a comparison of these figures is not possible. These figures can only be considered an indication of the scale of the problem. Indications of the prevalence of extortion in other European countries differ. Self-report by businesses in Finland indicates that two to three percent are victimized and in Sweden between six and eight percent. Because of the different target groups and methods, these figures cannot be compared with the Netherlands. Nevertheless, these findings implicate that extortion is a rather substantial problem to business and that the police has little insight into this matter.

Retailers, service providers and the hotel and catering industry seem to be the most vulnerable branches when it comes to extortion. Since these are the largest branches in the Netherlands, this can account for the relatively large number of victimized businesses in these branches. Also abroad, the retail branch and the hotel and catering industry are characterized as vulnerable branches. Moreover, the construction industry is mentioned as being a target of extortionists due to the building crisis by several European countries. Multiple times, foreign countries also mention collecting debts by means of extortion as the motive behind it.

One-fifth of the entrepreneurs in the survey think of themselves as potential victims. Also one-fifth states to take precautions against extortion, such as camera surveillance or software protection.

Three-quarter of the victim companies who report to the police are Dutch companies. Suspects of reported extortion practices are relatively often former business partners, former clients and former employees. Businesses itself place the blame on criminal groups in particular. However, this offender group hardly comes forward in police registrations. In other European countries, criminal offender groups are also considered important offender groups in the field of extortion. These findings implicate that criminal groups pose a bigger problem for the business community than is known to the police.

The most frequent way to utter threats is confronting the victim face-to-face or through a combination of manners to contact the victim. Businesses are often repeatedly approached by the extortionists. Threatening with violence, defamation, vandalism or revealing information are mostly used to enforce their demands. In most cases an extortionist makes himself known when threatening the victimized company. Money is by far most demanded by extortionists. They demand money for their own financial gain, but also for example to “solve” a (current) business conflict. As a consequence of the extortion businesses suffer mainly on a financial and emotional level.

Detecting, informing and reporting

It is important to notice extortion in time as an extortion process can persist for a long period of time. However, businesses do not always want to come forward on a case like extortion. That is why it is so important that public and private parties know how to recognize extortion. To achieve this, a good state of knowledge on the subject and a warm relationship with businesses based on mutual trust are important. Private parties that could play a role in detecting extortion are the Chamber of Commerce, trade organizations, umbrella organizations and businesses organizations. Within these organisations extortion is normally not a subject of attention so there is no expertise and awareness regarding extortion. However, these parties could play a role because of the natural connection they have with entrepreneurs. Public parties, among which local authorities, the police and the National Cyber Security Centre of the Ministry of Justice can also perform a role in detecting extortion. Signs for extortion can be recognized by these parties in the field or in the digital world. Here are knowledge and awareness essential as well, so co-workers of these organisations know how to recognize signs and which steps to take next. Furthermore professional service providers (for instance, lawyers, accountants and notaries) play a major role regarding detection. More than one-third of the entrepreneurs in the survey state to contact them in case of extortion. Professional service providers have insight into unusual transactions or company takeovers. To improve detection by above mentioned parties, it is important to discuss subjects involving extortion with businesses and to maintain a relationship based on mutual trust.

Detection by other organisations is important since the willingness to inform and report regarding extortion is low. Several factors influence the process of informing and reporting and its progress with the police. First of all businesses do not always see a reason to inform the police in an extortion case, as they do not want go through the process of criminal prosecution. Sometimes companies are satisfied that the extortion ends, or find it sufficient that they can recover the loss through a civil lawsuit. Instead of involving the police, entrepreneurs can also decide to call in a private detective agency. Nevertheless this is often not an option for the smaller businesses, since they do not have the financial means for that.

Other circumstances which play a role in the businesses willingness to inform and report are trust in the police and emotions like shame and fear. Whereas the majority of businesses state to inform the police in case of extortion, a smaller part of businesses does this when they are truly being extorted. Particularly when it comes to cyber extortion, businesses believe that the police are incapable to help them and have too little expertise in this area. Among Turkish and Chinese entrepreneurs, confidence in the police/authorities is low because of their cultural background in particular and the fact that they rather solve their problems within their

own community. Anxiety and feelings of shame result from the fear for retaliation and image harming. Next to the circumstances that influence the victim's willingness to report, there are circumstances within the police organization that influence their willingness to start an investigation. These circumstances are connected with a lack of quality and knowledge regarding extortion and the way victims are treated. For example, the offence that a victim reports is sometimes incorrectly classified and the urgency is not always acknowledged. Other factors that could restrain the informing and reporting process are the critical police's attitude with respect to the victim's story and lack of "professional thinking". Having contacts on an adequate level within the police organization can be conducive to get a good report. Nevertheless, most entrepreneurs have to follow the usual procedure through the public counter. In general, it seems that the police have a passive or reactive attitude towards extortion of businesses. Although there are also examples where the police act proactively by visiting the victim and persuade him to report. The police especially appear to act proactively when criminal groups are involved in the extortion.

Tracing and prosecution

When the police receive a notification or report of extortion they make a decision to take the case or not. Several factors affect this decision. Between notification and investigation of extortion cases exists a phase where the situation has to be evaluated to take the proper next steps. Several experts state that it is important to assist the entrepreneur and advise him after a notification or report.

Important advises are to report and never comply with the extortionists. Sometimes victims get the direct phone number of a neighbourhood policeman or a police officer who they can call if necessary.

In at least four out of ten reported cases a criminal investigation is started. Police's attitude with respect to taking up a case varies from passive to proactive. Many extortion situations fizzle out and in those cases the police will not take action to get an impression of the perpetrator. Usually they also do not invest in tracking down the perpetrator when businesses withdraw or when there is no evidence to investigate. This means that extortion attempts, which are an offence, are often not prosecuted. Cases can also be put off by lack of capacity, low priority or a lack of competence within the organization. Although investigation without a victims report is possible in the case of extortion, this does not happen often.

Within the police organization a case can be taken up on different levels varying from neighbourhood police teams, individual detectives to large-scale criminal investigation teams. The evaluation of the gravity and risks of the situation is conclusive in deciding if a case is upgraded within the police organization. The police have several acting opportunities in an extortion case. Knowledge and expertise appear to be important in order to take proper action. Entrepreneurs have particu-

larly positive experiences with the police when the case is taken up by the criminal investigation department. They pay attention to the victim and are able to make a proper evaluation of the risks. The chance of success of the investigation is improved when the victim gives full cooperation and disclosure. During the investigation the police can decide to a passive strategy in which they take a rather inactive attitude or to an offensive strategy in which action is taken on different levels.

Working towards the physical payment which was demanded is the most extensive strategy where the chance of detaining the extortionists is high. The investigation methods which are used most frequently are investigating a possible suspect, forensic research, observational research, analyzing phone records, tapping telephone lines, studying surveillance camera images and interrogating the victim, witnesses and/or suspect. Social media and digital investigation become an increasingly important part. Recruiting digital detectives and digital expertise is hereby essential. In all cases the safety of the victim has to prevail over tracking down the perpetrators. Furthermore, because of their often distressful situation, victims need direct and honest communication on the developments and outcome of the case. Victims find after-care also important. The extent to which the police pay attention to feedback and after-care however varies strongly.

Within the police organization several services are available to gain expertise regarding extortion cases. These include the central expertise centre for ransom, kidnapping and extortion of the National Police Force, police negotiation teams and specifically for cyber extortion the digital investigators and Team High Tech Crime (THTC). The average police officer has little experience with extortion cases, so it is important that they can make a fast appeal to the proper expertise. In general, the police organization is not very well acquainted with these facilities, so these are not applied in every case.

In a considerable part of the cases investigation results in gaining insight into the suspects, but only in a few cases this results in an arrest. After police intervention victims are often not extorted anymore, but because of lack of evidence a suspect cannot be taken into custody. It appears that those cases are the hardest when a group of offenders is active and when threats are uttered in a face-to-face contact. Every year at least eleven trials involving business extortion take place. Most of these trials result in sentences varying from community service till long-term prison sentences.

Involving the police as soon as possible is one of the factors that contribute to a successful prosecution process. That way the police are able to intervene in the process and to gather evidence during the extortion process.

Approach

In recent years, several projects have been initiated to tackle and prevent extortion. One part of these projects is started by the government and one part by private parties. The National Platform for Crime Control has ordered the committee on extortion to give shape, contents and implementation to a programmatic approach. A part of these projects does not get off the ground, but a number of measurable results have been achieved. The first project is aimed at communicating on extortion towards the target group. The provision of information to the potential victims in the business industry took place on an ad hoc basis and has no structural character. More than two-thirds of the entrepreneurs states not to be informed on extortion. Parties lack the means to communicate about extortion in a structured manner. Encouraging are the developments of the Veilige Horeca app (a tool which was developed to increase the safety in the hotel and catering industry) and the Veilig Ondernemen Scan (a tool which gives businesses insight into the safety risks for their businesses), in which extortion is a separate subject.

The second project was the introduction of an extortion helpline, where entrepreneurs can call an expert anonymously (Dutch: Vertrouwenslijn Afpersing). This extortion helpline started in 2011 as part of improving the relationship with victims on mutual trust. This anonymous helpline appears to (be able to) supply a need. The extortion helpline can be regarded as a potential success in tackling extortion. It is still a potential success, since the project needs continuation and more publicity. Because proper and structural communication about the helpline fails so far, a large and adequate target group is not reached at this moment. Only a small part of the target group is acquainted with the helpline, while the need for such a confidential telephone line for businesses does exist. An important aspect of the telephone helpdesk is that counselors behind the helpdesk meet the victims in person and then guide them to the police or other authorities. Unfortunately, the counselors lack a good network to guide victims quickly towards the adequate persons within the police organization.

Alongside the extortion helpline there is the anonymous helpdesk Report Crime Anonymously of the organization NL Confidential. To stimulate the willingness to report within ethnical communities, NL Confidential contacted this target group on a local level in the third project. The pilot learns that face-to-face contact is effective to get in contact with potential victims and can increase the willingness to report. However, confidence can only be achieved by structural bonding.

The fourth project of the approach is the professionalization of investigating extortion by the police.

A measurable result in the project is the standardization of the national centre of expertise on extortion within the policy plan of the National Police. At the centre of expertise, expert advice can be obtained regarding extortion. The weakness

of the centre of expertise is that it involves only one police officer, so safeguarding knowledge is a point of interest. Furthermore, the centre of expertise is not yet common knowledge within the police organization. This makes that police officers do not appeal to the centre in every case. Other projects regarding the professionalization of the police, such as appointing an Account Manager Intelligence, improving the reporting process or the application of broad expertise have nationwide have not come off the ground. Lack of support for certain points of action is one of the causes.

Nevertheless, in the scope of the fifth project, the field experiment, a number of initiatives regarding the improvement of the reporting process has been developed on a local level. These involve the recording of extortion as a delicate report in the Reporting Handbook of a district, and informing desk clerks on the phenomenon in that same district. In the field experiment, an approach aimed at the target group and district appeared effective to record crime patterns and increase the willingness to report. In order to have a clear picture of the problem, structural monitoring is essential.

In addition to the programmatic approach a few other initiatives were introduced by private parties in particular. This shows that attention to the phenomenon does exist. Several private detective agencies and insurance companies set up report desks and provide information about the different forms of extortion and prevention. Furthermore, there are several insurances available for businesses to insure themselves against the risks and the damage caused by extortion. Extortion also gets attention on an international level. The European Network of law enforcement Advisory Teams (EuNAT) will focus itself for the next two years specifically on the development of expertise in the field of extortion.

Based on the research four themes are designated, which can be considered opportunities for tackling business extortion. These are increasing knowledge and awareness, improving detection and the relationship based on mutual trust, professionalization of the police and a proactive approach. Business and interest groups have a great need for knowledge of extortion. Communicating more often about extortion creates awareness for the phenomenon; businesses will recognize and acknowledge it sooner and they know how to arm themselves against it. This information could be combined in one central online portal. If entrepreneurs or professionals are confronted with extortion, here they can find all required information, such as what extortion signifies, which acting opportunities they have and where to go for help. Therefore the routing must be clear and the police organization has to provide sufficient quality in the reporting process. The latter requires a quality development of the employees at Service and Intake with the police. Other divisions within the police organization require also an increase in knowledge. Especially the possibilities of consulting the centre of expertise on extortion and police negotiators

at extortion cases can be made more public. That way police officers are better able to involve the appropriate expertise in a case.

Another subject which requires an important quality and quantity improvement is cyber extortion.

Digital expertise in the matter of quality and quantity is not optimal at this moment, as is the collaboration between the regional police units and the National Police Force. There is no insight into cases all over the country. In addition, a major point of interest is the internal feedback on cases within the police force and the Public Prosecutor as well as external feedback to victims.

Some forms of extortion require acting more integrally and proactively, as the willingness to report is low although they pose a substantial problem. This applies for instance to extortion by OMG's or cultural extortion, but this can also be an option for new national phenomenon's like cyber extortion. With the launch of an approach aimed at a specific area or nationwide, insight can be gained into the specific forms of extortion. In addition, monitoring the development of extortion could result in faster intervention on certain developments.

Bijlagen

Bijlage 1 - Zoektermen Lexis Nexis

Zoektermen	In combinatie met ('AND')	
Afpersing	Bank	Winkel
Afpersen	Bedrijf	Zaak
Afgeperst	Energiemaatschappij	Zakenman
Cyberaanval	Horeca	
(D)Dos-aanval	Onderneming	
Protectie	Ondernemer	

Bijlage 2 - Topiclijst casestudie afpersing

De melding/aangifte

- Aard afpersing
- Aangiftebereidheid
- Routing
- Meldings- en aangifteproces
- Kwaliteit en professionaliteit

Bemiddeling

- Slachtoffers
- Zaaksofficier

De afpersing

- Eis
- Bedreigingen
- Modus operandi
- Dader-/slachtofferkenmerken
- Ontwikkelingen en afloop

De opsporing

- Opsporings(on)mogelijkheden
- Inzet en samenwerking
- Bewijslast
- Effectiviteit
- Knelpunten en succesfactoren
- Lessen voor de toekomst

Fenomeen

- Daders en slachtoffers
- Verschijningsvormen
- Ontwikkelingen

Aanpak

- Weerbaarheid
- Meldingsbereidheid
- Vertrouwensrelatie
- Informatiepositie
- Meldingsmogelijkheden
- Kennis en professionaliteit
- Pakkans

Bijlage 3 - Zaakoverzicht

Afpersing in de privésituatie

De bedrijfsbus van een ondernemer vliegt bij zijn privéwoning in brand. Door brandstichting, zo blijkt later. Daarna ontvangt de vrouw van de winkelier een telefoontje waarin wordt gerefereerd aan de brand en bedreigingen worden geuit richting haar en haar gezin met verwijzingen naar de PKK. De dader eist 60.000 euro beschermingsgeld anders zal het slecht aflopen met de winkelier en zijn gezin. In een periode van een maand volgen meerdere contacten met de dader via telefoon, door een nachtelijk bezoek aan de privéwoning en het binnentreden in de winkel van de slachtoffers. Ondanks dat de afperser waarschuwt dat de politie niet ingelicht mag worden, doen de slachtoffers aangifte waarna de zaak vrijwel direct door een rechercheteam wordt opgepakt. Onderzoek wijst uit dat verwijzingen naar de PKK loze bedreigingen zijn. Door middel van het uitvoeren van een strategie waarin onderhandelingen worden gepleegd tussen het slachtoffer en de afperser kunnen drie verdachten worden aangehouden. De hoofdverdachte wordt voor de afpersing veroordeeld.

Afpersing na hacking

Een postorderbedrijf in erotica-artikelen ontvangt een e-mail met de volgende mededeling: *“Je klantgegevens zijn gehackt, kom over de brug met 5.000 euro anders worden ze openbaar gemaakt en zal de schade 20 tot 30 keer groter zijn.”* Daarna volgen meer mails waarin de toon van de afzender dreigender wordt. De ondernemer neemt naar aanleiding van de dreigmail contact op met de politie. Een digitaal rechercheur neemt de aangifte van het slachtoffer op en start een onderzoek. Er blijken inderdaad klantgegevens gestolen te zijn. De website blijkt slecht beveiligd en een eerste actie is dat de beveiliging op orde komt zodat er niet verder kan worden ingebroken. Een tweede directe actie is dat de ondernemer al zijn klanten informeert over de diefstal van de gegevens waarmee de dreiging weggenomen wordt. Gedurende twee weken volgen er bijna dagelijks mails van de dader. Het slachtoffer treedt in onderhandeling met de dader over bedragen en betaalwijzen maar betaalt niet. Vervolgens bloedt het contact dood en komen er geen nieuwe mails meer binnen. De urgentie is van de zaak af en de politie zet het onderzoek als leercasus voor de toekomst in een rustig tempo voort. Inmiddels is er een verdachte in beeld.

Afpersing van een winkelier

Een ondernemer verkoopt exclusieve lederwaren. Op een dag worden twee tassen uit zijn zaak gestolen. De daaropvolgende dag komen twee jongens in zijn winkel.

De jongens maken deel uit van een beruchte, asociale familie in de regio. De winkelier vertelt de jongens van de diefstal en vraagt of ze hem willen bellen wanneer zij de tassen ergens zien. Een paar dagen later raken de twee jongens betrokken bij een schietpartij. De familie van deze jongens verdenkt de winkelier van deze beschieting omdat ze denken dat hij de jongeren verdenkt van de diefstal van de tassen. De winkelier wordt op straat met zijn auto klemgereden en hij wordt in elkaar geslagen. Vervolgens moet hij in de auto van de daders stappen en wordt hij meegenomen naar zijn winkel. Daar eisen de daders 5.000 euro van de winkelier en wordt hem medegedeeld dat ze de volgende dag terugkomen voor nog eens 10.000 euro. Het slachtoffer durft uit angst voor de daders geen contact op te nemen met de politie en vertelt het relaas aan een vriend. Nadat de politie via deze vriend op de hoogte wordt gesteld, komt er een rechercheur bij het slachtoffer langs. Daarna doet het slachtoffer aangifte. De politie brengt het slachtoffer op een ander adres in veiligheid en formeert een Team Grootchalige Opsporing. Het onderzoek levert na enkele maanden onvoldoende bewijs op tegen de verdachten om ze te kunnen vervolgen voor de afpersing. De winkelier sluit na afronding van het onderzoek zijn zaak.

Seriematige afpersing

Bij drie panden in een klein winkelcentrum worden de ruiten ingegooid. Van deze vernieling doen de ondernemers aangifte. Daarna ontvangen zij meerdere anonieme telefoontjes. De beller doet zich voor als een medewerker van een coöperatie die protectiediensten aanbiedt. In de gesprekken wordt door de beller protectiegeld van een bedrag van 150 euro per maand gevraagd. Hij geeft aan dat een van de medewerkers langs zal komen om het geld in contanten in de winkel op te halen. De slachtoffers maken alle drie melding bij de politie van de dreigtelefoontjes en het aangekondigde bezoek om het geld te komen halen. De politie bij het wijkbureau reageert op een van de meldingen door in de buurt van de locatie van de melder in burger te gaan posten tot de dader het geld komt collecteren. Een van de afpersers verschijnt op het afgesproken tijdstip. Echter niet bij het pand waar de politie staat opgesteld maar in de zaak van een van de andere slachtoffers. Deze ondernemer werkt de dader zijn zaak uit en na een achtervolging kan de politie de verdachte uiteindelijk aanhouden. Later worden drie medeverdachten gearresteerd. Het blijken vier jonge mannen te zijn, van een coöperatie of syndicaat is geen sprake. De verdachten worden voor de afpersing veroordeeld.

Culturele afpersing

Een Turks eethuis wordt bezocht door vier mannen. De eigenaar verklaart dat de mannen hem mededelen dat hij over tien dagen 10.000 euro moet betalen anders zal er worden geschoten. Daarbij maken zij een verwijzing naar de Koerdische

organisatie PKK en waarschuwen de eigenaar dat hij het niet zal overleven als hij de politie erbij haalt. Volgens het slachtoffer zijn de mannen vermoedelijk Koerden. De mannen vertrekken en de eigenaar van het eethuis belt met een vriend over het voorval. Zijn vriend adviseert de horecaondernemer weer met hem te bellen als de mannen opnieuw in zijn zaak verschijnen. Enkele dagen daarna komen de mannen weer langs. De ondernemer is bang en verlaat met een smoes via de achterdeur zijn zaak. Hij belt zoals afgesproken weer met zijn vriend om hulp. De vriend alarmeert vervolgens de politie. De politie gaat na de melding direct ter plaatse en treft in het eethuis vijf mannen aan. Een van de mannen blijkt bij fouillering een geladen vuurwapen bij zich te dragen. De verdachten worden aangehouden en meegenomen naar het bureau. Het slachtoffer wordt door zijn vriend en de politie overtuigd van het belang van het doen van aangifte. De zaak wordt geseponeerd vanwege onvoldoende bewijs. Een van de verdachten wordt wel veroordeeld voor verboden wapenbezit.

Afpersing in de horeca

In een café komt een man zo nu en dan wat drinken. Zijn cafébezoeken worden steeds regelmatig en op een gegeven moment gaat de man uit zichzelf helpen met het ophalen van glazen. Hij dringt zich steeds verder op aan de eigenaar als hij vervolgens uit eigen beweging achter de bar gaat staan en een positie inneemt voor de deur van het café naast de officiële portiers. De man is formeel niet in dienst van het café en heeft ook geen beschikking over een portierspas. De man blijkt een broer van een prominent lid van een *Outlaw Motorcycle Gang* (OMG). Kort daarna staat een lid van deze motorclub eveneens als portier aan de deur van het café. Een week later komt er op een nacht bij de politie een melding van een schietincident in het café binnen. Eenmaal ter plaatse ontkennen de eigenaar en de portiers dat er iets is gebeurd. Op de bewakingsbeelden is te zien hoe een aantal leden van een OMG kort voor het gemelde schietincident de handen schudden met de porties, naar binnen gaan, enkele minuten later weer naar buiten komen en in verschillende richtingen wegllopen. De weekenden die volgen houdt de eigenaar het café gesloten. In een gesprek dat op initiatief van de politie volgt, geeft de eigenaar toe te worden afgeperst door een grote, georganiseerde en gevaarlijke groep. Deze dadergroep heeft hem aangeboden het café voor een klein bedrag over te nemen. Volgens het slachtoffer worden meerdere horecaondernemingen door deze groep afgeperst.

Na het schietincident durft de ondernemer zijn café niet meer in en zijn woning niet meer uit. Ook na enkele vervolggesprekken wenst de eigenaar geen aangifte te doen en evenmin wil hij meewerken aan een beschermingsprogramma. Hij maakt duidelijk geen enkel contact meer met de politie te willen. Enige tijd later is de zaak failliet. In overleg met het Openbaar Ministerie wordt afgesproken dat de politie voorlopig niets onderneemt.

Afpersing van webwinkels

Een webwinkel ontvangt op het algemene adres een mail waarin gedreigd wordt met het platleggen van de website van het bedrijf door middel van een (D)Dos-aanval. De afzender eist 10.000 euro in *Bitcoins*. De *Bitcoins* moeten binnen zes dagen overgemaakt worden op een speciale *Bitcoin*-rekening. Als er niet aan de betalingsverplichting voldaan wordt, dreigt de afzender een massale (D)Dos-aanval op het netwerk van het bedrijf uit te voeren met een kracht van 250 GB per seconde. In de e-mail wijst de dader op de grote inkomstenderving die het ontoegankelijk zijn van de website voor het bedrijf kan betekenen omdat de decembermaand een belangrijke maand is voor webwinkels. De webwinkel maakt melding van de afpersing bij de politie en schakelt daarnaast een particulier digitaal recherchebureau in. De politie en het recherchebureau maken een risicoanalyse. Een van de conclusies is dat de kracht van de (D)Dos-aanval waarmee gedreigd wordt dermate groot is dat de dreiging onwaarschijnlijk is. Het bedrijf wordt desondanks geadviseerd de beveiliging van de website te verhogen. Het bedrijf gaat niet op de e-mail in en betaalt niet. De deadline voor betaling verstrijkt en er gebeurt verder niets. In dezelfde periode worden ten minste vier soortgelijke afpersingen van webwinkels bij de politie bekend. Onbekend is wat er met deze zaken is gebeurd en of er nog actie wordt ondernomen om de afperser op te sporen.

Afpersing door een ex-werknemer

Een ondernemer ontvangt in zijn bedrijf twee mannen die aangeven met hem te willen praten. Hij neemt de mannen mee naar zijn kantoor. Op het kantoor geven zij in dreigende taal aan dat ze de oud-directeur van de onderneming willen spreken. De ondernemer moet ervoor zorgen dat de oud-directeur de volgende dag een bepaald telefoonnummer belt. De afpersers eisen daarbij dat de oud-directeur 24.000 euro betaalt. Mocht dat niet gebeuren, dan zal het pand van de ondernemer in de brand worden gestoken. Het telefoonnummer blijkt van een oud-werknemer te zijn. Hij heeft als boekhouder binnen het bedrijf gewerkt en is acht jaar geleden ontslagen. Sindsdien ligt hij in conflict met de oud-directeur omdat hij vindt dat hij nog recht heeft op salaris. De ondernemer belt direct de politie als de mannen uit zijn zaak zijn verdwenen. De politie besluit de zaak stuk te maken en contact op te nemen met de oud-werknemer. Hij ontkent de afpersing, maar geeft toe een incassobureau ingehuurd te hebben om zijn eis kracht bij te zetten. De man is niet onder de indruk van het feit dat de politie op de stoep staat en blijft benadrukken dat hij recht heeft op zijn geld. De politie besluit daarop het pand 24 uur door de noodhulp te laten beveiligen om de ondernemer gelegenheid te geven zelf beveiliging te regelen en de situatie ietwat te kalmeren. De mannen die door de ex-werknemer zijn ingehuurd om de afpersing uit te voeren, blijken niet van een incassobureau te zijn. Het opsporingsonderzoek levert echter te weinig bewijs op om de mannen te kop-

pelen aan de afpersing. De politie kan bewijzen dat zij in de zaak zijn geweest, maar niet dat ze de ondernemer hebben bedreigd. De oud-werknemer ofwel opdrachtgever van de afpersing wordt vervolgd voor poging tot afpersing. Onbekend is wat de afloop van de zaak is.

Bijlage 4 - Zoektermen rechtspraak.nl

Zoekterm	In combinatie met
Afpersing	Bank
Cyberaanval	Bedrijf
(D)Dos-aanval	Energiemaatschappij
Protectie	Horeca
Chantage	Ondernemer
Smaad	Onderneming
Intimidatie	Winkel
Afdreiging	Zakenman

Bijlage 5 - Vragenlijst afpersing van het bedrijfsleven

Het bedrijfsleven kan een interessante prooi zijn voor afpersers. Afpersers kunnen geld, goederen of diensten eisen. Daarbij kunnen zij dreigen geweld te gebruiken, schade aan te richten, producten te vergiftigen, informatie openbaar te maken of de bedrijfsvoering plat te leggen. De schade van afpersing kan groot zijn, niet alleen materieel maar ook psychisch.

Bureau Beke voert voor het Ministerie van Veiligheid en Justitie een wetenschappelijk onderzoek uit naar afpersing van het bedrijfsleven. Met dit onderzoek wordt deze vorm van criminaliteit in beeld gebracht zodat de aanpak versterkt kan worden. Deze vragenlijst is onderdeel van het onderzoek. De ervaringen en meningen van ondernemers ten aanzien van afpersing zijn van groot belang.

U levert een belangrijke bijdrage aan het onderzoek als u deze vragenlijst invult. Het kost u ongeveer 10 tot 15 minuten van uw tijd. Uw antwoorden worden anoniem verwerkt en uitsluitend gebruikt voor het wetenschappelijk onderzoek. Indien u (vertrouwelijk) verder wilt praten over het onderwerp kunt u aan het einde van de lijst uw contactgegevens achterlaten.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

In welke branche bent u werkzaam?

- ☐ Detailhandel, groothandel en ambachten
- ☐ Horeca, recreatie en catering
- ☐ Kinderopvang
- ☐ Kunst, cultuur en media
- ☐ Zorg
- ☐ Zakelijke en persoonlijke dienstverlening
- ☐ Bouwnijverheid
- ☐ Vervoer
- ☐ Industrie
- ☐ Agrosector
- ☐ Particulier onderwijs
- ☐ Anders

Specificeer hier het type onderneming waar u werkzaam bent

In welke provincie is uw onderneming gevestigd (hoofdvestiging)?

- ☐ Noord-Holland
- ☐ Zuid-Holland
- ☐ Groningen
- ☐ Friesland
- ☐ Drenthe
- ☐ Flevoland
- ☐ Overijssel
- ☐ Gelderland
- ☐ Utrecht
- ☐ Noord-Brabant
- ☐ Zeeland
- ☐ Limburg

Wat is de grootte van het bedrijf?

- ☐ 1 - 5 werknemers
- ☐ 5 - 10 werknemers
- ☐ 10 - 50 werknemers
- ☐ 50 - 100 werknemers
- ☐ 100 of meer werknemers

Hoe lang bent u actief in het bedrijfsleven?

- ☐ Korter dan 1 jaar
- ☐ 1-5 jaar
- ☐ 5-10 jaar
- ☐ Langer dan 10 jaar

Bent u geïnformeerd over de risico's en verschijningsvormen van afpersing?

Meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ Nee, niet geïnformeerd
- ☐ Ja, door branche- of koepelorganisaties (bv. KvK, MKB, KHN, TLN)
- ☐ Ja, door andere ondernemers
- ☐ Ja, door de politie
- ☐ Ja, via andere kanalen namelijk

Ziet u zichzelf of uw bedrijf als potentieel slachtoffer van afpersing?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Treft u (of uw bedrijf) maatregelen om afpersing te voorkomen of tegen te gaan?

- ☐ Nee
- ☐ Ja, namelijk

Heeft u vertrouwen in de politie in het algemeen?

- ☐ Ja, volledig
- ☐ Ja, een beetje
- ☐ Nee, niet of nauwelijks

Heeft u vertrouwen in de politie om afpersingszaken goed af te handelen?

- ☐ Ja, volledig
- ☐ Ja, een beetje
- ☐ Nee, niet of nauwelijks

Kent u de Vertrouwenslijn Afpersing?

De Vertrouwenslijn Afpersing is een landelijke, onafhankelijke, telefonische meldlijn voor ondernemers die slachtoffer zijn van afpersing. Bij de Vertrouwenslijn Afpersing kan op anonieme basis advies, hulp en ondersteuning van professionals worden verkregen. De gesprekken zijn strikt vertrouwelijk en er geldt onvoorwaardelijke geheimhouding. Het nummer is 06 22 96 27 71.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Vindt u het belangrijk dat er een Vertrouwenslijn Afpersing voor ondernemers is?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Heeft u ooit met de Vertrouwenslijn Afpersing gebeld?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Wie zou u inschakelen als u of uw bedrijf zou worden afgeperst?

Meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ Niemand
- ☐ Familie/vrienden/relaties
- ☐ Collega-ondernemers
- ☐ Politie
- ☐ Particulier recherchebureau/privédetective
- ☐ Meld Misdaad Anoniem (M.)
- ☐ Vertrouwenslijn Afpersing
- ☐ Ondernemers-, branche- of koepelorganisatie (bv. MKB, KHN)
- ☐ Anders, namelijk

Bent uzelf of uw bedrijf ooit slachtoffer geweest van afpersing?

- ☐ Nee <naar laatste vraag>
- ☐ Ja, 1 keer
- ☐ Ja, vaker

Wilt u de afpersing kort beschrijven?

Wanneer speelde de (laatste) afpersing?

- ☐ Op dit moment
- ☐ In 2013
- ☐ In 2012
- ☐ In 2011
- ☐ In 2010
- ☐ In 2009
- ☐ Voor 2009
- ☐ Anders, namelijk

Welke bedreigingen zijn er bij de (laatste) afpersing door de dader(s) geuit?

Meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ Lichamelijk geweld
- ☐ Vernielen van spullen
- ☐ Platleggen van de bedrijfsvoering (bv. website)
- ☐ Openbaar maken van informatie
- ☐ Anders, namelijk

Heeft u een idee uit welke kringen de dader(groep) afkomstig is?

Meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ Weet ik niet
- ☐ Zakelijke kringen (bv. ex-werknemer of zakenpartner)
- ☐ Relationele privésfeer
- ☐ Criminele milieu
- ☐ Activisten (links of rechtsactivisten)
- ☐ Anders, namelijk

Wat was de eis van de dader(s)?

Meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ Geld
- ☐ Goederen
- ☐ Informatie
- ☐ Anders, namelijk

Hoe lang duurde de periode van de (laatste) afpersing?

- ☐ Een enkel moment
- ☐ Een aantal dagen
- ☐ Een aantal weken
- ☐ Een aantal maanden
- ☐ Anders, namelijk

Bent u (of uw bedrijf) ingegaan op de eis van de dader(s)?

- ☐ Ja, helemaal
- ☐ Ja, voor een deel
- ☐ Nee

Wie heeft u (of uw bedrijf) vanwege de afpersing ingeschakeld?

Meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ Niemand
- ☐ Familie/vrienden/relaties
- ☐ Collega-ondernemers
- ☐ Politie
- ☐ Particulier recherchebureau/privédetective
- ☐ Meld Misdaad Anoniem (M.)
- ☐ Vertrouwenslijn Afpersing
- ☐ Ondernemers-, branche- of koepelorganisatie (bv. MKB, KHN)
- ☐ Anders, namelijk

Heeft u aangifte van afpersing bij de politie gedaan?

- ☐ Ja <volgende vraag overslaan>
- ☐ Nee

Kunt u toelichten waarom u geen aangifte heeft gedaan?

- ☐ Bang voor de daders
- ☐ Kost te veel tijd/moeite
- ☐ Werd niet serieus genomen door de politie
- ☐ Geen vertrouwen in de politie
- ☐ Anders, namelijk

Bent u tevreden over de afhandeling van de zaak?

- ☐ Ja
- ☐ Redelijk
- ☐ Nee

Wilt u uw antwoord toelichten?

Heeft u (of uw bedrijf) schade geleden van de afpersing?

Meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ Ja, financieel
- ☐ Ja, materieel
- ☐ Ja, psychisch
- ☐ Nee, geen schade

Wit u uw antwoord toelichten?

Wilt u anoniem uw verhaal met de onderzoekers van Bureau Beke delen?

Met een aantal ondernemers die slachtoffer zijn geweest van afpersing willen we graag nader in gesprek. Het doel daarvan is beter inzicht krijgen in hoe afpersing te werk gaat, wat de gevolgen zijn en wat er aan gedaan kan worden. Indien u bereid bent tot een gesprek laat dan hier een telefoonnummer of e-mailadres achter waar op we u kunnen bereiken. Er zal dan contact met u worden opgenomen door een van de onderzoekers van Bureau Beke. Uw gegevens worden vertrouwelijk behandeld.

Mailadres Telefoonnummer

Waar heeft u behoefte aan als het gaat om afpersing van ondernemers?

Meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ Meer kennis over afpersing
- ☐ Meer informatie over waar ik terecht kan
- ☐ Meer vertrouwen in de politie
- ☐ Hogere pakkans
- ☐ Hardere straffen
- ☐ Anders, namelijk

Wilt u uw antwoord toelichten?

Hier kunt u eventuele opmerkingen kwijt

HARTELIJK DANK VOOR UW MEDEWERKING!

Wij willen u erop wijzen dat indien u geconfronteerd wordt met afpersing u hulp en advies kunt inwinnen bij de onafhankelijke Vertrouwenslijn Afpersing. Deze meldlijn is bereikbaar op telefoonnummer 06 22 96 27 71.

Bureau Beke

www.beke.nl

Bijlage 6 - Overzicht deelnemende organisaties*

ActiZ
Centraal Bureau Levensmiddelenhandel
Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid
Detailhandel Nederland
Energie Nederland
European Network of Advisory Teams
EVO
INretail
ISPCconnect
Koninklijke Horeca Nederland
Midden- en Klein Bedrijf Nederland
Ministerie van Veiligheid en Justitie
Nederland ICT
Nederlandse Branche Vereniging Notariaat
Nederlandse Orde van Advocaten
Nederlandse Vereniging van Banken
Nederlandse Vereniging voor Makelaars en Vastgoeddeskundigen
Netbeheer Nederland
Raad Nederlandse Detailhandel
Regionale Platforms Criminaliteitsbeheersing
Restment
NL Confidential
Thuiswinkel.org
Turkse Ondernemersvereniging Arnhem
VNO-NCW
TenneT
Enexis

* Deze organisaties hebben hun medewerking aan het onderzoek verleend in de vorm van informatievoorziening, telefonische interviews, het attenderen van ondernemers op de survey en/of bemiddeling naar slachtoffers. Daarnaast zijn er organisaties die hun medewerking hebben verleend maar anoniem willen blijven en daarom niet in het overzicht vermeld staan. En tot slot zijn er diverse organisaties die via hun eigen netwerk op de hoogte zijn gebracht van het onderzoek en indirect hun medewerking aan het onderzoek hebben verleend door bijvoorbeeld ondernemers te attenderen op de survey. Omdat niet bekend is welke organisaties dit zijn, staan deze niet in het overzicht vermeld.

Bijlage 7 - Topiclijst interviews deskundigen

Deel A:

Algemene vragen over het fenomeen en de aanpak

FENOMEEN

- Omvang
- Verschijningsvormen
- Modus operandi
- Slachtoffertypen
- Dadertypen

MELDING EN AANGIFTE

- Mogelijkheden/voorzieningen
- Meldingsbereidheid (determinanten)
- Meldings- en aangifteproces (intake, opvang, professionaliteit)
- Registratie (logboek, BVH, BVO, ...)
- Routing
- Succesfactoren
- Faalfactoren

AANPAK EN OPSPORING

- Kennis over afpersing
- Informatiepositie
- Vertrouwensrelatie
- Advisering
- Begeleiding
- Inzet
- Aanpak
- Samenwerking
- Expertise
- Succesfactoren
- Faalfactoren
- Pakkans
- Casuïstiek

VERVOLGING

- Afdoeningen
- Succesfactoren
- Faalfactoren
- Casuïstiek

TOEKOMST AANPAK

- Kennis en deskundigheid
- Weerbaarheid
- Vertrouwensrelatie
- Meldingsbereidheid
- Professionalisering
- Alternatieve of eigen maatregelen

VERZOEKEN

- Contactpersonen
- Cijfermateriaal
- Documentatie en verslagen
- Casuïstiek
- Bemiddeling naar slachtoffers

DEEL B:

Verdieping van de projecten binnen de programmatische aanpak

PROGRAMMATISCHE AANPAK (2010)

Stuurgroep

- Vergroten kennis en weerbaarheid in het bedrijfsleven
 - Verbeteren vertrouwensrelatie met (potentiële) slachtoffers
 - Stimuleren (anonieme) meldingsbereidheid
 - Professionalisering aanpak politie
 - Proeftuin
-
- Beleidslogica en doel
 - Maatregelen (invulling, uitvoering, reikwijdte)
 - Betrokkenen

- Verwachtingen
- Stand van zaken
- Opbrengsten (reikwijdte)
- Samenwerking
- Succesfactoren
- Faalfactoren
- Toekomst (aanpassingen, acties)
- Evaluatieverslag

PROJECT 1: VERGROTEN KENNIS EN WEERBAARHEID

MKB | VNO-NCW | KHN

- Communicatieplan
- Factsheet
- Special in ledenbladen
- Doelgroepgerichte campagne

- Beleidslogica en doel
- Maatregelen (invulling, uitvoering, reikwijdte)
- Betrokkenen
- Stand van zaken
- Opbrengsten (reikwijdte)
- Samenwerking (vertrouwen)
- Succesfactoren
- Faalfactoren
- Toekomst (aanpassingen, acties)
- Evaluatieverslag

PROJECT 2: VERBETEREN VERTROUWENSRELATIE

MKB | VNO-NCW | KHN | MIN VenJ

- Vertrouwenslijn Afpersing

- Beleidslogica en doel
- Maatregelen (invulling, uitvoering, reikwijdte)
- Betrokkenen
- Stand van zaken
- Opbrengsten (reikwijdte)
- Samenwerking (vertrouwen)
- Succesfactoren

- Faalfactoren
- Toekomst (aanpassingen, acties)
- Evaluatieverslag

PROJECT 3: VERGROTEN KENNISPOSITIE EN MELDINGSBEREIDHEID

NL Confidential

- M. helpt - pilots

- Beleidslogica en doel
- Maatregelen (invulling, uitvoering, reikwijdte)
- Betrokkenen
- Stand van zaken
- Opbrengsten (reikwijdte)
- Samenwerking (vertrouwen)
- Succesfactoren
- Faalfactoren
- Toekomst (aanpassingen, acties)
- Evaluatieverslag

PROJECT 4: PROFESSIONALISERING AANPAK POLITIE

Politie

- Expertisepunt politie
- Accountmanager Intelligence
- Verbeteren aangifteproces
- Inzet brede expertise bij tegenhouden van afpersing: casus
- Toetsing structuur SGBO

- Beleidslogica en doel
- Maatregelen (invulling, uitvoering, reikwijdte)
- Betrokkenen
- Stand van zaken
- Opbrengsten (reikwijdte)
- Samenwerking (vertrouwen)
- Succesfactoren
- Faalfactoren
- Toekomst (aanpassingen, acties)
- Evaluatieverslag

PROJECT 5: PROEFTUIN

NL Confidential | Politie

- Fenomeen en gebiedsanalyse
- Vergroten meldingsbereidheid
- Deskundigheidsbevordering

- Beleidslogica en doel
- Maatregelen (invulling, uitvoering, reikwijdte)
- Betrokkenen
- Stand van zaken
- Opbrengsten (reikwijdte)
- Samenwerking (vertrouwen)
- Succesfactoren
- Faalfactoren
- Toekomst (aanpassingen, acties)
- Evaluatieverslag

Bijlage 8 - Overzicht respondenten interviews*

Peter Jans-Rat	Enexis
Christian Prickaerts	Fox -IT
Mariska Rijneveld	Gemeente Deventer
Ahmet Taskan	HOGIAF
Peter Willemsen	International Security Partners
Simon Besteman	ISPCconnect
Henk de Reus	Kamer van Koophandel
Hans Kant	Koninklijke Horeca Nederland
Caro Yen	Koninklijke Horeca Nederland
Ivoline van Erpecum	Ministerie van Veiligheid en Justitie
Els Prins	MKB-Nederland, VNO-NCW
Aart Jochem	Nationaal Cyber Security Centrum
Dave Woutersen	Nationaal Cyber Security Centrum
Axel van Pel	Nationale Politie
Kees de Rijk	Nationale Politie
Peter Verhoek	Nationale Politie
Marcel Sterk	Nationale Politie
Marc Geuskens	Nationale Politie
Ruud Deenen	Nationale Politie
Peter Rutgers	Nationale Politie
Henk Dul	Nationale Politie
Arjan Bouwman	Nationale Politie
Hans Bruinen	Nationale Politie
Ton Packbier	Nationale Politie
Hans Elling	Nationale Politie
Han Leunk	Nationale Politie
Henk Pieters	Nationale Politie
Bert Schriek	Nationale Politie
Willem Leeftang	Nationale Politie
Marcel Roeterink	Nationale Politie
Martijn van Putten	Nationale Politie
André Paul Smit	Nationale Politie
Gert-Jan van der Linden	Nationale Politie
Peter Mouwen	Nationale Politie
Wilma Bolt	Nationale Politie

Roeland van Zeijst	Nationale Politie
Ronny Rakim	Nationale Politie
Arjen Fortijn	Nationale Politie
Clementine de Groen	Openbaar Ministerie
Gerben Wilbrink	Openbaar Ministerie
Nina Tromp	Openbaar Ministerie
Henk Walles	Politieacademie
Lenard Prins	Restment
Willem van der Maaten	Restment
Bas Bastiaans	NL Confidential
René Marchal	TenneT
Paul Alfing	Thuiswinkel.org
Martijn Hos	Thuiswinkel.org
Henk Munting	Vertrouwenslijn Afpersing
Will Meijers	Vertrouwenslijn Afpersing

* Niet alle respondenten staan in het overzicht omdat een aantal anoniem (n=5) wil blijven.

Bijlage 9 - Topiclijst interviews slachtoffers

KENNIS EN AANPAK

- Kennis over afpersing
- Bewustzijn van kwetsbaarheid
- Preventie en repressie (beveiliging, maatregelen, procedures)
- Mogelijkheden tot handelen (samenwerking, middelen, expertise)
- Vertrouwen in politie en justitie (aangiftebereidheid, pakkans)
- Behoeften in de aanpak

ERVARINGEN

- Omvang slachtofferschap
- Contactwijzen en frequentie
- Type bedreiging (pressiemiddelen)
- Doelwit
- Eis
- Motief
- Dader(s)
- Risico's en gevaren
- Reactieproces (dilemma's, handelingen)
- Verloop (doorlooptijd en afloop, wel of niet op eis ingegaan)
- Hulp en betrokkenen (beveiliging, politie, particuliere recherche)
- Knelpunten en succesfactoren in de aanpak
- Impact en schade
- Maatregelen om herhaald slachtofferschap tegen te gaan (acties en behoeften)

Bijlage 10 - Vragenlijst internationale survey

QUESTIONNAIRE ON THE EXTORTION OF BUSINESSES

Part I: The phenomenon of business extortion

1. Is extortion of businesses (companies and entrepreneurs) in your country a problem at this time? If yes, is it increasing, decreasing or stable over the past five years?
- ☐ It increased
 - ☐ It remained stable
 - ☐ It decreased
 - ☐ It is no problem

2. Are there any data on the size of the problem of extortion of businesses in your country?
- ☐ Yes
 - ☐ No

If yes, could you please explain the data?

- 3^a. What kind of entrepreneurs and companies are victim of extortion in your country?
You can choose more options
- ☐ Multinationals
 - ☐ Bars, restaurants and clubs
 - ☐ Shops (food/non-food)
 - ☐ Services and consulting (e.g. realestate agents, bankers)
 - ☐ Construction
 - ☐ Internet businesses
 - ☐ Other, namely: *Please type your answer here*

- 3^b. Are there designated developments in the profile of extortion victims over the past five years and if so, which one(s)?

- 4^a. Who are the perpetrators of extortion of businesses?

You can choose more options

- ☐ Private sphere (e.g. former intimate partners)
- ☐ Business sphere (e.g. former employees, business partners)
- ☐ Criminal groups
- ☐ Other, namely: *Please type your answer here.*

- 4^b. Are there designated developments in the profile of extortionists over the past five years and if so, which one(s)?

- 5^a. What kind of methods of extortion are businesses confronted with?

You can choose more options

- ☐ Extortion by face-to-face contact
- ☐ Extortion by writing (letters, e-mail)
- ☐ Extortion by phone (phonecall, textmessage)
- ☐ Extortion by the internet (cybercrime)
- ☐ Other, namely: *Please type your answer here*

- 5^b. Are there designated developments in the modus operandi of extortionists over the past five years and if so, which one(s)?

Part II: The approach of businesses extortion

6. Are there measures being undertaken to combat extortion in your country?
- ☐ No
- ☐ Yes

If yes, could you please describe these measures or the most important ones?

7. How is the general confidence of businesses and entrepreneurs in the police?
Please answer on a scale from 1 to 10.
1 being: very low confidence in the police.
10 being: very high confidence the police.

Could you please explain your answer?

8. To what extent do victims of extortion generally turn to the police if they are being extorted?
- ☐ Most of them will contact the police
- ☐ Most of them will not contact the police

Could you please explain your answer?

9. Are there other organizations where victims of extortion can turn to?
- ☐ Yes
- ☐ No

If yes, could you please describe these organizations?

10. Could you please describe the measures that are effective or promising in combating extortion of businesses? References to conducted studies are much appreciated.

Thank you very much for your collaboration!

Bijlage 11 - Overzicht internationale respondenten

Cynthia van Driessche	België
Frederique Dejardin	België
Stefan Peters	Duitsland
Lars Bo Langsted	Denemarken
David Jones	Engeland
Jouko Huhtamäki	Finland
Marrku Heiskanen	Finland
Werner Schlojer	Oostenrijk
Alberto Carba Gonzales	Spanje
Johannes Skinnari	Zweden
Anders Stenstrom	Zweden

Bijlage 12 - Deelnemers intervisiebijeenkomst

Ank van Heeringen	Thuiswinkel.org
Axel van Pel	Nationale Politie
Hans Kant	Koninklijke Horeca Nederland
Els Prins	MKB-Nederland, VNO-NCW
Marcel Sterk	Nationale Politie
Ruud Deenen	Nationale Politie

Verschenen in de Bekereeks

2008

Ambtscriminaliteit aangegeven?

Een onderzoek naar het opvolgen van en kennis over de wettelijke verplichting tot aangifte van artikel 162 Sv misdrijven

Verborgene problemen

Een onderzoek naar (de aanpak van) criminaliteit onder Antillianen in Nederland

Bont en Blauw

Een onderzoek naar de strafrechtelijke behandeling van geweldszaken tegen politieambtenaren en de bejegening van slachtoffers daarvan door de politie en het Openbaar Ministerie

Uitstel van behandeling?

Een verkennend onderzoek naar TBS-gestelden met en zonder een combinatievonnis en de mogelijke effecten van detentie

2009

Huwelijksdwang: Een verbintenis voor het leven?

Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland

Inpakken niet nodig

Een profiel van straatrovers en straatrovers in Almere

Back on Track?

Een evaluatieonderzoek naar de onthemende projecten van de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen

CoVa volgens plan?

Een vooronderzoek naar de mogelijkheden en reikwijdte van een effectonderzoek van de cognitieve vaardigheidstraining

Achter de schermen

Een verkennend onderzoek naar downloaders van kinderporno

2010

Tot de dood ons scheidt

Een onderzoek naar de omvang en kenmerken van moord en doodslag in huiselijke kring

Kwetsbaar beroep

Een onderzoek naar de prostitutiebranche in Amsterdam

Cameratoezicht in beweging

Ervaringen met nieuwe vormen van cameratoezicht bij de Nederlandse politie

2011

Los van drank

Procesevaluatie Haltafdoening Alcohol

Lastige verhalen

Een exploratief onderzoek naar valse aangiften van zedenmisdriven door meisjes van 12-18 jaar

Wapenfeiten

Een onderzoek naar overvallen en overvallers in Nijmegen

Snelle jongens

Een onderzoek naar drugsrunners en daaraan gerelateerde problematiek in Limburg-Zuid

2012

De schade hersteld?

Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen

Onder Controle?

Een procesevaluatie van de gedragsinterventie 'Korte Leefstijltraining voor verslaafde justitiabelen'

Planmatig en flexibel

Procesevaluatie gedragsinterventie CoVa+

Oosterse Teelt

Vietnamezen in de hennep teelt

Dierenwelzijn in het vizier

De aard en omvang van dierenwelzijnszaken en de stand van zaken van de handhaving van de regelgeving op dat gebied in Nederland

2013

Over Leven na de moord

De gevolgen van moord en doodslag voor de nabestaanden van de slachtoffers en de ondersteuning door Slachtofferhulp Nederland

Met scherp schieten

Een onderzoek naar een aantal veiligheidsrisico's met betrekking tot de schietsport in Nederland

Georganiseerde voertuigcriminaliteit in Nederland

Een beeld van de omvang, kenmerken, werkwijzen en aanpak anno 2013

Het warme bad en de koude douche

Een onderzoek naar misstanden in nieuwe religieuze bewegingen en de toereikendheid van het instrumentarium voor recht en zorg

2014

Portretten van notoire ordeverstoorders

Kenmerken en achtergronden van notoire ordeverstoorders binnen het voetbal

Voor meer informatie over uitgaven in deze reeks: www.beke.nl.

In het bedrijfsleven gaat veel geld om. Een goede business draaiende houden en een goede reputatie genieten, is het streven. Deze aspecten maken echter dat het bedrijfsleven een kwetsbare prooi is voor afpersing, een vorm van criminaliteit waar ondernemers zich vaak niet bewust van zijn dat zij daarmee geconfronteerd kunnen worden. Dat komt onder andere omdat afpersing wat betreft omvang niet in verhouding staat tot de vele fraudegevallen, diefstallen en overvallen waarmee het bedrijfsleven kampt. Afpersing kan echter een minstens zo grote impact hebben op een bedrijf en de betrokkenen als andere vormen van criminaliteit. Slachtoffers van afpersing leven met gevoelens van angst en onveiligheid en zijn soms niet meer in staat hun werk uit te voeren. In voorkomende gevallen gaan bedrijven zelfs failliet.

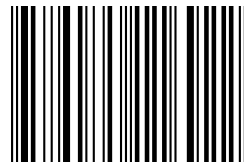
Zowel grote multinationals als kleine ondernemers kunnen met afpersing geconfronteerd worden. Het bijzondere aan afpersing is dat het een *crime in action* is. Het lot wordt in feite in handen gelegd van het slachtoffer. Als hij voldoet aan de eis gebeurt er niets, is de boodschap. De sfeer die op deze manier bij afpersing wordt gecreëerd, maakt dat het een delict is dat als een zwaard van Damocles boven het hoofd van het slachtoffer hangt.

In dit boek wordt het fenomeen afpersing van het bedrijfsleven geschetst. Behalve dat wordt beschreven welke verschijningsvormen er actueel bestaan en welke slachtoffer- en dadertypologieën er zijn, wordt ingegaan op het proces dat volgt op afpersing. Dat is het proces van signalering, melding en aangifte van slachtofferschap tot aan de opsporing en vervolging van de daders. Daarnaast wordt er uitgebreid stilgestaan bij de aanpak van afpersing. Beschreven wordt wat er in preventieve en repressieve sfeer tegen afpersing wordt gedaan en welke mogelijkheden er zijn om (potentiële) slachtoffers in het bedrijfsleven te ondersteunen en het probleem van afpersing verder te bestrijden.

Ondergaan of ondernemen biedt een beeldend inzicht in de situatie waarmee bedrijven in het geval van afpersing te maken krijgen. Gezien de ernst en impact van deze vorm van criminaliteit is het belangrijk dat slachtoffers ermee naar buiten treden: ondernemen is beter dan ondergaan.

ISBN 978-90-75116-92-2

9 789075 116922 >

www.beke.nl